Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

M

13-23. G. 10

25.B.8

26 26
C C

Digitized by Google

TRACTATVS
DE
SACROSANCTIS
ET
CATHOLICIS
CHRISTI ECCLESIIS
REPARANDIS AC REFICIENDIS,

Coll. Rom. Soc. Jesu Catal. Inscript.

Auctore

DN. PETRO PECKIO I C.
Ordinario Iuris Profeſſore, in magno Senatu Belgico Conſiliario, & Supplicum libellorum Magiſtro.

Nunc ſecundò in Germania in lucem editus, atque recognitus.

Cum Indice rerum verborumq; locupletiſſimo.

Acceſſit eiuſdem Auctoris tractatus de Amortizatione bonorum.

MONASTERI WESTPHALIÆ,
Ex Typographeio Michaëlis Dalij.
M. DC. XX.

ADMODVM REVdo, CLARISmo,

DOCTISSIMOQVE DOMINO

D. IOANNI HARTMANNO,

SS.tæ THEOL. DOCTORI,

INSIGNIS COLLEGIATÆ ECCLESIÆ

BONNENSIS

DECANO,

Generali per Ciuitatem & Diœceſin

MONASTERIENSEM

IN SPIRITVALIBVS

VICARIO ET SIGILLIFERO,

DOMINO SVO

OBSERVANTmo.

CVm D. Peckij doctum & pium tractatum, ad maiorem Dei gloriam Eccleſiarumque reparationem ſane perutilem, typis mandare aggrederer, Admodum Reuerende & clariſſime Domine Decane, & cui is potiſ-

ſimum inſcribendus eſſet diſquirerem: cę-
pi animo pertractare laborum à R.da ad-
modum D.ne Tua præter alia in Eccleſia-
rum viſitatione exhauſtorum ſeriem, Tibi
non minus periculoſam quàm moleſtam,
Patrię verò huic, ſub auſpicijs Seren.mi no-
ſtri Principis FERDINANDI, Archi-
epiſcopi & Electoris Colonienſis, Epiſcopi
Monaſterienſis, vtriuſque Bauarię Ducis,
&c. Domini noſtri clementiſſimi: qui Te
in partem curarum feliciter cooptauit,
maximè neceſſariam atque ſalutarem. Ita-
que cum anteacti laboris huius iucunda ſit
memoria, fructuſque iucundior apud eos
pręſertim, qui huic patrię de progreſſu gra-
tulantur, aut Tuo exemplo moniti, ſuam
quoque in hoc vigilātiam acuerunt: Haud
me culpa vacare exiſtimaui, ſi admodum
Reu.dam Dominationem Tuam ad repa-
randas ornandaſque Eccleſias iam inde ad-
uigilantem, hoc D. Peckij tractatu de Eccle-
ſijs reparandis, inornatum pręterirem. Et
quamuis eundem Tibi in manib. eſſe nihil
dubitē, eò tamen magis hunc Tibi offeren-
dum, dedicandumq; cēſeo, vt in aliorum e-
tiam manus ſe propenſius inſinuet, quos ſi-
milis cura afficit, & in tantum alij poſtha-
biti, neglectique officij notam abhorreant,
quan-

quantum Tua alacris diligentia meruit in exemplum abire poſterorum. Id quod Tuus in me perbeneuolus animus, quo me Tibi præcipue deuinctum tenes, & obſeruantia iure ſuo poſcere videntur. Accipe igitur Admodum R.de & Clariſſime Domine Decane oblatum amica manu munus, Tuis quidem meritis impar, ſed voto meo, ac Tuis præclaris auſis non incongruum, & me clientem tuum ſolito fauore beneuolentiaque proſequere. Deus Op. Max. admodum R.dam D. Tuam ad Eccleſiæ ſuæ vtilitatem, & progreſſum, diu incolumem velit. Monaſterij VVeſtphalorum 11. Ianuarij, ipſa die S. Higinij Papę & Martyris, cuius omnium antiquiſſimę extant de reparandis Eccleſijs ſanctiones. Anno reparatę ſalutis M. DC. XX.

Admodum Reuerendæ & Clariſſimæ Dom.is Tuæ

Obſeruantiſſimus

Michaël Dalius Typogr.

AMPLISSIMIS ET CLARISSIMIS VIRIS AC DOMINIS, PRÆSIDI ET CONSILIARIIS Regię Catholicę Maieſtatis, in magno Senatu Belgico, in oppido Mechlinienſi, Dominis ſuis perpetuo obſeruandis.

PETRVS PECKIVS I. C.
S. P. D.

RECTE dixit Plutarchus, triplex eſſe vitæ genus. Primum quidem actiuum. Contemplatiuum alterum. Tertium voluptuoſum, hoc ſanè diſſolutum & voluptatis mancipium, belluarum eſt, & infirmorum hominum. Actiuum autem, ſi philoſophia, arte & eruditione caruerit, ineptum eſt, multiſque delictis inuoluitur. Speculatiuum, ſi ab actiuo ſeiungitur, inutile. Quod ſi tamen altero iſtorum carendum ſit, nihil planè dubito, quin plus damni Reipu. ab his ſit, qui nulla iuris cognitione circa tribunalia verſantur, rabulæque forenſes eſſe malunt: quam ab his, qui ſcholaſticæ iuriſprudentiæ regulis formati, & veterum conſultorum reſponſis aſſueti, aliquantulum adhuc à foro atque forenſibus actionibus alieni & peregrini eſſe videntur. Hi enim, tametſi nondum ſingulas rerum cauſarum& perſonarum circũſtantias ad amuſſim diſcernere queant, legum tamen ſanctiones callent: quid actori vel reo

tribuen-

tribuendum ſit: quis in iudicijs ordo ſeruandus ſit: quoties citationes repetere, dilationes producere, teſtiũ preductionem prorogare: quid in eorum perſonas excipere, aut ſtatuere liceat, probè norunt, quid operetur in cauſa concluſio, quibus modis ſententia ferẽda & dictanda ſit, vnde illius executio peti, ſiſti aut impediri poſſit: ex ipſis iuris voluminibus didicerunt. Illi vero, præter aliquot terminorum & cõſuetudinem obſeruationem, quid iuſtum aut iniuſtum ſit, ignorant: vim & effectum verborum quæ proferunt, picarum more non intelligunt: quid ſit praxis, cuius ſe peritos eſſe gloriantur, non capiunt: de vltimo atque extremo fine ad quẽ omnia referri debent, interrogati, obmuteſcunt, & denique ex ſuo cerebro incoctoque animi iudicio leges figunt atq; refigunt. Ingentis igitur fœlicitatis & diuini fauoris eſt, ſi alicui vtrumq; Deus contulit, & is vere ac perfecte Iureconſultus eſſe, dicique poteſt, qui vſum & contemplationem coniunxit, legumq; & conſuetudinis eius qua in ciuitate vtimur, & ad reſpondendũ & ad agendum, & ad cauendũ peritus eſt. Quod minimè olim ignorantes maiores & anteceſſores noſtri almæ & nobiliſtius Acad. Profeſ. celeberrimi, quos cum veterib. illis iuris Interpretibus, quorum ſcripta obuijs vlnis excipit & exoſculatur vniuerſus terrarũ orbis, optimo iure comparari potuiſſe conſtat: non ſolùm intra nudæ ac ſimplicis contemplationis ſeu profeſſionis cancellos aut limites conſtiterunt, verũ etiam longius progreſſi, his potiſſimum temporibus quib. à docendi munere otium eſſe ſolet, iudiciarias litigantiũ contentiones diligenter euoluere, cõſuetudines & ſtatuta locorũ ex his & alijs obſeruare, acta

& formulas quorumcunq; iudiciorum exactius cognoſcere, & ſic cliētibus, etiam ex longinquis, exteris, & remote diſſitis regionibus huc venientibus, de iure reſpondere, cæperunt: vt eorū domus (quod de Q. Mutij ianua & veſtibulo dixit Cicero) totius ciuitatis oraculū quoddam eſſe videretur. Et quemadmodum auditorio ſuo non defuerunt, quod doctiſſimæ & luculentiſſimæ ipſorū annotationes oſtendunt: ita quoque longè maiore cum fructu ſtudioſam iuuentutem inſtituerunt, exemplo Bartoli, Baldi, Alberici, Alexandri, Socyni, Iaſonis & aliorum, quorum libri, eiuſmodi conſuetudinum & ſtatutorum pleni, ac conſilia euidenter demonſtrant, iuris profeſſorem ab actiua vita, vſu, & exercitio rerum foreſium ſeu politicarum, minimè debere eſſe alienum, vt dū vel ſacros canones, vel leges ciuiles Romanorum; publicè auditorib. interpretatur, vna etiam deſignare poſſit, quid in his antiquatum ſit, in quo ab his receſſum ſit, & quatenus eorum vſus in hac temporis variatione remanſit. Et cum hoc prudens eorum conſilium, omnib. bonis, doctis, & fœliciter in Rep. verſantibus, plurimum commendari atque probari animaduerterem; vtique octodecim his annis, quib. iura partim canonica partim ciuilia hic publicè profeſſus ſum, ſedulam operam dedi, vt eorum veſtigijs inhærendo, ea potiſſimum obſeruarem, quæ ex more ſeu conſuetudine huius noſtrę regionis dependent, & vel ad confirmationem iuris ſcripti pertinent, vel aliquid ex eo innouant vel immutant. Maximè verò poſteriore hoc ſeptēnio, quo ſacroſanctæ Catholicæ Chriſti Eccleſ. vim hæreticorum paſſæ, & ab his violatæ, confractæ, dirutæ, fœdis

in-

incendijs vaſtatæ, & ſpoliatę ſunt, & quo inter clerum qui decimas percipit, & inter populum qui eas ſoluit, magnæ, graues & plurimæ, de earũ reparatione lites exortæ ſunt; ingenium meum ad hoc intendere cœpi, vt quid de ea vel à veterib. deciſum eſſet, vel recẽter in iudicijs pronunciatum foret, vel in ſacro Oecumenico Concilio Triden. nuper decretum extaret, cognoſcerem: cognitum ad honorem DEI Opt. Max. in vnum volumen colligerem, collectum bono publico emitterem, emiſſum verò veſtræ amplitudini dedicarem. Nam cum prędicta noſtra Vniuerſitas Louanienſis, vos Ampliſſimos & clariſſimos viros, veſtrumq; celebrem, integrum, incorruptum & doctum Senatum, & quẽ infra hominum memoriam celeberrimis quinq; iuris profeſſoribus ex ſuo corpore trãslatis, auctum fuiſſe meminit: magni patroni loco habuerit ſemper: & cum nuper hoc veſtrum de me fuiſſe iudicium palam ſit, vt me non indignum veſtro ordine exiſtimaretis: ingratus profecto eſſem, ſi non aliqua ratione grati animi teſtificationem vobis exhiberem. Et proinde exiguum hunc libellum, obſeruãtiæ & propenſæ meæ erga veſtram amplitudinem voluntatis teſtem ac indicem, ad vos mitto, orans & obſecrans, vt pro ſolita veſtra humanitate ac beneuolentia, benigna lætaq; fronte eum accipiatis, nec rem ipſam reſpiciatis, ſed mittentis animum, qui erga vos talis eſt, qualem eſſe oportet fidelis liberti in optimum patronum. Louanij.

INDEX OMNIVM ET SINGVLORVM CAPItum quæ hoc Tractatu continentur.

PRIMVM.

Quid ſit refectio vel reparatio Eccleſiæ. fol. 7

II.

Refectionis appellatione, ampliatio ſeu penitus deſtructæ Eccleſiæ renouatio an contineatur. 10

Qui ad reparationem Eccleſiæ teneantur. 13

IV.

Eccleſia vtrum habeat tacitam hypothecam in bonis eius qui eam læſit, deſtruxit vel ſpoliauit. 17

V.

Eccleſiæ tacita hypotheca quam habet in bonis eius, qui illam deſtruxit aut ſpoliauit, an præferatur hypothecæ vxoris pro dote. 19

VI.

Remiſſio ſeu abolitio delicti à Principe impetrata, vtrum Eccleſiæ in iure quæſito præiudicet. 23

VII.

An magiſtratus qui direptionem Eccleſiarum non impediuit, ad reparationem eiuſdem teneatur. 24

VIII.

Ad

Ad reparationem Eccleſiæ an teneantur hi, qui tempore belli eam eiuſque turrim munierunt, ac pro ſua ſuarumq; rerum defenſione deformarunt. 30

IX.

De conſuetudine, quæ onus reparationis Eccleſiæ ad laicos vel alios transfert. 32

X.

Populo ad refectionem Eccleſiæ obligato, vnde ſumptus præſtare debeat. 36

XI.

An forenſibus ratione bonorum, quæ in loco poßident, collecta pro reparatione Eccleſiæ imponi poßit. 38

XII.

Parochia ſi diuidatur, quis antiquam Eccleſiam reparare tenetur. 41

XIII.

De ſtatutis & ordinationibus inferiorum Conciliorum, circa reparationem & intertentionem Eccleſiæ, nauis ſeu cancelli eiuſdem, ac aliorum ornamentorum. 43

XIV.

Reparatio Eccleſiæ ceſſantibus ſtatutis & conſuetudine, ad quem de iure communi pertinet, & an illi hoc onere grauentur, qui decimas Eccleſiæ percipiunt. 47

XV.

ᵖrælatus qui decimas habet, an aduerſus reparationem Eccleſiæ præſcribere poßit. 49

XVI.

rælatus qui decimas habet, vtrum ad reparationem Eccleſiæ vocari debeat. ibid.

XVII.

eficere debens Eccleſiam, an arbores ad eam pertinentes in ipſius

ipſius reparationem impendere poßit. 51

XVIII.

Prælato ad quem onus reparationis Eccleſiæ pertinet, non facta reparatione neceſſaria mortuo, qua ratione Eccleſiæ conſulitur. 53

XIX.

Succeſſor in prælatura aut beneficio, qui decimas non percipit vtrum ad reparationem Eccleſiæ teneatur. 55

XX.

An Epiſcopus, Canonici & reliqui beneficiati ad reparationem Eccleſiæ teneantur, & quando. 58

XXI.

Clericus an pro rata penſionis teneatur contribuere ad reparationem Eccleſiæ, ſuper cuius fructibus dicta penſio eſt impoſita. 61

XXII.

Populus quando de iure communi ad refectionem Eccleſiæ tenetur. 62

XXIII.

An capellæ teneantur ad reparationem Eccleſiæ matricis, quando plebs non eſt ſatis diues ad faciendam illius reparationem, & an clerici & Eccleſiæ inferiores debeant conferre, cum opus eſt, ad reparationem Eccleſiæ cathedralis. 65

XXIV.

Capellæ quando eget reparatione, quis ad illam teneatur. 66

XXV.

Epiſcopus male ablata à teſtatore incerta, an poßit aut debeat in Eccleſiæ reſtaurationem conferre. 96

XXVI.

De

De concubinariorum beneficijs & iſtorum fructibus ad reparationem Eccleſiæ applicandis. 71

XXVII.

Quis ad reparationem Eccleſiarum faciendam agere, aut cogere poßit. 73

XXVIII.

Quis ſit iudex competens in cauſa reparationis Eccleſiarum. 76

XXIX.

Qua ratione contra eum, qui reparationem Eccleſiæ differt, procedendum ſit. 79

XXX.

Vtrum appellari poßit à ſententia, qua quis ad reparationem Eccleſiæ condemnatur. 82

XXXI.

Tigna ex ruina vel demolitione reparatæ aut reſtauratæ Eccleſiæ exiſtentia ſeu remanentia, cuius ſint. 84

XXXII.

De his quæ ad fabricam aut reparationem Eccleſiæ legata ſunt. 87

XXXIII.

Conſenſus Epiſc. an in reparatione Eccleſiæ ſit neceſſarius. 91

XXXIV.

An reficiens Eccleſiam fiat illi Patronus, & an destructa Eccleſia extinguatur ius patronatus. 94

XXXV

An Eccleſia deſtructa & reædificata ſeu reſtaurata reconſecrari debeat, veteraq; iura & priuilegia retineat. 96

XXXVI.

Altaria ab Iconoclaſtis confracta, & violata, an iterum reconſecrari debeant. 100

XXXVII.

Altaria

Altaria & templa an ſint reconcilianda, in quibus vel ſacerdotes ab hæreticis vel hæretici à ſacerdotib. occiſi ſunt. 106

XXXVIII.

Alaria omnia ſi euerſa ſint, an alijs relictis alia pauciora duntaxat reparari, aut de nouo ædificari poßint. 107

XXXIX.

Altaria deiecta & demolita, ex qua materia reparari ſeu ædificari debeant. 110

XL.

An laici effuſam & conculcatam ab hæreticis & Iconoclaſtis ſacroſanctam Euchariſtiam, tangere, ſuſcipere & cuſtodire poßint. 111

FINIS.

ERRA-

ERRATA SIC CORRIGE.

Pagina 14.lin.28.*pro* cam *lege* cum.
pag.15.li.1.Imperatores,*lege* Imperatoris.
pag.16.lin.21.ereptam *lege* ereptum.
pag.21.lin.17.(ante) *dele*.
pag.24.lin.20.prædicare *lege* præiudicare.
pag.37.lin.penult.ſubleuati *lege* ſubleuatis.
pag.42.lin 8.in fine.natura *lege* naturam.
pag 66.lin.3.*lege ſic*.non plus poteſt conſuetudo quam Statutum: & proinde ſicut conſuetudo facere poteſt,vt reditus benefi-
pag.81.lin.17.quod *lege* quos.
ibidem.lin.19.vel *lege* nec.
pag.87.circa medium Delegatus *lege* De legatis.
pag.94.lin.8.admittit *lege* amittit.
pag.101.linea 6.à fine,mundi *lege* mundis.
pag.103.lin.5.pro holocauſtum *lege* holocauſtorum.
pag.106.lin.15.pro eo *lege* ea.
pag.115.lin.11.pro palat.*lege* pallas.
pag.119.lin.penult:noxi *lege* noxij.

DE SACROSANCTIS ET CATHOLICIS CHRISTI ECCLESIIS REPARANDIS AC REFICIENDIS

Præfatio.

SVMMARIVM.

1. *Deploratio huius temporis.*
2. *Sacra qua veneratione ſint tractanda.*
3. *Hæretici corrumpunt textum iuris ciuilis.*
4. *Crucis veneratio quanta ſit.*
5. *Religio contempta quo pacto ſeipſam vlta ſit apud Gentiles.*
6. *Supplicia ſacrilegorum quam varia fuerint à Deo inflicta.*
7. *Ratio ſcribendi quæ hic fuit.*

SANCTVS & Regius ille Propheta † Dauid 1
deplorando olim incendium templi, & vaſtationem vrbis ſanctę, & calamitates populi, *Pſal.78.* his verbis vſus eſt: *Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuũ, poſuerunt Hieruſalem in aceruos lapidum. Poſuerunt cadauera ſeruorum tuorum eſcas volatilibus cœli, carnes ſanctorum beſtijs terræ. Effuderunt ſanguinem eorum tanquam in circuitu Hieruſalem, & non erat qui ſepeliret*. Et rurſum *Pſal. 73. Rugierunt qui oderunt te in medio Synagogarum tuarum. Poſuerunt ſigna ſua, ſigna. Quaſi in ſilua lignorum ſecuribus exſciderunt ianuas eius in ipſum, in ſecuri & aſcia deiecerunt eam. Incenderunt igni ſanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. Dixerunt*

in corde ſuo, quieſcere faciamus omnes dies feſtos à terra. Signa noſtra non vidimus, iam non eſt Propheta, & nos non cognoſcet amplius. Eadem ſanè verba & quilibet Catholicus in ſancta Catholica Chriſti Eccleſia natùs, baptizatus & inſtitutus, meritò calamitoſis iſtis tēporibus proferre poteſt. Vidimus enim ſuperioribus annis, imò hac præterita æſtate, & adhuc (proh dolor) videmus, & videre cogimur, hoſtem crucis Domini debacchantem, ornamenta templi ſanctiſſimi diſturbātem, quemadmodum lignator arbores cædit in ſylua. Incendit igne, quod non poterat excidi ferro, polluit ſacrilegio tabernaculum nominis Domini, nec in horrea modo illud commutauit, verum etiam equorum ex eo ſtabulum fecit, effudit ſanguinem ſanctorum ſacerdotum, cadauera eorum obiecit beſtijs terræ, ſignum Saluatoris noſtri, victorioſam ſcilicet & glorioſiſſimam Crucem, plærisque in locis non vidimus, & in eo ipſo loco vbi tremendum Deo ſacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit. Dicam cum magno illo Baſilio epiſtola ſexta, & epiſtola decimaſeptima. *Domus precationum clauſæ ſunt, Altaria cultu ſpirituali vacant, ſpreta ſunt Patrum decreta, traditiones Apoſtolicæ nihili fiunt, recentiorum hominum aduentiones ad gubernandas Eccleſias vſurpantur, pelluntur paſtores, ſubintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Chriſti diſſipantes, ædes oratoriæ concionibus Eccleſiaſticis deſtitutæ, ſolitudines refertæ ſunt plangentibus. ſeniores lamentantur, vetera præſentibus conferētes; iuniores hoc ſunt mirabiliores, quod quibus*
2 *bonis priuati ſunt, ignorant.* Scribit ad Theophilum † Alexandrinum Epiſcopum beatus Hieronymus: *Diſcant qui ignorant erudıti teſtimonijs ſcripturarum, quæ debeant veneratione ſancta ſuſcipere, & Altaris Chriſti miniſterio deſeruire, ſanctosq; calices, & ſancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ paſſionis pertinēt, venerari, non quaſi anima & ſenſu carentia & ſanctimoniam non habentia, ſed ex conſortio corporis & ſanguinis Domini eadem qua corpus eius & ſanguis maieſtate veneranda.* At è contra ſcribunt inſani hæretici & ad incendium orbis Chriſtiani nati, nihil templis opus eſ-
3 ſe. Immò † manifeſtè corrumpentes apertum textum *in leg. vnica, Cod. ne mini licet ſign. ſalu. &c.* in quo ſcriptum eſt:

Signum

Signum Saluatoris noſtri nemini licere vel in ſolo, vel in ſilice,
vel in marmoribus humi poſitis inſculpere vel pingere. dicunt
ſublatis illis verbis medijs (*humi poſitis*) tantum legendum
eſſe: Nemini licere ſignum Saluatoris noſtri vel in ſolo vel in
ſilice vel in marmoribus inſculpere. Non conſiderantes ra-
tionem in eodem textu appoſitam, & eorum errores conuin-
centem, neque attendentes ad reliquas religioſiſſimi Princi-
pis Iuſtiniani Conſtitutiones, qui *in authentic. de monachis,*
ſic ait: *Si quis ædificare venerabile monaſterium voluerit, non*
prius licentiam eſſe hoc agendi, quam Deo amabilem locorum
Epiſcopum aduocet, & ille extendat manus ad cœlum, & per
orationem locum conſecret Deo figẽs in eo ſalutis noſtræ ſignum.
Dicimus autem adorandam & honorandam verè crucem. Et
iterum *in authem. de Eccleſijs titul. §. ſi quis. Si quis* (inquit)
voluerit fabricare venerabile oratorium, aut monaſterium, nõ
aliter inchoandam fabricam, niſi locorum ſanctiſſimus Epiſco-
pus oratorium ei fecerit, & † venerabilem fixerit crucem. Sed 4
quid dedit eos Deus in reprobum ſenſum, vt videntes non
videant, & in ipſo meridie cæcutiant, ſatiſque perſpicuum
eſt illos dæmonibus agi, qui cum picturis & imaginibus, non
dicam parentum & amicorum ſuorum, ſed turpiſſimorum
adulterorum, fornicatorum, libidinoſorum hominum ac fa-
buloſarum dearum, in cubiculis ſuis magno etiam cum ſce-
lere ſæpiſſimè oblectantur, crucem tamen hanc adeò non fe-
runt in Chriſti ſacris ædibus vſurpari, quæ eſt veteris victo-
riæ trophæum, quo non aliter coërceri Cacodæmones ſcri-
bit Chryſoſtom. *homil. ad Roman.* quam ſerpentes carmini-
bus. Et planius *in epiſtol. ad Philippenſ.* teſtatur Theophorus
ille Ignatius dæmones omnem mouere lapidem ad Crucem
Chriſti ſibi exoſam abolẽdam. Et niſi impijs illorum conati-
bus reſiſteretur, Chriſtianam religionem in paganiſmum
prorſus conuerterent. Sanè cum hæc animum meum ſubit
cogitatio, quam ſæpe contempta religio ſeipſam vlta eſt, quã
† horribili & ſubita vindicta impios oppreſſit, nemini peper- 5
cit, ſuam ipſa iniuriam proſecuta eſt, & quam præſentibus
pœnis dij iniuriam ſuam vindicarunt, vt quod Appius Clau-
dius Cenſor cum aduerſus reſponſum ad ſeruos publicos ſa-
cra Herculis tranſtuliſſet, luminibus orbatus eſt: quod Po-

citiorum gens intra vnius anni tempus extincta eſt: quod cẽ-
ſor Fuluius, cum ex Iunonis Laciniæ templo marmoreas re-
gulas abſtuliſſet, quibus ædem Fortunæ equeſtris, quam Ro-
mæ fecerat, tegeret, & mente captus eſt, & amiſſis duobus
filijs in illyrico militantibus, ſummo animi mœrore con-
ſumptus eſt: quod M. Antonius Turullus, cum apud Coos
euerſo Æſculapij Luco claſſem feciſſet, eodem poſtea loco
à militibus Cæſaris interfectus eſt: quod Pyrrhus ſublata ex
theſauro Proſerpinæ pecunia naufragium fecit, ac vicinis
Deæ littoribus illiſus eſt, vt refert Lactantius libro ſecundo
cap. octauo: quod Apollo Carthagine à Romanis oppreſſa,
veſte aurea nudatus id egit, vt ſacrilega manus inter fragmẽ-
ta eius abſciſſa inueniretur, quod Brentius Gallorum Dux,
Delphis templum ingreſſus, Dei voluntate in ſe manus ver-
tit: quod Mileſia Ceres Mileto ab Alexandro capta, milites
qui templum ſpoliaturi irruperant, manuſque & oculos ad
prædam parauerant, flamma obiecta oculis priuauit, vt ſub
capite de neglecta religione refert Valerius: quod hoſtes
templum Thebanum ſpoliantes, teſte Plutarcho de ſera
numinis vindicta, omnes male poſtea perierunt: quod ſacri-
legus miles eodem authore admirabili Dei iudicio à cane
proditus & punitus eſt: quod cum Cambyſes maioris Cyri
filius, quinquaginta hominum millia ad diripiendum & in-
cendendum Ammonis templum miſiſſet, ingens illa homi-
num manus cum inter Oaſim & Amonios pranſa eſſet, ſubi-
ta ventorum tempeſtate priuſquam ad locum veniretur, are-
narum cumulis obruta eſt: quod aurum Tholoſanum abijt
in prouerbium, vt quod ſacrilegio quæſitum exitio eſſet at-
tingentibus. Et vt omiſſis prophanorum templorum expila-
tionibus ac fabuloſis dijs, ad eas Eccleſias † me conuertam,
6 in quibus verus Deus, præter quem alium non cognoſcimus,
colitur: quando cùm animo reputo meo, quod Impius Rex
Balthaſar, qui ſpoliato templo Domini ſacra vaſa delitijs
ſuis applicabat, & ex iiſdem cum ſcortis & alijs nefarijs &
ſceleratis hominibus bibebat, ſubitanea morte eſt extinctus,
vt eſt in lib. Dan. c. 5. quod nefarius Apoſtata Iulianus, qui
theſauros Eccleſiæ in ſuum luxum conuerterat, ſagitta è cœ-
lo Miſſa vulneratus occubuit: quod ſceleratiſſimi Eccleſia-

rum

rum euerſoris Hunetici putrefactum & obulliens vermibus non corpus, ſed partes corporis eius, videntur eſſe ſepultæ: quod ſacrilegus Proculus, qui de pallijs Altaris per nefas camiſias ſibi & femoralia faciebat, fruſtatim ſibi comedens linguam, in breui turpiſſima conſumptus eſt morte, *vt refert Victor de perſ. VVand. lib. 1. & lib. 5. in fin.* quod Tyranni qui cœca quadam mentis inſania ad bellum cum Deo gerendum impulſi, virus acerbitatis, & maleuolentiæ ſuæ, ante tempora Conſtantini contra Eccleſiarum ædificia (contra Deum enim non poterant) inſtar canum rabie furentes euomuerant, procella cælitus excitata, vno momento obruti extinctique fuerunt, adeo vt neque genus neque ſemen neque minima memoriæ eorum ſignificatio inter homines remaneret, ſed omnes licet permulti eſſent, plagis diuinitus inflictis excruciati, oppreſſique interierunt, *vt author eſt Euſebius in orat. de laud. Conſt.* vtique horrore magno corripior, pauere incipio, & altiſſimis animi ſuſpirijs eorum veſaniam deploro, qui cum ipſo numine prælium ſuſcipere minime veriti, non ita pridem templa precibus dicata, impetu animi ardentiſſimo, maximis viribus & copijs, concuſſis illorum fundamentis, diruerunt, Eccleſiaſque prorſus delere cogitantes, omnibus machinis Deum, qui oculis cerni nequit, expugnare, infinitaque verba plena blaſphemiæ in eum iacere intorquereque cœperunt. Succurrit etiam nonnunquam horrendum Gaufridi Angeli exemplum, qui ſub Rege Stephano monaſterium Raijmeſcijenſe inuaſit, nec veritus fuerat expulſis monachis locum tam celebrem & ſanctum, facere ſpeluncam latronum, & ſanctuarium Dei in domicilium diaboli conuertere. Inter confertas enim ſuorum cateruas, viliſſimi peditis ſagitta in capite percuſſus & abſumptus eſt, cum paulo ante parietes Eccleſiæ, quam inuaſerat, & clauſtri adiacentis in deteſtationem tanti criminis verum ſanguinem ſudaſſent, *vt refert Guilielmus Neubrigenſis rer. Anglic. libr. cap. 11.* Et iterum, quod *in vita Regis Childeberti* ſcribit Guagninus, quod miles qui ob res ciuium in templum illatas acquirendas Eccleſiam beati Iuliani martyris refractis foribus inuaſerat, & cuncta diripiens exportauerat, diuina vindicta illicò in inſaniam actus, horrida voce clamauit. Cur ô beate

martyr tam dirè me crucias? Sicut & idem *in vita Lotarij Regis* teſtatur, quod cum Lotarius Gallorum Rex, bona Eccleſiæ vſurpare inſtituiſſet, vnus tantum Turonerum Antiſtes ei reſtitit, dicens: *Si quæ Deo dicata ſunt, auferas, regnum à te auferet Deus.* Sed quid? Nam exempla eiuſmodi eos non mouent, cum ad omnem pietatem aures & oculos occluſerint. Non ſemel cogitant quod calices ſacri, linteamina ſacra & veſtes Deo dicatæ eos accuſabant, cum maieſtas venerit iudicantis: quod induunt ſe maledictione ſicut veſtimento: & quod hæc eos acrius perſequentur, flammantem gehennam cum cœperint poſſidere. Quamobrem vt prædictus S. ille Dauid, & nos dicere poſſumus: *Vſquequò Domine improperabit inimicus, blaſphemabit aduerſarius nomē tuum? Vt quid retrahis manum tuam & dexteram tuam, de medio ſinu tuo tolle eam? Vt quid Deus repuliſti in perpetuum, iratus eſt furor ſuper oues paſcuæ tuæ? Memor eſto congregationis tuæ quam poſſediſti ab initio, virgæ hæreditatis tuæ quam redimiſti, montis Syon, in quo habitaſti. Leua greſſus tuos, vt vaſtes in perpetuum hoſtes vniuerſos, qui mala intulerunt ſanctuario tuo. Ne tradas beſtijs animam turturis tui, congregationem pauperum tuorum ne obliuiſcaris in perpetuum. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, & propter gloriam nominis tui libera nos, & propitius eſto peccatis noſtris.* Rectè ſanè ita orandus erit Dominus ſicut & cum Iuda Machabæo *libr. 2. Mach. c. 10.* poſt dirutum ac euerſum, & deinde reſtauratum templum orabant Iudæi, ne amplius in talia mala inciderent, & ſi quando peccaſſent, vt ab ipſo mitius corriperentur, & non barbaris ac blaſphemis hominibus traderentur. Incœpit ſanè prius miſericors & clemēs Dominus, qui in occulto habitat, occulta quadam vi & recondita, eorum conatus nuper vindicare. Nonnulli enim qui antè delicatè & moliter vixerant, putabanturq; beatiſſimi, quique ſemidei omninò ſermone & prædicatione celebrabantur, ſolo eius nutu & potentia extincti fuerunt. Alij qui multis annorum conuerſationibus, præclarè omnia & ex animi ſententia proſperè geſſerunt, ſcelerum ſuorum pœnas debitas perſoluerunt, adeò vt inuiti ei, quem oppugnabant, cogerentur cedere, terga dare, diuinam eius virtutem agnoſcere. Vnde ſpes bona mihi affulgere cœpit, vt Catholica

tholica Eccleſia, quę tyrannorum iſtiuſmodi inſidijs obruta, & diaboli pietatis hoſtis, tanquam apri de ſylua inuaſionibus vaſtata, omni impietate purgata, poſt abominationem deſolationis, ad maiorem ſplendorem, quàm qui prius elucebat, reſtituetur, & præter omnium opinionem mirificè enitebit, adeò vt gloria eius poſterior priorem excellet plurimum. Id quod exemplo non caret. Ita enim factum fuiſſe per Zorobabel, cum templum deſtructum fuiſſet, refert Euſebius *libr. 10. cap. 4.* Et Cicero *in Verrem* ſcribens: *Tuus* (inquit) *eſt honos. In illo templo Senatus Populiq́; Romani beneficio, tui nominis æterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur. Tibi hæc cura ſuſcipienda eſt, tibi hæc opera ſumenda eſt, vt Capitolium quomodo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius ornatum ſit, quam fuit, vt illa flamma diuinitus extitiſſe videatur, non quæ deleret Iouis Opt. Ma. templum, ſed quæ præclarius magnificentiuſq́; depoſceret.* Hac igitur † ſpe fretus, in animum meum induxi, vt quæ de ſacrorum templorum reparatione paſſim & vbique hodie diſputantur, quæruntur & controuertũtur, breui & ſuccincta aliqua methodo explicarem, 7
& vt ſic vniuerſum mundum, venerabilibus Eccleſijs, auguſtiſque Eccleſiarum ædificijs, vbique terrarum, & in ſingulis vrbibus, pagis ac regionibus erigendis, ſemper ad honorem veri ſummique Dei optaui eſſe florentiſſimum: ita quoque in eam rem labores meos conuerterem, quæ ad earum reparationem, refectionem & inſtaurationem pertinere videntur, eoque magis, quod in hoc noſtro Belgio ſint, non dicam multa millia, ſed multa centena millia, quæ genua ſua non curuarunt antè Baal, & quæ ne latum quidem pedem receſſerunt ab obedientia Catholicæ Romanæ Eccleſiæ, ſuæque Maieſtatis. Sed quia vacuus eſt noſter labor, niſi cæleſte numen aſpiret: idcircò vt fœliciter & inchoare poſſimus, & abſoluere, ſupplici deuotione dicemus, *Veni ſancte Spiritus, & emitte cœlitus lucis tuæ radium.*

CAPVT I.
Quid ſit refectio, vel reparatio Eccleſiæ.

SVMMARIVM.

1. *Reficiendi & reparandi verbum quo pacto accipiatur.*
2. *Reparatio Eccleſiæ an eodem plane modo fieri debet quo ante fuit.*
3. *Legatus ſi ſit calix Eccleſiæ, qualis eſſe debeat.*
4. *Prælatus æquiparatur vſufructuario.*
5. *Ampliatio templi quando eſt permiſſa.*

1 REFICIENDI ſeu reparandi † verbum (quod idem eſt, *vt deciſ. ſua 44. ait Boërius*) aliter atque aliter pro natura, conditione & qualitate materiæ accipitur, (*vt conſtat ex l. 1. ff. de via publica. l. vnde §. reficere. ff. de itin. actuq; priuato. l. 1. ff. de noui oper. nunciat. l. officialis. C. de Epiſcopis & clericis. cum alijs ſimilibus.* Nos verò in propoſito negotio cum Vlpiano dicimus; Reficere ſeu reparare eſſe id, quod corruptum eſt in priſtinum ſtatum reſtaurare. *l. 1. §. deinde, ff. de riuis.* Et hoc verbo reficiendi, tegere, ſubſtruere, ſarcire, aduehere, & ea quibus ad eandem rem opus eſt, apportare continetur. Ex quo ea inprimis hic naſcitur diſputatio: An detecta, confracta ſeu expilata Eccleſia, is ad quem onus refectionis pertinet, pari omninò modo ac ratione qui ante fuit, eam reparare, atque ei de planè ſimilibus ornamẽtis prouidere teneatur; † Nam ſi id non facit, vtique in priſti-
2 num ſtatum non reſtaurat, quod requirit definitio, neque officio ſuo fungi dicitur, qui deteriore forma aut qualitate aliquid reddit, vel reponit. *l. Sed mihi. §. 1. ff. Commodati.* Et proinde. *in d. l. 1. ff. de via public. & in d. § . reficere.* Iureconſultus, deprimendi ſeu minuendi licentiam, reficere volenti minimè permittit, magnuſque eſt fauor Eccleſiæ, pro qua in ambiguis reſpondendum eſſe, conſuluit Decius *ad l. in ambiguis, ff. de reg. iuris.* Id quod euidenter apparet in l. Titia teſtamẽto, §. Seia ff. de auro & argento legato. Vbi legatum † Eccle-
3 ſiæ relictum, ex auro præſtandum eſt, ſicut & ſi quis generalibus verbis Eccleſiæ calicẽ legauerit, de argenteo, aut ſi aurũ habeat, de aureo cogitaſſe præſumitur. *Bal. ad l. Si quis ad decli. col. pe. C. de teſt. Et lat. Tyr. de pia cauſa priu. 25. Capra conſ. 3.* Et *in l. hacten. in fi. ff. de vſufr.* ſcribit Celſius vſufructuariũ, (cui

(cui prælatum Eccleſiæ æquiparari oſtendunt interpretes, *ad c. Relatum d.tit.de teſtam.*) non ſolum neceſſarias refectiones, ſed etiam voluptatis cauſa ſumptus facere.

Sed cùm non ita Eccleſiæ ratio habenda ſit, vt egeat clerus & prælatus qui in eo eſt, atque ad quem hoc onus reparationis vt plurimum pertinet, *vt ſcribit Iacob. Portius Imolenſis conſ.34.* & æquius & iuſtius eſſe cenſeo, ſi perpenſis ac ponderatis Eccleſiarum qualitatibus, fructibus, emolumentis, & conditionibus, ad boni æquique Iudicis arbitrium hoc totum referatur. *Bonifacius de Vitalinis & alij ad clem 1.de celebr.miſſ.* Id quod de † vſufructuario, & rei fructuariæ refectione ſtatuunt leges, *l.vſufructu legato. l. Sed & ſi quid.ff. de vſufr.* eundemque vſufructuarium vt voluptuarias impenſas faciat, admittunt; ſi velit, *d.l.hactenus in fine.* ſed nulla ratione ad eas cogunt, ſi non velit. *Gloſſa ad l. æquiſſimum, ad verbum fructuarius in fine, eod.tit.* Eoque modo fiet, vt ſicut inuitus pro veteribus & detritis noua, pro deterioribus ſeu vilioribus ædificijs aut ornamentis pretioſiſſima reddere nõ cogitur, cum ad id obligatus non ſit: ita quoque, vt neque nimio & ſuperfluo ſumptu grauetur, qui ipſe fortè indiget plurimum, quod durum foret, *l.in feudo.ff.de rei ven.* neque nimia ipſius auaritia ac tenacitate, ſacroſancta Eccleſia, eiuſq; forma, veneratio, & honeſtas deprimatur, quæ res exemplo non caret. Nam & is, qui alicui, vel ad alimẽtorum vel ad veſtium exhibitionem, ſeu renouationẽ, aut ex teſtamento defuncti teſtatoris, aut ex partium contrahentium cõuentione tenetur, arbitrium iſtiuſmodi recipit, ac ſubit, *l. penul. l.cum vnus §.fi.ff.de alim.lega. Angel. & Imo.ad l.Neſennius ff.de re iudic.Bart.ad l.fin.ff.de liber. agnoſcend.Cardin.ad clem.2.q.2.de vita & honeſtate cleric.* Et cum aliquando in ſupremis Galliarum prætorijs, quæ vulgus parlamenta appellat, ſimilis quæſtio de reparatione Eccleſiarum incidiſſet, præcedẽte cognitione, miſſiſque qui Eccleſias viſitarent, Commiſſarijs, ita res temperata & tractata fuit, vt pro ratione prouentuum & circumſtantiarum, ea refectio publico Senatus decreto decerneretur, *teſte Ioanne Papone in lib.de Arreſt.Galliæ, li.1. tit.1.* Et ſane cum id, quod iuris rigori deeſt, benigno conſilio ſuppleat æquitas, *l.Bona fides, ff.depo.l.placuit, C.de iudic.*

 & cum

5 & cum † principaliter id agatur in hac reparandarum Eccleſiarum materia, vt earundem vſus & ſacroſancti myſterij exercitium, in priſtinam ſuam dignitatem ac formam reſtituatur, non adeò fixè & ſcrupuloſè verbis definitionum inſiſtendum eſt, quæ in iure noſtro ſolent eſſe periculoſiſſimæ, *l. omnis definitio. ff. de reg. iur.* ſed maiore bono publico ſubinde fiet, ſi templa diuino nomini dicata, & citius, & minore reparantis diſpendio reficiantur, quam ſi ſumptuoſiore opere, longioreque atque tardiore manu neglecta differantur. Neque etiam indiſtincte verum eſſe, quod dilatio & extenſio reficere volenti denegatur, ſequenti capite dicemus, & quod legatum Eccleſiæ relictum, ex puriore pretioſioreque materia præſtandum eſſe diximus, fauor Eccleſiæ non efficit, ſed præſumpta & coniecturata defuncti voluntas, qui in d. § Seia. ad conditionem moreſque Eccleſiæ, in qua non niſi aurea ſeu argentea dona erant, reſpexiſſe videtur, ignorareque non poteſt, ex ſimili materia calices ſacros paràdos eſſe, *c. & calix. de conſ. di. 2. ad quod eleganter loco mox cit. expendit Tyraq.* cenſetq; Bald. Nouell. *in tract. de dote. par. 9 priuil. 73.* Imo. Iaſon & alij, *ad l. Si ita ſit aſcriptum, ff. de leg. 1.* contra Roman. *ſing. 515.* quod etiam contra Eccleſiam locum habet vulgata iuris regula, quod ſemper in dubijs, id quod minimum eſt, ſequimur. *l. ſemper in obſcuris ff. de reg. iur.*

CAP. II.

Refectionis appellatione, ampliatio ſeu penitus deſtructæ Eccleſiæ renouatio an contineatur.

SVMMARIVM.

1. *Verba in legatis ſunt ſtrictè accipienda.*
2. *Ampliatio & Reparatio Eccleſiæ quomodo differant.*
3. *Ampliatio Eccleſiæ an poſſit fieri inuitis Parochianis.*
4. *Vſufructuarius an poſſit proprietatem meliorem facere.*

Quo-

QVoniam verò reficere dicitur, qui quod corruptum eſt,
in priſtinum ſtatum reſtaurat, vt ſuperiore capite latius demonſtratum fuit: alia quoque hinc nata eſt quæſtio. An igitur refectionis nomine, ampliatio, extenſio, & noua Eccleſiæ destructæ ædificatio non contineatur, ſcilicet vt is, ad quem onus reparationis pertinet, amplificandæ quoque & de nouo ædificandæ Eccleſiæ ſumptum agnoſcere debeat, necne?

Et ſanè vt omiſſis multis verborum lenocinijs, breuiter dicamus quod res eſt, in ea verſor opinione, quod ſi quis vel ex conuentione ac ſtipulatione æditu orum, parochianorum, ſeu aliorum, vel ex defuncti teſtatoris voluntate, ad reparandam & reficiendam Eccleſiam non penitus euerſam obligatus eſt, neque ad nouæ Eccleſiæ in locum veteris extructionem, neque ad antiquę ampliationem vrgeri poteſt, ideo
quod tam in ſtipulationibus, quam in † legatis, verba pro- 1
priè & ſtrictè accipienda ſunt, & ſemper, niſi aliud appareat, ad id quod minus eſt, referuntur. *l. quicquid, ff. de verborum obligat. l. nummis. l. non aliter, ff. de legat. tertio. l. Apud Iulianum. §. Seio. ff. de legat. 1. Decius in l. in teſtamentis. numero 4. ff. de regulis iuris.* Id quod eleganti exemplo, de eo qui reparationis ſeu refectionis promiſſionem fecit, oſtendunt Iaſon. *ad l. quo minus col. vlt. ff. de flumi.* Decius *conſ. 512.* & Tyraquellus *ad l. Boues. §. hoc ſermone, numero 100. ff de verb. ſignific.* propriè autem & ſtrictè loquendo, ſicut *teſte Neratio* aliud eſt tueri quod accepimus, aliud de nouo facere quod non habuimus: *l. vſufructuarius nouum, ff. de vſufruct.* ita
quoque longe aliud † eſt reficere & reparare, aliud ampliare, 2
& de nouo facere. Illud enim ad id, quod penitus deſtructum non fuit, refertur, *inquit Alciatus ad d. l. primam in princip. num. 8. ff. de noui oper. nunciat.* Iſtud verò, ad id quod vel ab initio non fuit vnquam, vel ſi fuit, amplius reparari non poteſt, & plane collapſum eſt, *l. quid tamen. ff. Quibus modis vſufructu amittit. l. Si ita legatum §. fin. ff. de lega. 1. l. 3. §. reficere. ff. de itin. act. priu. l. 1. §. penul. ff. de mort. infer. c. conſuluit, & ibi latè Felinus de Iudæis.* Ex quo apposite *ad l. ius autem ciuile, num. 18 ff. de iuſtit. & iure,* reſpondit Iaſon, quod reficiens Eccleſiam funditus deſtructam, dicitur eam de nouo facere,

facere, & quod actus, qui ſine licentia Principis ab initio fieri non poteſt, ſine illius conſenſu refici poteſt. *Gloſſa in c. cum acceſſiſſent. de Conſtit.*

In eo verò, qui ex iuris diſpoſitione, vel ex conſuetudine loci ad Eccleſiæ reparationem ſeu refectionem obligatus eſt, reſpondendum eſſe cenſeo, quod pro ratione ſuarum facultatum, de quo inferius dicemus, tam ad nouæ Eccleſiæ inſtructionem, quam ad veteris Eccleſiæ augeſcente & creſcente incolarum multitudine, ampliationem tenetur, niſi vel contrario regionis more, vel communi Eccleſiæ ſtatuto, vel amicabili & contraria pactione aliud receptū ſit. Id quod eleganter olim reſpondit Ioan. Franciſcus Ripa, *tit. de legib. & longa conſuet. reſponſo 14. n 10.* & Aufrerius *deciſ. Capellæ Toloſanæ 499. quæ incipit: Item fuit quæſitum, vtrum Rector, &c. quo loco allegatum eſſe video. c. præcipimus 16. q. 1. c. Ad audientiam & c. de his. de Eccleſ. ædif.* Eoque modo in ſummis Galliarum Prætorijs ſeruari aſſerunt: & eodem quoque modo accipi poteſt, quod *in d. l. 1. §. ſi quis ædificium. n. 3. ff. de noui oper. nunciat.* ait Iaſon, quod is qui de nouo facit & ampliat, impropriè reficere dicitur. Et hanc opinionem ſequitur D. Cardina. *ad d. c. de his de Eccleſ. ædif. in 1. notab.* dicens quod clerici tenentur ad fundandas Eccleſias de nouo, ſi populus creſcat, vel alia iuſta cauſa ſubſit, & ſi ad alios hoc onus translatum non ſit.

Quinimò & illud quoque controuerti poſſet, an ſi vltrò & ſponte Eccleſiam veterem ampliare velit, id inuitis alijs ei permittendum ſit necne; Quod intelligo non quando iſtiuſmodi ampliatio, aucto ſubditorum & inhabitantium nume-
3 ro, incipit eſſe † neceſſaria, quo caſu neque incolæ temerè contradicēt, neque contradicentes facile exaudiendi eſſent, ſed quando ceſſante neceſſitate, is ad quem onus refectionis pertinet, beneuolo in Eccleſiam animo, nouis eam ædificijs ornare, atque celebriorem conſtituere inſtituit: id quod olim quidem, poſt initium naſcentis noſtræ religionis frequētius accidit, nunc verò in deterius vergente mundo (proh dolor) rarius contingit. Arbitror autem, ferendam non eſſe eam ampliationem, niſi de expenſis futurarum atque in poſterum faciēdarum, illius noui & ampliati operis reparatio-

num,

num, prouideatur. Nam cùm † vſufructuarius, etiamſi meliorem domini cauſam facere videatur, neque nouum ædificium conſtruere, neque antiquum ampliare poſſit. *d.l. hactenus in fine, & d.l. vſufructuarius nouum.* nulla vtique eſt ratio cur id ei qui reparationis onus ſuſtinet, magis indulgeatur, cum in vtriuſque perſona hæc eadem ſubſit cauſa, quod licet in præſentiarum conditio proprietatis & Eccleſiæ melior eſſe exiſtimetur, pro futuris tamen temporibus creſcet onus refectionis, quod ſucceſſor, cui, ſi hæres non ſit, legem imponere non poſſumus. *vt eſt lex. in c 1. qui feud. dare poſſunt. & not. Anto. de Butrio conſ. 74. per c. Innotuit. de elect.* forte agnoſcere non velit, adeoque Eccleſia quæ multorum fauſta & hilari acclamatione aucta ſeu ampliata fuit, plurimorum ſcandalo, deteſtatione & obloquio; refectione deſtituta, ac ruinis deformata collabetur, etiam ipſis incolis, in hac pietatis ſenectute ſeu frigiditate, eam deſerentibus, & infauſtis vocibus obmurmurantibus, quod reficere debenti in aliorũ præiudicium ſeu grauamen, ampliatio permitti non debet. *d. §. reficere & d. l. 1. ff. de via publica.* 4

CAP. III.

Qui ad reparationem Eccleſiæ teneantur.

SVMMARIVM.

1. *Damni illati reſtitutio ex iure diuino, naturali & ciuili eſt.*
2. *Eccleſia polluta reconciliatur expenſis polluentis.*
3. *Exempla Regum qui à ſpoliatione templi abſtinuerunt, aut ex his ablata reſtituerunt.*
4. *Exempla iræ diuinæ in ſpoliatores Eccleſiarum.*

AD reparationem ſeu refectionem ſanctiſſimarum & Catholicarum Chriſti Eccleſiarum, ornamentorumque earum, primo loco voco, (ac ſi velit Eccleſia) conueniri poſſe cenſeo impios iconomachos, ſceleratos templorum

plorum euerſores, & eos qui diuino timore poſtpoſito, ſacrilegas ſuas manus, domui Dei immani furore ac rabie iniecerunt, & id quidem tam ex iure † diuino, quo vnuſquiſque
1 damnum quod intulit, alteri reſtituere cogitur, *Leui 5. Exod. 12. & 22. cap.* quam ex iure naturæ, quod dictat damnum ab alio nobis illatum, refundi, *leg. quod Ephes. ff. de eo quod certo loco.* & ſecundum leges ſcriptas atque Canonicas ſanctiones. Nam vt ad Catholicos Epiſcopos ſcribit Ioannes Octauus Pontifex Maximus: *Si qui monaſteria & alia loca Deo dicata & Eccleſias infringunt, depoſitaq; vel alia qualibet inde abſtrahunt, damnum nonies componere debent, & veluti ſacrilegi Canonicæ ſententiæ ſubijciuntur. c. quiſquis inuentus. §. fi. 17. q. 4.* Et rurſus paulò ante *in c. ſi quis*, ait Canon. *Si quis Eccleſiam combuſſerit, quindecim annis pœniteat, & ſedulò reſtituat.* Quomodo & Gregorius Nonus, per Eccleſiaſticas cenſuras ad illatorum damnorum reparationem, pleniſſimamque & abſolutam ſatisfactionem eum compelli voluit, qui venerabilibus Eccleſijs, earumque rebus cladem attuliſſet; *ca. Conqueſtus de foro compet.* Et in ſimili reſpondit D. Cardinalis *ad clem. 1. quæſt. 13. de celebrat. miſſ.* quem ſequitur *Felinus ad c. accedentes, de Præſcrip.* quod Eccleſia
2 violata debet † reconciliari ſumptibus eius, qui eam violauit, vel cauſam dedit pollutioni & violationi, *arg. cap. Si Canonicis de offic. ordi. in 6.* Et antiquus noſter Florianus ad æſtimationem decimarum in eam actionem concedit, qui ſegetes, ex quibus decimæ debebantur Eccleſiæ, exuſſit, *In l.*
3 *æquiſſimum. §. fructuarius. ff. de vſufruct.* † Intellexit hoc ſane olim Rex Maſiniſſa, cuius cum præfectus claſſis Melitam appuliſſet, & è phano Deæ Iunonis dentes eburneos eximiæ magnitudinis ſublatos, ad eum pro dono attuliſſet, vt comperit vnde aduecti eſſent, quinque remigi reportandos Melitam; atque in templo Iunonis collocandos curauit, inſculptis gentis ſuæ literis, ſignificantibus Regem ignorantem eos accepiſſe. Intellexit hoc Cornelius Sylla, qui dimidium Thebani agri Ioui Olympio & Apollini Pythio conſecrauit, vt ex eius fructibus, pecuniæ quas ex ipſorum templis ad alendum exercitum abſtulerat, ipſorum templis reſtituerentur: non ignarus ſacrilegium ſæpius vniuerſi exercitus

& Im-

& Imperatores exitio expiatum, atque eò grauius, quò tardior pœna ſecuta eſſet. Intellexit hoc etiam Thymaſithæus Liparitanorum Princeps, qui excepta à ciuibus ſuis in freto aurea cratera, incitatoque ad eam partiendam populo, vt percepit à Romanis Pythio Apollini decimarum nomine dicatam, eam Delphos perferendam curauit. Author eſt Valerius *lib. 1. cap. 2.* Neque hoc latuit Pompeium Magnum, qui, *vt lib. 14. c. 8. antiquitatum ſcribit Ioſephus*, tametſi victor effectus, pecunias templi retinere non voluit, Et de Milleſijs *lib. 6. cap. 2.* refert Alexander ab Alex. quod oraculo moniti, vberiore impenſa templum incendijs ac ruinis deformatum reſtaurarunt, ita vt ob magnitudinem faſtigio extruendo nullæ contignationes ſufficerint. Teſtatur etiam Titus Liuius *Romanæ hiſtoriæ lib. 1.* quod egreſſis vrbem Albanis, Romanus miles paſſim publica priuataque omnia tecta adæquabat ſolo, vnaque hora quadringentorũ annorum opus quibus Alba ſteterat, excidio & ruinis dedit, templis Deorum (ita enim edictum ab Rege fuerat) temperatum eſt. Adijcimus etiam his Signaldum Aruernorum Præfectum, qui (*vt teſtis eſt Ganguin in vita Regis Gildeberti*) licentia dominandi elatus, poſteaquam multa ab idolis ſurripuit, villam Buchealenſem, quam Tetradius Eccleſiæ diui Iuliani donauerat, occupauit, inopinanter captus mente, non prius ſui compos factus eſt, quàm villam reliquiſſet, compenſatione exhibita earum rerum quas temerè abſtulerat. Et (*vt idem Ganguinus in vita Clotarij recenſet*), Clotarius Franciæ Rex, non prius animo quietus fuit, quam cum Eccleſiam S. Martini, quam propter hoſtem in ea latitantem nec prodire volentem, à ſe vna cum eo exuſtam, reparaſſet, & refeciſſet. Poſſent multa alia & ſimilia exempla hoc loco adferri, & ad confirmationem huius noſtræ ſententiæ adduci, ſed rem per ſe claram & euidentem, & tam multis teſtimonijs probatam, ſufficit vel nudis oculis indicaſſe. Ex quibus etiam facilè intelligi poteſt, non futilem, vanam ac inanem eſſe præſentem iſtam diſputationem, nec ſemper viles ac pauperes fuiſſe & eſſe eos, qui hoc ſacrilegium committunt, quaſi inanis ſit actio, quam eorum inopia excludat. *l. Nam is. ff. de dolo.* ſicut etiam palàm & pu-

blicè

blice notum eſt, calamitoſo hoc tempore fuiſſe aliquos, ſummo loco natos, quos cacadæmonis inſpiratione inflammatos, non puduit ſanctiſſima Dei templa adire, præſentia ſua ſceleratiſſimorum hominum audaciam confirmare. Cuperem ſane his eueniſſe, & adhuc euenire alijs, id † quod 2.
4 *Machabæorum, c.3.* de Heliodoro ſcriptum eſt, & eleganter commemorat B. Ambroſius *lib.2. offic. ca. 29.* his verbis: *Illud ſanè & diligenter tuendum eſt, vt depoſita viduarum intemerata maneant, ſine vlla ſeruentur offenſione: non ſolum viduarum, ſed etiam omnium. Fides enim exhibenda eſt omnibus, ſed maior eſt viduarum cauſa, & pupillorum. Denique hoc ſolo viduarum nomine (ſicut in libris Machabæorum legimus) commendatum templo, omne ſeruatum eſt. Nam cum iudicium factum eſſet pecuniarum, quas in templo Hieroſolymis maximas reperiri poſſe Simon nefarius, Antiocho Regi prodidit, miſſus in Hieruſalem Heliodorus ad templum venit, & ſummo ſacerdoti aperuit Iudicij inuidiam, & aduentus ſui cauſam. Tunc ſacerdos depoſita eſſe dixit viduarum victualia & pupillorum, quædam autem Hircani Tobiæ viri ſancti, eaq; demonſtrauit. Argēti talenta quadringenta erant, auri verò ducenta. Quæ cum Heliodorus ereptam ire vellet, & Regis vendicare commodis, ſacerdotes ante altare iactauerunt ſe induti ſacerdotales ſtolas, & Deum viuum qui depoſitis legem dederat, flentes inuocabant, cuſtodem ſe præceptorum præſtare ſuorum. Vultus vero & color ſummi ſacerdotis immutatus declarabat dolorem animi, & mentis intentæ ſollicitudinem. Flebant omnes quod in contemptum locus venturus foret, ſi nec in Dei templo tuta fidei ſeruaretur cuſtodia, accinctæq; mulieres, pectus, & clauſæ virgines pulſabant ianuas, ad muros alij currebant, per feneſtras alij proſpectabant, omnes ad cœlū tendebant manus, orantes vt ſuis adeſſet Dominus legibus. Heliodorus autem nec his territus, quod intenderat vrgebat, & ſatellitibus ſuis ærarium ſepſerat. Tum ſubitò apparuit illi terribilis eques, armis præfulgens aureis: equus autem eius erat ornatus inſigni opertorio. Alij quoque duo iuuenes apparuerunt in virtute inclyta, decore grato, cum ſplendore gloriæ, ſpecioſi amictu, qui circumſteterūt eū, & vtraq; ex parte flagellabant ſacrilegū ſine vlla intermiſſione cōtinuato verbere. Quid multa? Circumfuſus caligine in*

gine in terram concidit, & euidenti diuinæ operationis iudicio exanimatus iacebat, nec vlla ſpes in eo reſidebat ſalutis. Oborta eſt lætitia metuentibus, metus ſuperbis, deiectiq́ quidam ex amicis Heliodori rogabant Oniam, vt vitam poſceret ei, quoniam ſupremum gerebat ſpiritum. Rogante itaque ſacerdote ſummo, iidem iuuenes iterum Heliodoro apparuerunt, iiſdem amicti veſtibus, & dixerunt ad eum: Oniæ ſummo ſacerdoti gratias age, propter quem tibi vita eſt reddita. Tu autem expertus flagella Dei, vade & nuncia tuis omnibus, quantam cognoueris templi religionem, & Dei poteſtatem. His dictis non comparuerunt. Heliodorus itaque recepto ſpiritu hoſtiam Domino obtulit, Oniæ ſacerdoti gratias egit, & cum exercitu ad regnum reuertitur, dicens: Si quem habes hoſtem aut inſidiatorem rerum tuarum, illuc eum dirige, & flagellatum recipies eum. Hactenus ille. Quo etiam pertinet id quod ante 1300. & plures annos in hæc verba ſcripſit ſanctiſſimus ille Vrban.] *Hæc fratres, valdè timenda ſunt & tremenda, quia res Eccleſiæ non quaſi propriæ ſunt, ſed vt communes & Domino oblatæ, cum ſummo timore, non in alios quam in præfatos vſus fideliter ſunt diſpenſandæ, ne ſacrilegij reatum incurrant, qui eas inde abſtrahunt, vbi traditæ ſunt, ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphyræ incurrant, & quod peius eſt, anathema fiant, & ſi non corpore vt Ananias & Saphyra, (vt eſt Actuum capite quinto,) mortui ciciderint: anima tamen quæ potior eſt corpore, mortua & à conſortio fidelium alienata cadat, & in profundum barathrum labatur.*

CAPVT IV.

Eccleſia vtrum habeat tacitam hypothecam in eius bonis, qui eam læſit, deſtruxit, vel ſpoliauit?

SVMMARIVM.

1. *Cautio certior eſt in rem quam in perſonam.*
2. *Ciuitas an habeat ius hypothecæ.*
3. *Bona Prælati an ſint tacitè hypothecata.*
4. *Ius canonicum ſeruatur in vtroque foro in rebus pijs.*

SEd cum fugam capientibus, aut latitantibus huiuſmodi hominibus Deo & pijs omnibus odioſis, de quibus pro-
ximè diximus, plus cautionis † ſit in rem quam in per-
1 ſonam (*vt ait Pomponius.leg.Plus cautionis.ff. de reg.iur.*) non
importunè hic quæritur: An Eccleſia in bonis illorum, qui
eam aut confregerunt, aut exuſſerunt, aut ſpoliarunt, ius ali-
quod tacitæ hypothecæ habeat nec ne? Dubitationem enim
2 facit, quod † ciuitas, cuius iure Eccleſia in caſu ſpecialiter
non excepto vtitur. *vt in §. Scire.in auth. De nõ alien.* tacitam
hypothecam non habet. Sed hoc ſecundum terminos iuris ci-
uilis verum eſt. Aequitas autem iuris Canonici, quę & animæ
fauorem reſpicit, & eius liberationi conſulit, pro reſtitutione
rerum ablatarum damnoque illato, bona delinquentium ta-
citæ hypothecæ ſupponit, & tam contra hæredes eorum, quã
contra alios quoſcunque eorum poſſeſſores, perſecutionem
concedit, *vt aiunt Salicetus & Baldus, & alij Doct.ad l.Furti.
C.de Furt.argument.cap.parochiarum. De ſepult.* De quo tan-
to minus mirandum eſt, quod in ſimili videmus bona clerici
coniugati, quem Eccleſia obligatum habet, itemque bona
hoſpitalarij, orphanotrophi, prælati & adminiſtratoris, pro
3 mala eorum adminiſtratione tacitæ hypothecæ † ſuppoſita
eſſe. *Panorm, conſ.89.lib.2. & ad cap. Epiſcopus de præbend. Vi-
talis de Camban. in tract. clauſul. ad clauſ. incip. Et ſpecialiter
obligauit. Doct. ad l.Si quis presbyter, C.de epiſc. & clericis:* quod
*& Rebuffum reſpondiſſe video, ad ordin.regias tom.2.de conſtit.
redituum ar.1.gloſ.14.* Ideoque ius ciuile, quo ciuitas tacitam
hypothecam non habet, *vt notat Alexand. conſ. ſuo 104. incip.
plura ſuper his nu.3.lib.6. Baldus ad l.fin.verſic.vlterius quæro,
C.de ſacroſanct.Eccleſ & Iaſon ad §.fuerat, n.72.Inſtit.de actio.*
confœderari non debet; ſed benigna iuris Canonici diſpoſitio
præualet. Quod in diſpoſitis ad pias cauſas, in vtroque foro
† abſque dubio ſeruandum eſt, *vt reiecta Angeli ſententia ad*
4 *l.Illa inſtitut.ff.de hæred. Inſtit. vnus ex multis eleganter deci-
dit Tyraquellus in tract.de pia cauſa.priuileg.163.* Id quod pon-
dus ac momentum habet. Nam ſicut ex expreſſa hypotheca
rei perſecutio eſt, & qui tempore præcedit, potiores partes ſu-
ſtinet. *§.Item Seruiana.Inſtit.de acti.C.Qui prior. de reg. iur. in*
6. ita quoque & in tacita hypotheca ius perſequendi manet,
&

& qui tempore prior eſt, poſteriori præfertur, *l. hac edictali.§. his illud. & ibi. Bald. col. vlt. C. de ſecund. nupt.* Et ſicut debitori ſuccedente creditore, eiuſmodi creditum non confunditur, *l. debitor. & ibi Bart. & Alexand. ff. ad S. C. Trebell.* maximè quidem ſi æs alienum vires hæreditatis excedat: ita quoque ſi ſpoliatori ſuccedit Eccleſia, eique ſatius & conſultius ſit, damni illati reſtitutionem perſequi, quam hæreditatem huiuſmodi amplecti.

CAPVT V.

Eccleſiæ tacita hypotheca quam habet in bonis eius qui illam deſtruxit aut ſpoliauit, an præferatur hypothecæ vxoris pro dote?

SVMMARIVM.

1. *Mulieres quare ſint priuilegiatæ.*
2. *Correctio legum eſt euitanda.*
3. *Eccleſia, dos, pia cauſa, æquiparantur.*
4. *Dotium duarum conditio æqualis eſt, niſi altera tempore præcedat.*
5. *Iudicandum eſt in dubio pro dote, & Eccleſia.*
6. *Fiſcus quando acquirit ius ad bona delinquentis.*
7. *Fiſcus quando habeatur loco hæredis.*
8. *Fiſcus quando poſtponitur priuato.*

PRobabilis verò dubitatio eſt: An tacita iſtiuſmodi hypotheca, quam in bonis eius qui Eccleſiam ſpoliauit, læſit aut deſtruxit, conſtituimus, tacitæ hypothecæ vxoris, quam pro dote in bonis mariti habet, præferri debeat nec ne, ſi fortè verſemur in ea regione, in qua priuilegium fiſcum excludit, ſeu ſi dotis & inuaſionis tempus difforme ſit? Et ſanè cùm Iuſtinianus tantopere mulierum † miſereatur propter 1
obſequia, quæ maritis præſtant, propter partus periculum, & propter ipſam liberorum procreationem, pro quibus multa in

legibus noſtris inuenta ſunt priuilegia, vt velit eas omnibus mariti creditoribus quantumuis anterioris temporis prærogatiua vallatis præferri. *l. Aſſiduis. C. Qui potiores in pignore habeantur.* Et cum Vlpianus tam ſeriò aſſeueret, dotis cauſam ſemper & vbique præcipuam eſſe, ac Reipublicæ intereſſe, dotes mulieribus conſeruari, cum dotatas eſſe fœminas ad ſobolem procreandam, replendamque liberis ciuitatem maximè ſit neceſſarium *l.1.ff.ſ.ſolu.mat.* vtiq; generalitas iſta excluſionis aliorum creditorum, etiam ad Eccleſiam pertinere videtur, quia verba generaliter prolata, generaliter ſunt accipienda, *l.1.§.generaliter.ff.de legat.præſtand.* & qui omne dicit, nihil excipit *l.A procuratore.C.Mandati l.ſi pluribus l.ſerui.§.*
2 *fin.ff.de legat.1.* eoque interpretum animus in re dubia & obſcura magis propendere debet, vt correctio † legis euitetur, *l.ſancimus C. de teſtamen. l. præcipimus. C. de Appel.* & vt pro dote iudicent. *In ambiguis.ff.de iure dot.* Eoque pertinet, quod qui in cauſam refectionis mutuam pecuniam credidit, tametſi priorem tacitam ac priuilegiatam hypothecam habeat, vxori poſtponitur; *id quòd latè confutatis aliorum erroribus defendit Salycetus ad authent. Quo iure C.qui potio.in pign & ad l.interdum ff.eodem. & Iaſon ad l.creditor. ff.ſi certum petatur. & Anton. Negúſant.in tractat. de pigno.ſecundo membro quintæ partis, num.16. verſic. 6.reſtringe.* Et quod Angelus *ad d. §. fuerat* reſpondit, quemcunque priuilegiatum tacitam hypothecam habentem, ſolo fiſco excepto, in contractu, mulieri dotem repetenti poſtponi.

E contrario verò conſiderant alij, quod non tantùm dos,
3 pia cauſa, & Eccleſia æquiparantur, iiſdemque priuilegijs, & prærogatiuis † gaudeant, *vt aiunt Ioannes Andreas, Anchoranus & Dominicus ad cap.1.de reſtitutio.in integ.l.6.per textum in c.donare.ti.qual.olim feud al.poter. Præſes Euer.in loco de dote ad piam cauſam. Tyraquellus de pia cauſa priuilegio 140.* verum etiam maior habetur ratio & fauor piæ cauſæ quam mulieris, *vt not.idem Tyraquellus d. loco priuilegio 113.& 147.* Licet enim mulier intercedendo pro alio beneficio Senatuſconſulti Velleiani tuta ſit, excipitur tamen, ſi in fauorem piæ cauſæ fideiuſſit. *Roman.in auth. ſimiliter. in tertio ſpeciali contractuum C.ad legem Falci. per l. dotare & l. penul. & vlt. C. ad Sena-*

Senatuſconſultum Velleia. adeoque exiſtimant regulæ illi locum eſſe oportere, quod qui prior eſt tempore, potior eſt in iure. *d.c.qui prior.* Alexander enim dum *conſ.184.li.6.* reſpondit, tacitam hypothecam vxoris, Eccleſiæ præferri, loquitur de contractu, cui & vxor & Eccleſia inſiſtit. Diximus verò *proximo capite,* Eccleſiam in bonis illius, qui eam pernicioſo, & ſcelerato conſilio diripit, diruit, vaſtat & expilat, iure quodam ſingulari, atque ex æquitate canonica tacitam hypothecam habere.

Et ſanè in poſteriorem illam ſententiam procliuior ſum, ſi vt dictum eſt, vel eo loco verſemur, quo nullus eſt vſus confiſcationis, vel ſi ante contractas nuptias atrox hoc & impium ſcelus admiſſum eſt, vt ſic non ſit deterior conditio Eccleſiæ, quam eſſet prioris dotis, cui illa æquiparatur, ſi forte is qui crimen admiſit, priorem aliam habuit vxorem. Etenim cum de duarum dotium reſtitutione † agitur, illius conditio potior eſt, quæ tempore ante antecedit, *dicta l. aſſiduis, verſ. exceptis.* Et cum adhuc ſub iudice lis ſit, ſententia Salyceti, eorumque quos ille in ſuam opinionem de præferentia creditoris in refectionem mutuãtis pertraxit, vera ſit necne, vt quam pleriq; probant, pleriq; verò manifeſto textu *in §. his conſ. eſt, in aut. de æqual. dot. in ver. poſterior creditor,* improbant ac reijciunt, *quod latius oſtendit Didacus lib.1.cap.7.num.4. variarum reſolu.* nullum certum, fixum & indubitatum argumẽtum inde conſtitui poteſt, & vt rectè monet Neguſantius *prædicto loco,* fauorabilior eſt cauſa Eccleſiæ, quam alicuius priuati huiuſmodi creditoris. Et ſicut in dubio † pro dote iudicandum, ſiue de illius conſtitutione, ſiue de illius reſtitutione agatur, & tam in modo procedendi, quam in modo decidendi *d. l. in ambiguis. ff. de iure dot. Bartholus, & alij ad l. 1. ſolut. matr.* ita quoque in ambiguis pro Eccleſia alijſque pijs & fauorabilibus cauſis iudicandum eſſe reſpondit Decius *ad l. in ambiguis. verſ. & quod dicitur. ff. de reg. iuris* Priuilegiatus verò contra eum qui ſimili priuilegio gaudet, iure ſuo non vtitur. *l. verum § item quæritur. ff. de minor.* Et quod Iuſtinianus omnibus anterioribus creditoribus cauſam vxoris prætulit, ita accipi, & intelligi debet, vt eorum verborum generalitas ad iuris communis intellectum reſtringatur *l. Quæro. §. inter*

4

5

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

locatorem. ff. loca. l. vt gradatim. §. 1. ff. de mun. & hon. l. 2. C. de noxal. act. ſcilicet vt ea quæ alioqui pari ratione à iure excipiuntur, non cenſeantur eſſe comprehenſa, *iuxta ea quæ fusè notant. ad c. in generali. de regul. iuris. in 6. Ioan. Mon. & Ph. Ep. Francus.*

De prælatione fiſci nihil hoc loco attinet dicere. Nam vt delinquens in bonis per confiſcationem iam Principi acquiſitis, ei amplius aut delinquendo aut contrahendo præiudicare non poteſt, ita quoque cauſa fiſci, Eccleſiæ quæ ante læſa ſeu expilata fuit, præiudicium aliquod non facit, eoque
6 minus, quod paucis duntaxat caſibus exceptis, fiſcus † ad bona delinquentis ante ſententiam latam ius non habet. *l. eius, qui delatorem. ff. de iure fiſci l. ex iudiciorum. ff. de accuſat.* & pœnis, fiſcalibus creditores anteferri conſtat, *toto titul. C. pœnas fiſcalib. credit. antefer.* Eſtque certi & explorati iuris deciſio, quod fiſcus ad quem bona damnati deuoluta ſunt, loco
7 hæredis † habetur, *vt volunt Martinus de laudi. in tract. de fiſco, quæſt. 86 & Matthias de Affli. in tract. protom. §. 4* adeoque damnum à delinquente illatum refundere debet, quatenus vires eorundem bonorum patiuntur. Igitur quod Anton. Neguſ. *d. loco in 4. memb. 2. part. num. 115.* ait, fiſcum reliquis creditoribus ex delicto, inter quos Eccleſia hoc loco numerari, & reputari debet, præferri, ita demum verum eſt, ſi cæteri creditores non ad damni illati reparationem agant, vt hic facit Eccleſia, ſed ad pœnam, quæ etiam illis aduerſus delinquentem iure conceditur, vt in furto, rapina, & ſimilibus. Ete-
8 nim † in cauſa onerosa priuatus creditor, fiſco non niſi lucrum ambienti, & titulum lucratiuum prætendenti, omni iure præfertur. *Neguſ. d. loco num. 118. & Iacobus de Beluiſ. ad l. 1. in fin. C. ad toll.* multoque magis Eccleſia, quæ tot ſingularia & ſpecialia iura habet, & quæ non debet eſſe deterioris conditionis, quam priuatus, *vt ait Franc. Mingon. ad conſuet. Andegau. tit. des ſeigneurs ar. 61. n. 5.*

CAP. VI.

Remiſſio, ſeu abolitio delicti à Principe impetrata, vtrum Eccleſiæ in iure quæſito præiudicet?

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Peccatum non dimittitur niſi reſtituatur ablatum.*
2. *Principis intentio præſumitur eſſe talis, qualis de iure eſſe debet.*
3. *Reſcripta Principis ſunt accipienda ſine alterius præiudicio.*
4. *Remiſſio homicidij præſupponit pacem offenſorum.*
5. *Princeps rem alterius quando auferre poſſit.*

QVod ſi vero poſt admiſſum iſtiuſmodi delictum, is qui hoc damnum intulit, & impias ſuas manus rerum ſacrarum contrectatione fœdauit, ad meliorem mentem ac vitam reuerſus, & hoc tam dirum ſcelus confeſſus, gratiam, abolitionem, & remiſſionem à Principe conſequatur, id quod fieri poſſe conſtat ex *titu. de pace Conſtant. in princ. in vſibus feud.* & etiam pro bono pacis ſubinde fieri videmus: nihilominus tamen, iuri & hypothecæ Eccleſiæ nullum inde præiudicium generatur, neque in foro canonico ſeu conſcientiæ, quia peccatum † non dimittitur, niſi reſtituatur 1 ablatum, *c. peccatum de regul. iur. in 6.* neque etiam apud iudicem ſecularem: Nam cum mens ipſius Principis præſumatur † eſſe talis, qualis eſt legis, & ſicut de iure eſſe debet, *vt ait* 2 *Bald. ad l. ex facto in 4. not. ff. de vulg. & pup. ſubſt.* ne inde iniuriarum naſcatur occaſio, vnde iura naſcuntur. *l. Meminerint C. vnde vi.* Lex autem, teſte Pomponio, id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri non ſinit, *l. Id quod noſtrum ff. de reg. iur.* & ſine culpa, niſi ſubſit cauſa, aliquem non puniri, *c. ſine culpa, de regul. iur. in 6.* benigna interpretatione receptum eſt, quod ſicut reſcripta & priuilegia Principis alieno iuri non præiudicant, *l. Nec auus. C. de emanc. lib. l. 2. §. merito. & §. ſi quis à Principe. ff. ne quid in loco publico*: ita quoque omnis remiſſio † ſeu indulgentia à Principe impetrata, 3 ſine diminutione iuris alteri quæſiti facta fuiſſe intelligitur, *vt not. Andreas de Iſer. ad c. 1. §. præterea vaſallus num. 90. tit.: Quæ fuit prima cauſa. Aegidius Bell. deciſ. 743. Bar. & Iaſon ad l. Gallus. §. & quid ff. de lib. & poſth. Pariſ. conſ. 78. Hieron. Gigas de crim. læſæ maieſt. ti. de pœn. committit. crimen læ. ma. c. 20.*

Quo modo Panormit.*conſ.6.lib.2.* & Thomaſius *conſil.34.* & Chaſſan.*ad conſtit. Burg.tit.de Iuſt.& iure.Rub.ſi aulcun comment.n.138.& n.190.*ſcribunt, quod quando Princeps remittit pœnam corporalem aut pecuniariam applicandam fiſco, vel quando indulget homicidæ, ſemper in dubio præſupponit
4 † & includit pacem, ſeu reconciliationem hæredum defuncti cum ſatisfactione, & pœnam pecuniariam applicandam parti. Vt rectè dixerit Baldus, *ad l.venia.C.de in ius voc.*quod reſcriptum in quo Princeps ius partis læſæ remittit, eſſe nullum: *quod refert & ſequitur Chaſſan.conſ.27.col.2.*veluti contra intentionem Principis & per importunitatem impetratum, *leg.*
5 *1.C.de petit.bon.ſubl.* Et licet † Princeps ſubinde, non quidem iure ordinario, ſed tantū de plenitudine ſuæ poteſtatis, & ex vrgente aliqua cauſa, poſſit rem alterius auferre *l. Ita verberatum. ff. de rei vend.* in dubio tamen hoc facere non præſumitur, *ſecundum Thomaſ.conſil.35.num.10.& Andream de Iſer. tit. Quæ ſunt regalia, ad verbum Committentium:* Et etiamſi aliud vellet, ad reſtitutionem æſtimationis teneretur. *Decius ad d. l. Id quod noſtrum num. 3.* & hæc eius voluntas ſubditis eius prædicare poſſet, ſed Eccleſiæ, quæ in his ei non ſubijcitur non poſſet, *per ea, quæ notant Felynus & alij ad cap. Quæ in Eccleſiarum, de conſtitut.*

CAP. VII.

An Magiſtratus, qui direptionem Eccleſiarum non impediuit ad reparationem eiuſdem teneatur?

SVMMARIVM.

1. *Eccleſia quæ ex negligentia Prælati læſa eſt, contra eum agere poſſet.*
2. *Rectores piorum locorum negligentes puniuntur.*
3. *Regibus ſacramentorum defendendorum cura eſſe debet.*

4. *Conſentire videtur qui ad delicta conniuet.*
5. *Magiſtratus negligens quo pacto puniatur.*
6. *Zelus patrum contra eos qui templa & res ſacras violabant.*
7. *Metus & vis quomodo excuſet.*
8. *Impoſſibile neminem obliget.*
9. *Ciuitas quæ non poteſt reſiſtere hoſti, ex deditione in nullum crimen apud ſuum principem incidit.*
10. *Magiſtratus an potuit reſiſtere nec ne, pertinet ad officium boni viri dijudicare.*

VVlgatum iuris axioma eſt, quod damnum aliena negligentia alteri datum, ab eo qui damni occaſionem dedit, reſarciri debet, *c.fin.de in iniur.& damno dato*, Quod & in Prælato Eccleſiæ, & in eo qui iuriſdictioni præeſt, euidentibus exemplis paſſim apparet. Eccleſia enim † quę ex negligentia Prælati læſa eſt, ipſum Prælatum negligentem 1
conuenire poteſt. *gloſ.not.in c placuit, in verbo pertineat, 16.q. 3.* Rectores † piorum locorum adminiſtrationem & curam 2
negligentes, præter periculum excommunicationis, in quod incidunt, ad damni illati refuſionem obligati ſunt, *Clem.quia contingit, de relig.dom.* Et iudex qui illam iniuriam non vindicat, ad omne damnum reſarciendum tenetur. *§.iudex in tit. de pace tenen.in vſib. feud.* Idem eſſe dico de iudice ſeu magiſtratu, qui delinquentibus non occurrit, & impuras ac ſacrilegas manus, ſanctuario Domini, ſacroſanctis Eccleſiæ ſacramentis, victorioſo & glorioſo Saluatoris noſtri ſigno, atque venerabilibus ſanctorum imaginibus, inferentibus non reſiſtit. *Si propterea*, inquit Aug. *perſecutor nõ fuit Nabuchodonoſor Rex, quia ſcelus in Sam. cõmiſſum vindicauit iuſtiſſimè; quomodo vindicandum eſt à Regibus quod Chriſti † Sacramenta exufflantur. c.Si propterea 23.q.5.* Et iterum Greg. Pon. *ad Gennadium Patricium* ſcribens ait, *Sicut excellentiam veſtram, ex hoſtilibus bellis, in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet etiam inimicis Eccleſiæ eius omni viuacitate mentis & corporis obuiare. ca.ſicut. 23.qu.4.* Alioqui vero ad illud Eleutherij Pontificis memorabile dictum oculos conuertere oportet: *Negligere, cum poſſis perturbare peruerſos, ni-* 3

4 *hil aliud eſt, quam* † *fauere, nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ*
qui manifeſto facinori deſinit obuiare, c. negligere, 2. quæſt. 7.
Id quod olim quoque ſentiens Cicero 2. *actione in Verrem*,
& ipſum Verrem cum fana Deorum ſpoliaret, & eos qui i-
pſius conatus non repreſſerunt, pari loco habet. Et ſanè ſi in-
iuriam à proximo auertere tenemur, *c. quinta, de ſent. excom.*
gloſ. in dict. c. negligere, & ſi negligens ferre vicino opem pe-
tenti, vehementer culpandus eſt *cap. dilecto de ſent. excom. li. 6.*
quantò magis magiſtratus, cuius officium eſt Eccleſiam de-
fendere, & malis hominibus prouinciam purgare, hæretico-
rum conatibus virili animo obſiſtere, & à domo Dei iniu-
5 riam auertere debet? Etſi † in alijs cauſis negligens, pro qua-
litate & conditione cauſæ, vel exilio, vel publicatione bono-
rum, vel aliquot librarum mulcta, vel infamia punitur, *l. ſer-*
uus, C. de vi publ. l. 1. C. de deſert. auth: vt neque miles: vtique
multo magis ad damni ſua culpa illati reſtitutionem obliga-
tus eſt. De qua re plæraque obſeruat Tyraquellus *in tract. de*
temp. pœn. cauſa 44. & in præfat. nu. 11. cum ſeq. multaque Re-
buffus *in præfatione ad l. vnicam, C. de ſen. quæ pro eo, quod int.*
Vbi tam iuris diuini, quam humani loca adducit, ex quibus
intelligi poteſt, nihil aut verius, aut æquius eſſe, quam vt is
damni accepti reſtitutionem faciat, cuius culpa illatum eſt.
Et ſanè quæ indignitas, quantum crimen & ſcelus eſt, hoc in
ſancta Dei Eccleſia Magiſtratum permittere, quod in pri-
uatis ſuis ædibus ferre non vellet, armiſque & ſanguine vin-
dicaret, eamque Chriſti contumeliam publicè admittere,
quæ iuſto Dei iudicio ad ſubuerſionem multarum prouin-
ciarum ſola ſufficeret? Et vtinam eiuſmodi magiſtratibus o-
6 ptare poſſem cum effectu, feruentem illum amorem † & ze-
lum domus Dei atque Eccleſiæ, de quo *Pſalm. 68.* cecinit
Dauid, quique fortem illum Iudam Machabæum, Iudæo-
rumque exercitum, aduerſus caſtra Nicanoris decertan-
tem ita inflammauit, vt exiſtimarent maiorem ſibi curam
eſſe oportere periclitantis templi, quam liberorum, *vt eſt*
Machab. lib. 2. cap. 15. Vtinam haberent ſpiritum illum ſan-
ctiſſimi Moyſis, qui vbi vidit vitulum, quem fecerant
Iſraëlitæ, eundem arripuit, combuſſit vſque ad puluerem,
contriuit, in aquam ſparſit; potum ex eo ipſis dedit, iuſ-
ſit-

ſitque vt poneret vir gladium ſuum ſuper femur ſuum, iretque & rediret per medium caſtrorum, atque occideret vnuſquiſque fratrem, & proximum ſuum, feceruntque filij Leui iuxta ſermonem eius, cecideruntque in die illa quaſi viginti tria millia, & ait Moyſes: *Conſecraſtis hodie manus veſtras Domino, vnuſquiſq; in filio, & fratre ſuo, vt detur vobis benedictio, Exod. 32. cap.* Vtinam attenderent ad ſanctum illum & zeloſum furorem Phinees, pro honore & reuerentia Dei, quem *25. cap. Num.* tantopere laudauit, & ad iuſtitiam ei reputauit Dominus, vtinam denique perpenſo animi iudicio ſecum conſtituerent & examinarent, quam gratum ſit ſupremo numini, eiuſmodi ſacrilegos à ſacris & aris deturbare, cum Saluator noſter Chriſtus, vendentes & ementes tantum, è domo patris ſui, tam ingenti zelo, & feruenti ſpiritu, etiam flagris adhibitis eiecerit. Et ſanè hoc nomine immortalem laudem ante paucos annos conſecuta eſt Vniuerſitas ac ciuitas Louan. quæ graſſantibus & inualeſcentibus vbique templorum depopulatoribus, qui omnia ſacra conculcabant & vaſtabant, armatis ſtudioſis ac ciuibus, eum terrorem cunctis iniecit, vt non ſolùm propria ſua templa, & ſacra illæſa conſeruarit; verum etiam totum territorium vicinarum ciuitatum ita defenderit, vt nullus eiuſmodi hæreticorum quicquam in eo auſus fuerit attentare.

Igitur ſaltem in ſubſidium tenentur, ſi reſiſtere potuerunt. Nam ſi non potuerunt, † iure excuſantur, & ſaltem in foro exteriori veniam merentur. *Anchar. conſil 158. numer. 12.* 7
Etenim, *vt ait Vlpianus*, culpa caret, qui ſcit & prohibere non poteſt, & nullum crimen patitur, qui non prohibet, quod prohibere nequit. *l. culpa & l. nullum crimen ff. de reg. iur.* Ideoque neque ſeruus ex Senatuſconſulto Syllaniano, neque vaſallus ex iure feudorum, neque miles ex lege militari, occiſo Domino, principe, ſeu præfecto, tenetur aliter, quam ſi ſuccurrere, impedireque potuit, nec fecit, *l. Si quis ingrati in princip. ff. Ad ſenatuſconſultum Syll. Andreas de Iſern. in titul. quibus mo. feud. amit. num. 4. l. omne delictum. §. qui præpoſitum. ff. de re milit.* quia qui fecit † quod potuit, legem adimpleuit, *l. Si ideo, C. de his quibus vt ind.* Poſſe autem vt 8
di-

dicimur id,quod ſine euidenti periculo fieri poteſt. *leg. Nepos*
9 *Proculo. ff.de verb.ſignif.* Nam quemadmodum † ciuitas pro rebelli haberi non debet,quæ venit contra iuramentum Regi ſuo præſtitum, ſeſeque ſubijcit Principi alicui potenti cum valido aliquo exercitu eam obſidente, cui ſi reſiſtere vellet, deſtrueretur,*vt ait Matthæus de afflictis ad conſtit. regni, quæ incip.Dubitationem,*ſicut & ea ratione Panorm.ciuitates duas ſcilicet Squinatam,& Conſtantiam,*conſ.3.num.5. lib. 2.* Philippus Decius *conſ.690.num.13.* Hieronymus Gratus *conſil.5. & conſ.51.lib.1.* Illuſtrem Ducem Grauiniæ, Ioan. de Imola caſtrum Duciæ, *conſ.34.* contra Communitatem de Imola defendit, *multiſque exemplis confirmant Cotta, in memorab. ſuis,incip. Imperator, vel Papa, Aymo Crauet. conſ. 6. Baldus conſ.36.li.3.& Thomaſius Grammat. conſil. 31.& conſil. 15.* ita quoque non videtur imputandum Magiſtratui,qui ſceleratis iſtiuſmodi Iconomachis, & ſacrilegis non reſtitit, cum non poſſit; cum libera mente non fiat, quicquid illicito metu fit.*l. ſi volens.C.de lib.cau.*nec debet quis dici perpetraſſe id, quod vel nolens fecit,vel inuitus paſſus eſt, *Gloſſ. ad cap. Itane, ad verbum putauerit.32.quæſt.5.*Et quidem potiſſimum, quando præſidium & auxilium non expectatur,*vt ait Imol.d.conſ.34. verſ.At attenta potentia.* Et qui ſic metu inducti ſunt, nihil conferunt ſecundùm proprium motum,ſed potius pati quàm agere videntur,*l.vim paſſa ff.De adult.ca.conſtat.1.q. 1.c. Qui ex timore.de reg.iur.in antiq.* facileque à Domino indulgetur, per quod ſalus multorum procuratur.*l.prouinciarum.C.de ferijs.*Et cùm magis ſit inſpector cordis quàm operis Dominus, non tantum attendenda ſunt,quæ fiunt,quantum,quo animo fiant. Id quod eleganti admodum exemplo demonſtrat canon *in c.1.15.q.8.*multaque ratione ſcandali euitandi,vitandique maioris mali permittit lex, quæ alias non permitteret:*ca. non poteſt,23.q.4.c.vt conſtitueretur, 50.diſt.gloſſ.ad cap.denique.ad verb.venia, 4. diſt.* grauiterque reſpondit Modeſtinus *ad l.penul ff.ad l. Cornel.de Sicar.* à diſpoſitione iuris recedendum eſſe, ſi aliter tumultus ſedari non poſſit. Et generaliter tradunt interpretes, quod nulla Magiſtratui culpa imputari poteſt,ſi diligentia illius nihil omnino profuiſſet, *Fely.ad c.1. de offic.ordin.Hypol.conſ.26.Paris de Puteo tract. de Syndicatu,*

ad verbum negligentia, aut ſi (*vt con.208.num.7.ait Alciatus*) ſine maximo periculo contradicere non potuiſſet: Quemadmodum in ſimili videmus, quod huiuſmodi caſu eueniente, parcitur magiſtratui, qui ex iuſta cauſa ab executione mandatorum Principis aliquantiſper abſtinuit, *c. cum teneamur & ibi Gl. & Doct. de præ. Mat. de Affl. ad con. inc. volumus, n. 7. ru. 93. & ad con. inc. Offi. in fi. & Chaſſ. de conſt. Burg. ti. de iuſt. & iur. §. vl. n. 21.* Vtrum verò † reſiſtere potuerit vel non potuerit 10 Magiſtratus, in æſtimatione iudicis eſſe puto, *iux. not. per eun. Matt. de Afflict. ad d. conſtit. quæ incipit, dubitationem.* Neque enim facile audiendos eſſe cenſeo, quibus vis nulla facta, aut in præſentiarum cominari cœpta eſt, & ſtulto quodam metu, ſancta Dei templa, altariaque conuelli paſſi ſunt, & cùm infiniti eſſent, omnia ſacra à paucis nebulonibus conculcari permiſerunt. Nam vt *epiſtola 7.* ſcribit B. ille Bernardus. *Hæc eſt patientia omni digna impatientia, videre diſpergentem & ſequi, ſcandala dictantem audire & obſequi. Audire hominem ſuſurrantem, Deum non audire apertè reclamantem.* Sed de his loquor, qui ob verum præſenſque ac ineuitabile periculum, iuſtam habuerunt metuendi rationem. Quomodo Deogratias Epiſcopus Carthaginenſis, pro redimenda vita mitigandaque captiuitate Romanorum, *vt lib. 1. perſecutionis Vvandalicæ ſcribit Victor*, vniuerſa aurea & argentea Eccleſiæ vaſa diſtraxit. Non multo aliter, quàm olim Ezechias Rex, qui ſcripturæ teſtimonio, in regibus Iuda ſimilem non habuit, numerauit Senacherib Regi Aſſyriorum trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri, vt è regno Iuda ſecederet, & propter euidentiſſimum periculum, in eam rem omne argentum domus Domini accepit, & valuas templi confregit, & laminas auri quas affixerat. *Vt eſt 4. Reg. 14. ca.* Sic & de ſanctiſſimo Pontifice Leone, *lib. 5. rerum Romanarum* ſcribunt Paulus Diaconus & alij, quod cùm Genſericus validiſſimo exercitu Vvandalorum ac Maurorum ad captiuandam Romam ex Africa veniſſet, & Magiſtratus Romanus indicaſſet, Vrbem præſidio vacuatam, in hoſtis poteſtate fore, nec pugnando poſſe defendi, idem B. Pontifex, in tanto periculo conſtitutus, extra portam Genſerico occurrit, & æquis honeſtiſque conditionibus nobiliſſimæ vrbis deditionem paciſci voluit: Sed à Barbaro & Arria-

Arriano Rege, nihil aliud obtinere potuit, quàm vt abſtineretur à cæde, ſupplicijs, & igne. Itaque cætera tolerauit, tribus tantùm conditionibus in pactum deductis, vrbem nondum occupatam propter inſtantem calamitatem occupari permiſit, ac tertium tandem videre coactus eſt, paris conditionis ſacra cum prophanis, publica cum priuatis. De foro conſcientiæ autem hic non loquor, ſed de exteriore tantùm.

CAP. VIII.

Ad reparationem Eccleſiæ an teneantur hi, qui tempore belli eam eiuſque turrim munierunt, ac pro ſua ſuarùmque rerum defenſione deformarunt?

SVMMARIVM.

1. *Turres Eccleſiæ quando poſſunt muniri à ciuibus contra hoſtes.*
2. *Contributio fit ab omnibus, quando nauis ob tempeſtatem exoneratur.*
3. *Incendio vrgente, an vicini teneantur ad reſtitutionem damni, quando illi ne ignis ad ſe permigret, domum vicini diruerunt.*
4. *Exercitu occupante vnius ruſtici prædium, eoq; illud nimium onerante, & alia omittente, an vicini ad reparationem vel contributionem teneantur.*
5. *Ciuitas ſi cum hoſte paciſcitur cui reſiſtere non poteſt, an clerici contribuant.*

1 Conſtat † tempore ſæuientis & ingruentis belli, laicos, qui ſe commode aliter tueri non poſſunt, Eccleſiam Eccleſiæque turres munire, res ſuas in eas inferre, & imminentem hoſtium exercitum inde propellere atque propul-

pulſare poſſe, non tantùm ſecundùm leges ciuiles, vt aliquando tamen cenſuit Baldus. *ad l. 2. C. de ſumma Trin.* ſed etiam iuxta canonicam permiſſionem, *Innoc. ad c. Cùm in Eccleſia, de Immun. Eccleſ.* propter bonum publicum & maioris mali euitationem, *Matth. de Affl. ad conſtit. regni, quæ in c. In locis deman. in fi.* Et quidem potiſſimum ſi contra hæreticos & Turcas defenſio facienda eſt, *iuxtà diſtinctionem Henrici de Bohic ad c. cum Eccleſia. De Eccl. ædif. & Ioan. de Turrecrem. ad c. Sanctorum. 10. q. 1. num. 4. quem vide.* Sed cum teſte Iulio Paulo, adiuuari nos, non decipi beneficio oporteat. *l. In commodato. §. ſicut artem ff. Commod.* æquiſſimum eſſe cenſeo, vt hi qui pro ſua & ſuorum defenſione, ita Eccleſiam eiuſque turres muniendo, formam eius immutarunt, aut deteriorem eam reddiderunt, vice verſa ad illius reparationem ſeu reſtaurationem teneantur, vt ſicut occaſionem damni dederunt, ita quoque damnum reponant; eoque magis, quod Eccleſia ſaluam fecit bonorum ad eos pertinentium cauſam, quæ alioqui in prædam hoſtibus facta forent. Nam & in ſimili reſpondit Papinianus, quod ſi leuandæ † nauis gratia iactus mercium factus eſt, omnium contributione ſarcitur, quod pro omnibus datum fuit, *l. 1. ff. ad l. Rhodiam de iactu.* Ad cuius reſponſi interpretationem notat Albericus quod ſi vergente † incendio, vt progrediens flamma à vicinorum ædibus arceatur, domus mea deiecta ſit, ſalute eorum ædificijs quæſita, viritim domus meæ, ob communem vtilitatem deiectæ, æſtimationem mihi refundere debent, quod & Bartholus probat *ad l. Si alius. §. eſt & alia. ff. Quod vi aut clam*, & ſimilem quæſtionem *ad l. de vſu. ff. de var. & extr. cognit.* proponens, eleganter per eandem legem decidit, quod ſi † adueniente exercitu, potiſſima illius portio, in præſidio vnius, & non in prædio alterius collocatur, quæ tamen per plura prædia diſtribui debuiſſet, omnes illius vicini contribuere teneantur, *eaque in re Gulielmum Bened. ſequacem habet ad cap. Rainutius, ad verbum domum, num. 28. de teſtam.* Nec multum ei abſimile eſt, quod *conſ. 22. lib. 2.* de damno reb. coloni illato, obſeruat Coneus, & in magna conſideratione habet, cuius id cauſa factum fuit. Attamẽ quemadmodum cùm ciuitas damnum alicui in via publica factum

2 3 4

vel

vel ex ſtatuto, vel ex mandato Principis, vel pro more regiónis, reſarcire tenetur; ita quoque & is ciuis, qui cladem illam accepit, pro ſua quoque parte aut conferre, aut defalcare debet, *vt notat idem Bart. & alij ad l. Ab omnibus. §. 2. ff. de lega. 1. Speculat. in §. Nunc dicendum. verſ. quid ſi damnum. & Bald. ibi in addit. verſ. quod ſi villa:* & Eccleſia, cuius res & bona hac ratione conſeruata ſunt, pro rata ſua tenetur. Id quoque eleganti reſponſo Anchorani probari poſſe puto, qui *conſ. 96. in c. quæſtione ſuper qua*, ait: quod ſi cum hoſte † potentiore
5 ciuitatem obſidente ac formidabili, certa pecuniæ quantitate numerata, ſe ſuaque ab imminente periculo liberat ciuitas, etiam clerici & Eccleſia pro rata tenentur.

CAP. IX.

De conſuetudine, quæ onus reparationis Eccleſiæ ad laicos vel alios transfert.

SVMMARIVM.

1. *Parochiani an ex conſuetudine teneri poſſint ad oblationem.*
2. *Pontium refectio ad quos pertinet.*
3. *Conſuetudo probari debet.*
4. *Conſuetudo quomodo probetur.*
5. *Conſuetudo requirit actus conformes.*
6. *Conſuetudo non inducitur ex actu metu geſto.*
7. *Conſuetudo vicinorum locorum quando attenditur.*
8. *Rector Eccleſiæ ad quam curam teneatur in reparatione Eccleſiarum.*

POſt hos, de quibus hactenus diximus, eos ad refectionem ſeu reparationem Eccleſiæ vocandos eſſe cenſeo, etiam ſi laici ſint & † parochiani, ad quos conſuetudo
1 hoc onus tranſmittit. Sicut enim antiqua Eccleſiæ conſuetudo,

do,quæ eſt, quod laici certis quibuſdam diebus ieiunare tenentur: quod exteris concionatoribus ad eorum Eccleſiam accedentibus alimenta miniſtrent: quod paſtoribus & rectoribus,pro opere & labore honorarium præſtent: & quod certo aliquo anni tempore conſuetam aliquam oblationem faciant:ſeruare debent. *cap. conſuluit. De obſeru. ieiun. cap. ad Apcſtolicam,& ibi Fely.de Simon. Ioannes Franciſ. Ripa. titul. de lege & long. conſu. cap.14. in fin.* Ita quoque officio iudicis cogi & compelli poſſit,vt conſuetudinem illam reparandi Eccleſiam laceram ſeu ſpoliatam, eueniẽte occaſione inſequantur,*Panorm. Cardin. Anchor. Ioan. And. Hoſti. & alij ad c.1. de Eccleſ. ædif. Ripa ịd. loco Steph. Cert. conſ 53. num. 4. lib. 1. deciſ. capellæ Tholoſ. penul.*eamque conſuetudinem etiam temporibus Longobardorum fuiſſe,ex eorum legibus *lib.3. ti. de epiſc. & cler.* conſtat. Verba enim earum ſunt hæc: *Vt Eccleſias baptiſmales ſeu oracula, qui eas à longo tempore reſtaurauerint, mox iterum reſtaurent.* Et iterum paulò poſt. *Vt de reſtauratione Eccleſiæ vel pontis* † *facienda,aut ſtrata reſtauranda,generaliter faciant homines, ſicut antiqua fuit conſuetudo.* Et 2
cùm conſuetudo ſemel introducta non deſinat, licet ciuitas vel vniuerſitas aut per contagionem & vim peſtis,aut per belli calamitatem ad paucos homines redigitur. *cap. ius verò & ibi Prepoſitus num. 4.6. diſt.* certè non eximuntur hoc onere incolæ numero eorum diminuto; ſed an ex parte aliqua ſubleuentur, paulò inferius dicemus.

Quoniam verò conſuetudo eiuſmodi in facto conſiſtit, vtique ab eo,qui illam allegat,probari † debet,*vt notatur per gloſſ. ad l.1. in ver. probatis,& ibi Bald. n.1. not. C. Quæ ſit longa conſ. & Bar. ad l.2. q.27. in fi. eo. ti. Ale. con. 67. li.7.* Tametſi, n. 3
iudex ex officio ſe poſſit informare de conſuetudine,quæ ordinem iudicij reſpicit,& in qua de modico præiudicio agitur, *vt ait Bald. ad l. filiusfam. §. veterani. col. 2. ff. de Procur.* conſuetudo tamen quæ ad cauſæ deciſionem pertinet, quæque maioris momenti eſt,pleniorem probationem requirit. *Bart. ad d. l. de quib. in 4. principali. ff. de legib. Soc. conſ. 39. lib.4. Dec. conſ. 402. n.12.* Et id quidem † vel per inſtrumenta, quorum 4
vſus ex antiquo apparet,*l. vetuſtiſſimam, C. de iure dom. imper. Socy. conſ. 94. lib.1. Curt. iun. conſ. 106. Bal. conſ. 38. lib.3. Ioan.*
C Neuiſ

Neuiſ.conſ.9.n.29.Dec.conſ.404. vel per teſtes, qui deponant de viſu actus, cuius conſuetudo allegatur de actuum frequentia, & temporis diuturnitate, videlicet, tales actus factos fuiſſe ita & taliter, quod appareat interueniſſe tacitum conſenſum populi, vel maioris partis eiuſdem, *vt eleganter deciſiit Cynus ad d.l.2.col.12.verſ.Sed quæro quid deponant.Et Decius d. conſ. 402. num. 14.* Id quod de hac ipſa noſtra conſuetudine reparandi Eccleſiam, *præd. loco, num.5.* ſentiens Ripa, ait requiri, quod populus varijs actibus reparationis vſus fuerit, ex quibus conſuetudo eiuſmodi cauſari poſſit, etenim ex vno actu eam non induci, nihilque in contrarium vrgere, quod dicitur *in c. cum de beneficio. de præb. in 6.* ex vnico actu cauſam ſucceſſiuam habente, conſuetudinem induci poſſe: quia non de ipſo opere agimus, quod cauſam permanentem habet, ſed de impenſa operis, quæ momentaneam cauſam continet. Ac deinde verò, vt ex vnico actu dicatur inducta conſuetudo, neceſſe eſt, vt actus ille effectum ſortiatur. *Pan. in c fin.de conſuet.* At cùm populus contendit expenſas repetere, actus reparationis effectum non habet, ſic vt qui à ſe hoc onus excutere, & in plebem transferre ſtudet, ex alijs actibus curſuque temporis præcedente, conſuetudinem illam inductam eſſe, probare tenetur, ſiue id tempus ſit decem annorum quod ad inducendam conſuetudinem, quæ eſt præter ius, ſicut eſt iſta, ſufficit, *Panorm.in d.cap fi. num.11. Gloſſ. Ange.& Jaſ.in d.l.quib.Ioan.de Amic.conſ.8.Par.13.& conſ.25.l.1.Rol.à Valle conſ.5.num.37.* ſiue aliud longius & prolixius, in quo variæ iſtiuſmodi reparationes occurrunt. Variæ, inquam, hoc eſt multiplices & repetitæ, non omninò difformes. Conſtat
3 enim conſuetudine † formaliter articulandam & probandam eſſe. *Oldra.conſ.24. Faber ad §. ex non ſcripto: Inſt.de iure nat. Alex.conſ.6.lib.1.gl.ad ca.1.de præſcr.in 6.* Addit præterea *d.loco* Ripa *num. 2.* quod ad hoc vt ex vſu populi præſens iſta conſuetudo inducatur, inter cætera requiritur, quod populus fuit in tali vſu, animo conſuetudinem inducendi: Nam cum tacito populi conſenſu naſcatur, *d. l.de quibus,* non poteſt illa conſtitui, vbi animus à quo conſenſus dependet, deeſt, *l. conſenſu ff.de act. & obligat.l. Si per errorem, ff. de iuriſdict. omnium iudicum.* Cenſebitur verò animum inducendi conſuetudinem

dinem non habuiſſe, ſi conſiderata illius negligentia, ad quem onus refectionis pertinet, cum prius ad reparationem illam faciendam interpellauit & admonuit. Etenim hoc illius factum omnem donationis præſumptionem excludit & auertit. *l. Neſennius. ff. de negot. geſt. l. qui alena. §. fin. ff. de acqui. hæred.*

Pari quoque ratione, etiam ex diuerſis actibus reparationis, conſuetudinem non eſſe inductam dicam, ſi incolæ & parochiani, vel minis † & metu ſuperioris, vel falſa & doloſa perſuaſione, & ad refectionem Eccleſiæ inducti ſint, aut ſi particulares tantùm & priuatæ nonnullæ perſonæ id fecerunt. Etenim conſuetudo, quæ violentum initium habet, iure improbatur, *vt latè notat Pariſ. d. conſ. 25. lib. 1. & conſ. 27. eod. lib.* & dolo inductus ad aliquid faciendum, exceptione ſeu allegatione conſuetudinis non vrgetur, *idem Pariſius conſ. 25. n. 31. li. 4.* non magis, quàm ſi conſtare poſſet, quod multis annis, liberali animo, ex pietate, & zelo religionis, non etiam intentione introducendæ conſuetudinis, quis reparaſſet, *iuxta ea quæ notat Marianus Socynus nepos conſil. 98. lib. 3.* & quod à priuatis quibuſdam hominibus factum eſt, communitati ſeu vniuerſitati præiudicium non facit, *ſecundùm eundem ibi. Et latè Iaſon conſil. 40. lib. 4.* 6

Quid † igitur, ſi in loco quo Eccleſia iſta ſita eſt, conſuetudo iſtiuſmodi non reperitur, ſed in omnibus vicinis Eccleſiæ & locis? Quid item ſi diuerſæ in eodem loco conſuetudines probentur? Sanè poſteriore caſu in re dubia ſtabitur conſuetudini, quæ iuri communi conformis eſt, aut certè ipſis legibus canonicis locis eſt, ſi ab his vtraque diſſentiat, *ſecundùm Decium conſil. 11. & conſ. 129. & Ioann. de Neuiſ. d. loco, & conſ. 28. num. 2.* Priore verò caſu, ſicut conſuetudo vniuerſalis territorij, ad omnia loca eiuſdem territorij, in quibus nunquam fuit obſeruata, extenditur, & in quibus particularis alia conſuetudo eſſe non probatur, *ca. tua. de decim. l. venditor. ff. commun. præd. Oldradus. conſil. 267. Panormitan. conſil. 71. lib. 2.* quod & de conſuetudine prouinciæ, diœceſis & ciuitatis, *dicto conſilio 2. numero 38. libro quarto* reſpondit Pariſius: ita quoque exiſtimo eam in hoc loco ſeruandam eſſe, quæ & in tota diœceſi, prouincia, 7

ciuitate metropolitana, ac in locis vicinis communis eſt. At ſi vero conſuetudo diœceſis iuri communi conformis ſit, ea vero quæ in vicinis locis ſeu Eccleſijs frequentatur, diuerſa: verius eſſe puto, non vicinarum illarum Eccleſiarum, ſed generalem conſuetudinem Diœceſanam ſpectandam eſſe, & quidem potiſſimum, ſi hæc de quâ quæritur Eccleſia, vicinis illis annexa non ſit, *Doct. ad cap. fin. Archid. & ad cap. ſuper eo, de cenſib.* quod & Caſtren. *conſil. 310. incip. in inſtrumento dotali lib. 1.* & Oldradus *conſ. 244.* & Dec. *conſil. 389.* & Aymo *de antiq. temp. part. 4. num. 2. cum ſeq.* voluiſſe videntur. Apertius verò Henric. Bohic, *ad ca. cum olim de conſuet.* dum ait, quod ad vicinorum locorum conſuetudinem à iure difformem non reſpicimus, quando conſuetudo generalis diœceſis ſeu prouinciæ contraria apparet, *ca. de his 12. diſtinct.* quaſi turpis ſit pars, quæ ſuo non congruit vniuerſo, *c. quæ contra mores. 8. diſtinctione.*

Quamuis verò de conſuetudine parochiani ad reparationem Eccleſiæ teneantur, credo tamen, quod Rector † Ec-
8 cleſiæ nihilominus hac in parte debet ſuam ſollicitudinem impartiri. Licet enim per conſuetudinem exoneretur à ſumptibus pręſtandis, non tamen eximitur à cura & ſollicitudine impendenda. *arg. leg. Si domus. ff. de ſeruit. vrb. prædiorum*, eoque magis, quod ipſius intereſt, non tantùm propter decorem Eccleſiæ, verum etiam quia epiſcopo, ſi opus eſt, de eiuſmodi reparatione rationem reddere debet, *cap. 1. 11. quæſt. 3.* Audiet igitur rationes refectionum factarum, itemque & legatorum ad vſum Fabricæ relictorum, dabitque operam, ne quid in his deſit. *Ita in ſpecie decidit Ioannes de Athon. ad cap. improbam, in gloſ. magna, in verbo, Ad hoc tenentur. tit. de domibus Eccleſ. ad conſtitutiones legit. regionis Anglic.*

CAP. X.

Populo ad refectionem Eccleſiæ obligato, vnde ſumptus præſtari debeat.

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Parochiani quomodo contribuant ad reparationem Eccleſiæ.*
2. *Collecta quomodo imponatur.*
3. *Taxatores collectarum quales eſſe oporteat.*
4. *Taxatores iniqui qua ratione puniantur.*
5. *Appellare licet ab iniqua taxatione.*
6. *Domicilij translatio an liberet à ſolutione collecta, aut à reparatione.*

QVando conſuetudo loci legitimè introducta & probata, onus reparationis Eccleſiæ in plebem reijcit, cenſet Ioannes de Athon. *ad conſtitutionem, quæ incipit Improbam, ad verbum, ad hoc tenentur, tit. de domib. Eccleſ. ad conſtit. Anglic.* quod vnuſquiſque † parochianus tenetur ad hoc iuxta portionem agri, quem intra ipſam parochiam poſſidet, & iuxta numerum animalium quæ ibidem nutrit. *arg. l. vlt. C. de immu. nem. conced. lib. 10. & l. penult. C. de omni agro deſerto,* quaſi hoc onus perſonis ibidem habitantibus, Eccleſia vtentibus, & ſacramenta ſua ibidem accipientibus, pro modo & ratione rerum ſuarum imponatur, & vt ait Iaſon *ad l. placet. C. de ſacroſ. Eccleſ.* ſecundum quod quis eſt æſtimatus in libris communitatis, ita taxatur: appellaturque tunc propriè collecta, † vt quæ non habet certam & limitatam formam; ſed cuilibet ſecundum patrimonium & occurrentes neceſſitates imponi ſolet per magiſtratum loci, aut per eorum deputatos, quos diſcuſſores, æſtimatores, ſeu peræquatores, leges vocant, *l. peræquatores. C. de cenſib. lib. 11. & rub. C. de diſcuſ. lib. 10.* quouſque, *vt ait Rolan. à Valle conſ. 66. num. 54.* homines bonæ & timoratæ conſcientiæ eſſe oportet, qui nulla amicorum ſeu cognatorum affectione ducti, vel gratiam vel iniuſtitiam faciant, ſemperque cogitent cauendum eſſe, ne onus quod debet eſſe multorum, pauci ferant alijs ſubleuati. *Bald. conſ. 410. lib. 5. per l. actores. C. de exact. trib. libr. 10.* neuè pauperibus, quorum nota paupertas eſt, moleſtiores

1 (margin, beside "parochianus") 2 (margin, beside "formam") 3 (margin, beside "ſubleuati")

fiant, *ſecundum Lucam de Penna ad l. 2. C. de quibus muner. nemini, &c. & Ioan. de Platea ad l. omnes 1. C. de annonis*, intelligentes etiam hoc periculum ſibi imminere, vt ſi iniquum taxaſſe, & iniuſtitiam commiſiſſe deprehenſi ſint, omni honore priuentur, compellanturque ad ſoluendum illud totum, quod ſua iniqua ſententia aſſcripſerunt, *lib. 1. & ibi Ad. C. de diſcuſſor. Lucas de Penna ad l. fin. C. de anno. & Rolandus à Valle loco praallegato.* Hi verò, qui ſe ab his grauatos eſſe
4 conqueruntur, † ſi à criminali iſtiuſmodi accuſatione abſtinere, & iniquos iſtiuſmodi diſcuſſores, ad infamiam, eiuſque quod iniquè taxatum eſt, ſolutionem non adigere, ſed ciuilius agere malint, vtique datur ijs querela infra annum, poſt quem non audiuntur, minoribus & Reipub. cauſa abſentibus exceptis, *l. Qui grauatos. C. de cenſib.* aut niſi alio deinde tempore nimium grauentur. Etenim in his quæ ſucceſſiuum grauamen continent, quoties id de nouo emergit ac naſcitur, præteriti temporis ſolutio aut præſtatio non præiudicat. *l. 1. & 2. & ibi Dd. C. de his qui ſponte mun. lib 10. Alex. con. 33. li. 5. Lud Goz. ad. conſ 23. Dd. ad c. cum acceſſiſſet. De conſt.*

Sed tamen hæc ita, niſi aliquis dictorum parochianorum, ante impoſitam iſtiuſmodi collectam alio domicilium tranſtuliſſe probetur. Nam ſicut non tenetur ad collectam impoſitam in villa ad quam vadit, *l. incol 1. 2. ff. de mun. l. prouidendum. C. de decur l. 1. C. Vt nullus ex vicar.* ita quoque non tenetur ad eam, quæ impoſita eſt vbi habitauit, poſteaquam diſceſſit, *d. l. incola, & l. 2. eod. tit. l. 1.* vbi etiam id expreſſè decidit Ioan. de Platea, *C. de incol. lib. 10.* Quo loco ſimiliter decidit, quid iuris ſit, ſi inter villam à qua receſſit, & inter eam ad quam domicilium tranſtulit, hæc quæſtio moueatur: vtrum ante impoſitam collectam fuerit domicilium, necne, quem vide.

CAP. XI.

An forenſibus ratione bonorum quæ in loco poſſident, collecta pro reparatione Eccleſiæ imponi poſſit?

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Prædia regulantur ſecundum conſuetudinem loci.*
2. *Prædia an ſint tacitè obligata pro Collectis.*
3. *Forenſes an teneantur ad reparationem pontium, murorum & Eccleſiarum.*
4. *Onus reparandi Eccleſiam an ſit perſonale an reale.*
5. *Forenſes an teneantur ad reparationem campanarum.*
6. *Forenſes an per ſtatutum aut priuilegium ad collectam vrgeri poſſint.*

CVm autem pro modo & facultate bonorum, ad reparandam Chriſti Eccleſiam ſubditis onus imponatur, *vt proximo capite dictum eſt*, dubitatum fuiſſe, memini, an forenſes qui in parochia, cuius Eccleſia refectione eget, fundos & prædia poſſident, in contributionem vocari, aut collectis iſtiuſmodi grauari poſſint? Et ſanè rationem dubitandi facit, quod prædia † eorum in alieno territorio ſita, 1
conditiones & naturam eiuſdem ſortiuntur *l. pupillus. §. territorium, & ibid. ff. de verb. ſignif.* Et quod prædia † non ſo- 2
lum ciuium & incolarum, verum etiam vniuerſaliter omnia exiſtentia in territorio, ſunt tacitè hypothecata pro collectis pro munere patrimoniali, ac vrgente publica neceſſitate, imponendis. *le. 1. & 2. & ibi Baldus. C. in quibus cauſ. pign. tac. contr. Alber. in l. Idem Iulian. §. hæres. ff. de leg. 1. l. reſcr. §. fin. ff. de muner.* Et ſi ciuitates quædam habent prærogatiuam, vt hi qui poſſident in ſuo territorio prædia, certum quid frumenti præſtare debeant in ſingulos annos. *l. fin. §. preterea. De mune.* igitur in contrarium eſt ius commune, Vt rectè dixerit Pan. *ad cap. Non minus, de immunit. Eccleſ. & conſ. 38.* quod Forenſes † ad reſtauratione͂ murorum, viarum, po͂tium, & aggerum 3
tenentur, *Quod & Alexand. conſ. 70. lib. 2.* & *Corneus conſ. 209. lib. 4. probat.*

Quibus tamen non obſtantibus exiſtimo contrarium eſſe verum, quia hoc onus † non eſt onus mere reale, ſed 4
mixtum; & imponitur perſonis principaliter, licet fiat taxatio reſpectu rerum, *Gloſſa & Bartolus ad dict. l. reſcripto. §. fin.*

Ideóque cum perſona forenſis,neque ratióne domicilij, neque reſpectu originis, Magiſtratui dicti loci ſubiecta ſit, vtique collecta ei imponi non poteſt. *Bart. in l. 1. C. de mulier. & in quo loco. & in l. libertus. §. ſola. ff. Ad municip. Decius con. 385. Boerius deciſ. 260. num. 11.* eoque minus, quod hoc onus non habet certam & determinatam præſtationem; ſed imponitur per accidens, varioque modo, ſecundum curſum temporis, & euentum rei, aliquando plus, aliquando minus, ita vt recte extraordinarij muneris appellatione contineatur, *vt notat Iaſon ad d. l. placet. & Aretin. conſ. 132.* quod munus ad forenſes non pertinet. *Bart. in d. §. ſola. Socynus conſ. 129. lib. 1.* Maximè cum prædicta Eccleſia in exhibitione Sacramentorum, celebratione Miſſæ, concionibus, rebuſque ſacris, non magis illis ſeruiat, quàm quibuſcunque exteris & peregrinis illic tranſeuntibus, & fortuitò aliquo caſu rem ſacram audientibus, & ad Eccleſiam deuotionis cauſa accedentibus, *Id quod pluribus verbis explicant Ioann. de Platea & Rebuff. in l. Cum neque, C. De incol.* Argumenta verò quæ ex aduerſo proponuntur, & dubitationem facere videntur, locum habent, quando onus principaliter imponitur rebus & ad earum vel reparationem, vel tuitionem, vel defenſionem. Nam eo caſu, ſicut Forenſes ex eiuſmodi reparatione, & commoditatem & vtilitatem percipiunt, & in rebus ſuis defenduntur, ita quoque æquum eſt, vt & onus eiuſmodi ferant. *cap. ſecundum naturam. De reg. iur. lib. 6. l. vnica. C. de cad. tollend.* Et ita præſentem quæſtionem in terminis decidit Stephanus Bertrandi *conſ 53. incip. ex themate num. 5. lib. 1.* Dicens non fuiſſe bene conſultum Vaſionenſibus, qui contra Forenſes hoc attentarant, etiamſi de reparatione campanarum tantum agere voluiſſent, quarum tamen pulſu, tempeſtates & fulgura ab eorum prædijs arcerentur. *Et rurſum idem Bertran. apertiſſimè de reparatione Eccleſiæ loquens, conſil. 126. in fi. eo li. 1.*

Communiter tamen hæc concluſio, quod forenſibus collecta imponi non poteſt, reſtringitur primò, quòd ſicut de iure ad onera perſonalia non tenentur, niſi conſuetudo ſit in contrarium, *vt not. Bar. per illum textum in l. 1. C. de auro Coron. Decius conſ. 285. Curtius iun. conſ. 60. Socynus iun. conſ. 49. num. 26. lib. 1.* ita quoque conſuetudine induci poteſt, vt ratio-

tione bonorum collectam ferant, cuiuſmodi conſuetudinem communiter per Italiam obſeruari, reſpondent Alexand. *conſi.51.lib.5.* Bald.*in l.etiam C.de execut.rei iud.* Iaſ. *conſil.83. lib.3.* Aretin.*conſil.32.* Aymo. *conſil. 111.* Roland. *conſil. 32. in princ.* Bellonus *conſ.12.* quo loco exiſtimat, etiam tempus decennij ad introducendam iſtiuſmodi conſuetudinem ſufficere, *quod & multis modis aduerſus alios conſ.25.num 58. ſequitur Pariſius.* & quidem ſi ſimilis ſit conſuetudo in vicinis locis, & ſi tot actus interceſſerint ex quibus tacito populi conſenſu conſuetudinem introductam eſſe appareat: nam alioqui longioris temporis lapſus foret neceſſarius, *ſecundum Antonium Nattam.conſil. 447.* Secundò ſicut conſuetudo eiuſmodi valet, ita etiam & ſtatutum, † ſi modò prædia forenſium tributaria facta ſunt, aut ſi populus ille qui ſtatuit, ſuperiorem non 6
cognoſcat, *ſecundum eundem Nattam ibid. & Carolum Ruinum conſ. 111. lib. 5.* aut ſi longi temporis lapſu corroboretur, Pariſ.*d.conſ. 25. num. 77. cum ſeq.* Quo loco *num.52. & aliis multis* demonſtrat, etiam ex priuilegio à Principe impetrando fieri poſſe, vt forenſes ratione bonorum ad collectam teneantur, *eaque in re Laurent. Syluanum conſi.75 lib.2. Curtium iuniorem d.conſ 60.num. 8. Ioannem de Neuitz.conſil.66. Nattam d.loco, & alios multos ſecum conſentientes habet, per leg. munerum. §. patrimoniorum & §. præterea de muner. & hon.* Quod ſanè priuilegium non videbitur eſſe iniquum, ſi reipſa appareat incolas eſſe pauperrimos, ſic vt ex eorum collatione, fructibuſq; Eccleſiæ ac clericorum, reparationem fieri non poſſe conſtet.

CAP. XII.

Parochia ſi diuidatur, quis antiquam Eccleſiam reparare tenetur?

SVMMARIVM.

 1. Pa-

1. *Parochia an poſſit diuidi.*
2. *Eccleſia filialis an teneatur ad reparationem matricis.*
3. *Eccleſia diuiſa ſuo iure proprio vtitur.*
4. *Acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis.*

1 Eccleſias parochiales, ex legitimis & in iure fundatis ra-
2 tionibus ac cauſis, ſubinde diuidi † poſſe conſtat, *cap. vacante, de Præ.* † Sed an parochia legitimè diuiſa nouæ Eccleſiæ parochiani, ad antiquæ matricis Eccleſiæ refectionem conferre debeant necne, diſputari poteſt? Sed hanc quæſtionem loco ſuperius citato tractans Ioannes de Aton, exiſtimat non teneri, tum quod iniquum foret reparatione duarum Eccleſiarum eos grauari, & duplici onere affici, *arg. l. Si ead. ff. De. aſſeſſor, & leg. In nomine. C. de off. præf. prat. Aphricæ*, tum quia poſt diuiſionem huiuſmodi factam, ſunt duæ paro-
3 chiæ omnino diſtinctæ. † *c. præcipimus. §. ſicut duo. 16. quæſt. 1.* & noua Eccleſia à veteri, nomine, honore, & onere eximitur, *arg. l. à nullo. C. de Feriis*, nulla habita ratione, quod per eam diuiſionem veteri Eccleſiæ præiudicatur, cuius conſenſus propter authoritatem ſedis Apoſtolicæ, non requiritur.

At ſi à matrice Eccleſia, per diuiſionem capella duntaxat extracta eſt, ſic vt nihilominus incolæ ipſius remaneant parochiani Eccleſiæ matricis: alio iure vtimur, *c. plures autem, 16. quæſt. 10.* quia licet ijs fauorabiliter indultum ſit, vt propter maiorem commoditatem in noua illa capella ſacramenta ſua percipere poſſint: ab onere tamen matricis Eccleſiæ non ideo ſunt exempti, *arg. l. Si domus. ff. de ſeruit. vrb. præd. l. 1. §. Si duo. ff. Quorum legat.* induetque capella veluti dependens & ac-
4 ceſſaria † natura ſui principalis, & illius conditiones ac conſuetudinem ſequetur, *iuxta ea quæ notantur in capit. ſuper eo, de præb. in 6.* Et quamuis parochiani hoc caſu duplicis reparationis onera ſuſtineant; tamen cogitare debent, quod hoc euenit vel ex ſua propria, vel ex prædeceſſorum ſuorum voluntaria impetratione capellæ, ad priuatam ſuam commoditatem, *arg. l. Fideiuſſor. §. Si neceſſaria. ff. Qui ſatiſd. cogantur.*

CA-

CAP. XIII.

De ſtatutis & ordinationibus inferiorum Conciliorum, circa reparationem & intertentionem Eccleſiæ, nauis ſeu cancelli eiuſdem, ac aliorum ornamentorum?

SVMMARIVM.

1. *Cancelli quid ſint.*
2. *Verba ſunt accipienda ſecundum communem vſum loquendi.*
3. *Nauis Eccleſiæ quid ſit.*
4. *Campanæ quot eſſe debeant in Eccleſia.*
5. *Ornamenta Eccleſiæ an debeant dari multiplicia.*
6. *Ornamenta an debeant refici, & dari pretioſa.*
7. *Veſtimenta & vaſa Eccleſiæ debent eſſe munda.*

Panormitanus *ad cap.1. numer.3. de Eccleſ. ædif.* primum locum poſt conſuetudinem, de qua hactenus diximus, tribuit ſpecialibus ſtatutis & diſpoſitionibus, circa reparationem Eccleſiarum factis, cuiuſmodi ſanè in his noſtris regionibus ſunt plurimæ, vt ex ſtatutis aut concordatis Conciliorum Tongrenſis, S. Trudonis, Eccleſiæ Leodienſis, Geldonienſis, ac aliorum euidenter apparet, in quibus ſubinde reparatio nauis, exhibitioque calicis, antiphonarij, Gradualis, Miſſalis, Pſalterij, caſulæ, Dalmaticæ, Frontalis, campanæ, aliorumque ornamentorum ad eum qui decimas percipit, refectio vero cancellorum appendicumque & aliorum, ad plebem ſeu parochianos reijcitur, quod ex conuentione ac compoſitione inter populum ac prælatum inita, factum fuiſſe memini. Quæ ratio eſt, vt de his quoque de quibus magnas lites natas eſſe ſcio, aliquid dicendum arbitrer,

Ad

1 Ad cancellos † quod attinet, ſunt qui exiſtimant, eorum appellatione non niſi extremas chori partes contineri. Sunt etiam qui chorum ipſum comprehendi volunt, ideo quod ex colloquio Ambroſij Epiſcopi, atque Theodoſij Imperatoris, *de quo ſcribit Theodoretus, Eccleſ. hiſtoriæ libr. 5. cap. 9. Nicephorus lib. 12. cap. 41. & in tripart. hiſtoria tom. 2. lib. 9. cap. 30.* intelligimus, eundem beatum Ambroſium prædictum Theodoſio Magno iuſſiſſe, vt extra cancellos iret: Id quod eo ſenſu accipiunt, quaſi extra chorum eum ire præcepiſſet. Sed ad eam interpretationem, ſi non firmiora & ſolidiora argumenta

2 mihi adferantur, accedere non poſſum. Nam cum verba † obſcura & ambigua intelligi debeant ſecundum communem vſum loquendi, etiam ſi propria ſignificatio repugnet, & cum ad habendum intellectum cuiuſcunque diſpoſitionis, ſic capienda ſunt, prout vulgus ea intelligit, & accipit, *c. ex literis 1. de ſponſal. l. Librorum. §. quod tamen. ff. de legat. 3. l. Labeo. ff. de ſuppell. leg.* etiamſi agatur de interpretatione ſcripturæ diuinę. *ca. Maiores. De Baptiſmo. de quo plurima congerit Nicolaus Euer. in loco ab opinione vulgi:* non video qua ratione cancelli appellatione aliud accipiamus, quàm id quod chorum & ſacerdotes à plebe atque poſteriore parte templi diſtinguit, quódque vulgari atque vſitato noſtro idiomate. *Traillien* vocetur, non quidem abſurdè & impropriè, ſed propriiſſimè: quandoquidem, *teſte Cælio Rodigino antiquarum lectionum li. 5. cap. vltim.* veteres per cancellos intelligebant non ipſum locum qui circumſeptus erat, ſed aut valuas, aut ſtationum ianuas, aut firmiora quædam ſepimenta, ſeu interualla ſcenica, & ſepta. Id quod euidenter quoque *tam in libro de oratore, quam in oratione pro Quinto* oſtendit Cicero, dum vno loco ait: *quaſi certarum rerum Forenſibus cancellis circumſcripta ſcientia.* Et alio loco: *Si extra hos cancellos egrediar, quos ipſe mihi circumdedi.* Et quamuis fieri poſſit, quod ſanctus ille Ambroſius, prædictum Theodoſium Magnum, & extra chorum & extra cancellos eius recedere mandauerit, non tamen ideo ſequitur, chorum & cancellos idem eſſe, non magis quã idem ſunt, Eccleſia ipſa interior & valuæ templi, aut domus aliqua & porticus ſeu aditus ad eandem, intra cancellos eſſe non poterat, qui in choro eſſe non poterat. Sed vt chorus à poſterio-

ſteriore templi parte diſtingueretur, cancelli efficiebant, id quod etiam ſenſiſſe video inſignem Doctorem, tametſi rarum & paucis notum, Guillermum Lyndevvode *ad prouinciale ſeu conſtitutiones Angliæ, in c. Archidiaconi, ad verbum, cancelli, tit. de offic. Archidiac.* dum ait, quod cancellus eſt interſtitium quod claudit chorum à naui Eccleſiæ. Si quam tamen aliam interpretationem dedit conſuetudo, quod hactenus nondum cognoſcere potuimus, ſentio minimè ab ea recedendum eſſe, *vt l. minimè. & l. Si de interpretatione. ff. De Legib.*

Ex quo etiam intelligimus, nauim † Eccleſiæ, eam corporis Eccleſiæ partem eſſe, quæ extra cancellum eſt, & in qua parochiani ſedent, *quod & dictus Guillermus ibi ad verbum Fabricam, & ad cap. 2. ad verbum, nauis Eccleſiæ tit. de Eccleſ. ædific. expreſſe notat.* Et non totam quidem illam partem nauem Eccleſiæ appellamus, quæ extra cancellum eſt, ſed eam tantum, quæ in medio templi, columnis, parietibus, feneſtris, & tecto conſtat ac ſuſtinetur, ſic vt appellatione nauis, appendices & capellæ Eccleſiarum, in quibus malo & improbato exemplo plerique ambulare ſolent, non contineantur, etiamſi vno eodemque tempore ac opere, naui Eccleſiæ adiungantur, ipſaque nauis ſine his non aliter, quam auis ſine alis conſtare queat. Id quod nuper, ex informatione, quam in cauſa ſuper ea re controuerſa accepi, & in qua deinde ſententiam dictaui, conſuetudine & antiqua interpretatione receptum eſſe pleniſſimè cognoui. 3

De campanis multa referre opus non eſt. Nam † licet Eccleſia parochialis plures campanas habere poſſit, ſicut & alia quæuis, *vt ait Ioannes de Anania, ad capit. Ioannes in principio, De homic.* exceptis priuatis oratorijs. *cap. parentibus. De priuil.* qua de re, & an in monaſterijs Fratrum mendicantium idem quoque obtineat, latè diſputat Oldradus *conſil. 228.* tamen Prælatum cui onus reparationis incumbit, ſtatuta eiuſmodi ad vnius tantum maioris campanæ, quam bannalem vulgò appellant, intertentionem communiter aſtringunt, eamque eiuſmodi eſſe volunt interpretes, vt facile in eo loco exaudiri queat, *ad l. Talis. C. de his quibus vt indignis, & ad leg. 1. § hoc autem. ff. ad Syll.* 4

In reliquis verò † ornamentis, tametſi caſulæ, calicis & ve- 5

veſtimenti, in numero ſingulari fiat mentio, pleriq́ue nihilominus arbitrati ſunt, quod locutio illa ſingularis, etiam pluralitatem in eodem genere in ſe continet, ſi pluribus Eccleſia indigeat, quia ſicut numerus ſingularis verificatur in pluribus, cum à iure profertur, *leg.1.§.1.ff.de negot. geſt. l.3.§.homines ff.de Vrb.bon.rapt.* ita quoque & indefinita, à conſtitutione prouinciali, quæ vicem legis obtinet, prolata, cùm & vniuerſali ſuo æquipolleat, *cap.Idcirco.§. Eccleſiaſticorum, & ibi Card.de elect.lib.6.* & identitas rationis hoc ſuadeat, & diuerſarum legum ſimilis deciſio hoc poſtulet: Id quod dictus D. Guillermus *ad. cap.2. ad verb.calicem & ad ca.Sint Eccleſiarum de offi.Archi.* licet dubius, & fluctuans ſequitur, ęquumq; eſſe cenſet, vt veſtimenta Eccleſię ſaltē duplicia ſint, ad diſtinctionem ſolennium feſtiuorum, ac aliorum dierum, niſi de conſuetudine aliud ſit receptum. Addi etiam poteſt, quod *ad cap.Sint Eccleſiarum, titul.de offi.Archidiac.ad verbum ſacerdotalia in prouincia Anglia*, ait Gloſſa, quod vbi Eccleſia eſt pauper, & non habet niſi vnum ſacerdotem qui celebrat diuina, non eſt neceſſe prouidere eidem de veſtibus diaconalibus & ſubdiaconalibus, cum non ſint in ea miniſtri ad hoc deputati. Et ſi aliquando occaſio incidit, facilè commodato accipi poſſunt.

6 Quod ſi inter eos † qui Eccleſiæ præſunt, & eum ad quem onus reparationis pertinet, de modo & qualitate iſtiuſmodi veſtium & ornamentorum, quæſtio exurgat, vtiq́ue ratio habenda eſt qualitatum Eccleſiæ & ipſius facultatum, vt ſecundum quod magis abundat in facultatibus, ſic meliora & pretioſiora habeat ornamenta, vt notat D. Guillermus *ad d.c. Sint ad verbum ſicut decet.* & Ioannes de Athon *ad cap. improbam. De domibus Eccleſ.* & idem Guillermus *ad cap. 1. ad verbum facultates, de Eccleſ ædif.* qui *& ad verbum, reparandum. & ad verbum, modicam penſionem*, hoc totum arbitrio Iudicis relinquit, & voluptarias impenſas excludit, *quod & Bonifacius & alij ad Clem.1.de celeb.miſſ. & ad ca.1.ad eod. titu. probant.*

7 Illud ſanè in confeſſo † eſt, quod veſtimenta Eccleſiæ, quibus Domino miniſtratur, & ſacrata debent eſſe & honeſta, & calix Domini cum patena, ſi non ex auro omnino, ſaltem

tem ex argento fieri debet, niſi extrema paupertas aliud ſuadeat, nihilque magis curandum eſt, quam vt omnia munda ſint, quæ ad ſacrificium diuinum pertinent, *ca. altaris. cap. veſtimenta. cap. vt calix. De conſecrat. diſtinctione prima.* Qua de re ſui temporis Prælatos, *conſ. ſuo 64.* admonet Dominus Geminianus.

CAPVT XIV.

Reparatio Eccleſiæ, ceſſantibus ſtatutis & conſuetudine, ad quem de iure communi pertinet, & an illi hoc onere grauentur, qui decimas Eccleſiæ percipiunt?

SVMMARIVM.

1. *Reditus & bona Eccleſiæ inter quos diuidantur.*
2. *Decimæ ad quos vſus applicandæ ſunt.*
3. *Prælatus quantum conferat ad reparationem ex fructibus aut decimis Eccleſiæ.*

OMnes in eo conueniunt Interpretes, *ad cap. 1. de Eccleſ. ædif.* quod ceſſante conſuetudine, ſtatuto, ſeu diſpoſitione ſpeciali, reparatio Eccleſiæ ex ea portione quæ à iure ad fabricam deputata eſt, fieri debet. Id quod paulò altius repetendum eſt. Ex ſacris canonibus apparet, omnes † reditus & prouentus Eccleſiæ, olim in 4. partes fuiſſe diſtributos, quarum vna cedebat Epiſcopo, altera clericis, 1 tertia erogationi pauperum & ſuſtentationi peregrinorum, quarta verò fabricæ & Eccleſijs reparandis. *cap. Mos eſt. cap. cognouimus. cap. vobis. cap. conceſſo. &c. quatuor autem 12. quæſt. 2.* Inter hos verò reditus ac prouentus, etiam decimas eſſe compræhenſas non eſt obſcurum. Nam vt *in tract. de dec. quæſt. 2. num. 4.* ſcribit Rebuffus, decimæ à Deo Opt. Max. ſunt

2 ſunt inſtitutæ, † non tantum pro victu miniſtrorum Eccleſię, vt legi diuinæ liberius vacare poſſint, *2. Paralipo. cap. 13. & Malach. cap. 3.* aut propter pauperum & hoſpitum receptionem, *Deut. c. 14.* ſacrificiorumque oblationem: ſed etiam propter Fabricæ Eccleſiæ conſtructionem, & tuitionem.

Et quamuis hodie diſtributio illa antiqui iuris, in omnibus non ſeruetur, *vt ait Stephanus Aufrer. deciſ. capellæ Tholoſ. 459. quæ eſt penultima:* illud tamen & iure & conſuetudine receptum eſt, vt hoc onus prædictis reditibus, prouentibus, & decimis annexum, cum ſequatur, qui eorum vſum, fruitionem, perceptionem, & commoditatem habet. *Franciſ. Ripa reſponſo ſeu capite 14. tit. de legibus, & longa conſuet. gloſſa & Dd. ad cap. vnio 10. quæſt. 3.* Quomodo & in antiquis Longobardorum legibus *ſub tit. de deciſ. ſcriptum reperitur. Vt vos epiſcopi, qui in omnibus nonas & decimas accipitis, in veſtra prouidentia ſit, quatenus Eccleſiæ & capellæ quæ in vna parochia ſunt, emendentur, & luminaria eis præbeatis, & vt in eis presbyteri viuere poſſint.* Id quod *ibidem*, iterum, *& in præcedente & in ſequente lege* reperitur, & expreſsè ad reparationem ſeu reſtaurationem porrigitur, & euidentem rationem habet. Neque enim ferendus eſt is, qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit, *l. vnica. § pro ſecundo. C. de caduc. tollen.* iuxta illud: *Commoda qui ſentit, iungat onus emolumentis. gloſ. in cap. cum ſecundum, de præben.* & cum res tranſeat cum ſuo onere ad quemcunque poſſeſſorem, *leg. ſi me, & Titium, ff. ſi certum pet.* vtique prouentus, reditus, & decimæ eiuſmodi, cum onere reparationis, ad eum qui percipit & fruitur, tranſire debet. Quod *ex c. priſcis, & d. c. vnio. 10. quæ. 3.* ſatis confirmatur: vbi ſi Epiſc. portiones parochiarum percipiat, ad Eccleſiæ parochialis reparationem obligatur.

3 Recte tamen *prædicto loco num. 7.* adijcit Ripa, habendam † eſſe rationem dignitatis & conditionis prælati, qui decimas percipit, ne vno eodemque tempore aut amplius quam oportet, Iſtiuſmodi reparationibus oneretur. Id quod in ſummis Galliarum Prætorijs ſedulo obſeruati, ex Ioanne Papone *lib. 1. tit. 1. §. 12. arreſtorum* cognoſcimus. Et vt teſtatur Guilielmus Bened, *ad cap. Raynutius, ad verb. Si abſque liberis 2. num. 33.*

de Teſtam. tertia pars fructuum ad hoc plerumque deputari ſolet, *iuxta l. ne ſplendidiſſima. C. de oper. publ. & leg. fin. C. de vectig.*

CAP. XV.

Prælatus qui decimas habet, an aduerſus reparationem Eccleſiæ præſcribere poſſit?

SVMMARIVM.

1. *Præſcriptio quid requirat.*
2. *Præſcriptio & conſuetudo an differant.*

DIximus ſuperius, prælatos Eccleſiæ, conſuetudine legitimè à populo introducta, ab onere reparationis Eccleſiæ eximi poſſe. Sed an præſcribendo idem obtineant, diſputatum fuit: cenſetque Hoſtienſis *in ſumma huius tit.* quod non, & apertius Franc. Ripa *loco proximè citato, numero vigeſimo quarto, niſi* aliquando fuerit requiſitus, vt reficeret & impenſas ſolueret. Requiſitus verò recuſauit, & quidem bona fide † recuſauit, exiſtimans ſe ex iuſta cauſa non 1
teneri; & denique niſi deinde patientia parochianorum acceſſit, *iuxta notata per Alexand. conſil. 131. li. 2.* adeoque excludit prælatos ab hac præſcriptione, qui cum non reſideant in loco, ſeque ad hæc onera teneri ſciunt, neque requiſiti ſunt, neque eas impenſas facere recuſarunt, multaque exiſtunt in quibus non parem vim † obtinent præſcriptio & conſuetudo, 2
vt notat Franciſ. Balbus in tractat. præſcript. parte quinta, cap. 1. & par. 1. quæſt. 10.

CAP. XVI.

Prelatus qui decimas habet, vtrum ad reparationem Eccleſiæ vocari debeat.

SVMMARIVM.

1. *Citatio in omni actu præiudiciali eſt neceſſaria.*
2. *Vſufructuarius vocandus eſt quando circa proprietatem aliquid innouatur.*
3. *Donatio quando præſumitur.*
4. *Socius reparans rem communem quando repetat ſumptus.*
5. *Peritis in arte creditur de reparatione.*
6. *Reparatio non debet fieri de putridis lignis.*

VVlgata iuris regula eſt, *in l. de vnoquoque. ff. de re iudic.* quod vnuſquiſque citari debet ad eum actum, ex
1 quo damnum † ſentire poteſt, & proinde iuris ac æquitatis ratio poſtulare videtur, vt ab æditius, alijſque Eccleſiæ adminiſtratoribus nulla fiat reparatio, niſi Prælato ipſo ad quem onus refectionis pertinet, etiam prius requiſito & reficere negligente aut recuſante, vocato, vt videat quid, qua-
2 leſque expenſas facere oporteat. Sicut & vſufructuarius † vocandus eſt, quando circa proprietatem aliquid innouatur, *l. is qui fundum, ff. de vſu & vſufruct. lega. Tyraq. de retract. convent. §. 1. gloſ. 6. num. 29.* Sed quoniam multa fieri prohibentur quæ tamen facta tenent. *l. 1. §. biduum, ff. Quando appellandum ſit,* in ea opinione verſatur Franciſcus Ripa *in d. c. 14. num. 10. tit. de legib. & longa conſuet.* vt exiſtimet non poſſe Prælatum ſe excuſare à ſolutione impenſarum factarum, ſub prætextu quod non fuit vocatus in concluſione de reparanda Eccleſia, & in conſtitutione ſalariorum præſtandorum operarijs, ſed quod ſolum poteſt allegare, plus in fabricam & refectionem impenſum eſſe quam oporteat, *arg. l. ſi quis negotia, ff. de negot.* Et ideo æditui adminiſtratores ſeu parochiani volentes repetere, articulare debent eiuſmodi impenſas erogatas, fuiſſe neceſſarias, & vtiles, ſeque eas feciſſe animo repetendi, *l. ſed an vltro §. 1. & l. qui cum vtiliter. ff. eod.* Nam ſi proprio nomine, nulla repetendi mentione facta, eas feciſſent, ſubeſ-
3 ſet ſanè dubitatio. *Donari † enim videtur,* inquit Papinianus, *quod nullo iure cogente conceditur.* & vt Paulus ait: *Cuius per erro-*

*errorem dati repetitio eſt, eius conſultò dati donatio eſt.l. cuius,
& l.donati.ff.de regul.iur.* Quomodo alios ſecutus reſpondit
Angelus *ad l.quidam Hibertus,num 5.ff.de ſeruit.vrb.prædior.*
Quod ſi vnus † ſociorum reficit ędificium commune ſuo no- 4
mine,& ſuo ſumptu,nihil de ſumptu recuperat, *l.fin. C.de æ-
dific.priua.* Recuperat verò, ſi & ſocium prius interpellauit, &
poſteaquam ille in mora fuit, etiam eius nomine impenſas
fecit.

Quod ſi inter prælatum, & parochianos ſiue æditu os
quæſtio naſcatur de antiqua forma,& ſtatu Eccleſiæ,& an re-
fectio neceſſaria ſit necne,exiſtimo per † peritos artis eorum- 5
que relationem id terminandum eſſe, ſicut & in ſimili, *ad l.
qui luminibus.ff.de ſeruit.vrb.prædiorum,num 2.* idem Ange-
lus decidit, quod quando ædificia ſunt deſtructa, & de eius
forma eſt dubitatio, ſtatur peritis in arte, qui obſeruare &
ponderare debent,ne auaritiæ Prælati nimium tribuant, vo-
lentemque lignis putridis † reparationem fieri non audiant, 6
*vt ait Ioannes de Athon.ad conſtit.improbam, ad verbum cum
decenter.tit.de dom.Eccleſ.ad conſtit.Angliæ,* & ne è contra ni-
mio ſumptu oneretur. Etenim ſicut reficiens domum, vel pa-
rietem communem cauſa ſuæ domus, non poteſt agere con-
tra vicinum ad contribuendum pro impenſis, *Angelus ad l.
nauis,ff. ad l.Rhodiam de iactu*: ita quoque iniquum foret ad
reſtitutionem ſumptuum compelli Prælatum, quos Parochia-
ni vel æditui aut commoditatis ſuæ cauſa, aut ad ornatum
non neceſſarium fecerunt.

CAPVT XVII.

Reficere debens Eccleſiam, an arbores ad eam pertinentes in ipſius reparationem impendere poſſit?

SVMMARIVM.

1. *Arbores grandes quis excidere non poſſit.*
2. *Arbores Eccleſiæ an debeant applicari ad illius reparationem.*

1 Sicut † colonus, conductor, emphyteuta, ſocius, aut pater adminiſtrator bonorum ſui filij, grandes arbores ſeu frugiferas excidere non poteſt. *l. ſi merces ff. loc. l. in fraudem, §. conductor. ff. de iure fiſci. l. etſi non §. venit, ff. communi diuid. & latiſſimè Tyraq. de retrac. conuent. §. 3. gloſ. 1. nu. 23.* ita quoque nec vſufructuarius poteſt. *l. ſed ſi grandes. l. æquiſſimum. §. fructuarius. & ibi Albert. qui eum legit ſub l. ſi cuius, ff. de vſufruct.* niſi tamen arboribus illis ad villæ, ſeu rei cuius ſunt reparationem opus foret, & fundus propterea deterior non eſſet. *l. Arboribus. d. tit. iuncto intellectu Alexand. ad eandem l. in leg. diuortio. §. ſi fundum. ff. ſol. matr.* Ideoque cùm Prælatum Eccleſiæ ſaltem in vita vſufructuario æquiparent. *Interp. vt notat de pecul. cler. in cap. fin. & in cap. præſenti de offic. ordin. lib. 6. & expreſſè Dominicus Geminianus conſ. 3. num. 7.* non de-
2 ſunt fortè, † qui exiſtimant cum arbores ad Eccleſiam pertinentes, & vel in fundo vel in cœmeterio Eccleſiæ natas, ad refectionem eiuſdem Eccleſiæ excidere, aut cædere, & applicare poſſe. Id quod ſi non dubitanter & abſque hæſitatione, propter ea quæ *prædicto loco, num. 28.* reſpondit Tyraquellus ſaltem non abſurdè dici poſſe cenſeo, ſi & omnes omnino Eccleſiæ prouentus, & omne in vniuerſum onus reparandæ & ornandæ Eccleſiæ, ad eum pertineret. Sed ſi, vt communiter fit, parochiani ipſi ſeu æditui partem iſtius oneris ferant, Prælatus vero propter perceptionem decimarum alteram: exiſtimo arbores illas non ad vtilitatem prælati, ſed ipſius fabricæ atque æditũorum pertinere, tum quod Prælatis illius loci in q[illegible]æ ſunt, iura de vſufructuario loquentia, applicari no[illegible]nt: tum etiam quod cum onus reparationis & refectionis decimarum perceptioni inhæret, & ex eo præſtari debet, alio & cum nouo Eccleſiæ damno trahi, ſeu aliunde deſumi non poteſt, *arg. eius, quod notat Baldus ad l. 1. §. ne autem, C. de cadu. tollen.* & hoc onus impoſitum vni, ab alio exigi non debet.

CAPVT XVIII.

Prælato, ad quem onus reparationis Eccleſiæ pertinet, non facta reparatione neceſſaria mortuo, qua ratione Eccleſiæ conſulitur?

SVMMARIVM.

1. *Decimæ an ſint tacite obligatæ pro reparatione Eccleſiæ.*
2. *Prælatus ſi non reparet Eccleſiam, ex illius bonis reparatio fieri debet.*
3. *Hæres Prælati tenetur ad omiſſam reparationem.*
4. *Hæres quomodo ex delicto defuncti conueniatur.*
5. *Eccleſia an præferatur creditoribus Prælati.*

IN conſtitutionibus Anglicanis *tit. de Eccleſ. adif. capit.1.* ita ſcriptum inuenio: *Si Rector alicuius Eccleſiæ decedens, domos Eccleſiæ reliquerit dirutas vel ruinoſas, de bonis eius Eccleſiaſticis tanta portio deducatur, quæ ſufficiat ad reparandum has, & ad alios Eccleſiæ defectus ſupplendos.* Et vt rectè *ibidem ad verbum, Eccleſiaſticis,* ait gloſſa. *Talia † bona ſunt per* 1
viam tacitæ hypothecæ ad reparationem huiuſmodi faciendam obligata. Idem quoque & mihi dicendum videtur in propoſito, vt ſi prælatus † ad quem onus reparationis Eccleſiæ per- 2
tinet, nulla reparatione facta aut perfecta, rebus humanis eximatur: Decimæ iſtiuſmodi, aut alij beneficiorum ipſius fructus, quos reliquit, authoritate ordinarij, cuius officium eſt vtilitati Eccleſiæ prouidere: *cap. cleros 21. diſt. detineri.* & ex his reparatio poſtulari poteſt. Quod ſi illa non ſufficiant, certè æquiſſimum eſt, vt ex alijs ipſius bonis patrimonialibus refectio fiat, & ad hanc illius hæres compellatur, *vt dicit gloſ. in d. capit. 1. d. loco verſ. quid ſi bona ſua, &c.* Nam ſicut cum prælatus aliquid de rebus proprijs in rem ſeu vtilitatem

Eccleſiæ recuperare poteſt,*ca.lator.2. q. 7.* ita quoque è conuerſo,*inquit Henricus Bohic, ad rubr. de peçul. cler. in princip.* Si res Eccleſiæ neglexit,aut eam non vti oportuit,intertenuit, vel ipſe vel eius hæres id refundere debet, ſiue eum ideo ex contractu aut quaſi contractu, ſiue ex delicto aut quaſi delicto teneri dicas. Priore enim caſu conſtat, actiones tam contra hæredes,quam hæredibus,ex contractibus & quaſi contractibus defuncti dari,*C.vt act.ab hæred.* Poſteriore vero,li-
3 cet † iure ciuili ex delicto defuncti hæres non teneatur, niſi ex ea parte quæ ad eum peruenit,vel in ſolidum, quoties lite conteſtata defunctus deceſſerit. *l. 1. C. ex delict. defunct.* iure tamen canonico,quo in his vtimur, *cap. quod clericis, de foro compet.* hæres tenetur ex delicto defuncti, etiamſi ex ea cauſa nihil ad eum peruenit. Et ideo hoc diſcrimen inter ius canonicum & ciuile conſtituitur, vt iure pontificio hæres teneatur ex delicto defuncti,non ſic iure ciuili,vt animę defuncti conſulatur,quam hæres exonerare debet,*c. tua nos, de vſur. ca. In literis,de rapt.c.vlt.de ſepult.Carolus Ruin. conſ. 20. lib. 4. Rodericus Zuaren. allegat. 26. Ioan. Fabr. ad §. pœnales Inſtit.de perpet.& temper.act.Et Stephanus Aufrer. deciſ. Tholoſ. 70. id quod penè in terminis decidere videtur. Dominic. conſil. 3.* Imò quod magis eſt,exiſtimat Panormitanus *in d.cap.vlt.*ius ciuile à iure Pontificio hac in re non diſſentire, ſed hæredem teneri ad ſatisfactionem ratione tacitæ promiſſionis, aut præcepti defuncti, qui moriens tacitè ſaltem iniunxit eiuſmodi damni refuſionem fieri. *De quo latè ſcribit, & communem ſententiam per omnia ſequitur Didacus Coua. lib.3.variar. reſolu.*
4 *cap.3.*Re vera tamen † multum intereſt, vtrum hic delictum eſſe dicas,ex quo hæres obligatur, an ſimplicem contractum vel quaſi: Quia ſi ex contractu vel quaſi contractu obligatur, etiam vltra vires hæreditatis tenetur, inuentario non confecto, *l. ſcimus. C. de iure delib.* Sin autem ex delicto vel quaſi, crebriore & æquiore ſententia receptum eſt, quod vltra patrimonium defuncti in eiuſmodi ſpecie minimè tenetur. *Fre. conſ.21.Aretin.conſ.148.Et latè Didacus prædicto loc. verſ. incip.Illud verò obſeruatione dignum eſt,per text.in d.ca. tua nos, & in d.cap.in literis.* Et hæc ſatisfactio iniungitur hæredibus iuxta facultates defunctorum, vt rigor iſte iuris,aliqua æqui-

tate

tate temperetur. Et quamuis Dominicus Gemin. *d. conſil. 3. numer. 8.* delictum hoc conſtituit, quaſi ſcilicet hic Prælatus, qui percepit fructus, & reparationes non fecit, ſed moras quæſiuit, doloſo animo, & cauſa augendi patrimonij hoc fecit: non arbitror tamen hic propriè eiuſmodi delictum eſſe, vt ideo hæredem ex delicto teneri dicas. Nam & in omni defuncto alioqui tale delictum foret, qui ſuo die pecuniam non ſoluit, & promiſſos nummos quantumuis ſæpè interpellatus non præſtitit, adeoque moram cui dolus ineſt, contraxit. Sed quemadmodum tutor ſuſcipiendo adminiſtrationem bonorum pupilli, tacitè cum eo quaſi contrahit, & hæredem ſuum tacitè obligatum relinquit, *§. Tutores quoque Inſtit. de obligat. quæ ex quaſi contr.* ita quoque & Prælatus, *c. præſenti, §. porro & ibi Dd. de offic. ordin. lib. 6.* qui tutori æquiparatur. *Idem Didacus libro ſecundo, capit. 15. num. 6.*

Quod † ſi nemine hæreditatem illius adeunte, bona non ſufficiunt, aut ſi ſufficiant, plures concurrunt legatarij aut creditores: nulla eſt dubitatio, quin Eccleſia legatarijs præfertur: cum legata non niſi ære alieno deducto ſolui queant, *leg. creditoribus. ff. de ſeparationibus. l. 1. ff. ad Trebel.* Creditoribus verò reliquis an præferatur, *ſuperioribus capitibus* diximus, & obiter *ad d. c. 1. Eccleſ. ædific. ad verbum ſufficiat, in conſtit. Anglic.* notat D. Dominus Guilielmus Lyndevvode, *quem vide.* 5

CAP. XIX.

Succeſſor in Prælatura aut beneficio, qui decimas non percipit, vtrum ad reparationem Eccleſiæ teneatur?

SVMMARIVM.

1. *Succeſſor in Eccleſ[...] cenſetur vt hæres.*
2. *Succeſſor an teneatur ad ſolutionem decurſæ penſionis.*

3. *Succeſſor quando tenetur ſtare locationi prædeceſſoris.*
4. *Succeſſor in dignitate, an teneatur ad Eccleſiæ reparationem.*
5. *Actio perſonalis quando datur contra ſingularem ſucceſſorem.*

MAius dubium in eo eſt: An ſucceſſor in Prælatura ſeu beneficio, qui decimas non percepit, ad reparationem Eccleſiæ à prædeceſſore ſuo neglectam & omiſſam, vrgeri poſſit? Nam cum ſucceſſor in Eccleſia, cenſea-
1 tur vt hæres † prædeceſſoris, *c. conuenior, 23. quæſt. 8. per quem textum ita dixit gloſſa in cap. 1. de ſolut. & Hieronymus Gigas in tract. de penſion. quæſt. 52. num. 1.* videtur pro ijs conueniri poſſe, ad quæ defunctus obligatus fuit. Et in ſimili videmus,
2 quod & ad ſolutionẽ penſionis † decurſæ & non ſolutæ, & ad præſtationem decimæ papalis, & ad ſatisfactionem collectæ, cenſus, decimarum atque iurium epiſcopalium tenetur, licet fructus non percepit, & pro eo tempore, quo rector, prælatus, aut adminiſtrator non fuit, *Phil. p. Franc. ad cap. fin de offic. ordin. lib. 6. Ioan. And. in cap. Non eſt in mora, de reg. iur. lib. 6. Freder. à Senis conſil. 209. Zenzel ad Clem. 1. & ibi Card. quæſt. 11. de cenſib. Gigas d. loco quæſtio. 39.* Et ideo etiam in ea opi-
3 nione verſantur plerique, quod eiuſmodi ſucceſſor, † locationi à tali prædeceſſore factæ ſtare tenetur. *Angel. conſil. 245. num. 6. Maria. Soc. con. 32. li. 1. D. Athon. & alij in c. vlt. ne prælati vices ſuas, Panor. q. 3. dub. 5.*

In contrarium vero vrget, quod hæres & ſucceſſor in dignitate ſeu beneficio, æquiparantur tantummodo ſecundum quid: quia ſicut hæres ſuccedit in vniuerſum ius defuncti,
4 *l. hereditas. ff. de reg. iur.* & ita ſucceſſor in beneficio. In eo † tamen eſt differentia, quod hæres tenetur ad omnia debita defuncti qualitercunque contracta, ſed ſucceſſor in dignitate tenetur ſolum ad debita contracta pro neceſſitate aut vtilitate Eccleſiæ, *d. cap. 1. & ibi And. Barb. n. 5. de ſolut.* Et ſicut filius tenetur de omnibus, de quibus tenebatur pater: ita ſucceſſor (inquit Hoſtienſis *ibi*) tenetur de omnibus, de quibus tenebatur prælatus vt prælatus, & ſic pro quibus Eccleſia eſt obligata: quia ſucceſſor in prælatura non ſuccedit prælato, ſed dignitati,

gnitati, & proinde propriè hæres non eſt, cum non vt hæres à defuncto, ſed à ſuperiore ſuo conferente, ius acquirat. *Innoc. ad cap. cura. de iure patron.* Et quod ex aduerſo proponitur, ſucceſſorem teneri ad obſeruationem locationis per prædeceſſorem ſuum factæ, ita demum verum eſſe reſpondet Alex. *conſil. 160. num. 4. lib. 6.* ſi eiuſmodi locatio pro vtilitate Eccleſiæ facta eſt, & pecunia inde recepta in rem illius conuerſa fuit. Quod plurimis verbis examinat Didacus *lib. 2. variar. reſolut. c. 15. num. 6.* Et in ſpecie probat Dominicus, *conſ. 17. n. 30.* dum ait, quod Canonicus qui locauit fructus præbendæ ſuæ ad quinquennium, & totius temporis pecuniam recepit, & ante finitum quinquennium moritur, ſucceſſori ſuo præiudicium non facit. Quomodo & Caccialupus *in tract. penſion. quæſt. 11.* reſoluit, quod ſucceſſor non tenetur, niſi fructus per prædeceſſorem percepti & conſumpti, in vtilitatem Eccleſiæ conuerſi ſint, non etiam ſi eos aut in malos vſus, aut in proximorum ſuorum commoditatem expendit. Et quamuis ſucceſſor ad onera realia, quæ beneficium, & rem concomitantur ad quemcunque tranſeat, teneatur. Vt ſunt penſio, cenſus, decimæ & ſimilia, *ca. ſi quis laicus 16. quæſt. 1. Alciatus conſ. 22. & conſ. 40.* in iſtiuſmodi tamen oneribus alia videtur eſſe conſideratio, cenſentque nonnulli, iſtiuſmodi ſucceſſorem aut eſſe ſucceſſorem bonorum, quem conſtat vltra ea quæ percepit non teneri. *Bart. conſil 57. incip. ſuper his. Aymon conſil. 139. numer. 5.* aut certè eſſe ſucceſſorem particularem in beneficio, aduerſus quem actio non dirigitur, *l. 1. §. hæres. ff. ad Trebell. Domin. d. conſil. 3.* Id quod etiam ſentire videtur Ioannes Monachus *ad cap. præſenti, num. 19. de offic. legat. lib. 6.* dicens, quod ius beneficiale adeo eſt perſonale, vt perſonam non egrediatur, & quod in ſucceſſore per omnia ius nouum creatur, atque conſtituitur.

Cæterum præſentem quæſtionem in terminis reſoluentes, Nicolaus Boërius *deciſion. 204. incip. Præſuppono quod ordo, num. 50.* & Ioan. Papo *in lib. de arreſt Galliæ tit. 1. lib. 1. §. 14.* teſtantur per ſententiam Parlamenti Tholoſani, Abbatem S. Ægidij in Prouincia, fuiſſe condemnatum ad faciendum reparationes per ſuum prædeceſſorem omiſſas. Quæ ſententia videtur fuiſſe fundata ſuper eo, vt ex d. Boërio, *num. 48.* colligi-

ligimus, quod iſtiuſmodi onus reparationis habitum fuit pro onere reali, ſicut alia illa onera, de quibus ſuperius diximus, ita vt ſucceſſor pro illo adimplendo conueniri poſſit, ſaluo ſibi regreſſu contra prædeceſſorem eiuſue hæredem aut bona, ſi quæ ſint, prout de penſione per prædeceſſorem non ſoluta, *in d.q.39.* decidit Gigas. Et de decimis *conſ.40. incipien. viſa eſt*, ſcribit Alciatus, quod eas emptor ac ſingularis ſucceſſor, pro tempore præterito præſtare debet, *ca. paſtoralis, & ibi Dd. de decimis.* Et ſicut penſionarius electionem habet contra quem agat ad decurſam penſionem, vel contra beneficij poſſeſſorem, vel contra prædeceſſorem eiuſue hæredem: ita quoque in electione creditoris decimarum eſt, pro præteritis decimis, vel emptorem vel venditorem conuenire, *ſecundum eundem Gigantem dicto loco numer. 11.* Et rurſum Guido Papæ *quæſt. 576.* decidit, tertium poſſeſſorem, pro anniuerſarijs, quæ Eccleſijs relicta ſunt, ad orandum pro defunctis, conueniri poſſe, ſi ſoluta non fuerint. Et ſicut † vbicunque res
3 affecta eſt, actio perſonalis datur contra ſingularem ſucceſſorem, *Baldus in l.2. 14. quæſt. C. de reſcind. vendit. Alexand. in d. §. Si hæres:* ita quoque in præſenti caſu, contra ſucceſſorem in beneficio videtur eſſe danda, & maximè in ſubſidium, excitatoque iudicis officio, *vt in ſimili reſpondet Nicolaus Euerardi. conſil. 147. incip. præclariſſime Domine*, eoque magis, quod longe æquius eſt, reparationes iſtas à ſucceſſore exigere, eiuſque vtilitatem pro ea parte ſemel aliquantulum minuere quam vel Eccleſiam negligere, vel hoc onus reparationis ad alios, qui nihil vnquam ex fructibus percepturi ſunt, transferre.

CAP. XX.

An Epiſcopus, Canonici, & reliqui beneficiati, ad reparationem Eccleſiæ teneantur, & quando?

SVMMARIVM.

1. *Canonici & clerici quando ad reparationem Eccleſiæ tenentur.*
2. *Ornamenta Eccleſiæ dare debet, qui eam reparare debet.*
3. *Sacerdoti conuenit ornare templum Domini.*
4. *Laici non poſſunt clericis collectam imponere ſuo iure.*
5. *Taxatio pro reparatione facienda, de quibus fructibus beneficij fieri debet.*
6. *Paupertas Epiſcopi præfertur paupertati Eccleſiæ.*
7. *Eccleſia diues tenetur alere pauperes clericos.*
8. *Prælati Eccleſiæ non debent luxurari.*

SI decimæ & fructus Eccleſiæ, eaque portio quæ vel de iure vel de conſuetudine ad reparationem Eccleſiæ deputata eſt, & de qua hactenus dictũ eſt, ſola deductis neceſſarijs alimentis Prælati, ſeu eius qui illam percipit, non ſufficit, vtique † & Epiſcopus & Canonici & rector, & omnes alij 1
clerici beneficiati, ad refectionem iſtiuſmodi, pro rata ſuorum fructuum & beneficiorum conferre debent. De Epiſcopo enim & Canonicis, extat elegans conſilium Alex. 43. De Rectore, capellanis, & reliquis beneficiatis, Ripa *c. 22. de reſc.* Freder. *conſ. 21.* Deciſio Cap. Tholoſ. penult. Hoſti. *in ſumma de Eccleſ. ædif. §. à quib.* Ioan. Athon. *de domib. Eccleſ. in conſti. Anglic.* Et de omnibus in vniuerſum, eſt elegans textus *in c. 1. de eo. tit. de Eccleſ. ædif.* cuius verba ſunt hæc. *Quicunque Eccleſiaſticum beneficium habent, omnino adiuuent ad tecta Eccleſiæ reſtauranda, vel ipſas Eccleſias emendandas.* Et *in c. de his eo tit. & latè ibi Interpretes.* Et quamuis prædicti textus tantummodo loquantur de Eccleſijs reparandis, idem tamen eſt in ornamentis Eccleſiarum: quia † ad quemcunque pertinet refectio Eccleſiæ, ad illum quoque pertinet de iure reparatio ornamentorum. *Vt poſt longam diſputationem tenet Stephanus Bertrandi conſ. 46. inci. viſis quibuſdam lib. 2. & in conſil. 43. & 126. libr. 1. Et Andreas Barb. conſil. 25. libr. 3.* 2
Et ratio iſtius eſt, partim quod maximè Sacerdoti † conuenit ornare templum Dei decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini reſplendeat, *vt ait B. Ambr. lib. 3. offic. c. 21.* partim quod æquum eſt eum qui lucrum ſentit, onus quoque ſuſtinere, *l. vni. C. de cadu. tollen.* partim denique quod 3

cle-

clerici dum viuunt, æquiparantur vſufructuarijs, *gloſſa in ca. præſenti de offic. ord. lib. 6. Et in c. requiſiſti, de Teſtam. & c. fi. de pecul. cleric. & c. duo ſunt genera 12. q. 1.* Vſufructuarij verò tenentur ex fructibus res conſeruare in bono ſtatu, vt patet ex definitione vſusfructus, qui eſt ius vtendi fruendi rebus alienis ſalua rerum ſubſtantia, *l. 1. ff. de vſufr.* & vt ſarta tecta teneant. *l. hactenus. l. vſufructu. leg. ff. de vſufr. l. Eum ad quem. C. eodem tit.* ſicut & creditor. *l. Quod de creditore l. Si finito. ff. de dam. infec.* alioqui fructibus priuantur, *gloſ. in d. l. hactenus.*
4 *ad verbum pertinet.* Quantum † vero conferre debeant non eſt iure definitum, neque hoc ad inferiorum laicorum Magiſtratuum Imperium pertinet, *vt ait Ripa d. reſponſo 14. de longa conſuet. & reſp. 22. de reſcr.* nec ad parochianorum moderationem ſpectat, ſed arbitrio ſuperioris clericorum, & diſpoſitioni Epiſcopi ac Capituli relinquendum eſt. *c. fi. de his quæ fiunt à ma. part. Cap. & ibi Dd. Stephan. Bertr. d. conſ. 49. num. 3. Syluester in ſua ſumma. ad verbum Eccleſia. num. 4. Ripa d. loco num. 3.* qui ſi nimium grauare pergant, ab eorum taxatione appellari poteſt, *vt ait Ioan. de Athon. d. loco. ad verbum tene-*
5 *antur.* Et ſane taxatio † iſta fieri debet reſpectu fructuum & beneficiorum, quos clerici percipiunt, & quæ poſſident in eadem Eccleſia; (vt dixi) non verò reſpectu bonorum propriorum, aut patrimonij proprij, *Anchol. ad d. c. fi.* neque reſpectu beneficiorum, quæ in alijs locis habent. *Doctores ad d. ca. 1.* in quibus ceſſat ratio contributionis, ne pluribus oneribus in pluribus locis ſimul grauentur. Quod amplius eſt, *eleganti ſuo conſ. 195. incip. Ex facto,* poſt longam diſputationem in vtramque partem præmiſſam, exiſtimat Iacobus Philippus Porcius Imolenſis, quod Canonici & beneficiati alicuius Eccleſiæ, ratione perſonalium diſtributionum, quas in eadem Eccleſia recipiunt, & quæ non niſi præſentibus dantur, ad iſtiuſmodi collationem non tenentur, & impenſam Eccleſiæ inſtaurandæ ſecundum earum diſtributionum facultatem partiendam non eſſe, ſed aliunde viritim præſtari oportere, quem vide. Et ſanè tantum illis relinquendum eſt, vt honeſtè adhuc viuere queant. *d. c. de his: c. Si monachus. 16. q. 1.* Vnde inquit Matth. de Afflict. *ad conſtit. quæ incipit, quanto cæteris, verſ. An autem*
6 *&c.* ſi fructus † Epiſcopatus nimis tenues ſunt, præfertur neceſſi-

ceſſitas ipſius reparationi faciendæ, imò ipſa † Eccleſia & ei 7
& alijs clericis egentibus ſi ipſi facultates ſufficientes ſunt, victum & veſtitum debet. *Panormit. in repetit. c. cum eſſes, qu. 2. & Socyn. conſ. 32. num. 2. li. 1. idem Portius conſ. 34. n. 19.* ita tamen vt non ſub hac neceſſitate contineantur vaſa argentea, aliæque pompoſę & vanę expenſę, propter quas multos Epiſ. in perpetuam damnationem ſe pręcipites dare ait. *Et ideo tibi,* O *Sacerdos,* inquit Hieron. *de altari viuere, non luxuriari* † *permittitur, c. Eccleſ. 25. diſt.* Et Ambr. *li 2. offic. cap. 21. Alterum inhumanum, alterum prodigum eſt, ſi aut ſumptus deſit neceſſitati ſacerdotum, quos à ſordidis negociationum aucupijs retrahere debent, aut voluptati ſuperſit.* Et hanc moderationem ex æquitate deſumptam, in ſummis Galliarum prætorijs ſeruatam eſſe, *li. 1. tit. 1. §. 13. de arreſtis*, oſtendit Io. Papo *de quo ſuperius c. incip. omnes in eo latius diximus.* 8

CAP. XXI.

Clericus an pro rata penſionis teneatur contribuere ad reparationem Eccleſiæ, ſuper cuius fructibus dicta penſio eſt impoſita?

SVMMARIVM.

1. *Penſio Eccleſiaſtica an ſit beneficium.*
2. *Penſionarius an teneatur ad decimas Papales.*
3. *Penſionarius an teneatur ad charitatiuum ſubſidium, & reparationem ciuitatis.*
4. *Penſionarius an teneatur ad reparationem Eccleſiæ.*

CVm *proximo capite* oſtenſum ſit, clericos beneficiatos ad reparationem Eccleſię pro rata & magnitudine ſuorum fructuum teneri: nata inde eſt quęſtio, An igitur is quoque pro rata obligatus ſit, qui ſuper fructibus Eccleſię pen-

quo ad inſtituenda & extruenda profana ſua templa ferri videmus ſectarios, qui exemplo populi Iudaici, in vituli conflatione occupati, omnia ſua ornamenta, monilia, mundum muliebrem, torques aureos & vaſa ſua argentea, veluti furore quodam immenſaque prodigalitate acti, contulerunt. Ideoque quod Albericus *ad d. leg. inſtructiones*, reſpondit, Laicos ad reparationem Eccleſiæ non teneri: facilè intelligimus ex iuribus per eum allegatis, non aliter accipiendum eſſe, quam ſi reditus fructuſque Eccleſię ſufficiant. Iniquum eſt enim, *inquit Silueſter in ſua ſum. in verbo Eccleſia, ſecundo numero quarto, in fin.* Eccleſia abundante egenum populum grauari, *cap. aurum. duodecim. quæſtione ſecunda.* Et apertè hoc ſenſiſſe eundem Albericum conſtat ex eo, quod *in d. rub. & ad leg. ſi in aliquam. ff. de offic. Procon. & Legati* dicit, laudabile eſſe & maximè conuenire, vt ex publico ęrario Eccleſię reparentur. *Quæ omnia & Ioan. Franc. Ripa. c. 22. d. reſ. li. 2. & Card. in Cl. 1. 14. q. probant.*

Addunt prӕterea Hoſtien. Panormitan. & alij, *ad d. cap. 1.* nullam eſſe differentiam inter nobiles & ignobiles, ſed in v-
4 niuerſum omnes teneri, etiamſi commodo Eccleſię † renunciare velint. Nam cum in eorum poteſtate non ſit, cui Eccleſiæ ſubſint, & vbi ſacramenta percipiant, & diuinis interſint, *c. 2. de paroch.* iuri huiuſmodi publico renunciare non poſſunt. Sicut & in ſimili videmus, quod vaſallus non poteſt ſe eximere ſeruitio Domini per renunciationem feudi. *Gl. c. 1. §. Sim. c.*
5 *qui cur. vend.* nec † vicinus eximitur ab onere reficiendi putei communis, ſi vſui eiuſdem renunciare velit, *Specul. in titul. de ceſſ. §. primo.* Verum quidem eſt, quod in vaſallo vicino & fructuario admittitur, vt pro tempore futuro, feudo, puteo & vſufructui renuncient, & ſic in poſterum onus reparationis effugiant. *leg. cum fructuarius. ff. de vſufruct.* ſed cum pro tempore prӕterito vtilitatem & fructus perceperint, vtique in prӕiudicium aliorum pro tempore prӕterito nihil poteſt renunciatio, *Cæpolla de ſeru. vrb. præd. capit. quadrageſimoquin.* Quod & Bertrandus *conſil. 53. li. 1.* ſequitur, & in Epiſcopo probat Gloſſa *in ca. vno. vnd. qu. 3.* dicens quod cum Eccleſia reparatione indiget, nihil valet in contrarium facta ipſius renunciatio.

CA-

CAP. XXIII.

An Capellæ teneantur ad reparationem Eccleſiæ matricis, quando plebs non eſt ſatis diues ad faciendam illius reparationem, & an clerici & Eccleſiæ inferiores debeant conferre, cum opus eſt, ad reparationem Eccleſiæ Cathedralis.

SVMMARIVM.

1. *Capellæ an teneantur ad reparationem Eccleſiæ.*
2. *Epiſcopus an poſſit rem vnius Eccleſiæ adijcere alteri.*
3. *Statutum & conſuetudo an idem poſſint.*
4. *Eccleſiæ bona ex quibus cauſis vendi queant.*
5. *Clerici diœceſani an teneantur ad reparationem Eccleſiæ Cathedralis.*

QVod ſi neque fructus Eccleſiæ & beneficiorum, neque vires & facultates parochianorum ac ſubditorum, ſufficiant ad reparationẽ Eccleſiæ faciendam, diſputatum fuiſſe memini, An † epiſcopus loci, reditus & prouentus capellarum ſub parochia illa exiſtentium, ad eam refectionem deputare poſſit, reſeruata nihilominus capellano congrua & competente portione, ex qua honeſtè viuere queat; Et eam quæſtionem in terminis decidens Fredericus è Senis, *conſil.224.incip.caſus eſt talis: quædam plebs, &c.* † Dicit quod ſic: Primo quia Epiſcopus ex iuſta cauſa poteſt res vnius Eccleſiæ dare alteri etiam in perpetuum, & ideo multo fortius ad tempus id poteſt, *c.1.de reb.Eccleſ.non alien.libr.6.* Et ſicut de bonis plebis poteſt ſubuenire capellæ; ſic è conuerſo ex bonis capellarũ ſuccurrere poteſt plebi ad vtilitatem Eccleſiæ. Secundo, quia quemadmodum omnes Eccleſiæ totius diœceſis tenentur ad charitatiuum ſubſidium Epi-

ſcopo indigenti, *c.cum Apoſtolus. de cenſib.* ita & capellæ ſuo capiti, cum iuſta cauſa ſubeſt, ſubuenire debent. Tertio quia
2 † non plus poteſt, conſuetudo facere poteſt, vt reditus beneficiorum alicui Eccleſiæ applicentur ad tempus & ex cauſa, *c. præſenti. de offic. ordin c ſi propter tua, de reſcr. lib. 6. cap. vt noſtrum, & ibi Doct. tit. de Eccleſ. benef. ſine dimi.* ita quoque & ſtatutum Epiſcopi id poteſt. Eoque pertinet, quod notant Archid. & alij *ad c. cum ſingula. de præben. libr. 6.* quod tacitam communionem habet plebs cum capella. Et propter Epiſcopalia iura non ſoluta, capellæ grauari poſſunt. Quartò, quia
4 † ſi pro redimendis captiuis, pauperibus alendis, & templo Deo ædificando, poſſunt res Eccleſiarum vendi, & conflari, *c. aurum, 12. q. 2.* multò magis pro ipſarum Eccleſiarum reparatione, res capellarum authoritate Epiſcopi accipi poſſunt, qui eſt diſpenſator & adminiſtrator omnium eorum quæ ad ipſas pertinent, *10. quæſtion. 1. per totum,* & neceſſitatem habentibus eà diſpenſat. *c. Epiſcopus, 12. q. 1. c. ex his 12. q. 1.* Eandem quoque quæſtionem eodem modo *ad ca. 1. de Eccle. ædif.* reſoluunt Anchoranus, & D. Antonius, quorum ille Frederici meminit, iſte verò non meminit. Et fortè prior tempore Frederico fuit, vt non tam Frederici, quam ipſius D. Antonij ea deciſio eſſe videatur.

Similis etiam eſt quæſtio, quam *ad d. c. 1.* proponunt Ioan.
5 Andr. Ancho. D. Anton. & Card. † An ſi Eccleſia Cathedralis indiget reparatione, nec fructus ſufficiant, poſſit Epiſcopus & capitulum facere ſtatutū, quod omnes clerici diœceſis teneantur ad contribuendum. Et vnanimi ore concludunt, quod ſic. Nec obſtat, *c. Paſt. de his quæ fiunt à Præl.* vbi fructus Eccleſiarum debent conuerti in earum vtilitatem, & ſtipendia miniſtrorum. Nam *ibi* conſtat *ex fine,* quod Epiſcopus de conſenſu ſui Capituli, poteſt illorum partem ex cauſa rationabili in alios vſus conuertere. *Quod Andreas Barb. conſil. 25. incip. difficile eſt lib. 3. probat.*

CAP. XXIV.

Capella quando eget reparatione, quis ad illam teneatur.

SVM-

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1. *Patronus an capellam dotare teneatur.*
2. *Patronus an amiſſa priore dote, aliam dare debeat.*
3. *Conſtitutio Concilij Trid. de reparatione capellarum.*

MAgna inter interpretes eſt diſputatio. † An patron. capellam quam fundauit, dotare teneatur, necne, Etenim quod non tenetur, exiſtimant Ioan. de Anan. *conſ 24. incipiente. Primo videtur.* Et Rebuff. *in tract. de pacif. poſſeſſ. nu. 102.* E contrario autem, affirmatiuam partem ſequuntur Panorm. *conſ. 89 lib. 2.* Nicolaus Milis *in verbo beneficium, tract. 45.* Felin *ad c. cum venerabilis, de except.* Dec. *conſ. 122.* Et vtramque opinionem concilians Rochus de Curte, *in tract. de iure patr. ad verbum dotauit, & ad verbum Eccleſiam.* inter eas capellas quæ ornandi templi cauſa duntaxat Eccleſijs adijciuntur, & inter alias, quæ orationis cauſa in alijs locis conſtruuntur, diſtinguit, de quo in libro quem de ædificandis Eccleſijs ſcribere incepi, latius Deo volente, & laboribus noſtris fauente, dicemus: Igitur ſi dotata eſt Eccleſia ſumptuſque ferat, nulla eſt dubitatio. Si dotem non habet, aut ſi eam quam habuit amittat, aut ſi forte ille ſufficiens non ſit: iuſta eſt dubitatio, quis ad iſtiuſmodi reparationem teneatur. † Quid enim ſi patronus ſe ſemel eam dotaſſe dicat ſe amplius & ſine culpa ſua amiſſa dote ad ampliorem dotationem aut impenſam non teneri aſſerat; *arg. l. Boues. §. hoc ſerm. & quæ ibi notat Tiraq. ff. de verb. ſignif.* Quid item ſi ruſtici ad quorum penſionem & commoditatem capella iſta fundata fuit, vſu illius poſtea carere, & ad Eccleſiã parochialem potius accedere, quam reparãdæ capellę impenſas ferre malint. Licet enim parochiani, vt Eccleſię parochialis refectionem euitent, illi renũciare, & in parochia nihilominus manere non poſſunt, vt ſuperius dictum eſt, in capella tamen alio iure vidẽdum videtur, quia parochiani ab ea recedentes, & ab vſu capellę deflectentes, ad matrẽ ſuã redeunt, primæuum ſuum ſtatum, vel veterem conditionem reaſſumunt, nullique planè in ſuo iure præiudicant aut detrimentum adferunt. Itaque exiſtimo ruſticos & parochianos qui capella illa vti volunt, primo loco ad reparationem eiuſdem vocandos

eſſe. Neque enim ferendus eſt, qui commoditatem amplecti-tur, & onus recuſat *l. vnica. C. de cad. tollen.* *Et ita in terminis decidit Ioan. Athon. in tit. de dom. Eccleſ. c. 1. in conſtit. Anglic.* Alioqui verò ſi nec ipſi nec patroni illam reparare velint, vel propter paupertatem non poſſint, dico locum eſſe Decretis ſacroſancti Oecum. Concil. Trident. *c. 7. Seſſ. 21.* cuius verba ſunt hæc: *Cùm illud quoque valde curandum ſit, ne ea, quæ ſa-*
3 *cris miniſteriis dedicata ſunt, temporum iniuria obſoleſcant, & ex hominum memoria excidant. Epiſcopi etiam tanquam Apoſtolicæ Sedis delegati, transferre poſſint beneficia ſimplicia, etiã iuris patronatus, ex Eccleſiis quæ vetuſtate vel aliàs collapſa ſint, & ob eorum inopiam nequeant inſtaurari, vocatis ijs, quorum intereſt, in matrices, aut alias Eccleſias locorum eorundem ſeu vicinorum, arbitrio ſuo, atque in ijſdem Eccleſiis erigant altaria, vel capellas ſub ijſdem inuocationibus, vel in iam erecta altaria, vel capellas transferant, cum omnibus emolumentis, & oneribus, prioribus Eccleſijs impoſitis, Parochiales verò Eccleſias, etiam ſi iuris patronatus ſint, ita collapſas refici, & inſtaurari procurent ex fructibus & prouentibus quibuſcunque ad eaſdem Eccleſias quomodocunque pertinentibus: qui ſi non fuerint ſufficientes, omnes patronos & alios qui fructus aliquos ex dictis Eccleſiis prouenientes percipiunt, aut in illorum defectum Parochianos omnibus remedijs opportunis ad prædicta cogant, quacunque appellatione, exemptione & contradictione remota. Quod ſi nimia egeſtate omnes laborent, ad matrices ſeu viciniores Eccleſias transferantur, cum facultate tam dictas parochiales; quàm alias Eccleſias dirutas in profanos vſus non ſordidos, erecta tamen ibi cruce, conuertendi.* Hactenus verba Concilij Tridentini. At ſi eiuſmodi capella ex iuſta cauſa ſuperiorem mouente erecta & conſtructa ſit, fortè vt periculum animarum quod euenire poſſet Eccleſia parochiali nimium diſtante, eo caſu non puto renunciationem Parochianorum quicquam operari, ſed è contra non obſtante illa, ipſos pro præterito tempore antequam inde recedere velint, ſi facultates ipſis ſufficiant, contribuere debere, *per ea quæ notat Henricus Bohick ad cap. 3. de Eccle. ædif.* Et ſuperius latius à nobis dictum fuit.

CAP.

CAP. XXV.

Epiſcopus malè ablata à teſtatore, incerta an poſſit, aut debeat in Eccleſiæ reſtaurationem conferre?

SVMMARIVM.

1. *Epiſcopus an malè ablata, incerta poſſit conuertere in reparationem Eccleſiæ.*
2. *Eleemoſyna ex re aliena fieri non debet.*
3. *Eccleſia ædificari non debet de rebus malè partis.*
4. *Exemplum horribile de Eccleſia ex rapinis fundata.*
5. *Mala non ſunt facienda vt bona ſequantur.*
6. *Legata in vnum vſum, in alium conuerti non debent.*
7. *Eccleſia eſt loco pauperum.*
8. *Epiſcopus an poſſit dare partem fructuum monaſterio conſtruendo.*
9. *Eccleſia an prius reparanda, an pauperes prius ſint alendi.*
10. *Eleemoſyna an ſit in præcepto.*

ILlud quoque quæri poteſt, † An ſi nec reditus Eccleſiæ, nec vires & facultates Parochianorum, nec fructus beneficiorum ſeu capellarum, ad refectionem Eccleſiæ ſufficiant, poſſit Epiſcopus Diœceſanus, ea quæ pro malè partis incertis reſtituenda accepit, in reſtaurationem Eccleſiæ, conuertere? Et pro negatiua parte facit, quod ſicut Eccleſia †non recipit Eleemoſynam ex re aliena & alteri malo ſeu improbato more ablata, *c. ex tranſmiſſa. & ibi Dd. de deci.* ita quoq; Epiſcopus eiuſmodi bona in vſum Eccleſiæ conuertere non debet. Quomodo & in ſimili notat Mat. de Affli. *ad conſt. reg. quæ inc. Quanto, verſ. incip. Et an Epiſ.* quod Epiſcopus † non poteſt, nec poteſt conſecrare Eccleſiam ædificatam de malè acquiſitis, *per c. non eſt putanda. 1. q. 1.* & refert ibidem, † quod quidam Epiſcopus qui Eccleſiã de vſuris & rapinis contru-

1 2 3 4

ctam conſecrare cœperat, vidiſſet cacodæmonem in habitu Epiſcopali retro altare ſtantem, ſibique dicentem: Ad meam iuriſdictionem iſtud pertinet, quod ex rapinis, & vſura confectum eſt, eoque dicto metuentibus, conterritis & videntib. clericis, & Epiſcopo, incontinenti cum magno ſtrepitu & tumultu ipſam Eccleſiam deſtruxit. Et ideo dicebat Angelus. *ad l. ait Prator. §. Si mulier. ff. Qua in fraud. cred.* quod vſurarij non debent ædificare hoſpitalia, ſed id quod inique ab eis receptum eſt, ijs à quibus acceperunt, reddere. Et licet Eccleſiã Chriſti reficere pium ſit, illius tamen prætextu impietas cõmitti non debet. *c. noſce. 30 quaſt. 1.* Nec † ſunt facienda ma-
5 la vt bona ſequantur, *c. Si dic it. 33 quaſt. 5.* Et ſicut non eſt fauendum vni, quantumuis piam cauſam ſuſtinenti, & fauorẽ publicum merenti, vt alijs iniuſtitiam faciamus. *c. Ex tenore. ext. de foro compet.* ita quoque Eccleſiæ, quæ cum aliena iactura locupletior fieri non debet, *c. Super eo de vſur*, cum præiudicio verorum creditorum ſeu pauperum, neque ad hoc vocatorum & citatorum, neque in eo conſentientium, & quibus tamen ad hæc ius quæſitum fuit, *c. cum tu. de vſur. c. Non ſanè. 14. quaſt 5.* nullo modo fauendum eſt, *arg c. Quod omnes de reg iur. & l Id quod noſt um. ff eod. tit.* neque ſolet
6 contingere liberatio, eoque minus, quod & quæ † in vnam cauſam relicta ſunt, in aliam conuerti non poſſunt, *c. Eam te, de iureiur. c. tua. 2. de decim.* niſi à ſolo Pontifice aut Principe, *c. Conſtitutus. de Relig. Domin. cap. Ad hoc de exceſſ. Prala. c. Tunc vero. 9. quaſt. 4.* in contrariam tamen partem vrget, quod æqualis cura imminet Epiſcopo de tribus, ſcilicet de ſuſtinendis miniſtris Eccleſiæ, pauperibus alendis, & Eccleſijs reparandis, *c 1. 83. diſt c. aurum 12. quaſt. 2. c. hanc conſuetudinem. 10 q. 2. c. Epiſcopus Eccleſiarum. 11. q. 1.* & proinde Prælatis pauperibus, Eccleſiam (quam, cum & ipſa eget, à nume-
7 ro † pauperum excludit nemo, *c. Audacter. 8. q. 1. c. inter catera. De offic. ordin.*) negligere non poteſt: maxime cum pauperum quoque interſit plurimũ Eccleſias reparari, vtpote in quibus ad eorum alimoniã oblationes recipiuntur. *c. habeat. 12. quaſt. 1.* & in quibus ipſi tanto vberiores eleemoſynas accipiunt, quanto plures ad eas diuini officij audiendi cauſa
8 confluunt & accedunt. Et ſi pro † ædificatione Eccleſiarum ſeu monaſteriorum Epiſcopus quinquageſimã partẽ fructuũ

Eccleſiæ dare poteſt, *vt eſt textus elegans in c. bona 12. quæſt. 2. & in c. paſtoralis de his quæ fiunt à Prælat.* multo magis de his incertis ablatis ad reparationem earum dare poſſe videtur. *Id quod in terminis propoſitæ quæſtionis, & dubitationis aſſerunt & decidunt Io. Andr Anc. Phil. Franc. & alij ad c. Religioſis, de teſtam. lib. 6 & Ioan Iacobi à Canibus in tract. de exe. vltim. volum. par. 2. §. vltim. verſ ſuboritur tamen dubitatio n. 2. Bald ad l. Si quis ad declinandũ, in fin. princ. C. de Epiſc. & cleric.* imo quod amplius eſt, cenſet Rebuff. *in tract. de congr. port. n. 72.* quod prius eſt † Eccleſia reparãda, quã pauperes alendi, niſi tanta eſſet neceſſitas, vt planè conſtaret eos alioqui fame perituros niſi illis prius ſubueniatur, *d. c. Aurum 12. q 2.* quo caſu etiam quo ad Laicos eleemoſyna † eſt in præcepto, *c poſce. 86 diſt.* Quoniam vero prædicti Doctores non reſpondent argumentis ex aduerſo propoſitis, dico verũ eſſe, quod Eccleſia nõ accipit eleemoſynã de rebus male acquiſitis, quando in ſpecie ſciuit ad quem illa bona pertinent, aut cui reſtitui debeant, quia nec pauperibus quidem facienda eſt iſtorum bonorum diſtributio, niſi quando Dominus ignoratur, *cap. Non ſane. 14. q. 5. auth. omnes peregrini C. Commun. de Succeſſ.* In poteſtate autem Principis & Pontificis eſt, eas rés à pauperib. auferre, & in aliũ piũ vſum conferre, quaſi non ſic pauperibus eas lex addixerit, quin in arbitrio illorum manſerit, an in aliam piam cauſam expendere, & applicare malint, *vt ait Di.. Couar ad c. Peccatum, releẽt. part. 2. §. verſ. incip. Quamobrem obiter hic quæritur. &c.* Eandemque poteſtatem & Epiſcopo concedendam eſſe arbitror. Nam quamuis ea quæ ad certum & ſpecialem vſum à teſtatore deputata & relicta ſunt, tam facile in alium vſum conuertere nequeat quã Pontifex, tamen in his quæ à lege deſtinantur ad certam erogationẽ, & quidem nõ incommutabiliter laxiores manus habet, *l. Id quod pauperib & ibi Dd. C. de Epiſcop. & cleric. & Interpretes ad d. c. Cum tu,* nullaque iniuria fit pauperibus qui ad eiuſmodi male oblata nullum fixũ, indubitatum, irreuocabile, immutabile ius non habent, & qui à ſuo numero egentem Eccleſiam reijcere non poſſunt, vt diximus.

9

10

CAPVT XXVI.

De concubinariorum beneficijs, & iſtorum fructibus, ad reparationem Eccleſiæ applicandis.

penſionem habet? Et ſanè id prima facie negari poſſe videtur, cum penſio Eccleſiaſtica neque ſit beneficium † Eccleſia-
2 ſticum, neque illius appellatione contineatur. *Decius in Rubr. de Reſcr. col. ult.* Et licet ſoluens penſionem habeat beneficium, non tamen ille à quo exigitur. *Oldrad. conſ. 168.*

Sed hanc eandem quæſtionem, *inter conſilia ſua familiaria in materia Eccleſiaſticarum penſionum, reſponſo* 8. decidens Hieronym. Gigas, ex profeſſo contrarium affirmat, eiuſque
2 verba penè ſunt hęc: Primo, quia penſionarius † pro rata penſionis decimas Papales ſoluere tenetur, *ut voluit Bellenzi, in tract. de ſubſidio carit. qu. 37. & qu. 75. Dec. conſ. 157. Statutum cathedralis Eccleſiæ in 1. vol. Immò in Clem. Si beneficiorum col. 1. verſic. 4. quærit. glo. De deci. & ſcripſi latè in d. tract. penſi. qu.*
3 *59.* Secundò, quia penſionarius † tenetur etiam ad ſoluendum charitatiuum ſubſidium, impoſitum per epiſcopum pro rata ſuæ penſionis, *ut ſcribit idem Bellenzi. in præallegato tract. q. 37. & ſcripſi in d. tract. meo de penſ. q. 39.* Tertiò quia penſionarius pro rata penſionis tenetur contribuere cum laicis, ad neceſſariam reparationem murorum ciuitatis, & illorum neceſſariam fortificationem, quando Eccleſia grauata penſionis onere, ad id tenetur. Et eſt ratio, quia tale onus imponitur reſpectu fructuum, *prout dixi in prædicto tract. meo penſ. q. 80.*
4 † Hactenus ille: Subijciens tamen *in fine* hanc reſtrictionem, ***niſi penſio eſſet reſeruata libera, & exempti à quibuſcunque oneribus, tam ordinarijs quam extraordinarijs, & cum alijs clauſulis, quæ in ſimilibus literis apponi conſueuerunt.***

CAP. XXII.

Populus quando de iure communi ad refectionem Eccleſiæ tenetur?

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Populus quando tenetur de iure communi ad reparationem Eccleſiæ.*
2. *Populus debet ſacerdotibus exhibere alimenta.*
3. *Zelus populi ad reparationem Eccleſiæ quis olim fuit.*
4. *Renuncians vſui Eccleſiæ, an liberetur à reparatione.*
5. *Vicinus renuncians vſui communis putei, an liberetur à reparatione eius.*

EA eſt concors & communis Interpretum ſententia, & potiſſimum quidem Cardinalis, & Panorm. *ad cap. 1. De Eccleſ. ædif.* quod quando † portio ad vſum Fabricæ deputata, decimæque & fructus beneficiorum, deductis alimentis commodè non ſufficiunt ad Eccleſiarum reparationem ſeu refectionem: etiam populus ad contributionem vocatur, vtpote cuius intereſt, vt miniſtris Eccleſiæ iuſta alimenta reſeruentur, & templa diuino numini dicata, reparentur. Nam vt de clero ſcribit Orig. *Neceſſe eſt, vt eum populus communiter curet, qui ſi neceſſaria † non tribuerit Sacerdotibus & Leuitis, occupati illi familiaris rei curis, minus legi Dei vacabunt. Illis verò non vacantibus neque operam dantibus legi diuinæ, populus periclitatur. Obſcuratur enim lux ſcientiæ, quæ in ſacerdotibus eſt, populo non ſubminiſtrante oleum lucernæ.* Et cum ad refectionem murorum ciuitatis, quibus ſe ſuaque defendit, itemque & pontium ac viarum, quibus ad ducenda ſua animalia & plauſtra vtitur, conferre debeat. *leg. ad inſtructiones. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* vtique multò magis ad refectionem Eccleſiæ conferre tenetur, in qua ſacrameta ſua percipit, & cœleſti ſpiritualique cibo paſcitur ac fouetur. *Hoſtienſ. in ſumma d. titul. §. à quibus.* Nam vt eleganter ait Iuſtinianus *in §. Si verò liberi, in auth. Vt cum de appel. cogn. Si pro corporalibus cogitamus, quantò magis pro animarum ſalute ſollicitudinis prouidentia adhibenda eſt?* Id quod olim non ignorauit populus Iſraëliticus, qui, *vt eſt in lib. Mac.* ad reparationem † violatæ & expilatæ & ſpoliatæ Eccleſiæ, magno zelo magnaque pietate ſua contulit, & totis animi viribus incubuit. Et vtinam Catholicis hominib. ad ornandas & reſtaurandas Catholicas Chriſti Eccleſias, hoc ſtudium & is ardor eſſet,

quo

quo ad inſtituenda &c. extruenda profana ſua templa ferri videmus ſectarios, qui exemplo populi Iudaici, in vituli conflatione occupati, omnia ſua ornamenta, monilia, mundum muliebrem, torques aureos & vaſa ſua argentea, veluti furore quodam immenſaque prodigalitate acti, contulerunt. Ideoque quod Albericus *ad d. leg. inſtructiones*, reſpondit, Laicos ad reparationem Eccleſiæ non teneri: facilè intelligimus ex iuribus per eum allegatis, non aliter accipiendum eſſe, quam ſi reditus fructuſque Eccleſię ſufficiant. Iniquum eſt enim, *inquit Silueſter in ſua ſum. in verbo Eccleſia, ſecundo numero quarto, in fin.* Eccleſia abundante egenum populum grauari, *cap. aurum. duodecim. quæſtione ſecunda.* Et apertè hoc ſenſiſſe eundem Albericum conſtat ex eo, quod *in d. rub. & ad leg. ſi in aliquam. ff. de offic. Procon. & Legati* dicit, laudabile eſſe & maximè conuenire, vt ex publico ęrario Eccleſię reparentur. *Quæ omnia & Ioan. Franc. Ripa. c. 22. d. reſ. li. 2. & Card. in Cl. 1. 14. q. probant.*

Addunt prǽterea Hoſtien. Panormitan. & alij, *ad d. cap. 1.* nullam eſſe differentiam inter nobiles & ignobiles, ſed in v-
4 niuerſum omnes teneri, etiamſi commodo Eccleſię † renunciare velint. Nam cum in eorum poteſtate non ſit, cui Eccleſiæ ſubſint, & vbi ſacramenta percipiant, & diuinis interſint, *c. 2. de paroch.* iuri huiuſmodi publico renunciare non poſſunt. Sicut & in ſimili videmus, quod vaſallus non poteſt ſe eximere ſeruitio Domini per renunciationem feudi. *Gl. c. 1. §. Sim. c.*
5 *qui cur. vend.* nec † vicinus eximitur ab onere reficiendi putei communis, ſi vſui eiuſdem renunciare velit, *Specul. in titul. de ceſſ. §. primo.* Verum quidem eſt, quod in vaſallo vicino & fructuario admittitur, vt pro tempore futuro, feudo, puteo & vſufructui renuncient, & ſic in poſterum onus reparationis effugiant. *leg. cum fructuarius. ff. de vſufruct.* ſed cum pro tempore pręterito vtilitatem & fructus perceperint, vtique in pręiudicium aliorum pro tempore prǽterito nihil poteſt renunciatio, *Cæpolla de ſeru. vrb. præd. capit. quadrageſimoquin.* Quod & Bertrandus *conſil. 53. li. 1.* ſequitur, & in Epiſcopo probat Gloſſa *in ca. vno. vnd. qu. 3.* dicens quod cum Eccleſia reparatione indiget, nihil valet in contrarium facta ipſius renunciatio.

CA-

CAP. XXIII.

An Capellæ teneantur ad reparationem Eccleſiæ matricis, quando plebs non eſt ſatis diues ad faciendam illius reparationem, & an clerici & Eccleſiæ inferiores debeant conferre, cum opus eſt, ad reparationem Eccleſiæ Cathedralis.

SVMMARIVM.

1. *Capellæ an teneantur ad reparationem Eccleſiæ.*
2. *Epiſcopus an poſſit rem vnius Eccleſiæ adijcere alteri.*
3. *Statutum & conſuetudo an idem poſſint.*
4. *Eccleſiæ bona ex quibus cauſis vendi queant.*
5. *Clerici diœceſani an teneantur ad reparationem Eccleſiæ Cathedralis.*

QVod ſi neque fructus Eccleſiæ & beneficiorum, neque vires & facultates parochianorum ac ſubditorum, ſufficiant ad reparationẽ Eccleſiæ faciendam, diſputatum fuiſſe memini, An † epiſcopus loci, reditus & prouentus capellarum ſub parochia illa exiſtentium, ad eam refectionem deputare poſſit, reſeruata nihilominus capellano congrua & competente portione, ex qua honeſtè viuere queat; Et eam quæſtionem in terminis decidens Fredericus è Senis, *conſil. 224. incip. caſus eſt talis: quædam plebs, &c.* † Dicit quod ſic: Primo quia Epiſcopus ex iuſta cauſa poteſt res vnius Eccleſiæ dare alteri etiam in perpetuum, & ideo multo fortius ad tempus id poteſt, *c. 1. de reb. Eccleſ. non alien. libr. 6.* Et ſicut de bonis plebis poteſt ſubuenire capellæ; ſic è conuerſo ex bonis capellarũ ſuccurrere poteſt plebi ad vtilitatem Eccleſiæ. Secundo, quia quemadmodum omnes Eccleſiæ totius diœceſis tenentur ad charitatiuum ſubſidium Epi- 1 2

ſcopo indigenti, *c.cum Apoſtolus. de cenſib.* ita & capellæ ſuo capiti, cum iuſta cauſa ſubeſt, ſubuenire debent. Tertio quia
2 † non plus poteſt, conſuetudo facere poteſt, vt reditus beneficiorum alicui Eccleſiæ applicentur ad tempus & ex cauſa, *c. præſenti. de offic. ordin c ſi propter tua, de reſcr. lib. 6. cap. vt noſtrum, & ibi Doct. tit. de Ecclеſ. benef. ſine dimi.* ita quoque & ſtatutum Epiſcopi id poteſt. Eoque pertinet, quod notant Archid. & alij *ad c. cum ſingula. de præben. libr. 6.* quod tacitam communionem habet plebs cum capella. Et propter Epiſcopalia iura non ſoluta, capellæ grauari poſſunt. Quartò, quia
4 † ſi pro redimendis captiuis, pauperibus alendis, & templo Deo ædificando, poſſunt res Eccleſiarum vendi, & conflari, *c. aurum, 12. q. 2.* multò magis pro ipſarum Eccleſiarum reparatione, res capellarum authoritate Epiſcopi accipi poſſunt, qui eſt diſpenſator & adminiſtrator omnium eorum quæ ad ipſas pertinent, *10. quæſtion. 1. per totum,* & neceſſitatem habentibus ea diſpenſat, *c. Epiſcopus, 12. q. 1. c. ex his 12. q. 1.* Eandem quoque quæſtionem eodem modo *ad ca. 1. de Eccle. ædif.* reſoluunt Anchoranus, & D. Antonius, quorum ille Frederici meminit, iſte verò non meminit. Et fortè prior tempore Fredetico fuit, vt non tam Frederici, quam ipſius D. Antonij ea deciſio eſſe videatur.

Similis etiam eſt quæſtio, quam *ad d. c. 1.* proponunt Ioan.
5 Andr. Ancho. D. Anton. & Card. † An ſi Eccleſia Cathedralis indiget reparatione, nec fructus ſufficiant, poſſit Epiſcopus & capitulum facere ſtatutū, quod omnes clerici diœceſis teneantur ad contribuendum. Et vnanimi ore concludunt, quod ſic. Nec obſtat, *c. Paſt. de his quæ fiunt à Prel.* vbi fructus Eccleſiarum debent conuerti in earum vtilitatem, & ſtipendia miniſtrorum. Nam *ibi* conſtat *ex fine,* quod Epiſcopus de conſenſu ſui Capituli, poteſt illorum partem ex cauſa rationabili in alios vſus conuertere. *Quod Andreas Barb. conſil. 25. incip. difficile eſt lib. 3. probat.*

CAP. XXIV.

Capella quando eget reparatione, quis ad illam teneatur.

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Patronus an capellam dotare teneatur.*
2. *Patronus an amiſſa priore dote, aliam dare debeat.*
3. *Conſtitutio Concilij Trid. de reparatione capellarum.*

MAgna inter interpretes eſt diſputatio. † An patron. capellam quam fundauit, dotare teneatur, necne. Etenim quod non tenetur, exiſtimant Ioan. de Anan. *conſ 24. incipiente. Primo videtur.* Et Rebuff. *in tract de pacif. poſſeſſ. nu. 102.* E contrario autem, affirmatiuam partem ſequuntur Panorm. *conſ. 89 lib. 2.* Nicolaus Milis *in verbo beneficium, tract. 45.* Felin *ad c. cum venerabilis, de except.* Dec. *conſ. 122.* Et vtramque opinionem concilians Rochus de Curte, *in tract. de iure patr. ad verbum dotauit, & ad verbum Eccleſiam.* inter eas capellas quæ ornandi templi cauſa duntaxat Eccleſijs adijciuntur, & inter alias, quæ orationis cauſa in alijs locis conſtruuntur, diſtinguit, de quo in libro quem de ædificandis Eccleſijs ſcribere incepi, latius Deo volente, & laboribus noſtris fauente, dicemus: Igitur ſi dotata eſt Eccleſia ſumptuſque ferat, nulla eſt dubitatio. Si dotem non habet, aut ſi eam quam habuit amittat, aut ſi forte ille ſufficiens non ſit: iuſta eſt dubitatio, quis ad iſtiuſmodi reparationem teneatur. † Quid enim ſi patronus ſe ſemel eam dotaſſe dicat ſe amplius & ſine culpa ſua amiſſa dote ad ampliorem dotationem aut impenſam non teneri aſſerat; *arg. l. Boues. §. hoc ſerm. & quæ ibi notat Tiraq. ff. de verb. ſignif.* Quid item ſi ruſtici ad quorum penſionem & commoditatem capella iſta fundata fuit, vſu illius poſtea carere, & ad Eccleſiã parochialem potius accedere, quam reparãdæ capellę impenſas ferre malint. Licet enim parochiani, vt Eccleſię parochialis refectionem euitent, illi renũciare, & in parochia nihilominus manere non poſſunt, vt ſuperius dictum eſt, in capella tamen alio iure vtẽdum videtur, quia parochiani ab ea recedentes, & ab vſu capellę deflectentes, ad matrẽ ſuã redeunt, primæuum ſuum ſtatum, vel veterem conditionem reaſſumunt, nullique planè in ſuo iure præiudicant aut detrimentum adferunt. Itaque exiſtimo ruſticos & parochianos qui capella illa vti volunt, primo loco ad reparationem eiuſdem vocandos

eſſe. Neque enim ferendus eſt, qui commoditatem amplecti-tur, & onus recuſat *l. vnica. C. de cad. tollen.* *Et ita in terminis decidit Ioan. Athon. in tit. de dom. Eccleſ. c. 1. in conſtit. Anglic.* Alioqui verò ſi nec ipſi nec patroni illam reparare velint, vel propter paupertatem non poſſint, dico locum eſſe Decretis ſacroſancti Oecum. Concil. Trident. *c. 7. Seſſ. 21.* cuius verba ſunt hæc: *Cùm illud quoque valde curandum ſit, ne ea, quæ ſacris miniſteriis dedicata ſunt, temporum iniuria obſoleſcant, & ex hominum memoria excidant. Epiſcopi etiam tanquam Apoſtolicæ Sedis delegati, transferre poſſint beneficia ſimplicia, etiã iuris patronatus, ex Eccleſiis quæ vetuſtate vel aliàs collapſæ ſint, & ob eorum inopiam nequeant inſtaurari, vocatis iis, quorum intereſt, in matrices, aut alias Eccleſias locorum eorundem ſeu vicinorum, arbitrio ſuo, atque in iiſdem Eccleſiis erigant altaria, vel capellas ſub iiſdem inuocationibus, vel in iam erecta altaria, vel capellas transferant, cum omnibus emolumentis, & oneribus, prioribus Eccleſiis impoſitis, Parochiales verò Eccleſias, etiam ſi iuris patronatus ſint, ita collapſas refici, & inſtaurari procurent ex fructibus & prouentibus quibuſcunque ad eaſdem Eccleſias quomodocunque pertinentibus: qui ſi non fuerint ſufficientes, omnes patronos & alios qui fructus aliquos ex dictis Eccleſiis prouenientes percipiunt, aut in illorum defectum Parochianos omnibus remediis opportunis ad prædicta cogant, quacunque appellatione, exemptione & contradictione remota. Quod ſi nimia egeſtate omnes laborent, ad matrices ſeu viciniores Eccleſias transferantur, cum facultate tam dictas parochiales; quàm alias Eccleſias dirutas in profanos vſus non ſordidos, erecta tamen ibi cruce, conuertendi.* Hactenus verba Concilij Tridentini. At ſi eiuſmodi capella ex iuſta cauſa ſuperiorem mouente erecta & conſtructa ſit, fortè vt periculum animarum quod euenire poſſet Eccleſia parochiali nimium diſtante; eo caſu non puto renunciationem Parochianorum quicquam operari, ſed è contra non obſtante illa, ipſos pro præterito tempore antequam inde recedere velint, ſi facultates ipſis ſufficiant, contribuere debere, *per ea quæ notat Henricus Bohick ad cap. 3. de Eccle. ædif.* Et ſuperius latius à nobis dictum fuit.

CAP.

CAP. XXV.

Epiſcopus malè ablata à teſtatore, incerta an poſſit, aut debeat in Eccleſiæ reſtaurationem conferre?

SVMMARIVM.

1. *Epiſcopus an malè ablata, incerta poſſit conuertere in reparationem Eccleſia.*
2. *Eleemoſyna ex re aliena fieri non debet.*
3. *Eccleſia ædificari non debet de rebus malè partis.*
4. *Exemplum horribile de Eccleſia ex rapinis fundata.*
5. *Mala non ſunt facienda vt bona ſequantur.*
6. *Legata in vnum vſum, in alium conuerti non debent.*
7. *Eccleſia eſt loco pauperum.*
8. *Epiſcopus an poſſit dare partem fructuum monaſterio conſtruendo.*
9. *Eccleſia an prius reparanda, an pauperes prius ſint alendi.*
10. *Eleemoſyna an ſit in præcepto.*

ILlud quoque quæri poteſt, † An ſi nec reditus Eccleſiæ, 1
nec vires & facultates Parochianorum, nec fructus beneficiorum ſeu capellarum, ad refectionem Eccleſiæ ſufficiant, poſſit Epiſcopus Diœceſanus, ea quæ pro malè partis incertis reſtituenda accepit, in reſtaurationem Eccleſiæ conuertere? Et pro negatiua parte facit, quod ſicut Eccleſia † non 2
recipit Eleemoſynam ex re aliena & alteri malo ſeu improbato more ablata, *c. ex tranſmiſſa. & ibi Dd. de deci.* ita quoq; Epiſcopus eiuſmodi bona in vſum Eccleſiæ conuertere non debet. Quomodo & in ſimili notat Mat. de Affli. *ad conſt. reg. quæ inc. Quanto, verſ. incip. Et an Epiſ.* quod Epiſcopus † non 3
poteſt, nec poteſt conſecrare Eccleſiam ædificatam de malè acquiſitis, *per c. non eſt putanda. 1. q. 1.* & refert ibidem, † quod 4
quidam Epiſcopus qui Eccleſiã de vſuris & rapinis conſtru-

ctam conſecrare cœperat, vidiſſet cacodæmonem in habitu Epiſcopali retro altare ſtantem, ſibique dicentem: Ad meam iuriſdictionem iſtud pertinet, quod ex rapinis, & vſura confectum eſt, eoque dicto metuentibus, conterritis & videntib. clericis, & Epiſcopo, incontinenti cum magno ſtrepitu & tumultu ipſam Eccleſiam deſtruxit. Et ideo dicebat Angelus. *ad l. ait Prætor. §. Si mulier. ff. Quæ in fraud. cred.* quod vſurarij non debent ædificare hoſpitalia, ſed id quod iniquè ab eis receptum eſt, ijs à quibus acceperunt, reddere. Et licet Eccleſiã Chriſti reficere pium ſit, illius tamen prætextu impietas cõmitti non debet. *c. noſce. 30 quæſt. 1.* Nec † ſunt facienda mala vt bona ſequantur, *c. Si dicat. 33 quæſt. 5.* Et ſicut non eſt fauendum vni, quantumuis piam cauſam ſuſtinenti, & fauorẽ publicum merenti, vt alijs iniuſtitiam faciamus. *c. Ex tenore. ext. de foro compet.* ita quoque Eccleſiæ, quæ cum aliena iactura locupletior fieri non debet, *c. Super eo de vſur*, cum præiudicio verorum creditorum ſeu pauperum, neque ad hoc vocatorum & citatorum, neque in eo conſentientium, & quibus tamen ad hæc ius quæſitum fuit, *c. cum tu. de vſur. c. Non ſanè. 14. quæſt 5.* nullo modo fauendum eſt, *arg. c. Quod omnes de reg iur. & l Id quod noſt um. ff eod. tit.* neque ſolet contingere liberatio, eoque minus, quod & quæ † in vnam cauſam relicta ſunt, in aliam conuerti non poſſunt, *c. Eam te. de iureiur. c. tua. 2. de decim.* niſi à ſolo Pontifice aut Principe, *c. Conſtitutus. de Relig. Domin. cap. Ad hoc de exceſſ. Præla. c. Tunc vero. 9. quæſt. 4.* in contrariam tamen partem vrget, quod æqualis cura imminet Epiſcopo de tribus, ſcilicet de ſuſtinendis miniſtris Eccleſiæ, pauperibus alendis, & Eccleſijs reparandis, *c 1. 83. diſt c. aurum 12. quæſt. 2. c. hanc conſuetudinem. 10 q. 2. c. Epiſcopus Eccleſiarum. 11. q. 1.* & proinde Prælatis pauperibus, Eccleſiam (quam, cum & ipſa eget, à numero † pauperum excludit nemo, *c. Audacter. 8. q. 1. c. inter cætera. De offic. ordin.*) negligere non poteſt: maxime cum pauperum quoque interſit plurimũ Eccleſias reparari, vtpote in quibus ad eorum alimoniã oblationes recipiuntur. *c. habeat. 12. quæſt. 1.* & in quibus ipſi tanto vberiores eleemoſynas accipiunt, quanto plures ad eas diuini officij audiendi cauſa confluunt & accedunt. Et ſi pro † ædificatione Eccleſiarum ſeu monaſteriorum Epiſcopus quinquageſimã partẽ fructuũ

Eccleſiæ dare poteſt, *vt eſt textus elegans in c. bona 12. quæſt.*
2. & in c. paſtoralis de his quæ fiunt à Prælat. multo magis de
his incertis ablatis ad reparationem earum dare poſſe vide-
tur. *Id quod in terminis propoſitæ quæſtionis, & dubitationis aſ-*
ſerunt & decidunt Io. Andr Anc. Phil. Franc. & alij ad c. Re-
ligioſis, de teſtam. lib. 6 & Ioan Iacobi à Canibus in tract. de
exc. vltim. volum. par. 2 §. vltim. verſ ſuboritur tamen dubita-
tio n. 2. Bald ad l. Si quis ad declinandũ, in fin. princ. C. de E-
piſc. & cleric. Imo quod amplius eſt, cenſet Rebuff. *in tract. de*
congr. port. n. 72. quod prius eſt † Eccleſia reparãda, quã pau- 9
peres alendi, niſi tanta eſſet neceſſitas, vt planè conſtaret eos
alioqui fame perituros niſi illis prius ſubueniatur, *d. c. Aurum*
12. q 2. quo caſu etiam quo ad Laicos eleemoſyna † eſt in 10
præcepto, *c poſce 86 diſt.* Quoniam vero prædicti Doctores
non reſpondent argumentis ex aduerſo propoſitis, dico verũ
eſſe, quod Eccleſia nõ accipit eleemoſynã de rebus male ac-
quiſitis, quando in ſpecie ſciuit ad quem illa bona pertinent,
aut cui reſtitui debeant, quia nec pauperibus quidem facien-
da eſt iſtorum bonorum diſtributio, niſi quando Dominus
ignoratur, *cap. Non ſane. 14. q. 5. auth. omnes peregrini C. Com-*
mun. de Succeſſ. In poteſtate autem Principis & Pontificis eſt,
eas res à pauperib. auferre, & in aliũ piũ vſum conferre, quaſi
non ſic pauperibus eas lex addixerit, quin in arbitrio illorum
manſerit, an in aliam piam cauſam expendere, & applicare
malint, *vt ait Di. Couar ad c. Peccatum, relect. part. 2 §. verſ.*
incip. Quamobrem obiter hic quæritur. &c. Eandemq́ue pote-
ſtatem & Epiſcopo concedendam eſſe arbitror. Nam quam-
uis ea quæ ad certum & ſpecialem vſum à teſtatore deputata
& relicta ſunt, tam facile in alium vſum conuertere nequeat
quã Pontifex, tamen in his quæ à lege deſtinantur ad certam
erogationẽ, & quidem nõ incommutabiliter laxiores manus
habet, *l. Id quod pauperib & ibi Dd. C. de Epiſcop. & cleric. &*
Interpretes ad d. c. Cum tu, nullaque iniuria fit pauperibus
qui ad eiuſmodi male oblata nullum fixũ, indubitatum, irre-
uocabile, immutabile ius non habent, & qui à ſuo numero
egentem Eccleſiam reijcere non poſſunt, vt diximus.

CAPVT XXVI.

De concubinariorum beneficijs, & iſtorum fructibus, ad reparationem Eccleſiæ applicandis.

SVMMARIVM.

1 *Clericus criminoſus, & concubinarius an fructus beneficij bona conſcientia percipiat.*
2. *Beneficium datur propter officium.*
3. *Concubinarij ad certam pœnam condemnari an poſſint.*

HIs quæ proximo capite de incertis male partis ſeu ablatis diximus, admodum vicinum eſt id, quod de beneficijs & prouentibus concubinariorum ſcribunt
1 Interpretes. Conſtat enim, † quod hi in crimine præſeuerantes, ſi fructus beneficiorum ſuorum perceperint, in conſcientia ſua illos ſuos non faciunt, *vt notat Innoc. ad c. Sicut de cohab. cleric. & mul. Præpoſ. in cap. præter. 32. diſtinct.* Benefi-
2 cium † enim datur propter officium, *c. ſi de reſcr. in 6.* & proinde qui culpa ſua officium dicere aut facere non poteſt, fructus ſuos facere non debet, *c. Cum ſecundum. de preben.* Et propterea Rebuff. *ad concord. inter Pontif. & Regem Galliæ ad tit. de publ. concubin. §. quia vero, in princ.* dicit quod Episco-
3 pus † poteſt iſtos concubinarios condemnare ad dandum & contribuendum aliquam ſummam ad reparationem Eccleſiæ. Et apertius de his conſtituens ſancta Synodus Trid. *ita decreuit 25 Seſſ. c. 14. Quam turpe ac clericorum nomine, qui ſe diuino cultui addixerunt, ſit indignum, in impudicitiæ ſordibus immundoq; cõcubinatu verſari, ſatis res ipſa communi omnium fidelium offenſione, ſummoq; clericalis militiæ decore, teſtatur. Vt igitur ad eam, quam decet continentiam, ac vitæ integritatem miniſtri Eccleſiæ reuocentur, populuſq; hinc eos magis diſcat reuereri, quo illos vitæ honeſtiores cognouerit: prohibet ſancta Synodus quibuſcunque clericis, ne concubinas aut alias mulieres, de quib. poſſit haberi ſuſpicio, in domo vel extra detinere, aut cum illis vllam conſuetudinem habere audeant: alioquin pœnis à ſacris canonib. vel ſtatutis Eccleſiarum impoſitis, puniãtur. Quod ſi à ſuperiorib. moniti, ab ijs ſe non abſtinuerint, tertia parte fructuum, obuentionum, ac prouentuum beneficiorũ ſuorum quorumcunque, & penſionum ipſo facto ſint priuati, quæ fabricæ Eccleſiæ, aut alteri pio loco arbitrio Epiſcopi appli-*

cetur. Sin verò in delicto eodem cum eadē vel alia fœmina perſeuerantes, ſecundò moniti adhuc non paruerint, non tantum fructus omnes, ac prouētus ſuorum beneficiorum, & penſiones eo ipſo amittant, qui prædictis locis applicentur: ſed etiam à beneficiorum adminiſtratione, quo ad ordinarius etiam vti ſedis Apoſtolicæ delegatus arbitrabitur, ſuſpendantur.

CAP. XXVII.

Quis ad reparationem Eccleſiarum faciendam agere, aut cogere poſſit.

SVMMARIVM.

1. *Cauſa Eccleſiæ reparandæ eſt pia & popularis.*
2. *Publica ſalus in ſacris conſiſtit.*
3. *Actio popularis quæ ſit.*
4. *Eccleſia eſt communis domus omnium.*
5. *Prælatus an poſſit non agere contra ſpoliatorem.*
6. *Iudex an ex officio quid poſſit circa reparationes Eccleſiæ.*

QVemadmodum iudicium populare datur pro ijs, quæ ad piam cauſam attinent. *§. Si vero ſanctiſſimus, verſ. ſi autem hæres & ibi Angel. tit. d. Eccleſ. tit. de quo plurima ſcribit Tyraq. in tract. de pia. cauſ. priui. 151.* ita quoque & Andreas Alciatus, *conſ. ſuo. 43. incipit, non videtur dubitandū,* dicit cauſam † inſtaurandæ Eccleſiæ (quæ proculdubio pia eſt) eſſe popularem, & proinde quemlibet de populo ad illius reparationem agere poſſe, *per l. ſtipulat. iſta habere licere, &c. §. ædem ſacram. ff. de verb. obligat.* quæ hoc non dicit, ſed illud conſtituit, quod poſſumus ſtipulari ædem ſacram fieri ſeu ædificari. Sed cum id, cuius noſtra non intereſt, ſtipulari non poſſimus. *d. l. ſtipulatio*, & cum lex ſtipulationem ædis ſacræ cuique permittat, facile inde colligimus verum eſſe, quod ait Alciatus, ædificationem & reſtaurationem Eccleſię, 1

ad omnes pertinere: tum propter religionem, quę cùm Deum reſpiciat, precioſior nobis eſſe debet quocunque pecuniarum commodo. *l ſancimus, in fin. C de ſacroſ. Eccl. c. cùm infirmit.*
2 *in fi. de pœ & re.* tum propter publicam † vtilitatẽ, quæ in ſacris conſiſt. *vl s. §. publ ff. de iuſt. & iu.* priuatis commodis lõgè anteponenda, *aut. res quæ. C. commu de le* & per conſequẽs
3 eo nomine popularem actionẽ competere. Popularem † enim actionem vocamus eam, quę datur ex cauſa populari, hoc eſt, ex facto, quo res quæ ſunt populi, violatę ſunt, & quam poteſt mouere quilibet de populo, vt ne quid in loco publico vel in via publica fiat, ne quid deijciatur aut effundatur ex cęnaculo, ne quid appenſum habeatur in pergula, *vt not. Za. n. 16 & alij ad §. pœnales. Inſtit. de action.* aut quando iniuria fit vniuerſo populo, vt in Eccleſia violata, *ſecundùm Iaſonem ad leg. eum qui, § in popularib. in prin. de iureiu. Idem Alc. & alij ad l ſi cui ex empto. ff. de verb. ſignif.* Eoque ſanè pertinet id quod eleganter ait Chryſ. *ho 33. ex 9. c. Matt. his verb. Cauſa tui preſbyter, ſed & cauſa tui rectus ſtat doctor, laborib. & afflictione affectus? Qua igitur te excuſabis ratione, ſi ne ad audiendum quidem paratum animum ei præbueris? Communis certè domus Eccleſia omnium eſt, quam vos priores, nos ad illorum figuram poſteriores intramus; atque ideo communiter omnibus confeſtim cùm intrauerimus, pacem ſecundùm illam legem offerimus.* Hactenus ille. Et ſanè rectiſſimè dixit, communem domum †
4 omnium eſſe Eccleſiam, vtpotè in qua omnes tam pauperes quàm diuites, tam nobiles quàm ignobiles, tam iuuenes quã ſenes, tam plebei quàm magiſtratus, communiter eademque ratione ſacramenta percipiunt, verbo Dei paſcuntur, ſacroſanctis cæremoniis oblectantur & inſtituuntur.

5 Et ſanè † ſi quilibet ex populo ad faciendam reparationem agere poteſt, quanto magis id poſſunt Prælatus Eccleſiæ & æditui, ſi vel ad populum pertinet raparatio, vel ſi aduerſum eum agendum ſit, qui ſacrilego ac nefario modo ſacroſ. cathol. Chriſti Eccleſ. aut ſpoliauit, aut euertit, aut deſtruxit, vtpote quibus hoc onus neceſſariò ex legis diſpoſitione incumbit, *cap. 2. de iureiur. c. in canonibus. 16 qu. 1.* Quia ſicut Prælati tenentur bona & patrimonium Eccleſiæ repetere ab iniquis poſſeſſoribus, & ea illęſa ſeruare, alioquin mortaliter peccant. *d. cap. in canonibus gl. in cap. ea. de offi. Archid.*

not. D. Thom. q. 43. art. vlt. vnde ipſe Cantuarienſis Archiepiſcopus laudatur, qui cum ſcandalo Regis & totius regni, bona Eccleſiæ repetere conatus eſt. *c. ſicut dignum. de homici.* Ita quoque reſtaurationem Eccleſiæ vrgere debent, tametſi propter temporale aut ſpirituale damnum, quod, ſi repetitio fieret, imminet, ad tempus illam differre poſſent. *Quod multis egregijs exemp. & deciſ. probat & confirmat Did. quem vide ad c. peccatum, 1. par. rel. verſ. inc. Nono à ſupradict. deducitur, &c.*

Addit præterea *prædicto conſ. 43.* Alciatus Iudicem † ex officio etiam parte non petente, poſſe eum qui debet, ad reparationem vrgere. Id quod rationem habet, cum alioqui vel negligentibus his ad quos onus reparationis pertinet, vel in hæreſim & odium religionis prolapſis his, ad quos cura ſolicitandi & proſequendi eam reparationem ſpectat, ſæpè domus Dei & templum ſanctiſſimo illius nomini conſecratum corrueret, & debito ſuo ſplendore fraudaretur. Et hanc deciſionem confirmo per ea, quæ notat Tyraq. *in d. tract. de pia cauſa priuil. 152.* dicens quod licet alias iudex non poſſit nec debeat imperturi officium ſuum irrequiſitus, *l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de dam. infec* Fallit hoc tamen in cauſis pijs, quibus nemine petente poteſt iudex officium ſuum impertiri, & non ſolùm poteſt, verum etiam debet, *textus eſt elegans in l. nec quicquam. §. vlt. verſ. plerumque, vbi etiam hoc notat Bar. ff. de offic. procon. & in l. profectitia, §. ſed ſi proponas. ff. de iure dot. & alij plures per eundem Tyraq. recitati & allegati.* Secundo hoc confirmo per ea quæ notat Robert. Maranta *in li. de ord. iudic. p. 6. n. 142.* vbi dicit, quod iudex ex officio ſuo inquirit de omni crimine & iniuria commiſſa contra Eccleſias, & Eccleſiaſticas perſonas, & ſimiliter de omni crimine commiſſo in Eccleſia, *l. ſi quis in hoc genus, & ibi Bal. C. de Epiſc. & cler.* Et tertio ad hoc facit, *c. decreuimus, 10. q. 1.* vbi dicitur, quod Epiſc. viſitãdo Eccleſ. ſi inueniat eam deſtitutam, ſacerdoti eius, vt reparetur præcipiet. Et ſanè ſi iudex ex officio ſuo ſic de hac re inquirit, poteſt id facere etiam nulla fama præcedente, quia hoc non fit ad admonendam perſonam, ſed ad corrigendum ſeu emendãdum defectus. *ſecundum ea quæ notantur ad c. vni. & ibi Hoſt. vt Eccl. ben. ſine dimi. & ad c. 2. de colluſ. deteg. & ita in ſpecie notat glo. ad ca. ſtatuimus, ad verb. inquiſitio, tit. de Eccleſ. ædif. in conſtit. Anglic.* CAP.

CAP. XXVIII.

Quis ſit Iudex competens in cauſa reparationis Eccleſiarum?

SVMMARIVM.

1. *Eccleſiaſticus iudex cognoſcit contra laicos de pia cauſa.*
2. *Principis officium intendi debet circa reparationes Eccleſiæ.*
3. *Arreſta varia Galliæ contra negligentes facere reparationem Eccleſiæ.*
4. *Rex quare poſſit ſe immiſcere reparationi Eccleſiæ.*

GVillielmus Benedicti doctus & inſignis interpres, *ad c. Raynutius, ad verbum, & vxorem, deciſ. 2. num. 138. & ad verbum domum, n. 17. & ad verbum, ſi abſque liberis, c. de fideic. ſubſtit. nu. 35. de Teſtam.* dicit, quod cognitio quæ inſtituitur ſuper reparatione Eccleſiarum, eſt mixti fori, pertinens tam ad iudices Eccleſiaſticos, quam ad principes laicos & reges. De iudicibus Eccleſiaſticis nulla eſt dubitatio, pro-
1 pterea quod illi † etiam contra laicos cognoſcunt de omni cauſa pia, & miſerabilium perſonarum per præuentionem, *c. ſignificantibus, & ibi Panorm. & alij de offic iudic. deleg. Bald. in auth. ad hæc. C. de vſur. c. dilecto. & ibi Doct. de ſenten. excommun lib. 6.* & de omni ſpoliatione Eccleſiarum per laicos facta, *c. conqueſti, ex eo. tit.* Et ſi Emphyteutam laicum compellere poſſint ad rem Eccleſiaſticam Emphyteuticam debitè reficiendam. *§. ſcire autem in authen. de non alie. Bart. in auth. qui rem, C. de ſacroſanct. Eccleſ.* & id quidem actione perſonali ſeu conditione ex lege, *vt ait Stephan. Auf. in tract. de poteſt. ind. Eccleſ. ſuper laic. caſu. 127.* vtique multo magis ad reparationem ipſius Eccleſiæ: eum ad quem hoc onus pertinet,
2 vrgere poſſunt. De ſecularibus autem † Principibus, & ſane ſi non de Iudicibus ſecularibus, ſaltem de Iudicibus Regijs, *vt ait Tyraquellus in tract. de pia cauſa priuil. 150.* multa paſ-

ſim

ſim extant iuris reſponſa, & doctorum argumenta. Nam & in ſimili reſpondit Papinianus, quod quamuis ſtricto iure nulla actione teneantur hęredes ad monumentum faciendũ: tamen Principali vel Pontificali authoritate compelluntur ad obſequendum ſupremæ voluntati, cum ſit cauſa pia. *l. hæreditas, in fi. de petit. hæredit.* Et rurſum *de offic. Proconſ. l. ſi in aliquam.* ſic ait Vlpianus: *Aedes ſacras & opera publica circumire, inſpiciendi gratia, an ſarta tectaq; ſint, vel an aliqua refectione indigeant, & ſi qua cœpta ſunt, vt conſummentur, prout vires eius Reipub. permittunt, curare debet.* Et in *c. vlt. 96. diſt.* ait Pontifex, quod *boni Principis eſt Eccleſias contritas & conſciſſas inſtaurare, non onerare.* Et in *c. Sicut excellentiam, circa finem. 23. q. 4.* dicitur, quod *excellentia Principum apud creatorem maiori gloria proficere non poteſt, quam ſi per eam diſperſarum Eccleſiarum potuerit ſocietas reſtaurari.* Et ſi Rex cum proceribus regni intendere poteſt circa ſtatum Eccleſiæ reformandum, *c. 1. Ne ſede vacante*: certè multo magis cognoſcere poteſt de Eccleſijs inſtaurandis, & conſeruandis, cum nulla ſit maior diſſipatio, & reformatione magna egens profuſio, quam reditus percipere, & Eccleſiam ruinam minitantem, & fere proſtratam ſeu reparatione indigentem, relinquere. Quo pertinet quod *4. Reg. 12. ca.* legimus, quod Ioas Rex Iudæ vocauit Ionadem Pontificem & ſacerdotes eius ad ſe dicens: quare ſarta tecta templi non reſtauratis, & prohibuit eos vltra accipere pecuniam à populo, & inſtaurare ſarta tecta præcepit, ita vt ad numerandam pecuniam quæ inueniebatur in domo Domini, fuerint deputati ſcriba Regis & Pōtifex, dabantque eam in manus eorum, qui præerant cœmētarijs eiuſdem domus. Sic & Ioſias Rex *eodem lib. 4. capit. 22.* miſit Sapham ſcribam templi dicens: *Vade ad Helchiam ſacerdotem magnum, vt confletur pecunia quæ allata eſt in templum Domini, quam & collegerunt ianitores à populo, deturq; fabris per prapoſitos domus Domini, qui & diſtribuant eam his qui operantur in templo Domini, lignarijs videlicet & cæmentarijs, & his qui interrupta componunt, & vt emantur ligna & lapides de lapidicinis ad inſtaurandum templum Domini.* Et rurſum *lib. 2. Paralip. capit. 24.* habetur ſic: *Et congregata eſt infinita pecunia quam dederat Rex & Ioada his, qui præerāt*

operi-

operibus domus Domini. At illi conducebant ex ea caſores lapidum & artifices operum ſingulorum, vt inſtaurarent domum Domini. Fabros quoque ferri & æris, vt quod cadere cœperat, fulciretur. Et ideo etiam *in legibus Longobardorum* ſcriptum memini *ſub titul. De Epiſcop. & cleric.* hoc pacto: *Præcipimus vt ſingulæ plebes ſecundum antiquam conſuetudinem faciant reſtauratas: quod ſi filij eiuſdem Eccleſiæ eas reſtaurare noluerint, à miniſtris reipub. diſtringantur.* Et apertius *in capitul. incip. de Eccleſ. emendandis &c. & in titul. de decim. § primo, cum ſeqq.* Stephan. Auffre. *in titul. de poteſt. Iud. ſecul. ſuper Eccleſ. articulo vigeſimoſexto,* dicit quod per plura † arreſta Lu-
3 tetiæ & Tholoſæ pronunciata ita definitum fuit: & inter alia anno 1391. pro Patriarcha Alexandrino contra Archiepiſcopum Tholoſæ iudicatum, quod ſuper reparatione Eccleſiæ ſuæ Carcaſſonenſis reſponderet in Parlamento, tametſi illius iuriſdictionem declinaſſet, veluti actione perſonali contra ſe qui Eccleſiaſticus erat, in curia ſæculari inſtituta. Et rurſum, inquit ille, idem pronunciatum fuit contra Epiſc. Nouocomenſem, Archiepiſc. Rothomagenſem & alios pleroſque, ſicut & plurimas alias ſententias ſimiles *ad capit. Raynut. ad verſ. ſi abſque libris num 33.* refert Guillielm. Benedi. & plurimæ extant in Conſ. Brab. aduerſus diuerſos Prælatos ſuper eadem reparatione, ad inſtantiam incolarum loci, in quo ea Eccleſia ſita eſt pronunciatæ, quod notorium eſt, ſoletque ea coactio de reparandis Eccleſijs, per commiſſarios Regios fieri, ſola expenſa ſine alio ſalario contentos, ſecundum eundem. *ad verbum Et vxorem, deciſione ſecunda, numer. 138.* qui tamen *ad d. verbum, Si abſque liberis, numero trigeſimotertio* dicit hoc malè ſeruari, & verum eſt. Et in eundem quoque ſententiam accedens Chaſſanæus *conſil. 60, numero duodeci-*
4 *mo, cum ſeqq.* dicit, quod licet † aliqui voluerunt ſuſtinere, quod Rex aut curia Regis ſe de his reparationibus intromittere non poſſet, *vt eſt videre in deciſ. Neapol. 499.* illud tamẽ fundamento caret, quia eiuſmodi cognitio tantum reſpicit prouentus & fructus bonorum Eccleſiæ, qui vt ille loquitur, proueniunt ex temporalibus, ſuper quibus Rex poteſt facere ordinationes, quæ in ſuo regno ſeruentur. Imò niſi ipſi contra deſolationes Eccleſiarum prouiderent, eſſent de eo red-

dituri

dituri rationem Domino Deo extremo iudicij die, cum eam tuendã ſuceperint, *capitul. Maximianus cum ſeq 23 quæſtione tertia cap. Chriſtiani. 11. quæſtione 1.* Et his omnibus conſentiens Panormit. *ad cap. Si clericis. n. 2 & melius ad cap. Cum ſit generale, n. 2. de foro comp.* dicit, quod quando verſamur in cognitionib. mixti fori, aut quando multiplicatur forum, & reus habet plures Iudices: optio datur actori coram quo eum velit conuenire. *Idem notat gl. in cap. dilecti eod titul. & in leg. fin. C. vbi in rem actio. & in ca. Statutum. §. cum vero ad verb. recuſet. de reſcript. lib. 6.*

CAPVT XXIX.

Quà ratione contra eum, qui reparationem Eccleſiæ differt, procedendum ſit?

SVMMARIVM.

1. *Arreſtari an poſſint decimæ aut fructus pro reparatione Eccleſiæ.*
2. *Proceſſus an fiat executiuè & ſummariè in cauſa reparationis Eccleſiæ.*
3. *Excommunicari an poſſit, non reparans Eccleſiam.*
4. *Vniuerſitas an poſſit excommunicari.*
5. *Excommunicatio ſolum ligat animam excommunicati.*
6. *Concluſio quo pacto capiatur contra negligentem reparare Eccleſiam.*
7. *Spoliatus quando ante omnia non reſtituitur.*

MVlta & varia ſunt iuris remedia aduerſus eos prodita, qui vel auaritia ducti, vel odio religionis inflãmati, vel deſidia & moroſitate infecti, domum Dei non reparant, vel certè etiam poſteaquam admoniti ſunt, refectionem differunt. Monitionem enim Epiſcopi, Archidiaconi, aut alterius Iudicis ad quem ea res pertinet, præcedere iudicium, ſi non neceſſarium, ſaltem ęquum & honeſtum eſt. *vt habetur in c. Improbam tit. de dom. Eccl. repar. in conſt. Anglic. & notatur ad l. Quidam Hyberus. ff. de ſeruit. ruſtic. prædior.* Principio enim, fructus † eorum detineri, 1
ſe-

ſequeſtrari, vel arreſtari poſſunt, quaſi priuilegio tacitę hypothecæ ſint pro huiuſmodi reparatione obligati. *vt decidit Ioan. de Athon. ad conſt. quæ incipit, Improbam, ad verb. de fructib. in conſtit. Anglic. quæ vocantur conſtitutiones Domini Othoboni, & gloſ. ad c. ſtatuimus, ad verbum conuerti faciat. ti. de Eccleſ. ædific. in conſt. Angl. in prouinciali VVilhelmi Lydevvode. Et Steph. Aufre. in tract. de poteſt. iud. ſecul. ſuper Eccleſ. artic. incip. 26. fallit.* Sicut & generali conſuetudine huius patriæ receptum videmus, & quod per arreſtum fructuum, aliorumque bonorum mobilium & perſonarum proceditur. Id quod etiam in rebus clericorum locum habere abunde oſtendi *in tract. meo de iure ſiſtendi, cap. 14. numer. 11. vbi vid.* Secundo ſi is ad quem hi fructus pertinent, Eccleſiam non prout decet, reficiat, aut ſi pro refectione Eccleſiæ populo ſit impoſita collecta, de qua ſuperius late fuit diſputatum, dico
2 quod poterit contra defectuoſos † executiuè & ſummariè procedi, ſicut in o[illegible]xactione munerum, & onerum publicorum, vt ſunt collectæ, proceditur, *§. Coges. in auth. de mand. princip. Bald. conſ. 238. volum. 1. & conſ. 434. volum. 3. Aymo. Crauet. conſil. 111. volum. 2.* ita tamen vt ex abrupto, ſine monitione, citatione, decreto, aliiſque ſimilibus obſeruari ſolitis, non procedatur, *ſecundum eundem Bald. conſ. vlt. lib. 5. & Rolandum à Valle conſ. 32. num. 5. & numero. 38.* ſed tantum ſine longo & ordinario proceſſu.

Tertiò poteſt etiam iudex Eccleſiaſticus tam contra perſonas laicas, quam contra perſonas Eccleſiaſticas procedere per pœnas & mulctas arbitrarias, arbitrio ſuo infligendas, *ſecundum gloſ. notabilem in c. Arch. ad verbum, ſub pœna, tit. de offic. Archid. in conſt. Angl. VVilhelmi Lydevvode,* quæ pœnæ non ipſi, aut Epiſcopo, niſi pauper ſit, applicari debent, ſi commiſſæ ſint, ideo quod Eccleſiaſticos viros non decet quæſtibus inhoneſtis, & pœnalibus anhelare vel ditari, *cap. 288. diſtinct.* ſed aut in vtilitatem Eccleſiæ, quæ læſa & iniuria affecta eſt, aut in vſum pauperum aliumve pium eas conuertet, *cap. 2. & ibi Dd. de pœnis.* Quo loco etiam eorum opinionem reprobat Panorm. qui exſtimabant poſſe Epiſcopum imponere pœnam pecuniariam laico temporaliter ſibi non ſubiecto. Nam cum caſus incidit, quo aduerſus laicum

in

in negotio principali iuriſdictionem habet, vt hic, nulla apparet ratio cur eam pœnam in illo caſu ei imponere non poſſit, quia cum quid conceditur, omnia illa cenſentur eſſe conceſſa, per quæ ad illud peruenitur, *leg. ad rem mobilem. ff. de procurat.*

Quarto poteſt etiam procedere contra eoſdem per †ceſuras Eccleſiæ, *vt nos prædict. gloſſ. ad verbum conuerti. & ad d. conſt. improbam.* Sed hoc tamen non pariformiter & indiſtinctè. Quia ſi communitas ſeu † vniuerſitas ad iſtiuſmodi reparationem obligatur, locum habebit legis diſpoſitio, quod in vniuerſitatem vel collegium proferri excommunicationis ſententia non poteſt, vt animarum periculum euitetur, quod exinde ſequi poſſet, cum nonnunquam contingeret innoxios, veluti abſentes, pupillos, infantes, furioſos, mẽte captos, & inuoluntarios nec reluctantes huiuſmodi ſententia irretiri, ſed in illos duntaxat de collegio aut vniuerſitate ea ſententia proferenda eſt, quod culpabiles eſſe conſtiterit, *capitul. Romana. §. fin. de ſenten. excommun. libr. 6.* vt ſic peccata ſuos teneant authores, vel vlterius progrediatur pœna, quam reperiatur delictum, *lege ſancimus. C. de pœn. capitul. quæſiuit. De his quæ fiunt à maio par. Cap.* Accedit etiam quod †excommunicatio ligat ſolum veram perſonam, animam rationalem baptizatamq́ue habentem, *cap. cum dil. de relig. domi. capitul. ſicut, de iureiur.* Vniuerſitas verò & communitas dicitur perſona ficta repræſentatiua, & quæ eiuſmodi animam non habet, *lege mortuus. ff. de procurat. capitul. omnis Chriſtianus. vndecim. quæſtione tertia.* Igitur ſi conſtaret quod tota vniuerſitas vel tota communitas delinqueret, aut reparationem facere nollet, alio iure vtendum foret, & omnes excommunicari poſſe cenſent Philip. Franc. Per. Anchor. alij *ad d. capitul. Romana.* Omnium verò elegantiſſime hac in propoſita materia examinat, diſcutit & reſoluit gloſ. *ad d. capitul. Archidiac. ad verb. ſub pœna, quã omnino vide.* †Formam autem concludendi & libellum cõcipiendi in hoc iudicio faciendæ reparationis, *in explicatione huius tituli* præſcribit Speculator, *ad quem breuitatis cauſa me remitto.*

Quinto, caſu quo Prælatus qui decimas & fructus Eccleſiæ

cleſiæ recipit, neceſſarias Eccleſiæ refectiones & reparationes non facit, poteſt populus eaſdem decimas retinere, tam pro impenſis factis, ſi quas ipſo monito & negligente ac nimium differente fecit, maximè ſi ſint liquidæ & claræ, & hoc per modum compenſationis. *l. ſi. C. de compen.* quam pro reparatione facienda, ideo quod talis retentio fit ad effectum compellendi eum ad reparationem Eccleſiæ, propter quam decimas percipit, *arg. cap. fin. de Paroch.* vbi in ſpecie Panorm. determinat, quod populus poteſt opponere contra Prælatum agentem ad decimas, quod non adminiſtrat neque exercet officium ſuum prout decet: quia temporalia ſunt debita prælatis ob cauſam, ideo cauſa non ſecuta non debentur. *l. 1. ff. de condict. ob cauſam.* & eleganter allegatione ſua 17. reſpondit Lapus: quod ſi presbyter parochialis non exhibet ſacramenta ſicut debet, ſi petat decimas, poterunt parochiani excipere: *Qui non facit quod debet, non recipit quod oportet.* Nec obſtat
3 ſi dicatur quod dictus Prælatus tanquam ſpoliatus † erit ante omnia reſtituendus *l. ſi quis ad ſe. C. ad l. Iul. de vi.* Quia ad hoc, eandem quæſtionem, *cap. 14. de legibus, & longa conſ. numero decimo tertio, cum ſeqq.* pertractans Ripa, reſpondet dicens: Si ſpolium eſt, fomentatum eſt legis auxilio, vnde reſtitutio non conceditur. *l. 3. §. cum igitur. ff. de vi & armato.* ſalutemque animæ reſpicit, quæ omnis reſtitutionis auxilium in hoc caſu denegat, Eccleſia ipſa interea periclitante & collabente, *c. litteras, de reſtit. ſpoliat.* eoque minus, quod hæc retentio non fit animo ſpoliandi, ſed ob iuſtam cauſam faciendæ reparationis. Id quod in ſimili ponderat Panorm. *ad capit. querelam, de elect.*

CAP. XXX.

Vtrum appellari poſſit à ſententia qua quis ad reparationem Eccleſiæ condemnatur?

SVMMARIVM.

1. *Appellari an poſſit à ſententia lata in cauſa reparationis Eccleſiæ.*
2. *Clauſula, appellatione remota, quid operetur.*

An-

ANceps & antiqua fuit Doctorum diſputatio, vtrum † à ſententia in fauorem piæ cauſæ pronunciata appellare liceat nec ne. Bald. enim *ad l. 1. C. de Sacroſan. Eccleſ.* Alex. *in addit. ad Bart. ad l. Mauius. ff. de alimen. & cib. leg.* & alij tenent quod non. Romanus verò *in authen. Similiter in 6. priuil. in materia iudiciali. col. 11. C. ad l. Falcid.* ſuſtinet contrarium. Sed has duas diuerſas & pugnantes interpretum opiniones concilians Rebuff. *ad ord. Reg. tit. de ſent. prouiſ. in præf. nu. 37. verſ. inci. Primus caſus eſt*, dicit, quod ne pia cauſa pereat, vel periculum patiatur, iudex per modum prouiſionis illi ſuccurret, & ſi ab illa ſententia fuerit appellatum, non obſtante iſtiuſmodi appellatione ſententia iſta mandabitur executioni, quia fiet ſeruitium Eccleſiæ, ſubuenietur neceſſitati pauperum, & debitæ alimentationis neceſſitati prouidebitur, non tamen præiudicabitur appellationi, quin poſſit eam appellans proſequi, & quouſque erit deciſa appellatio, ſententia illa prouiſionalis ſeruabitur, & non vltra. Sic cum agitur de cuſtodia ciuitatis, caſtri vel alterius loci, ſi immineat bellum fit prouiſio, vt ſi procurator fiſci aliquem ad cuſtodiam illam deputauerit, aut conuenerit eum, qui ſe priuilegio exemptum eſſe prætendat, aut cum de reparatione foſſarum ciuitatis eſt quæſtio, aut cum publica vtilitas feſtinationem ſuadet. *leg. Si quis. §. verum. ff. ad Senatuſconſult. Syllan. l. de pupillo. §. Si quis riuos. ff. de oper. nou. nunciat.* de quibus & alijs pluribus ſimilibus prædicto loco cumulatè ac fuſe agit idem Rebuffus *numero 97. 102. 145. & ſequentibus.* Admonens tamen *d. numer. 38.* iudicem, vt ad impediendum appellationis interponendæ effectum, non ſimpliciter quem condemnet ad faciendas reparationes, vel ad ſatisfaciendum, ſed tantum per modum prouiſionis. 1

Quibus ita conſtitutis, idem cenſeo de reparatione ſacroſanctarum Catholicarum Chriſti Eccleſiarum dici poſſe, cùm & illius cauſa, vt abunde ſuperius diximus, ſit cauſa pia, & omnibus caſtrorum, murorum, ciuitatum, atque munitionum refectionibus, longe anteferenda. Et eo pacto intelligo deciſionem D. de Athon. *ad capitu. improbam, ad verbum ſufficiat. de domibus Eccleſ. reficiendis* & gloſ. *ad dict. c. ſtatuimus ad verb. ipſius arbitrio. de Eccl. ædif. in conſtit. Angl.* qui

qui ſentiunt in caſu mandatæ reparationis appellari poſſe. Eodem etiam modo intelligo decretum Concilij Tridentini, *Seſſione vigeſima prima, capitulo ſeptimo.* vbi Eccleſias collapſas reſtaurari præcipit quacunque appellatione & exemptione remota. Pari etiam interpretatione accipiendum eſſe arbitror, quod ad Eboracenſem Archiepiſcopum ſcribit Alexand. Tertius, Pontifex Maximus, nouam Eccleſiã propter nimiam diſtantiam veteris Eccleſiæ, auctamque populi multitudinem extrui poſſe & debere, omni appellationis obſtaculo aut diffugio ceſſante, *capitul. ad audientiam, de Eccleſ. ædif.* Neque enim prohibet appellationem, ſed illius obſtaculum & diffugium remouet ab executione, vt dictum eſt. Id quod & D. Card. *ibi in quart. notabili* ſenſiſſe video, & in vniuerſum reſoluit Specul. *in titul. de apell. in verſicul. clauſula appellatione remota.* quod dicta clauſula † operatur, quod
a iudex non tenetur appellationi deferre, & ab executione deſiſtere, ſed non tollit ſubſtantiam appellationis, *& ſequitur Vitalis de Campa. in tract. clauſul. in clauſ. appellatione remota verſicul. incip. Octauo quia & circa finem.* eoque etiam pertinere videntur ea, quæ de appellatione in materia petitæ penſionis Eccleſiaſticæ, *in tract. de penſ. quæſtion. 95.* ſcribit Hieronymus Gigas, dum ait, quod quando penſio eſt reſeruata alicui clerico pro alimentis & vitæ ſuſtentatione, non ſuſpenditur executio per appellationem, & propter periculum vitæ hominis, in cuius ſubſidium dantur alimenta ac penſiones, mora admitti non debet, *vt nos in leg. de alimentis, C. de tranſact.* Et ideo in materia penſionis regulariter non datur commiſſio de ſtilo curię, niſi ſine retardatione ſolutionis penſionis.

CAP XXXI.

Tigna ex ruina vel demolitione reparatæ aut reſtauratæ Eccleſiæ exiſtentia ſeu remanentia, cuius ſint.

SVMMARIVM.

1. *Ornamenta antiqua Eccleſiæ, in quem vſum transferenda ſint.*
2. *Ligna & tigna Eccleſiæ in quem vſum applicentur.*
3. *Vſufructuarius an arbores mortuas lucretur.*

EXtat Clementis Pontificis ad Iacobum vrbis Hieroſolymitanæ Epiſcopum epiſtola, in hæc verba conſcripta *Altaris palla, † cathedra, candelabrum & velum, ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur; quia non licet ea quæ in ſacrario fuerunt, male tractari: Sed incendio vniuerſa tradantur. Cineres quoque eorum in baptiſterium inferantur, vbi nullus tranſitum habeat, aut in pariete, aut in foſſis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus coinquinentur.* Hactenus ille. Quæ verba recitantur, *in capit. Altaris, de cõſecr. diſtinctione prima*, Et *in cap. ligna*, quod immediate præcedit, ait canon ſic. *Ligna Eccleſiæ dedicata, non debent ad aliud opus iungi, niſi ad aliam Eccleſiam, vel igne ſunt comburenda, vel ad profectum in monaſterio fratribus, in laicorum opera non debent admitti.* Et quamuis de ſolis lignis mentionem faciat, idem tamen de alijs tignis & rebus ad Eccleſiam pertinentibus, propter identitatis rationem, conſtituendum eſſe exiſtimat *ibi* Dom. Archidiaconus. 1

Quod autem hæc ad profectum in monaſterio applicari permittit, ita *eo loco* cum alijs intelligit gloſſa, vt non † ad vſum culinæ, ſtabuli aut latrinarum, neque ad quaslibet vineas paſtinandas, alioſve viles & ſordidos, ſed ad honeſtos & decentiores vſus, fiat illa applicatio, veluti ad vſum domus capitularis, refectorij, dormitorij, hortuli aut vineæ quæ Eccleſiæ inhærent, ſeu alterius loci religioſi. Et ratio iſtius deciſionis eſt *ſecundum Ioannem de Turre cremata ibi, qui allegat Beatum Thomam in tertia parte, quæſtione octuageſima tertia*, quod ipſæ Eccleſiæ conſecratæ, aliquando ſpiritualẽ virtutem adipiſcuntur per conſecrationem, & ideo ob reuerentiam Eccleſiæ, talia ad ſordidos humanos aut viles vſus redire non debent. Et hoc idem ſentiens Ioan. de Athon *ad conſtit. Anglic. quæ incipit, Improbam, ad verbum ſarta tecta,* 2

titul. de domibus Eccleſ reficien. etiam cum ſolum domus Eccleſiæ, non ipſa Eccleſia reparata eſt, permittit quidem clerico ſeu beneficiato reparanti, vt vetuſta rudera auferat, & de tignis fractis ſeu diſſolutis pro animi ſui arbitrio diſponat, *lege Prætor ait, §. vltimo, ff. de damno infect.* tamen vt ea, non in profanos vſus, ſed in alium vſum honeſtum ædium Eccleſiæ impendat. Et ad hoc allegat *dict. capitul. ligno.* Sed ea in parte cum præfato Doct. Ioanne non ſentio. Loquitur enim *dict. capitul. ligna.* de lignis Eccleſiæ, non de lignis ædium quæ ad Eccleſiam pertinent, & quæ proculdubio ſi ab ipſa Eccleſia ſeparatæ ſint, parem & communem cum alijs
5 ędibus naturam atque conditionem ſortiuntur, ita vt de his dici debeat, id quod de vſufructuario reſpondet Paulus, quod demortuæ arbores in quarum locum alias ſubſtituit, ad eum pertinent. *leg. agri. ff. de vſufruct.* & quod cum rem fructuariam reficit, ea quæ occaſione emendationis aut refectionis amouentur, ſua facit, *vt notat Accurſ. & Albert. ad leg. Hactenus in princip. eod. titulo.* non multo aliter, quam cum maritus vxori ſingulis annis veſtimenta legat, debet illa hæredi nouis veſtibus acceptis, veteres reddere, niſi quatenus & illis quoque carere non poſſit, *ſecundum Bald. ad l. 1. colum. prima. verſic. pone quod teſtator. C. de Fideicom.* Illud vero quod dicimus, tigna eiuſmodi ad ſordidos vſus propter reuerentiam Eccleſiæ transferenda non eſſe, etiam ex decretis Concilij Tridentini, *Seſſione vigeſimaprima. cap. ſeptim.* cognoſcimus, cuius verba ſunt hæc. *Quod ſi nimia egeſtate omnes laborent, ad matrices ſeu viciniores eccleſias trāsferatur, cum facultate, tam dictas parochiales quam alias Eccleſias dirutas in profanos vſus non ſordidos, erecta tamen ibi cruce, conuertendi.* Qua in re tamen à veteribus canonibus, & à d. cap. ligna nonnihil recedit Concilium. Nam cum illi ligna Eccleſiæ in vſum & opera laicorum admitti noluerint, tamen ſancta Synodus concedit, vt in profanos non ſordidos vſus conuerti queant: niſi conciliatione quadam facta dicere velimus, eiuſdem Synodi hanc eſſe mentem, vt non in vſus profanos laicorum, ſed religioſorum, aut clericorum ſiue Eccleſiæ applicentur.

CAP.

CAP. XXXII.

De his quæ ad Fabricam, aut reparationem Eccleſiæ legata ſunt.

SVMMARIVM.

1. *Legatum fabricæ an ad emptionem ornamentorum Eccleſiæ applicari poſſit.*
2. *Legatum ad vſum pauperum an poſſit conuerti in refectionem Eccleſiæ per Epiſcopum.*
3. *Collecta & gabella an ſolui debeat de eo, quod eſt relictum ad reparationem Eccleſiæ.*
4. *Legatum ad vſum reparationis Eccleſiæ, quo pacto diſtribuatur, ſi Eccleſia reparari vetetur.*

DElegatus ad vſum fabricæ aut ad reparationem Eccleſiarum ſæpiſſime dubitatum fuiſſe memini, & proinde ea quæ legendo varijs in locis obſeruaui, huic loco adijcienda eſſe duxi.

In primis igitur diſputatum fuit olim, & adhuc ſub iudice lis eſt, vtrum † ex eo quod fabricæ Eccleſiæ teſtamento 1
relictum eſt, veſtes aliaque id genus Eccleſiæ ornamēta, quibus illa indiget, comparari poſſint. Nam id fieri poſſe negat Panormitan. *ad capitul. vltim. de teſtamen.* cuius verba ſunt hæc: *Nota quod fabrica & ornamenta Eccleſiæ proponuntur vt diuerſa, ex quo potes colligere notabile dictum, quod redditus deputati ad fabricam, non ſunt conuertendi ad ornamenta Eccleſiæ. Nam fabrica capitur pro ſtructura vel reparatione ædificij. capitul. de Fabrica de conſecration. diſtinctione prima, ex quo etiam poteſt inferri, quod Epiſcopus non relevatur ab onere fulciendi Eccleſiam, etiam de ornamentis propter reditus Eccleſiæ.* Hactenus ille. Id quod in ſimili probare videtur Vlpianus, dum *in leg. prima. ff. de adminiſtrati. rer. ad ciuit. pert.* reſpondet. *Id quod ad certam ſpeciem relinquitur*

Digitized by Google

ciuitati, in alios vſus conuerti non poſſe. Cui conſonat text. in Clem. quia contingit, de relig. domi. Quæ ſententia videtur mihi comprobari poſſe ex eo, quod à verbis teſtatoris ad vſum Fabricæ legantis non eſt recedendum, niſi de illius méte aliter appareat, *leg. non aliter. ff. de legat. ter.* Et ſi aliud voluiſſet teſtator, nulla erat difficultas ſcribere *leg. prim. §. fin. autem ad deficientis. Codice de cad. tollent.* Et cum nullum ſit maius mentis noſtræ teſtimonium, quam qualitas inſpecta verborum. *leg. generaliter. Cod. de non nu. pec. leg. ad cognoſcendum. Codice d. ingen. manumiſ.* id habetur pro omiſſo, quod omittitur à teſtatore in ſcriptura aut prolatione verborum. *Bald. in leg. proponebatur in ſecund. oppoſ. ff. de legat. ſecund.*

Cæterum ab hac deciſione recedunt plerique, exiſtimantes veriſimile eſſe, quod teſtator non minorem habuit affectionem ad ornamenta Eccleſiæ quibus Deo ſeruitur, quam Eccleſię in qua colitur. Alij mediam viam ingreſſi, arbitrantur tunc eam eſſe veriſſimam, quando Eccleſia, cui legatum pro Fabrica relictum eſt, ædificijs aut refectione eget: aliorum verò opinionem locum habere cum non eget, ſed ornamenta in ea neceſſaria ſunt. *Anchor. Didac. & alij ad capit. vltim.* Quomodo & Angelus *ad d. leg. 1.* reſpondet, quod ſi relinquitur ciuitati, vel Eccleſiæ pro conſtructione alicuius Fabricæ, aut alterius neceſſitatis quam teſtator exiſtimat imminere, ſi alia maior neceſſitas ei incumbit, in illam potius erogari poſſe. Id quod refert Barbatius *ad d. c. nos, n. vigeſimoquinto. de Teſt.* per l. pecuniam. ff. de operibus publ. Cuius verba ſunt hæc. *Pecuniam quæ in opera noua legata eſt, potius in tutela eorum operum quæ ſunt, conuertenda, quam ad inchoandum opus eroganda, diuus Pius reſcripſit.* Quo loco & Bartolus notat, quod Epiſcopus poteſt relicta ad monaſterium, ſeu templum de nouo ædificandum, conuertere in aliud, quod nunc ante conſtructum fuit, ſi reparatione eget. Et rurſum Ancharanus *prædicto loco numer. 2.* dicit, quod quando teſtator legat aliquid pro reparatione Eccleſiæ quæ reparatione non eget, ſed alijs, valet nihilominus legatum, & in alios vſus conuertitur: quia cum illa cauſa fabricæ ſit impulſiua non finalis, & ſic in dubio interpretanda. *leg. Titium centum. ff. de condi, & demonſtr.* non habet locum regula,

quod

quod ceſſante cauſa legati,ceſſat legatum. *l. cum tale. §. falſam.eo.tit.*

Sed Barbatius vt more ſuo omnia diſcutit & latius perquirit,exiſtimat nec horum quidem conciliationem eſſe veram. Etenim (inquit) ſi Eccleſia nunc reparatione non eget, egebit tamen aliquando, & proinde in futurum illius vſum reponi,non in alios vſus conuerti debet. Ideoque & ipſe tandem ſentit, & alios pleroſque ſentire fecit, vt ita demum prædictæ diſtinctioni locus ſit, ſi Eccleſia reparatione non indiget, ſed ornamentis, & aliunde ad ea comparanda pecunia inueniri non poteſt. Quo caſu permittit,vt pecunia illa legata,ad tempus in eam neceſſitatem expēdatur, ac poſtea deinde reparationis neceſſitate inſtante, aut etiam prius, cum reſtitutio fieri poſſit, reddatur: & quidem potiſſimum, ſi teſtator motu ſuo proprio & vltronea pietate ductus, aut ad eam modeſtè excitatus,legauit,non etiam ſi à Curato falſis perſuaſionibus ad credendum inductus fuit, quod Eccleſia reparatione egebat,& in alium vſum publicū certo fuiſſet relicturus ,quod minimè improbo,facileque admitto, *per d. leg. pecuniam,in verbis. Et non facilè ad reparandum pecunia inuenitur.*

Secundo obſeruatione dignum eſt, quod *loco mox citato n.19. & ad d.cap.vlt. columna 5.n.4.* idem Barbatius ſcribit, quod ſi teſtator † iuſſit bona ſua in pauperes expendi,& Eccleſia indiget refectione, poteſt Epiſcopus eorum bonorum partem in eandem reparationem transferre,quaſi illa ſpecies paupertatis Eccleſiæ intelligatur incluſa ſub illo genere paupertatis. *ſecundum Ioan. Andr. ad capitul. fin. de teſt. lib.6.* De quo plura diximus ſuperius eo loco, quo latius à nobis diſputatum fuit de male acquiſitis, in reparationem Eccleſiæ applicandis, oſtendimuſque etiam pauperes Eccleſias, à diſpoſitione,quæ de pauperibus facta eſt,minimè excludi. 4

Tertiò & illud quoque *ad dict. capitul. finale*, fuſiſſimè controuertit,an de legatis ad fabricam relictis, quarta Canonica detrahi poſſit: ſed cum proprie ad propoſitam materiam non pertineat, remitto me ad eundem.

Illud magis huc ſpectat. † An ſi cautum ſit vt ab omni le- 5

gato ſoluatur gabella, ntelligatur etiam de eo, quod ad reparandas & conſtruendas Eccleſias legatum fuit? Similem quæſtionem mouet D. Henningus Godden *conſil. 9.* cuius deciſio vertitur circa ſtatutum ſimile, de quo diſputabatur, an haberet locum in dote legata ad vſum Eccleſiæ aut ſacelli. Et poſt longam diſputationem in vtramque partem factam, tenet quod non, quia ad ornatum & vtilitatem reipub. pertinent Eccleſiæ, & ea quæ his legata ſunt: ita vt magiſtratus pro his, tanquam ad ornatum ciuitatis in primis ſpectantibus, agere poſſit. *leg. ciuitatibus, & ibi Barto. ff. de lega. prim.* & proinde Eccleſiæ ſeu capellæ & bona earum, merito ab omnibus iſtiuſmodi exactionibus, aut collectis debent plena immunitate gaudere, *capitul quanquam. & ibi gloſ. de cenſibus libr. 6 authent. Item nulla communitas, Codice de Epiſcop. & cleric.* eoque magis, quod dominium rerum pro dote Eccleſijs aut capellis legatarum, abſque alia traditione in eas transfertur, *capit. ſecund. de conſuet. leg. fin. & ibi Dd. C. de Sacroſanct. Eccl.* & quod legibus inferiorum laicorum non diſtringuntur in iſtiuſmodi oneribus ſubeundis, *capitulo. hoc ius porrectum, duodecim. quæſtione ſecunda.* Quæ argumenta D. Henningi facile etiam conuincunt, ad propoſitam quæſtionem negatiuè reſpondendum eſſe, eamque reſponſionem *ex dict. capit. vltimo,* probari poſſe exiſtimo. Nã ſicut *ibi* deciditur, canonicam portionem ſoluendam non eſſe de his, quæ in ornamentis vel pro cereis ſeu fabrica, luminaribus, anniuerſario, ſeptimo, viceſimo, triceſimo die, ad perpetuum cultum diuinum legantur Eccleſiis, vel reliquis pijs locis, ita quoque multo maior eſt ratio, vt collecta & impoſita alia onera, laicis, pro his non ſoluant, quæ proculdubio maiorem fauorem, quam quarta canonica non habent, præterquam ſi ex ea cauſa hoc onus imponitur, quod ad omnes pertinet, & pro quo etiam Eccleſiaſticæ perſonæ grauari poſſent, de quo ſuperius latè diximus eo loco, quo de poteſtate collectarum ad reparandas Eccleſias impoſitarum, tractauimus, quod hic non repeto. *Et notant Interpretes ad leg. ad inſtructiones. Cod. de Sacroſanct. Eccleſ. & Felinus conſil. quadrageſimoſext.*

4 Quarto etiam addendum cenſeo, quod ſi in Eccleſiæ † reparatio-

paratıonem aliquid legatum eſt; quæ planè pereat, & vel ex conſtitutione Pontificis aut Principis, vel ex caſu aliquo inundationis, vel hæreſis; ædificari & reparari amplius non poſſit: debet hoc legatum in alium pium vſum conuerti, per ea quæ notat eleganter Barbatius *ad dict. capit. vltim.* & Felinus *conſilio ſuo 41.* in quo decidit, quod legatum relictum ad Eccleſiam conſtruendam, vel ad monaſterium certorum fratrum ædificandum, ſi illic propter voluntatem, vel prohibitionem ſuperioris extrui non poſſit, debet in alium pium vſum transferri, Epiſcopali, aut pontificia authoritate.

CAP. XXXIII.

Conſenſus Epiſcopi an in reparatione Eccleſiæ ſit neceſſarius?

SVMMARIVM.

1. *Eccleſiæ ædificandæ cura pertinet ad Epiſcopos.*
2. *Iudæi an poſſint habere Synagogas.*
3. *Actus qui non poteſt fieri ſine conſenſu Principis, poteſt refici ſi eſt deſtructus ſine eius conſenſu.*

ECcleſiam † abſque conſenſu Epiſcopi diœceſani ædificari non poſſe conſtat. *capitulo Eccleſias, 16. quæſtione ſeptima. capit. fin. de Eccleſ. ædific. & de conſecrat. diſtinctione prima, cap. nemo Eccleſiam. cap. Cellulas. 18. quæſt. ſecunda.* Sed an ſine illius conſenſu reparari poſſit, controuerti poſſet. Nam in ſimili inter conſtitutiones Anglicanas, quas vocant D. Othonis, *titul. de conſecra. & reform. ſtat. Eccleſ. capitul. vnico. §. ad hæc.* ita ſcriptum inuenio: *Ad hæc ne præſumant Abbates aut Eccleſiarum rectores, antiquas Eccleſias conſecratas, ſub prætextu amplioris vel pulchrioris fabricæ faciendæ, diruere abſque licentia diœceſani Epiſcopi, diſtrictius inhibemus.* Et cum Eccleſiarum reparatio ad ſollicitudinem illius pertineat, *capitul. vnio. 10. quæſtione tertia. & in auth. de Eccleſ. titul. §. ſi quis ædificium, collat. 9.* 1

collat.9.& beneficium in inuitum non conferatur, *l.ſoluendo. ff. de negot.ge.* nihil ipſo irrequiſito aut reluctante, ea in re ſtatuendum eſſe videtur, maximè ſi antiqua forma aliqua ex parte immutaretur. Contrarium tamen tenet gloſſa *in cap. de monach.18.q.2.* & allegat *c.ſi quis vult.16.q.vlt.* quod capitulum potius videtur pro aduerſa opinione adferri poſſe, dum ait: *Si quis vult monaſterium ſuum ad meliorandum in alium locum ponere, fiat cum conſilio Epiſcopi, & fratrum ſuorum.* Secundò allegat *c.Iudæi de Iud.* cuius verba ſunt hæc: *Sicut lega-*
a *lis definitio Iudæos* † *nouas non patitur erigere ſynagogas, ita eos ſine inquietudine veteres habere permittit.* & addit *ibi* gl. quod ſi corruerint, poſſunt illas reædificare, & in priſtinum ſtatum reponere, non tamen extendere aut ampliare, *c.Conſuluit.eo.tit.* Tertiò allegat *l.2.C.de oper. public.* in quo errat, cùm l.4. allegare debuiſſet, in qua ad Symmachum prætorio præfectum ſcribit Valentinianus hoc pacto: *Intra vrbem Romanam veterem & nouam, nullus iudicum nouum opus informet, quoties ſerenitatis noſtræ arbitria ceſſabunt, niſi ex ſuis pecuniis huiuſmodi opus conſtruere velit, ea tamen inſtaurandi, quæ etiã deformibus ruinis intercidiſſe dicuntur, vniuerſis licentiam damus.* Ad cuius Conſtitutionis interpretationem notat Salicetus, quod ſumptu publico ſine licentia Principis opus nouum fieri aut inchoari non poteſt, ſed antiquum reſtaurari poteſt. Accedit etiam, quod ait Dominicus *ad c.cùm acceſſiſſent, de*
3 *conſtit.* quod † actus qui non poteſt à principio fieri ſine conſenſu ſuperioris, poteſt tamen refici, ſi erat deſtructus, ſine illius authoritate. Et Hoſtienſis *ad c.ſignificauit, de cenſib.* quod licet Epiſcopus non poteſt nouum cenſum imponere, antiquum tamen renouare poteſt, & prohibiti ædificare caſtra, non prohibentur vetera reficere, *Bald. & Ang. ad l.1.§.ædificare. ff. de mortuo infer.* Eandem quoque ſententiam probat *ad prædictum.c. de monac,* Ioan. de Turrecrem. & Felin. *in d.c. cùm acceſſiſſent.* dicens patronum ſine conſenſu Epiſcopi Eccleſiam reparare & reficere poſſe, & Rebuffus *in tract. de nominat.q.15.num.35.* ideo quod aliud eſt reficere; aliud de nouo facere, *l.1.§.ſi quis ædificium, ff. de nou. ope. nunciat. de quo plura dixi, c 1.* Et ſanè mihi videtur eſſe veriſſima. Ratio enim ob quam nemo nouam Eccleſiam ſine conſenſu Epiſcopi extruere

ſtruere poſſit, eſt hæc: vt non temerè honori, frequentationi & emolumentis Eccleſiarum parochialium detrahatur, vt non dotatæ Eccleſiæ, vagoque quodam mentis iudicio leuiter cõſtructæ, maiore ſcandalo poſtea collaberentur. Quæ ratio in reparatione Eccleſiæ, quæ ad illius ornatum & gloriam pertinet, nulliq́ue nouum præiudicium adfert, locum non habet. Sic & quod in præallegata Anglicana Conſtitutione cauetur, ſingularem ſuam rationem habet. Multi vel parum religioni Catholicæ fauentes, ac omnium antiquarum Eccleſiarum euerſionem animo cupientes, vel certè multis promiſſionibus celebres, & ex fracta mentitaque ſæpius fide infames, ſub eo prætextu veteres Eccleſias deſtruerent, quod & meliores redderent, & pretioſiores ædificarent: poſt earum verò demolitionem aut nihil præſtarent, aut fortè nihil præſtare poſſent. Id quod cognitionem aliquam requirit, & ad Epiſcopi examen pertinet, in reparandis verò Eccleſiis hoc periculum ceſſat. Et licet ad ſollicitudinem Epiſcopi pertineat, vt circa reparationes Eccleſiarum intendat, nolenteſq́ue reficere cogat: quando tamen vltro ad refectionem veniunt, & ſpontanea ſua voluntate id faciunt, nullaque coactione opus eſt, non video ad quid conſenſum petere debeant, qui iure ſuo vtuntur, niſi fortè aut veterem Eccleſiæ formam innouare velint, id quod non facilè inconſulto Epiſcopo eis permittendum eſt, ne aut maiore vel ſplendidiore ad tempus facta Eccleſia, poſtea deficiant reditus ad eam ſic conſeruandam, & intertenendam, vel minore & anguſtiore facta, ad recipiendum populum non ſufficiat, aut niſi inter ipſos alioſq; nonnullos quæſtio naſcatur, quis eorum in reficiendo tẽplo præferri debeat. Nam vt *ad c.3. de iu. pat.* notat Hoſt. *quem ibi referunt, & ſequuntur Io. An. & D. Car.* ſubinde inter patronũ qui primò Eccleſ. conſtruxit, & extraneum qui eam non conſtruxit, oritur diſputatio, quis in illius reparatione perferẽdus ſit. Quod cùm ſit, ſentiunt Epiſcopum antequam extraneo id poſtulanti conſentiat, prius patronum ciuiliter admonere, & interpellare debere, eundemq́ue ſi non omninò ex iuris neceſſitate, ſaltem ex ciuilitate, honeſtate & æquitate alteri præferre, *arg. c. cum Apoſtolica. de his quæ fiunt à Prælat. Eccle. & c. potuit. de locat. & cap. Ad hæc. §. fin. de offic. Archidiac. &*

faciunt

faciunt etiam ad hæc ea, quæ notat Bart. & alij ad l. 1. §. permittitur. ff. de aqua. quotid. & æſtiu.

CAPVT XXXIV.

An reficiens Eccleſiam, fiat illius patronus, & an deſtructa Eccleſia extinguatur ius patronatus?

SVMMARIVM.

1. *Patronus negligendo ius ſuum, illud admittit.*
2. *Actio ſemel extincta amplius non reuiuiſcit.*
3. *Caſtrum ſi ex ſtatuto fieri non poteſt, reparari tamen poteſt.*

EX quo alia deindè nata eſt quæſtio: An deſtructa Eccleſia extinguatur ius patronatus, & an reficiens eandem efficiatur nouus illius patronus, & quidem potiſſimum, ſi ex veteri materia eam reædificare velit. Et ſanè in eo conueniunt omnes *ad capit. quoniam de iure patron.* quod ſi Eccleſia non eſt funditus deſtructa, antiquus patronus niſi pla-
1 ne eam negligere † velit, manet patronus. *argum. l. prætor. §. vicinales, ff. ne quid in lo.* Si vero funditus deſtructa eſt, neque prior illo patronus eam reparare paratus ſit, tunc is qui eam de conſenſu Epiſcopi & non aliter reædificat de nouo, *iuxta §. primo. in auth. vt nul. ædif. orat. dom. & Guilielm. Bened. in capit. Rainutius. ad verb. domus. numer. 21. de Teſt.* fit eiuſdem patronus, eodemque loco eſt, atque ſi ab initio eam nouam conſtruxiſſet, magiſque fauorabile eſt collapſa reſtaurare, quam nondum exiſtentia conſtruere. *vt not. ad*
2 *cap. conſuluit de Iud.* Prior vero ius ſuum amittit: quia † res & obligatio ſemel extincta amplius non reuiuiſcit, *l. qui res. §. aream ff. de ſolut. cap. quæris, de conſe. diſtinct. 4.* Id quod recte *in lib. de iure pa. ad verb. conſtruxit quæſt. 8.* intelliget Rochus de Curte in eo, qui propter fundum aut ædificium tantum, ius iſtiuſmodi patronatus acquiſiuit. At ſi in alijs bonis, fundis, prædijs, & reditibus dotem Eccleſiæ conſtituit, æque patronus manet, ſicut & dos ipſa manet, ſed iſtum qui Eccleſiam ex ſuo reficit, & quem ipſe ad reparationem ad-

admittit, etiam compatronum ac veluti ſocium habere debet. At cum ex veteri materia eam omnino reædificat, quod ratum eſt, plus dubitationis ſubeſſe ſolet. Nam ſicut idem eſt iudicium, licet mutetur Iudex & populus. *l. proponebatur. ff. de Iudic.* & eadem eſt nauis; licet tabulæ ipſius ſucceſſiue transformentur. *leg quid tamen. ff. quibus mod. vſuſſ uct. amitt.* ita & eadem eſſe videtur Eccleſia, quæ ex eadem materia reſtaurata eſt. Et ſicut vbi ſublatum eſt ædificium ex quo ſtillicidium cadit, ſi ſub eadem ſpecie & qualitate reponitur antiqua vtilitas manet, *leg. ſeruitutes. §. ſi ſublatam. ff. de ſeruit. vrb præd.* & cauſa cognita actio perempta Domino reſtituitur. *l. ſecunda ff. ſi ex noxa. cau. Id quod multis alijs rationibus & exemplis ad dict. capitul. quoniam confirmat. D. Cardinalis*, ita etiam & veteri patrono hoc caſu ius patronatus integrum permanere debere videri poſſet. Sed cum in his & alijs eiuſmodi plurimis, non de his agitur, quæ in vniuerſum ſemel conciderint, ſed aliqua ſaltem ex parte remanſerunt, vtique ab ijs ad hęc iuſta argumentatio duci non poteſt, *vt ait idem D. Cardinalis.* Ideoque Felinus *ad capit. Cum acceſſiſſent. col. pen. & vltim. de conſtit.* dicit aliam eſſe cauſam refectionis eius rei quæ non plane collapſa eſt, & illius quæ funditus deſtructa eſt, *per l. Si ita legatum. §. fin. ff. de legat. 1.* vbi dicitur, quod ſi teſtator poſtquam legauit domum, eam particulatim refecit, adeo vt nihil ex priſtina materia ſuperſit, tenet nihilominus & debetur legatum, ſed ſi eam funditus deſtructam erexit in ædem, cenſetur legatum eſſe reuocatum, quaſi iam non ſit eadem ſed alia domus. Et Bald. *ad l. Si vt proponis. 2 Cod. de nupt.* decidit, † quod ſi ex 3 ſtatuto Eccleſiæ nullum fortalitium fieri poſſit inconſulto Pontifice, & aliquis velit reædificare caſtrum ſeu ædificium olim propter rebellionem funditus dirutum, & deſolatum; nulla hoc ei ratione ſine eiuſdem Pontificis authoritate permiſſum eſt. Et de contractu in vniuerſum refecto, ſoluendam eſſe Gabellam, ſcribit D. Antonius *ad d. cap. Quoniam*, non etiam ſi pro parte tantum reficitur. Et Bart. *ad l. ſi quis ædif. de noui. oper. nunciat.* dicit, quod reficiendi ædificium ex toto deſtructum, poteſt nunciari nouum opus, non etiam ſi pro parte duntaxat deſtructum fuit.

CAP.

CAP. XXXV.

An Eccleſia deſtructa & reædificata ſeu reſtaurata, reconſecrari debeat, vetera-que iura & priuilegia retineat?

SVMMARIVM.

1. *Sacerdotium Chriſti eſt æternum.*
2. *Dei virtus eſt in loco ſacro.*
3. *Reconſecratio Eccleſiæ quando eſt neceſſaria.*
4. *Eccleſia deſtructa & renouata an ſit eadem, & an retineat iura vetera.*

NOn abſimilis etiam præcedentibus eſt hæc quæſtio: An Eccleſia deſtructa re ædificata reconſecrari debeat nec ne? Nonnulli enim exiſtimarunt nihil fore abſurdi, ſi ſæpius Eccleſia reconſecretur: quia cum Eccleſia materialis ſit res inanimata, non recipit in ſua conſecratione characterem indelebilem cui per reconſecrationem iniuria fieri videretur. Sed ad hoc ex beato Thoma *parte tertia, quæſtione 64. articulo quinto*, ad *capitul. Eccleſiæ. de conſecr. diſtinctione prima.* reſpondet Ioan. de Turre cremata, quod character ſacerdotalis eſt quædam Participatio ſacerdotij
1 Chriſti. Sacerdotium † autem Chriſti eſt æternum, iuxta illud Pſalmiſtę: *Tu es ſacerdos in æternum iuxta ordinem Melchiſedech.* Et ideo omnis ſacrificatio quæ fit per ſacerdotem, eſt perpetua, reconſecrata manente, nedum in rebus animatis, ſicut cum quis ordinatur per Epiſcopum, qui amplitudinem habet ſacerdotij, verum etiam in rebus inanimatis, Et ſic Eccleſiæ vel altaris nulla conſecratione opus eſt, niſi in caſibus à iure expreſſis. Et licet Eccleſia in conſecratione ſua non recipiat characterem, recipit tamen virtutem quandam, per quam apta redditur diuino cultui, vt ſcilicet homines deuotionem quandam inde participent, & ad res ſacras para-

paratiores ſint,niſi impediantur.Virtus † enim Dei eſt in lo- 2
co illo. *vt eſt 2. Machab. capit. 3.* vtpote in quo peculiarius
ſeſe exhibet,qui eſt ſanctus ſanctorum, & de quo olim con-
ſecraturus Salomon ait: *Audi Domine hymnum & orationem,*
vt ſint oculi tui aperti.& aures tuæ intentæ ſuper domum iſtam,
de qua dixiſti: Erit nomen meum ibi. Hierem.7. Caſus vero ex-
cepti in quibus † recõſecratione opus eſt,ſunt hi.Primus eſt, 5
cum dubitatur de ipſius conſecratione. Eccleſiæ vel altaria
quæ ambigua ſunt de conſecratione (inquit canon) conſe-
crentur.*d.c.Eccleſiæ.* Non dicit reconſecrentur,ſed conſecrẽ-
tur.Tametſi enim verè antea conſecratæ ſint, & nunc de fa-
cto reconſecrentur,intentio tamen cõſecrãtis eſt, vt ſi con-
ſecratæ fuerint,non cenſeantur ex nunc iterum reconſecratæ
eſſe.Sic & Alexan. Tertius de baptizatis reſcripſit: *de quib.du-*
bium eſt an baptizati fuerint,baptizentur his verbis præmiſſis:
Si baptizatus es non te rebaptizo, ſed ſi nondum baptizatus es,
ego te baptizo.cap.2.de baptiſ. & eſt ibi elegans glo.quæ allegat
prædictum c.Eccleſi. Secundus eſt cum Eccleſiæ aut ab igne
exuſtæ,aut ſanguinis vel ſeminis effuſione pollutæ ſunt. *cap.*
Eccleſijs,ibidem. Id quod *illic* intelligit gloſ. & prædictus D.
Ioannes,cum ita exuſtæ ſunt, vt interius & exterius decru-
ſtentur,ſic vt parietes ſint combuſti,diruti,vel notabiliter de-
cruſtati in toto vel in maiore parte,ſecus ſi ſolum tectum, vel
aliqua pars Eccleſiæ parietibus integris manentibus,combu-
ratur, *cap. Ligneis, De conſecra.Eccleſ.vel altar.* Etenim con-
ſecratio Eccleſiæ pro magna parte conſiſtit in vnctione exte-
riori,& coniunctione & diſpoſitione lapidum.Et ideo his de-
letis facilius lex iterationem admittit.Tertius caſus eſt ſi Ec-
cleſia ex toto collapſa eſt. Nam etiamſi ex ijſdem lapidibus
erigitur & reædificatur,de nouo conſecrari debet,non etiam
ſi ſucceſſiuis temporibus illius partes exemptæ, & reparatæ
ſint, *Innocent.in rubr.d.titul. d.conſecra.Eccleſ.vel alta.Felin.*
ad capitul.cum acceſſiſſent colum.vltim.de conſtit. Nam ſi par-
ticulatim ante deſtructionem totius reſtauratur, non quidẽ
iterum conſecratur,quia ſemper eadem Eccleſia intelligitur,
ſed ad abundantem cautelam ſufficit,quod aqua benedicta,
& ſolemnitate Miſſæ reconcilietur,atque ſi violata foret. *ſe-*
cundum eundem Ioan.de Turrecrem ad d.c.Eccleſiæ, & Arch.

ad c. ſi quis tibi. 18. q. 4 & addit. ad Panorm. in c. quoniam de iure patron. Qua de re extat elegans textus *in capitul. de fabrica. de conſecrat. diſtinctione prima.* Et licet veritatem conſiderando, aut ſubtiliter inſpiciendo, poſteriore caſu eadem non ſit: vtilitas tamen id exigit, vt eadem eſſe fingatur, *vt ait gloſ. Ibi. ne facile ſacramentum conſecrationis iteretur.* Et *vide Ioan Fabr. ad §. locus Inſtit. de re. diuiſ.*

4 Quod autem vlterius diſputatum fuit, † An eccleſia deſtructa, collapſa & iterum reſtaurata, vel de nouo ædificata, antiqua priuilegia & iura retineat, hoc temperamento reſolui ac decidi ſolet, vt ſi vel per incendium vel per inundationem aquarum, vel per vim hoſtium aut tempeſtatum, vſque ad aream diſſoluta ſit, & reædificatur alia, nihilominus tamen omnia ſua antiqua priuilegia tenet, etiamſi quo ad muros, quoad ipſum templum, quo ad materialia, noua ſit. Etenim iura realia ſi non ſtricto iure, ſaltem ex æquitate quadam, re & domo reædificata durant. *leg. ſeruitutes. §. ſi ſublatum. ff. de ſeruit. vrb. præd.* Et cum is qui priuilegia iſtiuſmodi conceſſit, non reſpexerit ipſam Eccleſiam materialem, ſed potius congregationem & collegium, quæ etiam ſua appellatione Eccleſia comprehendit, *gloſ. in capitul. fin. Ne Prælat. vices ſuas, &c.* vtique æquitas & ratio poſtulat, manente illa veluti cauſa ipſius conceſſionis priuilegiorum, priuilegia quoque ipſa manere, & durare oportere, ſicut & beneficium durat, tametſi ad aliam Eccleſiam transferatur. *Clem fin. & ibi Doct. de reſcript. & facit ad hoc l. Paulus §. domus ff. de pignor.* Sic & in ſimili, ſi villa in totum eſt deſtructa (*inquit Baldus conſ. 158. numer. 5. lib. 3.*) & alia communitas ſuper dicta villa deſtructa, erexit furcas, & tenuit per ſpatium 30. annorum, & tunc eadem villa eſt reparata, poteſt non obſtante temporis lapſu, antiquo ſuo iure vti, quia interim quod fuit deſtructa, non fuit ibi populus, & ideo præſcriptio non potuit inchoari, & ſi potuiſſet inchoari, aut cucurriſſet præſcriptio, reſtitutione in integrum ei ſuccurreretur. *l. Et Attilicinus. ff. de ſeruit. ruſt. præd.* At ſi Eccleſia non caſu aliquo fortuito, ſed imperio & authoritate ſuperioris, penitus & ſine ſpe refectionis ſeu reſtaurationis deſtructa eſt,

vt quia ita conſultum eſſe exiſtimat Epiſcopus vel Pontifex; alio iure vtimur: cum ipſa enim Eccleſia omnia quæ illi conceſſa ſunt, quæque ipſum veluti ſubiectum ſuum ſequuntur, cadunt & extinguuntur, deficiente veluti fundamento, in quo conſiſtunt, & ſublatis eorum qualitatibus, ob quas priuilegia illa in illo loco tributa fuerunt. *Ita decidunt Bartol. Iaſon. Alexand. Zaſius & alij ad leg. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. oblig. Innocent. ad capitul. Abbate, de ſentent. excommun. gloſ. & Ioann. Andreas, ad capitul. priuilegium, de regul. iur. in text. & ad capitul. & hoc diximus ad verb. deſtructa, decimo ſexto, quæſtione ſeptima, & ad capitul. Statutum, ad verbum collegiatas, de elect. li. 6.*

Non eſt etiam à propoſita materia admodum alienum, quod *conſil. ſuo 38. incip. dico dictum emptorem, &c. lib. 1.* ſcribit Caſtrenſis, quod diruta & in vniuerſum deſtructa atque collapſa Eccleſia, cui parochiani loci ob ſacramenta, quæ ibidem percipiebant, certas decimas ſoluebant, & quæ de illis certam portionem dabat Epiſcopo, non poteſt Epiſcopus eam portionem à poſſeſſoribus bonorum earundem decimarum petere, & maxime quidem, ſi & Eccleſia illa periit, & locus ipſe in quo eſt Eccleſia, deuaſtatus ſit, à quo illæ percipi ſolent. Neque enim habet Epiſcopus immediate ius contra laicos eorundem bonorum poſſeſſores, ſed duntaxat contra Eccleſiam ſuper decimis, quas ipſa eiuſque Rector à dictis poſſeſſoribus percipiebat. Ita quod ius percipiendi eaſdem decimas, principaliter competebat Eccleſiæ & Rectori ipſius. *capitul. de decimis 16. quæſtione prima,* quæ iam eſſe deſiit, & cum non ſit in ea Rector, qui ſacramenta & diuina officia exhibere, facere, aut adminiſtrare poſſit, ſequitur quod decimæ illæ à prædictis poſſeſſoribus ſolui non debent, nec ipſi quidem Eccleſiæ quæ non eſt, & quia non exhibentur illa, propter quæ datæ ſunt. Nec Epiſcopo, qui ante deſtructionem nullum ius habebat contra laicos, & eorum bona, ſed contra Eccleſiam & Rectorem in his, quæ ab illis laicis percipiebant. Iura enim ipſius Eccleſiæ (niſi denuo reædificetur, & Sacramenta adminiſtrentur, omniaque de nouo renouentur & reſtaurentur) vnà cum ipſa Eccleſia

perempta ſunt, inquit Caſtrenſis; cum defecerit vtrumque extremum, ſcilicet illud cui debebatur, & cauſa ob quam debebatur, & ius Epiſcopi quod ſuper iuribus Eccleſiæ erat fundatum, *argum leg. repeti. §. rei. ff. quib. mod. vſufruct. amittatur, & d. l. ſeruitutes. §. ſi ſublatum, & Stichum. ff. de ſolut.*

CAP. XXXVI.

Altaria ab Iconoclaſtis confracta & violata, an iterum reconſecrari debeant?

SVMMARIVM.

1. *Conſecratio Eccleſiarum & altarium, apud Latinos & apud Græcos ſemper fuit.*
2. *Altare eſt ſedes corporis Domini.*
3. *Iulianus deriſor altarium quo pacto punitus ſit.*
4. *Altaria reconſecrantur.*
5. *Fulmina ſolent frequenter tangere loca polluta.*
6. *Altaris reconſecratio quando eſt neceſſaria.*
7. *Sigillum Altaris quid ſit.*
8. *Reliquiæ ſanctorum cur Altaribus apponuntur.*

QVemadmodum Dominus olim præcepit Moyſi, vt altare extrueret, illudque mundaret, ſanctificaret, & in ſanctificationem vngeret. *vt eſt Exodi. 26. & 29. c.* ita quoque & ſancta Catholica Chriſti Eccleſia, veritatis columna, erroris neſcia, & à Spiritu ſancto edocta, ab infantia & origine religionis, altaria Deo opt. Max. erexit, eademque ſolemni ritu conſecrauit, & inunxit. † Nec ſolum apud Latinos, verum etiam apud Græcos. Inter Latinos enim ad Burdegalenſes ſcribit B. Martialis vnus ex 70. Domini diſcipulis, ſeſe Aram Deo ignoto pridem dedicatam iuſſiſſe ſeruari, ad conſecrationem Deo vero & viuo; Gallis hactenus ignoto, futuram. Et ſanctiſſimus ille Leo *epiſtola 69. & 83.* teſtatur, ſolis Epiſcopis Altaria conſecrare ac benedicere licere.

cere. Quod Sanctus Hieronymus in epiſtola ſua quam de Choriepiſcopis ſcripſit, confirmans dicit, non niſi ſacerdotes Altaria erigere, vngere, conſecrare, Eccleſias dedicare, chriſma conficere. Apud Græcos quoque id obſeruatum eſſe tum ex multis Chryſoſtomi locis, tum ex Eulochio Græco Venetijs anno 45. impreſſo apparet, dum ſecundum Latinam verſionem ſic habet. *Supplices deprecamur miſericordiſſime Domine, imple gloria & ſanctificatione ac gratia hoc ſanctuarium, ſacrumq́; altare, vt Hoſtiæ incruentæ ſuper ipſo tibi offerendæ, transmutentur in immaculatum corpus & ſanguinem Domini Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti ad ſalutem omnis populi.* Ad quæ verba reſpexit olim S. Optatus Epiſcopus Mileuitanus, qui vixit an. 366. dum aduerſus ſui temporis Iconoclaſtas & Donatiſtas ait. *Quid eſt tam ſacrilegum, quam Dei altaria in quibus & vos aliquando obtuliſtis frangere, radere, & remouere, in quibus vota populi & membra Chriſti portata ſunt: quo Deus omnipotens inuocatus ſit, quo poſtulatus deſcendit Spiritus ſanctus: vnde multis pignus æternæ ſalutis, & tutela fidei, & ſpes reſurrectionis accepta eſt. Quid enim eſt † altare, niſi ſedes & corporis & ſanguinis Chriſti? Quid vobis fecerat Deus, qui illic inuocari conſueuerat? Quid vos offenderat Chriſtus, cuius illic per certa momenta corpus & ſanguis habitat?* hactenus ille. Et quamuis hoc olim riſit Præfectus † Iulianus, nec riſit tantum, verumetiam contra ſacrum altare minxit, id tamen (vt author eſt Theodorotus) inulte non tulit, ſed hoc nomine ſæuo morbo correptus, viſceribus putrefactis interijt, excrementis non per meatus egeſtiuos, ſed per os ſceleſtum effluentibus. Neque ex conſecratione Eccleſiæ ſequitur, altaria quoque conſecrata eſſe, *capit. 1. de conſecr. Eccleſ. vel altar.* ſed ſicut Abraham ædificauit Altare Domino, inuocauitque ibi nomen Domini, *vt eſt Geneſis capite 12.* & Noë extruxit Altare Deo, tollens de cunctis volucribus & pecoribus mundi, obtulitque in eo, ita quoque ſancta Dei Eccleſia, non abſque cauſa & ratione, peculiarem requirit conſecrationem Altaris, vtpote in quo Sacramētum corporis & ſanguinis Domini in memoriam eius paſſionis offertur Deo patri, inuocaturque nomen eius. Id quod eleganter obſeruat Ioan. de Turrecremata *ad capit. omnes Baſilicæ.*

G 3

lica, & ad cap. Altaria de conſecrat. diſtinct. 1. Quo loco & omnia alia egregiè myſticè exponit, quæ in conſecratione Altaris adhibentur, nihilq́ue in his ridiculùm aut inſulſum eſſe docet, contra hæreticos, omnes ſacroſanctæ Catholicæ Eccleſiæ ceremonias, quarum ſignificationem non intelligunt, aut certè intelligere non volunt, ridentes; ipſi aliquando habendi ludibrio ab eo, cuius ſponſam nunc violant & iniuriis afficiunt, tanto re vera miſeriores, quanto maius ſupplicium expectant. Recteque *par. 3. q. 83. ar. 3.* dixit B. Thomas, eam Altaris conſecrationem, ſanctitatem Chriſti Domini repræſentare.

4 Et non ſolùm Altaria eiuſmodi ac templa Domino fuiſſe conſecrata, verum etiam † reconſecrata, ſi quando opus erat, aut ſi quando ab hæreticis contaminata, fracta ſeu violata fuerant, ibidem ſatis apparet, dum ita orat Pontifex: *Domine Deus noſter, qui templum hoc redaperuiſti in habitaculum tuũ, per deſcenſum viuifici Spiritus in venerando chriſmate, quod Prophetas & Apoſtolos ſanctificauit: Deinde propter peccata noſtra ipſum contaminari permiſiſti. &c.* Eaque de re in Apologetico religionis Catholicæ, multa ſcribit, & refert Reuerendiſſimus D. Lindanus Epiſcopus Ruremundenſis. Quinimò & Gentilibus hunc morem fuiſſe ſcribit Alexander ab Alexand. *Genial. dierum libro. 5. capit. 13.* vt pollutioni locorum occurrerent, ideo quod ea fuit Aruſpicum opinio, quod † fulmina magnopere fierent in locis pollutis. Et Cicer. *in oratio. de Aruſpicum reſponſis*, teſtatur, etiã dijs quibuſdam expiationes decretas fuiſſe. Et ſanè extat huius conſecrationis elegans exemplum: *1. Machabæor. 4. ca. in hæc verba: Dixit Iudas Machabæus & Fratres eius: Ecce contriti ſunt inimici noſtri: aſcendamus nunc mundare ſancta & renouare. Et congregatus eſt omnis exercitus, & aſcenderũt in montem Sion, & viderunt ſanctificationem deſertam, & Altare profanatum, & portas exuſtas, & in atrijs virgulta nata, ſicut ſaltum vel in montibus, & paſtophoria diruta, & ſciderunt veſtimenta ſua, & planxerunt planctu magno, & impoſuerunt cinerem ſuper caput ſuum, & ceciderunt in faciem ſuper terram, & exclamauerunt tubis ſignorum, & clamauerunt in cœlum. Tunc ordinauit Iudas viros*

viros vt pugnarent aduerſus eos, qui erant in Arce donec emundarent ſancta. Et elegit ſacerdotes ſine macula: voluntatem habentes in lege Dei; & mundauerunt ſancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum. Et cogitauit de Altari holocauſtum, quod profanatum erat, quid de eo faceret: & incidit illi conſilium bonum vt deſtrueret illud, ne forte illi eſſet in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes, & demoliti ſunt illud. Et repoſuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret Propheta, & reſponderet de eis. Et acceperunt lapides integros ſecundum legem, & ædificauerunt Altare nouum ſecundum illud quod fuit prius, & ædificauerunt ſancta, & quæ intra domum erant intrinſecus, & ædem & atria ſanctificauerunt. Et fecerunt vaſa ſancta noua, & intulerunt candelabrum, & Altare incenſorum, & menſam in templum, & incenſum poſuerunt ſuper Altare, & accenderunt lucernas, quæ ſuper candelabrum erant in templo.

Quibus ita conſtitutis ac præmiſſis, quæſtio in eo eſt. 6 Vtrum Altaria ab hæreticis vel alijs contracta ſeu violata, reconſecrari debeant necne? eiuſque quæſtionis reſolutio ex conſtitutione Alexandri III. Pontificis Max. *in dict. capit. 1.* facile haberi poteſt, dum in duobus caſibus eam reconſecrationem deſiderat. Quorum primus eſt, ſi motum fuerit Altare. Id quod tunc heri exiſtimat Archidiaconus, *ad cap. ſi motum de conſecrat. diſtinct. 1.* Si vel ex toto deſtructum & poſtea reædificatum ſit, vel in coniunctione menſæ ſeu tabulæ & inferioris ſtructuræ, ex amotione ſeparatio facta ſit. Nam quando Altare eſt firmum, ſtabile ac fixum, non tantum conſecratur tabula, ſed totum Altare, ſic vt conſecratio intelligatur principaliter in coniunctione lapidis ſuperioris & ſtructuræ inferioris, & proinde ſi totum Altare ſine motione menſæ & lapidum ei coniunctorum, artificio quodam moueatur de loco ad locum, vel in eodem loco, nulla reconſecratione opus eſt, *ſecundum eundem Archidiaconum ibi, Henricum Bohic, & alios ad dict. cap. 1.* Secundus vero eſt, quando lapis ſuperpoſitus, qui ſigillum continet,

confractus aut etiam diminutus eſt. Id quod maiorem explicationem requirit. † Etenim *vt ad d. capit. 1. num. 2. ait Panormit.* quando conſecratur Altare, fit vnum foramen paruum, vel in ſuperiore parte in ipſa menſa lapidea Altaris, vel ante Altare, vel in latere dextero Altaris, & poſt conſecrationem clauditur paruo lapide quadrato aut rotundo, & paruus ille lapis vocatur ſigillum, quod ſicut denotat & deſignat ipſum ſigillantem, ita ipſe lapis denotat locum eſſe conſecratum. In ipſo vero foramine apponuntur reliquiæ ſanctorum, & nomen Epiſcopi conſecrantis, & nomen ſancti in cuius honorem conſecratur. Quomodo & Socrates *in Tripartita hiſtoria ait.* quod Zeno cum Eccleſiæ Gazæ epiſcopatum accepiſſet, imperante Theodoſio, fabricata Baſilica ante ciuitatem, & Altari fixo oſſa Euſebij, Nectarij & Zenonis: collocauit iuxta ſanctum Neſtorem. Et beatus Auguſtinus *cap. 12. confeſſ. & Tomo ſecundo, epiſt. 59. & Tomo quinto, lib. 21. cap. 25. de ciuit. Dei. Quis, inquit, aliquando audiuit fidelium, ſtantem ſacerdotem ad Altare, etiam ſuper ſanctum corpus Martyris, ad Dei honorem cultumq́; extructum, dicere in precibus, offero tibi Petre, Paule, vel Cypriane?* Ac rurſum Aurelius Prudentius Chriſtianæ antiquitatis peritiſſimus & fideliſſimus teſtis, D. Eulaliæ virginis nobiliſſimæ encomium celebrans, ex illius more aſſerit: Altare Dei fuiſſe ſacris D. virginis oſſibus conſecratum. Cuius rei ſi

8 quis rationem exquirat: Reſpondeo, † quod ſicut pretioſa eſt mors iuſtorum in conſpectu Domini, eorumque gratia & precibus nobis parcit, quomodo & olim propter Dauid ſeruum ſuum pepercit ciuitati: ita quoque poſitis ob eius conſpectum ſanctorum reliquijs, futurum putat Eccleſia, & vt gratior ei ſit oblatio, & magis exorabilis, Dominus. Ad quod alludit illud quod *Eccleſ. Hierarch. cap. 3.* ſcribit beatus Dionyſius, dum ait: *Sed & illud ſacratius intuere, quod impoſitis ſancto Altari venerabilibus ſignis, per quæ Chriſtus & ſignatur & ſumitur, adeſt protinus atque incunctanter ſanctorum deſcriptio, coniunctionem vnionemq́; cum illo altiſſimam & ſacratiſſimam iudicas.* Et ideo magna olim inter veteres fuit quæſtio: Vtrum altaria ſine reliquijs ſanctorum conſecrari poſſent nec ne? Et ea in re vnus ex multis ita reſoluit Ioan.

de Turrecremata antiquus & doctus interpres, *ad cap. Placuit, de conſecrat. diſtinctione prima.* quod licet Sanctorum reliquiæ non ſint de ſubſtantia conſecrationis Eccleſiæ vel Altaris, tamen non facile debet Altare ſine reliquijs iſtiuſmodi conſecrari, ſi haberi poſſint. Et cum haberi non poſſunt, ſolent plerique ſacroſanctum Chriſti corpus apponere, quod an fieri debeat & conueniat, *ad dict. cap. 1. num. 2.* diſputat Panormitanus. Et licet *teſte Auguſtino, cap. 27. lib. 8. de ciui. Dei*, nec ſacerdotes conſtituimus, nec ſacrificia offerimus martyribus, & ſanctis noſtris, quia hoc Deo competit: eos tamen & eorum reliquias colimus & honoramus. Nam vt *lib. 4. de orthododoxa fide capit. 16.* ſcribit Damaſcenus, fontes nobis ſalutares dominator Chriſtus præbuit, Sanctorum reliquias, multimoda beneficia ſcaturientes, vtpote per quas Dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leproſi mundantur, tentationes & triſtitiæ ſoluuntur. *Qua de re & plurima quoque ſcribit Hieronymus contra Vigilantium, & idem B. Auguſtinus lib. 9. confeſſ. cap. 7.* Quæ cum ita ſint, neque perperam & ſine fructu ſacris altaribus imponuntur, neque vanum aut leue cenſeri debet, ſi confracto aut diminuto illo lapide, qui ſigillum continet, noua conſecratio ſeu reconſecratio eſt neceſſaria, cum non difficulter ex eo aliquid vel excidere, vel contaminari, vel aliter quam oportet, tractari potuerit, & cum hæc ſancta menſa ſit vice loci ſepulturæ, in quo poſitus eſt Chriſtus, aut, vt alij volunt, deſignat præſepe Domini, geritq ue typum ſpiritualis altaris, mirum videri non debet, ſi tam religioſe haberi ac ſeruari debeat. Quod autem reconſecrationem neceſſariam eſſe dicimus, cum hic lapis qui ſigillum continet, confractus & diminutus eſt, ita accipi atque intelligi oportere ſcribit Innocentius Tertius Pontifex Maximus, ſi enormiter læſus ſit, ita vt tota penè illius forma immutetur, *ca. Quod in dubijs. & ibi Doctores, de conſec. Eccleſiæ.* Etenim paria ſunt aliqua eſſe fracta, *inquit Anchor. ibi* & enormiter eſſe læſa non etiam ſi leuis & modica ſit offenſio, quæ nec Sanctorum reliquias, nec cõſecrationem ipſam attingat. Et fuſius hac de re. *ad d. capit. Si motum,* loquens Ioannes de Turrecremata, multis quidẽ verbis, ſed in ſubſtantia his caſibus, prædictam Altaris re-

conſecrationem requirit, ſi Altare ex toto deſtructum eſt: ſi ſuperior tabula vel menſa in qua fit principaliter conſecratio, vel mota, vel ſua forma mutata, vel in angulis & cornibus conſecratis; vel alias vltra medietatem ſeu enormiter (quod arbitrio Epiſcopi relinquitur) fracta ſit: ſi aliquis de lapidibus principalibus ſtipitis menſam contingentibus amotus ſit, veluti cum ſuper quatuor columnas Altare erectum eſt; ſi ſigillum Altaris fractum aut diminutum ſit, & denique ſi quando ſic angeretur Altare, quod ſuperiorem ſuã formam amitteret. Aliud igitur eſt de lapidibus parietis ſiue ſtipitis qui non tangunt menſam, aut quibus lateraliter Altare compaginatum eſt, eorum enim motio reconſecrationem non requirit. *Dd. in dict. capit.* 1. At vbi Eccleſia polluta eſt, ſicut illa recõciliari & expiari debet, ita quoque & Altaria quæ in eo exiſtunt. *Panormit. & alij in capit. propoſuiſti, de conſecrat. Eccleſ. & Angelus Clauaſius in ſua ſumma ad verbum, Altare, nume. 4.*

CAPVT XXXVII.

Altaria & templa an ſint reconcilianda, in quibus vel ſacerdotes ab hæreticis, vel hæretici à ſacerdotibus occiſi ſunt?

SVMMARIVM.

1. *Mors ſanctorum eſt pretioſa in conſpectu Domini.*
2. *Sacerdos inuaſus in Eccleſia, poteſt aggreſſorem ſuum occidere, & nihilominus deinde ſacrificium peragere.*

QVoniam vero Altaria vna cum templis pollutis reconcilianda eſſe diximus: non inopportunè hic quæri poteſt, an Eccleſia polluta eſſe videatur, & reconciliatione iſtiuſmodi opus ſit, ſi ab inſanis hæreticis iconomachis & iconoclaſtis, ſacerdos aliquis vel laqueo ſuſpenſus, vel multis vulneribus confoſſus, & pro fide Catholica martyrio affe-

affectus ſit, ſicut accidit in beato Thoma Cantuarienſi Epiſcopo? Nam cum ſanguis martyris Eccleſiam non polluat ſed ornet, ſitque † pretioſa mors ſanctorum inconſpectu Domini, ſunt qui exiſtimant propter eiuſmodi ſanguinis effuſionem non polluentem ſed ſanctificantem, nulla reconciliatione opus eſſe. Sed quoniam Eccleſia polluitur non propter martyris paſſionem, quæ Deo gratiſſima eſt, ſed propter perſecutoris actionem quæ Domino diſplicet: vtique cum Petro Paludano, & Hugone exiſtimat Ioannes de Turrecremata *ad capitul. ſi motum, de conſecrat. diſtinctione prima.* contrariam partem eſſe veriorem, eoque magis, quod ſi ratione delicti reconcilianda eſt Eccleſia vbi iniquus occiditur, multo magis reconciliari debet, vbi ſanguis iuſti effunditur. *argum. capitul. ſi non licet. 23. quæſtion. 5.* quo caſu maiore iniuria Eccleſia affecta fuiſſe videtur. 1

E contra vero, ſi ſacerdos † eiuſmodi impium aggreſſorem in templo occidat, nulla reconciliatio eſt neceſſaria. Etenim non niſi iniurioſa ſanguinis effuſio Eccleſiam polluit, *ca. vnico. de conſecr. Eccleſ. lib. 6.* Iniurioſa autem non eſt, quæ fit ad defenſionem propriam ac rerum ſacrarum. *l. vt vim. ff. de iuſt. & iure. cap. de his, 20. diſtinct.* Et ideo dixit Ioan. de Lignano *in ſuo tractatu de iuſto bello.* quod ſi ſacerdos ad Altare celebrans inuaditur ab aliquo, poteſt dimittere celebrationem ac ſe defendere, & ſi in illa rixa ſe defendendo occidat aggreſſorem, poteſt in continenti ad Altare redire, & miſſam peragere. *Quod ſequitur Panormi. in capit. clerici. 1. de vita & honeſt. cleric. & Hippolytus ad leg. is qui aggreſſorem, numer. 3. C. ad leg. Cornel. de Sicarijs.* 2

CAP. XXXVIII.

Altaria omnia ſi demolita ſint, an alijs relictis, alia pauciora duntaxat reparari aut de nouo ædificari poſſint?

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Hæretici ſacræ ſcripturæ verba ſemper cauillantur.*
2. *Altaria fuiſſe plura olim in Eccleſia.*
3. *Miſſas an plures vno die fieri expediat.*
4. *Miſſæ cur nunc ſunt plures quàm olim.*
5. *Altaria quando deſtrui poſſunt.*

IN Concilio Meldenſi ſcriptum erat hoc pacto: *Eccleſiæ vel Altaria quæ ambigua ſunt de conſecratione, conſecrentur: & ſuperflua Altaria deſtruantur. cap. Eccleſiæ, de conſecr. diſtinct. 1.* Ex quo factum eſt, † quod plerique improbi
1 & phanatici homines, occaſionem quærerent dicendi & arguendi, inutilem nec ferendam eſſe tot altarium conſtructionem, quot hodie paſſim in Catholicis Chriſti Eccleſijs reperiuntur, atque proinde poſt vaſtationem templorum & altarium, nihil referre, ſiue vnum ſiue plura reficiatur, quinimo vnum ſufficere, de pluribus nihil ſcriptum extare. Et ſicut ſacra ſcriptura ſobrijs ac prudentibus ſalutarem præbet alimoniam, ſtultis verò & impijs hæreſeos, maioriſque impietatis miniſtrat occaſionem, vt qui aranearum in morem nihil ex illis præter exitiale venenum ſugunt: ita quoque & huius temporis hæretici, non ſacrorum canonum authoritati ſubijci, ſed eos ſibi ſubijcere cupiunt, eorumque verba captant, & ſenſum relinquunt. † Sed ſi oculos aperire, & vete-
2 rum ſcripta diligenter excutere vellent, non difficili negotio inuenirent, plurium altarium vſum, non ex noua & recenti inuentione, ſed ex antiquo Eccleſiæ ritu receptum eſſe. Etenim *in orat. in lauacrum* D. Gregor. Nazian. meminit magni altaris, indicans & tunc fuiſſe parua altaria. Ait enim: *Statio in qua poſt baptiſma ante magnum altare conſtiteris, futuræ gloriæ præludium eſt.* Et conſtat Gregorium Magnum cùm paternam domum in cliuo Schauri poſitam, in monaſterium redegiſſet, in illius monaſterij Eccleſia quatuor altaria erexiſſe. Et ſanè non longè ab hac diſputatione, ea quorundam
3 diſtat contentio, † an magis expediat in vna Eccleſia quolibet die vnam duntaxat fieri Miſſam vel plures. Nam qui plura al-

ra altaria non ferunt, hi & frequentiam quoque Miſſarum, quæ in his fieri ſolent, damnare videntur, & antiquitatis & vtilitatis quæ inde prouenit, ignoratione labuntur. Nam præterquam quod in Concilio Toletano & Antiſiodorenſi plures Miſſæ permittuntur: Magnus ille Leo Pontifex *Epiſtola 74.* expreſſis verbis præcipit ſacrificij oblationem indubitanter iterari, cùm numeroſior populi conuentus eſt: quaſi iniquum ſit, eos qui prima diei parte ad Eccleſiam venire non poſſunt, ſua deuotione priuari, & tanti ſacrificij vtilitate carere. Et ſicut panem quotidianum aut ſæpius eodem tempore & loco, quotidianum ſacrificium iterari nihil vetat, nec deteriore loco eſſe debemus, quam olim Iudæi, quos in templo Salomonis & mane & veſperi agnum immolaſſe conſtat, *Exodi capitul. 29.* † Et licet olim non tam frequentes fuerint Miſſæ, ac tot altaria quot nunc ſunt; vel quod minor eſſet Sacerdotum numerus, vel quod in metu perſecutionis altaria tam ſecurè ædificari non poterant, mutatis tamen temporibus & cauſis, etiam eiuſmodi res mutari potuerunt, aucto ſcilicet Dei populo, eoque in infinitam pene multitudinem excreto. Alioqui enim, propterea quod ſub ętate Apoſtolorum vix in qualibet ciuitate vna domus diuinis ædificiis dedicata erat, nunc dicendum foret, egregia hæc templa ac Monaſteria, & tot Baſilicas hac tempeſtate extantes, & magna pietate extructas, dirui, proſterni, & ſubuerti oportere, *vt hæc eleganter in oratione ſua de pluralitate Miſſarum diſſerit Nicolaus Sanderus Theologus Anglus.* Neque etiam ab hac ſententia animum meum dimouere poteſt id, quod ex præallegato Meldenſi Concilio proponitur, propterea quod per ſuperflua altaria, eorum pluralitatem non deſignat, ſed ea duntaxat intelligit, quæ vel Sanctorum reliquias non habent, *Gloſſa in dict. capitulo Eccleſiæ, ad verbum ſuperflua*, vel competenti dote deſtituuntur, *ca. Omnes Baſilicæ, de conſ. diſtin. 1.* vel per villas & agros, in quibus nullum corpus, aut nulla oſſa Martyris condita ſunt, negliguntur, *cap. placuit, & cap. concedimus, ead. diſt.* Nam alioqui hoc abſurdi ſequetur, quod Sacerdotes quos in vna eademque Eccleſia ſæpe conſtat eſſe plurimos, quotidie ſi velint, celebrare non poterunt: & quod multorum defunctorũ

pia

piæ voluntates fraudabuntur, qui pro ſua deuotione & reli-
4 gione, in alijs & alijs altaribus Miſſas fundarunt. Non dico magnam altarium frequentiam ac multitudinẽ in Eccleſijs Catholicis plane eſſe neceſſariam, ſicut in pleriſque Eccleſijs Cathedralibus rariora extant, neque hoc etiam requiro, vt omnino totidem altaria reparentur & extruantur in Eccleſijs deuaſtatis, quot ante erant, ſed pijs hominum fundationibus, decori atque honori Eccleſiæ, nihil detrahendum eſſe cenſeo, habita etiam ratione multitudinis ſacerdotum, qui in Eccleſia verſantur, arbitrio ac moderatione Epiſcopi Diœceſani. Quibus etiam ceſſantibus exiſtimo ab eiuſmodi altarium demolitione, propter ſcandalum populi, quod his calamitoſis temporibus facile oriri poſſet, quantum fieri poterit abſtinendum eſſe, ſicut, & olim in Concilio Africano, demolitio altarium propter ſimile ſcandalum publicum fieri prohibetur, quæ eo ſcandalo non ſubexiſtente, fieri debuiſſet: *dict. cap. Placuit, de conſ. diſtinct. 1.*

CAP. XXXIX.

Altaria deiecta & demolita, ex qua materia reparari ſeu reædificari debeant?

SVMMARIVM.

1. *Templorum apud veteres varia figura.*
2. *Altarium olim diuerſitas.*
3. *Apoſtoli cuiuſmodi altaribus vtebantur.*
4. *Altaria cur hodie ſint lapidea.*
5. *Calices ſacri quales eſſe debeant.*
6. *Cereorum antiquus in Eccleſia vſus.*

1 Qvemadmodum † olim apud veteres variæ fuerunt templorum formæ, vt quod pleraque deſuper patens foramen haberent, plæraque humili loco & ex humili materia conſtructa erant, plæraque etiã mira arte, luxu ingenti,

ingenti,marmoreque & auro elaborata, *vt refert Alexander ab Alexandro libro ſecundo, Genialium dierum capit. 22.* ita quoque varij generis apud eos erant altaria & aræ. † Superis enim è terra exaltatis aris: terreſtribus in terra: inferis vero ſub effoſſa terra ſacra facere conſueuerant, & apud Iudæos diu ſeruatum fuit, vt terreſtribus dijs in cauernis: Soli vero in ſublimi ſacrum facerent. Nonnunquam ſine ara in nudo ſolo & pauimento. Nonnunquam etiam ſuper eſcharã, ſicut Eumenæus apud Homerum. Aliquando vero ſuper aram vel quadratæ figuræ, vel alterius, ceſpitem ex gramine ſeu verbenas apponentes, eandemque fronde ornantes, vt Ioui eſculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrtho, Herculi populo, Baccho hedera, Pani Pino, Diti autem cupreſſo. Sic & olim in veteri teſtamento altaria ex varia materia, non tantum ex lapide, confecta eſſe conſtat. Nam *vt eſt Exodi 20. capit.* dixit Dominus ad Moyſem: *hæc dices filijs Iſraël. Altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper eo holocauſta & pacifica veſtra, oues veſtras & boues, in omni loco in quo memoria fuerit Nominis mei. Veniam ad te & benedicam tibi. Quod ſi altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de ſectis lapidibus.* Rurſum vero, *vt eſt 3. Regum cap. 7. Fecit Salomon omnia vaſa in domo Domini aurea: altare aureum, & menſam ſuper quam ponerentur panes propoſitionis auream.* Legimus etiam *Exodi 36. & 37. capit.* altaria fuiſſe conſtructa e lignis Sethim, ſicut & hodie in Eccleſia Lateranenſi dicitur extare altare ligneum, in quo olim beatus Petrus, alijque ſancti dicuntur celebraſſe. Ad quæ omnia reſpexiſſe videtur ſuis ſententijs beatus Bernardus, dum ſic ait: *Altaria quibus vota ſuperponere debemus, tria ſunt: diuinarũ ſanctionum impletio, quod fit de lignis Sethim in deſerto: beatorum multiplex aduocatio, quod fit de lapidibus quos ferrum non tetegit: redemptoris humilis incarnatio, quod fit de terra.* Sicut & ex iterum ſubijcit, quod tria ſunt operimenta altaris. *De peccatis pœnitentialis afflictio, quæ eſt cilicium. De veniæ dis lætitiæ magnitudo, quæ eſt velut æs ſonans: De tiæ præconialis iubilatio, quæ rutilat velut aurum.* Quæ ita ſint: mirum videri poteſt, quod in Concilio ponenſi cautum fuit, altaria lapidea eſſe oportere, *capituli*

capitul. altaria, de conſecr. diſtinction. prima, & aliter conſecrari non poſſe. Sed cum cuiuſque temporis cauſas & rationes perſcrutamur, vtique cum Ioanne de Turrecremata
3 *ibi*, dicere poterimus, quod cum † à Pontificatu B. Petri Apoſtolorum Principis, vſque ad tempora B. Sylueſtri, rabies & gladius perſecutoris non ceſſaret, nullaque certa eſſet Epiſcopalis ſtatio, vbicunque neceſſitas compulit, ſiue in cryptis, ſiue in domibus fidelium, ſiue in alijs locis quibuſcunque, ſuper altare ligneum in modum arcæ concauum, quod à ſacerdotibus vbicunque Epiſcopus Romanus latitabat, ponebatur, miſſam celebrabant, teſte Alexandro de Halis, quem allegat. Quæ ratio cum poſteriorib. ſeculis, depulſisque & fugatis perſecutorum furioſis inſultibus ceſſauerit, factum eſt, vt ab his altaribus ligneis receſſum ſit; at-
4 que vt ex lapide, non ex terra deinde fierent, † vel in memoriam eius, quod ſacroſanctum Christi corpus olim in monumento lapideo poſitum & collocatum fuerat, *vt eſt apud Matth. cap. 27. Marcum, cap. 15. & Lucam, cap. 23.* vel quod altare inter alias ſuas ſignificationes, vt plærique ſentiunt etiam Chriſtum deſignat; quem beatus Paulus, *1. Corinth. 10. cap.* in petra præfiguratum fuiſſe teſtatur: vel etiam quod teſte B. Thoma, reuerentiæ Eccleſiaſticæ magis conuenit, ſolidum atque durabile eſſe illud, quod ſacra vnctione conſecratur. Quibus non multum abſimile eſt, quod ex epiſtola B. Euſebij & Sylueſtri ſacri canones conſtituunt, vt nemo peragat ſacrificium altaris; in ſerico panno aut tincto corporali, ſed in puro lineo vel linteo ab Epiſcopo conſecrato, ſicut corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti in ſindone linea mūda ſepultum fuit, *cap. conſulto. de conſ. diſt. 1.* Et quod olim in veteri teſtamēto ac tempore Salomonis, vel ex lignis Sethim, vel ex auro altare extructum fuit, ad myſticam quandam interpretationem potiſſimum pertinuiſſe, & Gloſſa *ad d. cap. altaria*, quam alij ſequuntur, teſtatur; & ex præcitato B. Bernardi loco apparet. Etenim præter id quod ab eo dictum eſt, cenſent cum B. Thoma plærique, per lignum Sethim, ſignificari mundam, firmam, incorruptam, & ad offerendum ſacrificium bonorum operum præparatam iuſtorum vitam: per aurum vero Salomonis, perfectorum conuerſationem,
qui

qui ſunt in fide firmi, ſapientia fulgidi, & virtutibus ornati, cuiuſmodi decet eos, qui Domino in altari deſeruiunt, lux mundi appellantur, omnium ſunt patres, & ab omnibus venerandi, *cap. ſacerdos 93. diſtinct. capitul. neceſſe. 1. quæſtion. 1.* Et cum aureorum altarium ædificatio, nunc aut impoſſibilis eſſet aut rariſſima, nihil his hodie opus eſt, ſed ſufficit ſi eius generis erigantur lapidea; quæ & facilius haberi poſſunt, & rei propoſitæ, atque ſacrificio noui teſtamenti magis congruunt: vilia tamen non ſint, nec ex terra, in quibus hoc ſacroſanctum Corpus Domini noſtri reponitur. Quod de aureis & alijs altaribus loquens & indicans ſanctus ille Hieronymus, cuius verba recitantur. *in cap. gloria. 12. quæſt. 2. Hæc*, inquit, *tunc probabantur à Domino, quando ſacerdotes hoſtias immolabant, & ſanguis pecudum erat remiſſio peccatorum, quanquam hæc omnia præceſſerint in figura.* Sic & olim in Concilio Rhemenſi Canon. 6. cautum fuiſſe legimus, † ſ ne de ære aut ex aurichalco calix fieret, quia ob vini virtutem, ærugi nem facit, pariterque vomitum prouocat, & vt nullus aut in ligneo aut in vitreo calice Miſſam faceret, ideo quod & lignum poroſum eſt, & vitrum fragile, ex quo periculum effuſionis Sanguinis Domini imminere poſſet, *cap. ut calix & ibi gloſſa de conſecr. diſt. 1.* Nam quamuis olim ante ea tempora ſacerdotes non aureis ſed ligneis calicibus utebantur, & Sepherinus Pontifex patenis vitreis Miſſas celebrare conſtituit, quia tamen ratio temporis mutata eſt, Urbanus Papa omnia miniſteria ſacra deinde fecit argentea, & ſicut in reliquis cultibus, ita & in eo magis & magis, per incrementa temporum decus ſuccreuit Eccleſiarum. Et ne decus matris Eccleſię minueretur, ſed magis cumularetur & amplificaretur: in Concilio Triburienſi ſtatutum fuit, vt deinceps nullus ſacerdos ſacrum myſterium corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti in ligneis vaſculis vllo modo conficeret, *cap. vaſa, dicta diſtinctione prima*, adiecitq; idem Concilium Rhemenſe, vt calix Domini cum patena, ſi non ex auro, omninò ex argento fieret, aut ſi quis tam pauper eſſet, vt talem habere non poſſet, ſaltem ſtanneū calicem compararet, *dict. cap. vt calix.* Et cum facilior ſit argentei vel aurei calicis comparatio, quam altaris ex eo metalli

genere conſtructio, quam nec ſummi quidem Reges hodie faciunt, mirum certè videri non debet, ſi ab vſu eiuſmodi altarium receſſum ſit, aurei vero vel argentei calicis vſus remāſit, iuxta illud Aurelij Prudentij in hymno de ſancto Laurentio: *Argenteis ſcyphis ferunt, Fumare ſacrum ſanguinem:*
6 *Auroq; nocturnis ſacris, Adſtare fixos* † *cereos*. Quem tamen vſum ita demum probat Chryſoſtomus, *homilia* 53. *in Matthaum*, ſi ex rebus iuſte partis hi calices facti ſint. *Ne putemus nobis ſatis eſſe ad ſalutem*, inquit, *ſi cum viduas & pupillos ſpoliaueris, aureum calicem & gemmis ornatum huic menſa offeras*. Igitur in propoſita quæſtione dicimus, eos ad quos Eccleſiarum atque altariū reparatio pertinet, oportere ea, vt in his Domino ſacrificium fiat, ex lapide iuxta dictorum canonum conſtitutionem, extruere vel reparare.

CAP. XL.

An laici effuſam & conculcatam ab hæreticis & iconoclaſtis ſacroſanctam Euchariſtiam tangere, ſuſcipere, & cuſtodire poſſint?

SVMMARIVM.

1. *Laici inter ſacerdotes ſedere non debent.*
2. *Moniales ſacra non tangunt.*
3. *Punitio eorum qui olim arcam tetigerant.*
4. *Miracula quadam de his qui ſacram Euchariſtiam contrectabant.*
5. *Laici in neceſſitate Euchariſtiam deferre poſſunt.*

1 IN Concilio Moguntino cautum fuiſſe legimus, † vt laici ſecus altare, quando ſacra myſteria celebrantur, inter clericos ſtare vel ſedere non præſumerent, ſed pars illa quæ cancellos ab altari diuidit, pſallentibus tantum clericis pate-

pateret. *cap. 1. de vita & honeſt. cler.* Id quod & Clemens Pontifex his quoque verbis conſtituerat: *Sacerdotum alie-rumq́ clericorum Eccleſijs ſeruientium honores, à laicorum lo-co diſcrete apparere conuenit. Quamobrem nulli laicorum liceat in eo loco vbi ſacerdotes & reliqui clerici conſiſtunt (quod pres-byterium nuncupatur) quando Miſſa celebratur, conſiſtere, vt libere ac honorifice poſſint ſacra officia exercere, c. ſacerdotū, de conſecr. diſt. 2.* Quod amplius eſt, etiam † de ſacratis Deo fœ- 2
minis & monachis, in hæc verba reſcripſit Sother Pontifex Maximus: *Sacratas Deo fœminas & monachas, ſacra vaſa vel ſacratas palas penes vos contingere & incenſum circa alta-ria deferre, perlatum eſt ad Apoſtolicam ſedem. Quapropter huius ſanctæ ſedis authoritate, hæc omnia vobis reſecare fun-ditus, quando citius poteritis cenſemus. Et ne peſtis hæc latius diuulgetur, per omnes prouincias abſtergi citiſſime mandamus, c. ſacratas, 23. diſtinct.* Quod ſi ita eſt, vt certè eſt, & ſi Diaco-nus præſente presbytero corpus Chriſti dare non poſſit (vt eſt in Concilio Arelatenſi, quod circa annum 326. coactum fuit,) quantò minus poſſunt hi laici, vel etiam hæ ſacratæ virgines & mulieres, ſacrum Domini noſtri Ieſu Chriſti cor-pus manibus ſuis attingere aut contrectare, vt eleganter ex Concilio Rhemenſi *Canon. 2.* refert tex. *in cap. peruenit. De conſecr. diſt. 1.* dum ait: *Peruenit ad notitiam noſtram, quod quidam presbyteri in tantum paruipendebant diuina myſteria, vt laico vel fœminæ ſacrum Corpus Domini tradant ad defe-rendum infirmis, & quibus prohibetur ne ſacrarium ingredian-tur, nec ad altare appropinquent, illis ſancta ſanctorum commit-tuntur. Quod quam ſit horribile, quamq́ deteſtabile, omnium religioſorum animaduertit prudentia. Igitur interdicit per om-nia Synodus, ne talis temeraria præſumptio vlterius fiat, ſed omni modo presbyter per ſemetipſum infirmum communicet.* Et ſi olim in veteri teſtamento per medium caſtrorum tranſ-euntes præcones, edixerint ne quis appropinquaret ad ar-cam Domini, *vt eſt Ioſue c. 3.* & quinq; millia ex plebe Be-thſamitide percuſſa ſint, eo quod arcam vidiſſent. *1. Regum c. 6.* & Oza quia manum ad eam calcitrantibus animali-bus extēderat, iuxta eandē à Deo ſubita morte mulctatus eſt, 3
H 2 certè

certe multo magis metuere debent laici ſiue ſint maſculi ſiue fœminæ, ne ad corpus Domini manum ſuam extendant.
4 † In cuius rei teſtimonium *ſerm. 5. de lapſis* refert ſanctus ille Cyprianus, quod cum quædam arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt, ne auderet attingere. Et quidam alius ſacrificio à ſacerdote celebrato, partem cum aliis latenter accipiens, ſanctum Dei contrectare non potuit, cineremque ferre ſe apertis manibus inuenit. Addo etiam quod *libr. 8. hiſt. Eccleſiaſt.* ſcribit Zozomenus *c. 5.* quod muliere quadam ab hera ſua ſacroſanctam Euchariſtiam ſibi datam in manus accipiente, ſanctum hoc corpus Domini in lapidem congelauit. Vnde eadem ſua hera perterrefacta, metuens ne quid ſibi mali propter eam rem, quæ diuinitus acciderat, contingeret, ad Epiſcopum curſu contendit, ac ſeipſam prodens, lapidem oſtendit, materiam incognitam & colorem admirabilem habentem, ſimulque veniam cum lachrymis petijt. Refertque etiam *in vita S. Euthymij* Cyrillus Eremita quendam Therebonem qui temere ad adyta & ſacroſancta ingreſſus erat, ignem in quodam diffuſum linteo vidiſſe, & circa ſe conſtitiſſe, vnde retrogreſſus ad templi veſtibulum ſe recepit, & cum magna in ſynaxim reuerentia ſubſtitit. Longè horribilius eſt, quod ſanctus Optatus Epiſcopus. *libr. 3. contra Donatiſtas* ſcribit, fuiſſe qui non tantum ſacram Euchariſtiam indignis ſuis manibus contrectabant, verum etiam eam canibus fundi præcipiebant. Eoſdem vero canes rabie accenſos, ipſos dominos ſuos, quaſi latrones, ſancti corporis reos, dente vindice tanquam ignotos & inimicos laniaſſe, ſanctamque ampullam chriſmatis, quam per feneſtram eiecerant, Angelica manu deductam, Deoque muniente inter ſaxa illæſam concidiſſe. Quæ omnia licet ſint & æquiſſima & veriſſima, quod ſi tamen neceſſitas imminet, veluti ſi impij iſtiuſmodi hęretici, iconoclaſtę & iconomachi qui ſacroſancta pedibus inquinatis conculcant altaria, qui rapaci manu cuncta depopulantur, & qui ſacros calices Chriſti ſanguinis portatores confringunt, ſanctiſſimas hoſtias, ipſamque ſacroſanctam Euchariſtiam excutiunt, atque in terram effundunt, ſicut aliquando factum fuiſſe iam

diximus,& ſæpius ante factum eſſe *libr.13. cap.19.* refert Nicephorus,dum ait,milites eo ingreſſos eſſe, vbi ſanctum repoſitum erat, & ſanctiſſimum Chriſti ſanguinem in eorum veſtimenta effuſum fuiſſe: vtique eo caſu cenſeo laicos tam maſculos quam fœminas abſentibus ſacerdotibus & clericis, eandem ſacroſanctam Euchariſtiam ac ſanctiſſimas hoſtias reuerenter, ſicut diuinam maieſtatem decet, humo attollere, recipere, ex manibus iſtiuſmodi ſceleratorum hominum eiecta occultare, ac deinde ad ſacerdotes Dei cum debita deuotione deferre poſſe. Multa enim in his permittere neceſſitatem,vel ex eo ſolo conſtat, quod in † neceſſita- 5
te etiam loci,qui alias non admittuntur, baptizare poſſunt, *ſanctum eſt. de conſecr. diſt. 5.* Ex quo capite,hoc contrectatione ſacræ Euchariſtiæ, ad verbum Euchariſtia, tradidit Berthachinus. Eaque res exemplo non caret, & eleganter oſtendit Euſebius,etiam puero laico, propter imminentem neceſſitatem, ſacram Euchariſtiam in manum datam fuiſſe. ...enim *li. 6. c. 14. Eccleſiaſt. hiſt.* ex Dionyſio Alexand. ita ...ribit: *Serapion quidam erat apud nos fidelis ſenex,qui diu quidem inculpate vixerat,in perſequutione vero ceciderat.Hic ſæpenumero recipi petierat,verum nemo illi attenderat. In morbo autem conſtitutus,totum triduum mutus,& ſenſuum facultate deſtitutus manſit. Poſt vbi quarto die nonnihil conualuiſſet,nepoti ex filia ad ſe vocato dixit: Quouſque ô fili,detinetis me? Obſecro properate, & me velociter abſoluite. Voca ad me aliquem ex presbyteris, quibus dictis iterum obmutuit. Cucurrit puer ad presbyterum.Erat autem nox: presbyter ægrotabat, eoq; ire cum puero non poterat. Quoniam vero mandaueram, morituros ſi petant, & maxime ſi etiam antea ſuppliciter petierint,admitti debere, vt ſpe bona fulti migrent,parum Euchariſtiæ puero dedit, iuſſitq; vt id infunderet, & in os ſenis inſtillaret. Puer redit,adferens Euchariſtiam. Cum autem è vicino eſſet, antequam ingrederetur rurſus Serapion: Venis,inquit,fili? Presbyter quidem venire non poteſt: tu vero confeſtim facito, quod ille præcepit, meq; dimitte. Infudit puer ac ſimul ori ſenis inſtillauit. Qui cum parum guſtaſſet, mox ſpiritum reddidit.*

Et hæc quidem de reparatione,refectione, & reſtauratio-

ne ſacroſanctarum Catholicarum Eccleſiarum dixiſſe ſufficit, ad gloriam & honorem Dei Optimi Maximi, glorioſiſſimæ ſemper benedictæ & intactæ Virginis, & Matris Mariæ, omniumque Sanctorum ordinum, quorum fauore & beneficio hos noſtros labores abſoluimus anno 1573. profeſſionis noſtræ publicæ decimo octauo, cum præcedentibus annis templa diuino numini dicata, à ſceleratis & infamibus hæreticis plus quam Barbarica rabie, conculcatis omnibus ſacris, eſſent ſpoliata, diruta, euerſa & fœdis incendijs vaſtata, reprimente nihilominus eorum conatus, Clementiſs. Princ. noſtro Phil. Hiſpan. Rege Cathol. eiuſque fortiſſimo Vicario & Locumtenente Ferdin. Duce Albano, per quos ædificium quod conſtruere viſus eſt diabolus, ſtat in deſtruere dignatus eſt Chriſtus, quem ſupplici deuotione oramus, vt omnib. Regibus & Principibus Chriſtianis, eandem animi fortitudinē & pietatem ad debellandos ſanctiſſimi Nominis ſui hoſtes concedat. Etenim cum à Præſulibus Eccleſiarum, & Principibus prouinciarum, in iſtiuſmodi homines remiſſius agitur: egrediuntur de caueis ſuis vulpes nequiſſimæ, & prætenta ſpecie pietatis, ſeducendoque ſupplices, vineam Domini Sabaoth tanto grauius quando liberius demoliuntur. Cum autem aduerſus eos igne Dei fidelium zelus ſuccenditur: in ſuis foueis deliteſcunt, minuſque ſunt noxi, licet occultum ſpargendo virus nocere non deſinant.

FINIS.

NDEX RERVM VERBORVMQVE LOCVPLETISSIMVS.

A — Fol. Nu.

ACceſſorium ſequitur naturam ſui principalis, 42. 4
Actio perſonalis quando datur contra ſingularem ſucceſſorem, 58. 5
ctio popularis qua ſit, 74. 3
ctio ſemel extincta amplius non reuiuiſcit, 94. 2
tus qui non poteſt fieri ſine conſenſu principis, poteſt refici ſi eſt deſtructus, ſine eius conſenſu, 86. 1
tare eſt ſedes Corporis Domini, 101. 2
taria reconſecrantur, 102. 4
taris reconſecratio quando eſt neceſſaria, 103. 6
taria fuiſſe plura olim in eccleſia, 108. 2
taria quando deſtrui poſſunt, 110. 3
tarium olim diuerſitas, 111. 2
taria cur hodie ſint lapidea, 112. 4
npliatio templi quando eſt permiſſa, 10. 5
npliatio & reparatio eccleſiæ quomodo differant, 11. 2
npliatio eccleſiæ an poſſit fieri inuitis parochianis, 12. 3
oſtoli cuiuſmodi altaribus vtebantur. 112. 3
pellare licet ab iniqua taxatione, 38. 5
pellari an poſſit à ſententia lata in cauſa reparationis eccleſiæ. 83. 1
ores grandes quis excidere non poſſit, 52. 1
ores eccleſiæ an debeant applicari ad illius reparationem, ibid. 2
eſta varia Galliæ contra negligentes facere reparationem eccleſiæ. 78. 3
eſtari an poſſint decimæ aut fructus pro reparatione eccleſiæ. 79. 1

B

eficium datur propter officium, 72. 2

Bona prælati an ſint tacite hypothecata, 18. 3

C

Calices ſacri quales eſſe debeant. 113. 5
Campanæ quot eſſe debeant in Eccleſia, 45. 4
Cancelli quid ſint, 44. 1
Canonici & clerici quando ad reparationem eccleſiæ tenentur, 59. 1
Capellæ an teneantur ad reparationem eccleſiæ, 65. 1
Caſtrũ ſi ex ſtatuto fieri non poteſt, reparari tamen poteſt. 95. 3
Cauſa reparandæ eccleſiæ eſt pia & popularis, 73. 1
Cautio certior eſt in rem quam in perſonam, 18. 1
Cereorum in eccleſia vſus, 114. 6
Citatio in omni actu præiudiciali eſt neceſſaria, 50. 1
Ciuitas an habeat ius hypothecæ, 18. 2
Ciuitas quæ non poteſt reſiſtere hoſti, ex deditione in nullum crimen apud ſuum principem incidit. 28. 9
Ciuitas ſi cum hoſte paciſcitur, cui reſiſtere non poteſt, an clerici contribuant, 32. 5
Clauſula appellatione remota, quid operetur, 84. 2
Clericus concubinarius an fructus beneficij bona conſcientia percipiat, 72. 1
Contributio fit ab omnibus quando nauis ob tempeſtatem exoneratur. 31. 2
Clerici diœceſani an teneantur ad reparationem eccleſiæ cathedralis, 66. 5
Collectæ quomodo imponatur, 37. 4
Collecta & Gabella an ſolui debeat de eo quod eſt relictum ad reparationem eccleſiæ, 89. 3
Concluſio quo pacto capiatur contra negligentem reparare eccleſiam, 81. 6
Concubinarij ad certam pœnam condemnari an poſſint, 72. 3
Conſecratio eccleſiarum & altarium apud Latinos & Græcos ſemper fuit, 100. 1
Conſentire videtur qui ad delicta conniuet, 26. 4
Conſtitutio Concilij Tridentini de reparatione capellarũ, 67. 3
Conſuetudo probari debet, 33. 3
Conſuetudo quomodo probetur, ibid. 4
Conſuetudo requirit actus conformes, 34. 5

Con-

Conſuetudo non inducitur ex actu metu geſto. 35. 6

Conſuetudo vicinorum locorum quando attenditur. ibid. 4

Contributio fit ab omnibus, quando nauis ob tempeſtatem exoneratur. 31. 2

Correctio legum eſt euitanda, 20. 2

Crucis veneratio quanta ſit. 2. 4

D

Damni illati reſtitutio, ex iure diuino, naturali & ciuili eſt. 14. 1

Decimæ ad quos vſus applicandæ ſunt. 50. 2

Decimæ an ſint tacite obligatæ pro reparatione eccleſiæ. 53. 1

Deploratio huius temporis. 1. 1

Domicilij translatio an liberet à ſolutione collectæ, aut à reparatione eccleſiæ. 38. 6

Donatio quando præſumitur. 50. 3

Dotium duarum conditio æqualis eſt, niſi altera tempore præcedat, 21. 4

E

Eccleſia polluta reconciliatur expenſis polluentis. 14. 2

Eccleſia, dos, pia cauſa, æquiparantur. 20. 3

Eccleſia quæ ex negligentia prælati læſa eſt, an contra eum agere poſſit. 25. 1

Eccleſia filialis an teneatur ad reparationem matricis. 42. 2

Eccleſia diuiſa ſuo proprio iure vtitur. ibid. 3

Eccleſia an præferatur creditoribus prælati. 55. 5

Eccleſia diues tenetur alere pauperes clericos. 61. 7

Eccleſiæ bona ex quibus cauſis vendi queant. 66. 4

Eccleſia ædificari non debet ae rebus male partis, 69. 3

Eccleſia non eſt loco pauperum. 70. 7

Eccleſia an prius reparanda, an pauperes prius ſint alendi. 71. 9

Eccleſia eſt communis domus omnium. 74. 4

Eccleſiaſticus Iudex cognoſcit inter laicos de pia cauſa. 76. 1

Eccleſiæ reparandæ cura pertinet ad epiſcopos. 91. 1

Eccleſia deſtructa & renouata an ſit eadem, & an retineat iura vetera. 98. 4

Eleemoſyna an ſit in præcepto. 71. 4

Eleemoſyna in re aliena fieri non debet. 69. 2

Epiſcopus an poſſit rem vnius eccleſiæ adijcere alteri. 65. 2

Epiſcopus an malè ablata incerta poſſit conuertere in reparatio-

 nem

nem Eccleſia, 69. 1
Epiſcopus an poſſit dare partem fructuum monaſterio conſtruendo. 70. 8
Excommunicari an poſſit non reparans Eccleſiam, 81. 3
Excommunicatio ſolum ligat animam excommunicati, ibid. 5
Exempla Regum, qui à ſpoliatione templi abſtinuerunt, aut ex his ablata reſtituerunt. 14. 3
Exempla iræ diuinæ in ſpoliatores Eccleſiarum, 16. 4
Exercitu occupante vnius ruſtici prædium, eoq́; illud nimium onerante, & alia omittente, an vicini ad reparationem vel contributionem teneantur, 31. 4
Exemplum horribile de eccleſia ex rapinis fundata, 69. 4

F

Fiſcus quando acquirit ius ad bona delinquentis, 22. 1
Fiſcus quando habeatur loco hæredis, ibid. 1
Fiſcus quando poſtponitur priuato, ibid. 7
Forenſes an teneantur ad reparationem pontium, murorum, & Eccleſiarum. 39. 3
Forenſes an teneantur ad reparationem campanarum. 40. 5
Forenſes an per ſtatutum aut priuilegium ad collectam vrgeri poſſint. 41. 6
Fulmina ſolent frequenter tangere loca polluta, 102. 5

H

Hæres prælati tenetur ad omiſſam reparationem. 54. 3
Hæres quomodo ex delicto defuncti conueniatur. ibid. 4
Hæretici ſacræ ſcripturæ verba ſemper cauillantur. 108. 1
Hæretici corrumpunt textum iuris ciuilis. 2. 3
Impoſſibile neminem obligat. 27. 8
Incendio vrgente an vicini teneantur ad reſtitutionem damni quando illi, ne ignis ad ſe permigret, domum vicini diruerunt. 31. 3
Iudæi an poſſunt habere Synagogas. 92. 2
Iudex an ex officio quid poſſit circa reparationes Eccleſiæ 75. 6
Iudicandum eſt in dubio pro dote, & eccleſia. 21. 5
Iulianus deriſor altarium, quo pacto punitus ſit. 101. 3
Ius canonicum ſeruatur in vtroq; foro in cauſis piis. 18. 4
Laici in neceſſitate Euchariſtiam deferre poſſunt. 117. 5
Laici inter ſacerdotes ſedere non debent. 115. 1

Laici non poſſunt clericis collectam imponere ſuo iure 60. 4
Legatus ſi ſit calix eccleſiæ qualis eſſe debeat, 8. 3
Legata in vnum vſum in alium conuerti non debent, 70. 6
Legatum Fabricæ an ad emptionem ornamentorum eccleſiæ applicari poſſit, 87. 1
Legatum ad vſum pauperum an poſſit conuerti in refectionem eccleſiæ per Epiſcopum. 89. 1
Legatum ad vſum reparationis eccleſiæ quo pacto diſtribuatur, ſi eccleſia reparari vetetur, 90. 4
Ligna & tigna eccleſiæ in quem vſum applicentur, 85. 2

M

Magiſtratus negligens quo pacto puniatur 26. 5
Magiſtratus an potuit reſiſtere necne, pertinet ad officium boni viri diiudicare, 29. 18
Mala non ſunt facienda, vt ſequantur bona. 70. 5
Metus & vis quando excuſent, 27. 7
Miracula quædam de his, qui olim ſacram Euchariſtiam contrectabant. 116. 4
Miſſas an plures vno die fieri expediat 108 3
Miſſæ cur nunc ſint plures quam olim. 109. 4
Moniales ſacra non tangunt. 115. 2
Mors Sanctorum eſt pretioſa in conſpectu Domini, 107 1
Mulieres quare ſint priuilegiatæ. 29. 1

N

Nauis eccleſiæ quid ſit. 45. 3

O

Onus reparandi eccleſiam an ſit perſonale, an reale. 39. 4
Ornamenta eccleſiæ an debeant dari multiplicia. 45. 5
Ornamenta an debeant refici & dari pretioſa, 46. 6
Ornamenta eccleſiæ dare debet, qui eam debet reparare. 59. 2
Ornamenta antiqua eccleſiæ in quem vſum transferenda ſunt. 85. 1

P

Parochiani an ex conſuetudine teneri poſſint ad oblationē. 32. 15
Parochiani quo modo contribuant ad reparationē eccleſiæ. 37. 1
Parochia an poſſit diuidi. 42.
Patronus an capellam dotare teneatur. 67. 1
Patronus an amiſſa priore dote, aliam dare debeat ibid. 2

Patronus negligendo ius ſuum illud amittit. 94. 4
Paupertas epiſcopi præfertur paupertati eccleſiæ, 60. 6
Peccatum non dimittitur niſi reſtituatur ablatum 23. 1
Penſio eccleſiaſtica an ſit beneficium. 61. 1
Penſionarius an teneatur ad decimas Papales. 62. 2
Penſionarius an teneatur ad charitatiuum ſubſidium, & reparationem ciuitatis. ibid. 3
Penſionarius an teneatur ad reparationem eccleſiæ, ibid. 4
Peritis in arte creditur de reparatione, 51. 5
Pontium refectio ad quos pertinet. 33. 2
Populus quando tenetur de iure communi ad reparationem eccleſiæ. 63. 1
Populus debet ſacerdotibus exhibere alimenta. ibid. 2
Prædia an ſint tacitè obligata pro collectis. 59. 2
Prædia regulantur ſecundum conſuetudinem loci. ibid. 1
Prælatus æquiparatur vſufructuario. 9. 4
Prælatus an poſſit non agere contra ſpoliatorem. 74. 5
Prælatus quantum conferat ad reparationem ex fructibus, aut decimis eccleſiæ. 48. 3
Prælatus ſi non reparet eccleſiam, ex illius bonis reparatio fieri debet, 53. 2
Prælati eccleſiæ non debent luxuriari. 61. 8
Præſcriptio quid requirat, 49. 1
Præſcriptio & conſuetudo an differant. ibid. 2
Principis intẽtio præſumitur eſſe talis qualis iure eſſe debet. 23. 2
Princeps rem alterius quando auferre poſſit. 24. 5
Principis officiũ intendi debet circa reparationes eccleſiæ. 76. 2
Proceſſus an fiat executiuè & ſummarie in cauſa reparationis Eccleſiæ. 80. 2
Publica ſalus in ſacris conſiſtit. 74. 2
Punitio eorum qui olim arcam tetigerunt, 114. 1

R

Ratio ſcribendi quæ hic fuit. 7. 7
Reconſecratio eccleſiæ quando eſt neceſſaria. 97. 3
Rector eccleſiæ ad quam curam teneatur in reparatione eccleſiarum. 36. 8
Rectores piorum locorum negligentes puniuntur. 25. 2
Reditus & bona eccleſiæ inter quos diuidantur, 47. 1

Reficiendi & reparandi verbum quo pacto accipiatur. 8. 1
Ragibus ſacramentorum defendendorum cura eſſe debet. 25. 3
Religio contempta quo pacto ſeipſam vlta ſit apud gentiles 3. 5
Reliquiæ ſanctorum cur altaribus apponuntur. 104. 1
Remiſſio homicidij præſupponit pacem offenſorum. 24. 4
Renuntians vſui eccleſiæ an liberetur à reparatione. 64. 4
Reparatio eccleſiæ an eodem planè modo fieri debet quo ante fuit. 8. 2
Reparatio non debet fieri de putridis lignis. 51. 6
Reſcripta principis ſunt accipienda ſine alterius præiudicio. 23. 3
Rex quare poſſit ſe immiſcere de reparatione eccleſiæ. 78. 4

S

Sacerdoti conuenit ornare templum Domini. 59. 3
Sacerdotium Chriſti eſt æternum, 69. 1
Sacerdos inuaſus in eccleſia poteſt aggreſſorem ſuum occidere, & nihilominus deinde ſacrificium peragere. 107. 2
Sacra qua veneratione ſint tractanda, 2. 2
Sigillum altaris quid ſit. 104. 7
Socius reparans rem communem quando repetat ſumptus. 51. 4
Spoliatus quando ante omnia reſtituitur. 82. 7
Statutum & conſuetudo an idem poſſint. 66. 3
Succeſſor in eccleſia cenſetur vt hæres. 56. 2
Succeſſor an teneatur ad ſolutionem decurſæ penſionis. ibid. 2
Succeſſor quando teneatur ſtare locationi prædeceſſoris. ibid. 3
Succeſſor in dignitate an teneatur ad eccleſiæ reparationē. ibid. 4
Supplicia ſacrilegorum quam varia fuerint à Deo iniuncta. 4. 6

T

Taxatores collectarum quales eſſe oporteat. 37. 3
Taxatores iniqui qua ratione puniantur, 38. 4
Taxatio pro reparatione facienda de quibus fructibus beneficij fieri debet. 60. 5
Templorum apud veteres varia figura, 110. 1
Turres eccleſiæ quando poſſunt muniri à ciuibus contra hoſtes. 30. 1

V

Verba in legatis ſunt ſtrictè accipienda. 10. 1
Verba ſunt accipienda ſecundum communem vſum loquendi. 44. 2

Veſtimenta

Veſtimenta & vaſa eccleſiæ debent eſſe munda. 46. 7
Vicinus renuncians vſui communis putei an liberetur à reparatione eius. 64. 5
Vniuerſitas an poſſit excommunicari. 81. 4
Vſufructuarius an poſſit proprietatem meliorem facere. 13. 4
Vſufructuarius vocandus eſt, quando circa proprietatem aliquid innouatur. 50. 2
Vſufructuarius an arbores mortuas lucretur. 86. 3

Z

Zelus patrum contra eos qui templa & res ſacras violabant. 26. 6
Zelus populi ad reparationem eccleſiæ quis olim fuit. 63. 3

FINIS INDICIS.

TRACTATVS
DE
Amortizatione
BONORVM,
A
PRINCIPE
IMPETRANDA.

In quo præcipuè de Statutis prohibentibus re-
rum immobilium alienationes in Eccleſ. & cotti-
dianis circa eadem occurrentibus controuerſiis
ac affinib. quæſtionib. abundè exactiſſi-
meq; diſſeritur.

AVCTORE D. P. PECKIO,
I. C. PHILIPPI REGIS
Catholici, in magno Senatu
Belgico Conſiliario, &c.

Nunc denuo, adhibitâ characterum varietate, ornatius,
emendatiusq; in lucem editus.

Adiecta ſunt Summaria, & Index copioſus.

MONASTERII WESTPHALIÆ,
Ex Officina Michaëlis Dalij.
M. DC. XX.

Digitized by Google

SERENISS.mo PRINCIPI

ALEXANDRO

FARNESIO,

PARMÆ ATQVE PLACENTIÆ

PRINCIPI,

PROVINCIARVMQVE

INFERIORIS GERMANIÆ

GVBERNATORI,

DOMINO SVO

Clementiſſimo.

P. Peckius I. C. S. D.

MAGNA tua in me beneficia extant, Sereniſſime Princeps, quibus etſi dignum nihil referri à me intelligam: volui tamen gratitudinis meæ teſtificationem aliquam Tuæ Celſit. exhibere. Itaque lucubrationes iſtas de amortizatione à Principe impetranda, eidem Celſit. T. dedicandas, tuoq; immortali nomini conſecrandas eſſe exiſtimaui, quas, præterquàm vt Reip. pro modulo meo commodarem, eò ſanè lubētiùs, alacriuſq; ſuſcepi, quo tot calamita-

Digitized by Google

tum quibus miſerrima illa ciuitas Louanienſis (in qua tunc agebam) vſque adhuc oppreſſa iacuit, cogitationem ab animo meo amouerem, ingratumq; ocium, ac tædium requieſcendi fallerem. Nam quin ſciam Celſit. T. bellicis, atque maioribus negociis intentam, iſtiuſmodi ſtudiorum lectioni vacare non poſſe: ſed quod exiſtimo, depulſis harum tempeſtatum tenebris, & boni Dei gratia, pace reſtituta, ab illarum rerum cognitione alienam non fore, quas Principem virum intelligere & vtile & glorioſum eſt. Namurci,

15. Kalend. Auguſti, M. D.

LXXXII.

Digitized by Google

ARGVMENTA
CAPITVM HVIVS LIBRI.

I.

Amortizatio quid ſit. 1

II.

Quæ ſit manus mortua. 1

III.

Amortizatio vnde dicatur. 2

IV.

Quæ ſit cauſa amortizationis, & vbi obſeruetur. 3

V.

Amortizatio an iuri communi ſit conſentanea. 4

VI.

Digitized by Google

Neceßitas poſtulandæ amortizationis an libertati eccleſiæ aduerſetur. 6

VII.

An clerus tuta conſcientia legem amortizationis fraudare poßit. 15

VIII.

Hæres an rem immobilem eccleſiæ legatam, tuta conſcientia contra defuncti voluntatem retinere poßit. 18

IX.

An rei immobilis legatæ æſtimationem hæres præſtare debeat. 20

X.

Hæres qui approbauit teſtamentum defuncti, an rem immobilem legatam, eiuſve æſtimationem præſtare debeat. 27

XI.

Teſtator an hæredem ſub ea conditione ſcribere poßit, ſi rem mobilem eccleſiæ dederit. 33

XII.

Dominium ſeu poſſeßio rei immobilis venditæ ſeu legatæ an

tranſeat in eccleſiam. 35

XIII.

An interdicta poſſeſſoria eccleſiæ, aut manui mortuæ competant pro rebus non amortizatis. 39

XIV.

Venditor, donator, ſeu hæres, rem immobilem, ſponte eccleſiæ traditam, vendicare aut repetere an poſſit. 42

XV.

Eccleſia, ſeu manus mortua an fructus lucretur rei immobilis non amortizatæ. 43

XVI.

Fructus rei immobilis non amortizatæ, ab eccleſia, manuve mortua percepti, cui cedant. 51

XVII.

Eccleſia, ſeu manus mortua, an impenſas in rem non amortizatam factas, recuperet. 56

XVIII.

Eccleſia vtrum pretium venditori ſolutum repetat. 58

An amortizatio à Principe extra territorium concedi poſſit. 78

XXVI.

Amortizatio an ſolo verbo Principis expediatur, etiamſi literæ de ea regiſtrata & ſigillata non ſint. 79

XXVII.

An conſenſus Principis venditionem, donationem, ſeu legatum rei immobilis ſequi poßit. 82

XXVIII.

Vtrum tacitus Principis conſenſus ſufficiat, an verò expreßis verbis amortizatio concedi debeat. 84

XXIX.

Amortizatio an ex diuturnitate temporis interueniſſe præſumatur. 86

XXX.

Amortizatio à Principe obtenta ſuper bonis manui mortuæ teſtamento relictis, an impediat reuocationem teſtamenti. 87

XXXI.

An ex ſolo amortizationis inſtrumento probetur legatum, venditio, donatio rei immobilis. 90

XXXII.

Amortizatio vbi æqua ratione impetrari ſoleat. 92

XXXIII.

Iura amortizationum, an manus mortua ſoluat, an vero hæres teſtatoris, ſeu donator. 94

XXXIIII.

Qua ratione manus mortua ad alienanda bona non amortizata, cogi poſsit. 100

XXXV.

In quibus rebus amortizatio neceſſaria non eſt. 102

XXXVI.

Conſtitutio Principis acquiſitionem rerum immobilium non amortizatarum ſimpliciter prohibens, an ſtatutis inferiorum aliter diſponentium deroget. 108

INDEX

INDEX RERVM VERBORVMQVE LOCVPLETISSIMVS.

Prior numerus paginam, alter numerum denotat.

A.

Actus non egreditur intentionem agentium. 89. 2
Amortizatio an neceſſaria quando vna eccleſia transfert in aliam. 105. 2
Amortizationis defectus à quocunque deferri poteſt. 102. 3
Amortizationis ius an præſcriptionem contra Principem admittat. 177. 3
Amortizationis quæ iura. 93. 1
Amortizationis ratio. 13. 4
Amortizare Princeps an poſſit ſine licentia domini inferioris. 73. 2
Amortizationem non rectè P. Iacobi adiuuationem vocat. 1. 1
Antiquitas tēporis facit præſumi omnia legitimè eſſe facta. 86. 1
Antiquum tempus quod ſit. 87. 2
Æſtimatio rerum immobilium fratribus minoribus relictarum an debeatur. 22. 1

B

Bonifacij 8. Conſtitutiones an rectè in Gallia non receptæ. 7. 2

Conditio

C.

Conditio impoſſibilis quæ. 34. 2
Conditio magis inficit quàm modus. 33. 1
Confirmatio fieri ſolet ſine præiudicio iuris alteri quæſiti, 83. 2
Confirmatio nihil eſt niſi de re confirmata appareat, 91. 1
Confirmatio nihil noui tribuit. 92. 2
Confirmatio ſequens & conſenſus præcedens an eiuſdem ſint effectus, 82. 1
Conſtitutio Caroli II. ſicuti & aliorum de amortizatione. 7. 1
Contractus teſtamento fieri an poſſit, 29. 2
Contrahens contra legem an pretium repetat. 58. 1
Clauſula literis regijs inſeri ſolita. 3. 1
Clauſula codicillaris, quæ vis. 22. 2
Clauſula (fiat vt petitur) quæ vis. 80. 1

D.

Decretum irritans quam vim habet. 24. 3
Decretum nulliter interpoſitum an ad fructus lucrandos ſufficiat. 43. 2
Decuriones cur res ſuas vendere prohibeantur. 51. 2
Dominium miniſteriale ſeu momentaneum quid ſit. 35. 2
Dominium quando ex inutili actu transferatur. ibid. 3
Dominium rerum eccleſiæ penes quem ſit. 51. 1
Donatario an vtilis actio competat ex pacto donatoris. 64. 3

E.

Eccleſia ſine conſenſu Principis, quibus caſibus iure communi non acquirit, 6. 3
Eccleſiaſticis ad exhibendum bonorum catalogum dilatio an concedenda. 101. 2
Eccleſiaſtici catalogum omnium ſuorum bonorum quandoque Principi exhibent. 101. 1
Eccleſiaſticorum opera regiones cultæ. 10. 3
Emens ſcienter rem alienam non agit de euictione. 65. 1

Error iuris an ſufficiat ad fructus lucrandos. 45. 5
Exceptio notorij defectus iuris an obſtet ſpoliato, 41. 2
Extra iuriſdictionis locum quæ licita ſint. 79. 1

F

Fieri aliquid de facto quando ſufficit. 34. 2
Franciſcani bonorum immobilium ne volente quidem Principe ſunt capaces, 6. 4

H.

Hæres an ſoluat impenſas in rem legatam factas. 95. 3. & 100. 4
Hæres fideicommiſſo grauatus ad reſtituendam hæreditatem ſpurio teſtatoris, an in foro animæ teneatur. 19. 2
Hypothecaria agens, quid probare debeat. 62. 1

I.

Impenſæ à quibus poſſeſſionibus repeti poſſint. 57. 2
Impoſſibilia videntur, quæ ſine conſenſu Principis fieri non poſſunt. 23. 3
Indemnitas quid. 93. 2
In lucrandis fructibus an validitas tituli ſpectetur. 43. 1
Intellectus l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. 4. 1
Intellectus. l. ſacra loca. ff. de res. diuiſ. 5. 2

L.

Laudimia an Eccleſia ſoluat. 68. 3
Laudimia ex contractu nullo an debeantur. 69. 4
Laudimia quare debentur. 68. 1
Legata an ex minus ſolenni teſtamento debeantur. 19. 1
Legata vnde oriantur. 95. 3
Legatum incapaci relictum an fiſco cedat, 54. 2
Lex pœnalis an obſtringat conſcientiam. 17. 2
Licentia Principis expreſſis verbis fieri debet. 85. 2

Manus

M.

MAnus mortua variè dicitur. 2. 1

Maritus vendens rem dotalem an de euictione teneatur. 66 3

Minor rem ſuam ſine decreto alienans, pretium cogitur reſtituere. 59. 2

Mortua quæ dicantur. 1. 1

N.

Natura qui obligantur. 15. 1

P.

POena an valeat inutili contractu adiecta. 66. 2

Permiſſa ſunt nonnulla iudici, ad quæ tamen facienda non cogitur. 76. 1

Poſſeſſionis duplex qualitas. 38. 4

Poſſeſſio beneficij bullis non expeditis ſub ſola ſignatura accipi an poſſit. 80. 2

Poſſeſſor bonæ & malæ fidei, an vnus idemque eſſe poſſit. 56. 1

Poſſeſſor malæ fidei quis. 46. 4

Poſſideri an poſſit quod teneri non poteſt. 38. 1

Præſentia conſenſum inducit. 84. 1

Princeps iuſta cauſa exiſtente, diſpenſare an teneatur. 77. 2

Principis conſtitutio an ſtatutis locorum deroget. 109. 1

Principis gratia ante expeditionem literarum, eſt informis. 79. 1

Principis gratia an poſſit per teſtes probari. 81. 3

Principis ſigillum ſubſtantiale eſt. 133. 1

Procurator ſpecialis an ad petendam amortizationem neceſſarius. 73. 3

Prorex an amortizare poſſit. 72. 1

Q.

Quid

QVid de marito. 75. 5
Quid è conuerſo. 109. 2

R.

REditus an amortizari debeant. 103. 1
Reſoluto iure dantis reſoluitur ius accipientis. 62. 2
Res nulliter vendita an iuſta conſcientia retineri queat. 44. 3
Retractus an locum habeat venditione exiſtente nulla. 70. 1

S.

SEntentia nulla an poſſit confirmari. 28. 1
Sententia quæ nulla eſt, non dicitur ſententia. 68. 3
Sigillum Principis ſubſtantiale eſt. 80. 3
Stipulatio facta in contractu antenuptiali ad vtilitatem tertij, poteſt per ſolos contrahentes reuocari. 90. 3

T.

TEſtamentum vaſalli an ex ſequenti conſenſu Principis valeat. 83. 3
Teſtamentum nullum quomodo poſſit approbari. 31. 2
Teſtator præſumitur hæredem grauare, quam minimè fieri poteſt. 95. 1
Turbatus in poſſeſſione an ſine libello poſſit officium iudicis implorare. 40. 2
Turpitudo propria quando allegari poſſit. 42. 2
Tutor aut curator Principis an amortizare queat. 74. 4

V.

VAſallus an extra territorium inueſtiri de feudo poſſit. 79. 2
Venire contra proprium factum quando licet. 43. 1
Voluntas vltima fauorabilis & mutabilis 88. 1

FINIS INDICIS.

Digitized by Google

TRACTATVS DE AMORTIZATIONE BONORVM, PETRI PECKII I. C. CLARISSIMI.

CAP. I.

Amortizatio quid ſit.

SVMMARIVM.

1. *Amortizationem non rectè P. Iacobi adiuuationem vocat.*

PETRVS Belluga Hiſpanus, *in ſpeculo Principis, rub.* 14. amortizationem translationem 1
appellat, iuſſu principis in manum mortuam factam. Benedictus Curtius *in lib. de arreſtis amorum in principio lib. 7.* remiſſionem iuris. Carolus Molin. *ad Conſuetud. Pariſ. parte 1. §. 41 num. 67. & 68.* eandem ſententiam ſequutus, amortizationem, licentiam bona immobilia per manum mortuam retinendi, & in perpetuum poſſidendi, ſiue renunciationem iuris cogendi eam, ad transferendum in idoneum manum, dici poſſe exiſtimat: neque huic abſimile eſt, quod *ad Conſuet. Borbon. §. 25. & 479.* ius morticinij eam vocat Papo. Et omnes quidem multò rectiùs, quàm Petrus Iacobi, qui *in ſua praxi. tit. de cauſis ex quib. vaſal. deb. amit. feud. cap. de acqui. ab eccleſ. §. item adquirit legitimè*, hoc verbo amortizationis, veluti turpi repudiato, adiuuationem potiùs nominandam eſſe arbitratur, quaſi ſcilicet per eam eccleſia iuuetur, id quod nimis vagum ac generale eſt.

CAP. II.

Quæ ſit manus mortua?

by Google

SVMMARIVM.

1. *Manus mortua variè dicitur.*

TAmetſi manus mortua variè dicatur, *quod ex Chaſſan. ad tit. des mains mortes, ſatis liquet:* in propoſita tamen materia, eccleſiam, ciuitatem, collegium, ſiue aliud quodcunque corpus vel eccleſiaſticum, vel ſæculare, quod bonorum capax eſt, manum mortuam vulgò appellamus. Nam ſicut ſemel mortuus, denuò non moritur, ita quoque corpus eiuſmodi, etiamſi omnes perſonæ, ex quibus conſtat, rebus humanis eximantur, & mutentur, immutatum permanet. *l. proponebatur. ff. de iud. l. ſicut. §. in decurionib. ff. quod cuiuſque vniuerſ. nomine. c. quoniam Abbas, de offic. deleg. Molin. d. §. 41. nu. 56.* Mihi quidem ſanè viſum ſemper fuit, ideo manum mortuam dici, quòd quemadmodum morientis hominis manus, id quod comprehendit, firmiſſimè concluſum tenet, neque facile remittit: ſic etiam, quicquid eccleſia, ſeu corpus iſtiuſmodi ſemel adquirit, & in manum, hoc eſt, in poteſtatem ſuam accipit, *vt ad ordina. reg. tom. 1. tit. de lit. obligat. art. 5. glo. 5 ait Rebuff.* non niſi magna cum difficultate & ſolemnitate, in commune hominum commercium poſt deinde remittit, ſed accumulando conſeruat. *c. ſine exceptione. 2. q. 2. de toto tit. de reb. eccle. non alien.*

CAP. III.

Amortizatio vnde dicatur.

SVMMARIVM.

1. *Mortua quæ dicantur.*

1 QVemadmodum lis mortua dicitur, quæ in diſceptatione iudiciali eſſe deſijt. *l. cum lite ff. iud. ſolut.* monachus mortuus, qui communi hominum conſuetudini exemptus eſt. *l. fi. C. de epiſ. & cler. §. ſecundum, in Aut. de nupt.*

excommunicatus & deportatus mortuus, quia à cœtu & frequentia hominum excluditur, *c. plerunque. 12. q. 3. §. adhortatio, in Authent. de nupt.* exhæredatus mortuus, qui inter hæredes ampliùs non eſt. *Speculat, in tit. de fer. §. 1.* ab hoſtibus captus, quia inter ciues eſſe non poteſt. *l. cùm ſtatus. §. ſi ambo. ff. de donat. cau. mor.* Eodem quoque modò eam rem mortuam non abſurdè dici exiſtimo, quæ ampliùs de vna manu in alteram manum viuentium non tranſit, ſed communi hominum commercio eximitur: cuiuſmodi ſunt hæc bona, quæ dicimus, amortizata. Nam & in ſimili Accurſ. *ad l. quod autem ad verb. mortua. ff. de donat. inter virum & vxor.* id mortuum dici putat, ex quo nemo fit locupletior, & è contrà *in Auth. de mandat. princip.* viuere dicuntur prædia, ex quibus homo viuit, hoc eſt, alimenta percipit. Et quemadmodum (*homilia 2. in 1. cap. Matth. teſte Chryſoſtomo*) is qui ad eum modum vitam ſuam inſtituit, vt non iam in carne, ſed in ſpiritu eſſe videatur, membra ſua, quę ex quatuor elementorum generationibus concepit, mortificare dicitur: & ſicuti ea caro vita priuatur, quam à corpore ægri chirurgus, vt noxiam, reſecat: ita quoque ea bona immobilia, quæ principis auctoritate in manum mortuam transferuntur, & per hoc hominum commercio, & alienationis conditione eximuntur, ducta à Gallis voce, amortizari vulgò dicimus.

CAP. IV.

Quæ ſit cauſa amortizationis, & vbi obſeruetur.

SVMMARIVM.

1. *Clauſula literis regijs inſeri ſolita.*

Ecclesijs, Collegijs, cæteriſq; corporib. quæ manus mortuæ appellantur, per amortizationem aduerſus leges principis, bonorum immobilium acquiſitione illis interdicentib, ſuccurritur, earumq; eſt veluti ſolutio, & laxamētū.

Digitized by Google

Eiuſmodi autem leges iam inde à multis ſæculis in Italia, lociſque alijs Romano imperio ſubditis viguiſſe, cum D. Hieronymus *in Epiſtola ad Nepotianum*, tum D. Ambroſ. *epiſt. 31. lib. 5. epiſtolarum* euidenter oſtendunt. In Hiſpanijs quoque receptas eſſe, Petrus Belluga *d. rubr.* 14. teſtis eſt, & ſub Regibus Aragoniæ initium ſumpſiſſe videntur. Per vniuerſam Galliam nihil illis vſitatius eſſe, Faber *ad l. quoties. C. de rei vendic.* Papo *d. §. 25. & 470.* Maſuer. *in tit. de loca. & cond.* referunt. Idque ab omni æuo (*inquit Guilielmus Benedicti ad c. Raynutius, ad verb. & vxorem, numer. 3. & 4. de teſtam.*) adeò quidem, vt in literis regijs, tam in poſſeſſorio, quàm in petitorio iudicio, ſuper rebus immobilibus acquiſitis eccleſiæ conceſſis, ſemper penè hæc clauſula in calce ſubnectatur, [prouiſo, quod habita poſſeſſione pacifica, teneatur eas infra annum, & diem extra manum ſuam ponere, & in perſonam capacem transferre, aut conſenſum Regis obtinere.] In Belgio noſtro per Burgundos Principes latæ fuerunt, eaſque Carolus V. Imperator amplificauit, confirmauitque.

CAP. V.

Amortizatio an iuri communi ſit conſentanea?

SVMMARIA.

1. *Intellectus l. 1. C. de ſacroſ. eccleſ.*
2. *Intellectus l. ſacra loca ff. de rer. diuiſ.*
3. *Eccleſia ſine conſenſu Principis, quibus caſibus iure communi non adquirit.*
4. *Franciſcani bonorum immobilium ne volente quidem Principe, ſunt capaces.*

1 POſtulandæ amortizationis neceſſitatem, longe largeque à iure communi diſſidere, prorſus non dubito: ſicut de rebus per teſtamentum eccleſiæ, collegio, xenodochio, monaſterio, & in vniuerſum, cuicunque manui mortuæ relictis ſiue de ijs, quæ ſucceſſionis, donationis, venditionis, alio quocunque titulo, in corpora huiuſmodi transferun-

feruntur, agatur. Magnus enim ille Conſtantinus, qui tot opibus eccleſiam amplificauit, tot egregijs muneribus & trophæis auxit, tot honoribus & cæremonijs ornauit, vnicuique licentiam dedit, ſanctiſſimo, catholico, venerabilique Concilio, bonorum quod optaret, relinquere, neque caſſa iudicia eius eſſe, *l.* 1 *C. de ſacroſ. eccleſ.* Et licet nonnulli per catholicum, venerabileque Concilium, Synodum tantùm intelligi poſſe exiſtiment, inter quos etiam Alciatus eſt: crebriore tamen interpretatione, de quocunque eccleſiaſtico collegio acceptum eſt. Eaque interpretatio Iuſtiniani Principis conſtitutioni conſentanea eſt, qui inquit: *Si quis in nomine magni Dei, & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, hæreditatem, aut legatum, eccleſiæ reliquerit, iubemus, vt eius loci eccleſia, in quo teſtator domicilium habuit, relictum capiat. §. ſi quis, in Authent. de eccleſia. titu.* Tum verò, etſi monaſticam religionem profeſſi, à ſucceſſione parentum, hodie vbique ferè, moribus populorum, excludantur, eaque bona illis deferuntur, qui ab inteſtato illis alioquin eſſent ſucceſſuri. *Maſuer. tit. de ſucceſſ. verſic. item per conſuet. Chaſſ. ad conſuetud. Burgund. tit. des ſucceſſions. §. 14. Io. Imbertus in ſuo Enchiridio, ad verb. monachus.* Leges tamen Romanæ, & monachos, & monaſteria admiſerunt, *c. in præſentia, de prob. Auth. ingreſſi. C. de ſacr. eccl. l. Deo nobis. C. de epiſ. & cler.* eaque donationum rerum, tam mobilium, quàm immobilium capacia eſſe voluerunt. *c. ſancimus. C. de dona. l. ſi quis ad declinandam. C. de epiſ. & cle. c.* 1. *de immun. eccleſ. lib.* 6. quin & domos, fundos, territoria, totaſque hæreticorum prouincias eccleſiæ adiunxerunt. *l. Arriani. C. de hære. & Manich. d. Auth. de eccleſ. tit.* id quod eiuſdem Conſtantini donatio, à Ludouico, alijſque Romanis Principibus confirmata, manifeſtè demonſtrat.

Quæ cùm ita ſint, neſcio quid illis in mentem venerit, qui ideò amortizationem iuri communi conformem eſſe aſſeruerunt, quod Vlpianus, alijque veteres, locum publicum, non aliter ſacrum fieri reſponderunt, quàm cùm Princeps eum dedicauit, vel dedicandi poteſtatem dedit. *l. ſacra loca. ff. de rer. diuiſ. l. vltima. ff. vt in poſſeſſ. legat.* Nam cùm res ſacræ nec per quoslibet, nec quibuslibet, ſed ſelectis verbis, autoritate publica, & ritu quodam ſingulari adhibito

 fiant:

fiant: *vt libro 2. de legib. ſcripſit Cicero, & in §. ſacræ res. Inſtitut. de rerum diuiſ. oſtendit Iuſtinianus*: & cum loci publici mutatio ad ſtatum publicum pertineat, id quod ex ædilitijs edictis ſatis apparet, ac denique, cùm res ſemel Deo dicatæ, ad vſus humanos deinde transferri non poſſunt, *cap. ſemel, de regul. iuris, in 6.* longè alia eſt ratio, ob quam lex ſcripta eo caſu conſenſum Principis requirit, quo locus publicus conſecratur. eo vero caſu non requirit, quo bona immobilia, atque profana, & temporaria, in Eccleſiam transferuntur: maximè cum eorundem bonorum, neque tam difficilis, neque tam rara eſt alienatio, quàm ſacrorum, & cum onere ſuo ad eccleſiam tranſeant. *c. tributum 23. quæſt. 8.* & indictiones, collectaſque, ob neceſſitatem publicam iniunctas ſæpiſſimè ferunt. *l. ad inſtructionem & l. iubemus C. de ſacroſ. eccleſ.*

3 Sunt tamen nonnulli caſus in quibus abſque conſenſu Principis, etiam iure communi nihil acquirit eccleſiæ. Nam ſi quis rem emphyteuticam, à Principe acceptam, in eccleſiam transferri velit, ſine conſenſu eius non poteſt, *Panormit. in c. potuit, num. 10. de loca. & conduc.* & Vaſallus de feudo, neque ad vtilitatem eccleſiæ, neque ad commodum alterius inconſulto Principe teſtari poteſt, *c. 1. de prohibit. ſeu alien. c. 1. de aliena. feud. glo. in l. fin. C. de iure emphyteutico.*

4 De ijs autem, qui beati Franciſci arctiorem religionem profeſſi ſunt, expeditum eſt: quod non volenti quidem Principi immobilium bonorum capaces exiſtunt. *Cle. cupientes, de pœnis. Cle. exiuit, de verbo ſignifi.*

CAP. VI.

Neceſſitas poſtulandæ amortizationis, an libertati eccleſiæ aduerſetur?

SVMMARIVM.

1. *Conſtitutio Caroli II. Siculi & aliorum de amortizatione.*
2. *Bonifacij 8. conſtitutiones an rectè in Gallia non receptæ.*

3. Ec-

3. *Eccleſiaſticorum opera regiones culta.*
4. *Amortizationis ratio.*

PEriculoſum ea de re iudicium eſt, quæ vel libertatem eccleſiæ (cui omnes bonos fauere æquum eſt) vel religionem, pietatem, poteſtatemque Principis (cui omnes ſubditos reuerenter obedire, diuina lege mandatum eſt) attingit, atque delibat. Ideoque tametſi ad modum confidenter Petrus Iacobi *in ſua praxi. tit. ex quib. ca. vaſ. feud. amitt.* eos qui iſtiuſmodi conſtitutiones edunt, qui conſtituentibus conſilium dant, qui ad confeſſiones eorum audiendas aſſumpti à talibus legibus non deterrent, excommunicationis, alijſque pœnis, aduerſus vineatores eccleſiaſticæ libertatis editis ſubijci, & ad reparationem damni illati obligari, aſtruat. *Auth. caſſa & irrita C. de ſacroſ. eccl. c. nouerunt de ſent. excom.* Ioannes tamen Breſſianus *ad conſuet. Auerniæ, cap. 21. §. 14. in prin.* alijque nonnulli mitius, modeſtiuſque loquuti, non multum ſibi eas conſtitutiones placere tantummodò fatentur. Nam ſi libertatem eiuſmodi violant, qui ea quæ vel iure communi, vel iure priuilegiario, & ſpeciali competunt, eccleſiæ eccleſiaſticiſque hominibus detrahunt, *quod ad l. 1. C. de ſum. Trinita. aſſerit Fulgoſ. & ſequitur Lapus alleg. 92.* ſi emptio, permutatio, donatio, aliaque rerum adquirendarum genera, omnibus omninò, quibus nominatim interdictum non eſt, iure communi permittatur: ſi in dubio ea interpretatio, opinioque ſequenda eſt, quæ religioni fauet, *l. ſunt perſonæ ff. de religio. & fune.* ſi deniq; libertas, eſt facultas faciendi, quod cuique placet, niſi lege prohibeatur. *l. libertas ff. de ſtat. homin.* certè conſtitutiones rerum immobilium adquiſitionem auertentes, defendi poſſe non videntur. *id quod ad c. perpendimus de ſenten. excom. Cardin. & ad l filiusfa. §. diui. ff de legat. 1. Bartol. & Iaſo. ſenſiſſe comperio.* forſitan hæc eſt cauſa quod (*vt ad conſtitu. incip. prædeceſſorum noſtrorum parte 3. colu. 1. refert. Mat. de Afflic.*) Carolus II. Siciliæ Rex, ſimilem legem reuocauit, ſatiſq; eſſe arbitratus eſt, ſi bona immobilia cum onere ſuo ad eccleſiam tranſirent. *l. fin. C. de exact. trib.* quodq; tam Bonifa. VIII. quam Frederic. II. & Carolus IV. omnem iſtiuſmodi altercationem abrumpere volentes eas conſtitutiones, veluti cum libertate eccleſiæ pugnantes,

reiecerunt, quibus eccleſia, vel ab emptione & acquiſitione bonorum abſtinere, vel ſemel iuſtè accepta, extra manum ſuam ponere iubetur. *id quod, tam ex c.1. & c. fi. de immunit. eccl. lib. 6. quàm ex eorundem Imperatorum confirmatione, tomo 3. Conſilio. ſub finem Conſtantien. Concilij ſubiecta, liquidò apparet* Et quod *lib. 4. cap. 6. Inſtit. Forenſium* refert Imbertus, eius Bonifacij conſtitutiones, in Gallijs receptas non eſſe, exigui momenti eſt, niſi vel omnem auctoritatem Pontificiam, vel tandem quoque, Chriſtum ipſum à Gallia excludere velimus. Nouiſſimè quoq; Concil. Trid. talium rerum poſſeſſiones *ſeſſ. 25. tit. de reg. c. 3.* confirmatæ eſſe videntur.

Audacter tamen, in contrariam opinionem ingens interpretum numerus conſpirat: alij, quia princeps (cuius imperio, & omnes & omnia à mundi vltima origine, ſubdita erant) legem, rebus ſuis, ſibi placentem imponere poteſt. *l. in traditionis. ff. de pact. l. in re. C. mandati.* alij, quia ſicut propriis agris ſitientibus alienos irrigare durum, & penè inhumanum eſt. *l. præſes. C. de ſeruitu.* ita laicos in rebus temporalibus clericis præferri æquum eſt: alij, quia non odio eccleſiæ inducta eſt eiuſmodi conſtitutio, ſed bono publico, ne maiori rerum immobilium parte ad eccleſ. trāslata, laici ſoli publicis oneribus ferendis ſatis non ſint; alij, quia & lex iſta rem ſibi ſubiectam reſpicit, & perſonam ſubditi ſui, ad contrahendum obligandumque ſeſe eccleſiæ inhabilem efficit: alij, quia eccleſię nihil detrahitur, ſed ſolùm adquirere prohibetur, vel *vt ad d. Auth. Caſſa. num. 4. ait Alciat.* non hoc eſt, eccleſiæ iura diminuere, ſed nolle laicos, ſua illi communicare: alij, quia eccleſia non læditur in quæſitis, ſed certam formam accipit, in quærendis: alij, quia ſecularium Principum intereſt plurimum, ne translatis in eccleſiam bonis, & confiſcationum, & laudimiorum, & aliorum plurium dominicalium emolumenta amittant: alij denique, quia voluntas teſtatoris paciſcentis, legem ferentis, & ſtatuentis adæquantur. *l. fin. C. de fideiuſſ.* Igitur, ſicut in certum genus hominum prohibita alicuius rei alienatio, & translatio, vel à teſtatore, vel ex pacto facta, iure defenditur. *d. §. Diui. l. fi. C. de reb. alien. non alien. l. ſi ita quis. ff. de ver. obliga.* ita quoque & lege, & ſtatuto prohiberi poteſt. *l. fi. C. de fund. limitroph. l. fi. C. de fun. rei pat.*

Et ita demum Barbat.conſil. 30. lib.4. Signorol. conſil 21. Maſuer.tit. de locat. Faber ad d l.quoties, Archid. ad c. Romana, de appellat. in 6. Lucas de Penna, ad l. iubemus, Cod. de nauib non excuſ. li.11. Iaſon ad l.fin.C. de iure emphyteut. Bartol, ad l. fi.C. de pac.& conſil.incip.quidam Cola Pauli. Bald. ad c. quæ in eccleſiarum,& conſtitut. Franc. Mignon.ti.des ſengneurie ʒ art.37.n.3 & 4. Alciat.ad d. Auth.Caſſa. & Imbertus in enchridio, ad verb.monachus,omnes vnanimiter ſtatuerunt.

Cæterum,quemadmodum rationes iſtæ neque Panormitano *conſi.26. 62. & 63. & ad c.relatum, de teſtamen.* neque Felyno, *ad c. quæ in eccleſiarum, de conſtit.* neque Frederico, *conſ.86.* neque Angelo, *ad d. §. Diui.* neque Ioan. Andreæ, *ad d.c.fin.*neque Chaſſanæo *ad conſuet.Burgund. ti.des mains mortes §.10.n.49.& 50.* neque Nicolao Euerardi *conſil 239. col vlt.* imò ne Bartholo quidem ſibi contrario, *ad l. fi. C. de ſacroſ. eccl. & ad l.fi. C. de exacto.* placuiſſe video: ita apud me quoque, non multum ponderis ac momenti habent, qui ſciam, ſententiarum pondere, ac veritate, non opinantium numero, in rebus controuerſis dijudicandis vtendum eſſe. Quam enim legem mihi adferunt, qua omnium rerum dominia ſolius Principis,non etiam priuatorum hominum, ab ipſa origine fuiſſe oſtendant, cum populo Hæbræo dictum ſit, quicquid calcauerit pes tuus tuum erit? longeque eo dicto antiquior ſit priuata cuiuſque poſſeſſio? Quis ignorat, etiam ſacerdotum bona à quo tempore illi eſſe cœperunt, & ſuis legibus ſtetiſſe,& ſua libertate vſa eſſe? Cur ad originem tantoperè refugiunt, à qua toties vltrò poſterioribus ſuis legibus receſſerunt Principes? Cur poteſtatem eorum tam vehementer vrgent,qui ſumma veneratione, religioneque ducti,non tantùm ea vſi non ſunt, ſed etiam cuiuſcunque generis, bonorum acquiſitionem,eccleſiæ,& liberè permiſerunt, & liberaliter adiecerunt? Cur bonum publicum adeò extollunt,quaſi non æquè,in multorum pauperū (quos magno numero alit eccleſia) ſuſtentatione, quam in multorum ſecularium hominum tenaci ſæpè opulentia illud conſiſtat? Ponam illis ob oculos exercitus mendicantium, ad fores monaſteriorum ſingulis diebus ſtipem accipientes, & magno gaudio refectos. Quam nulla verò vel exigua ſit

earum eleemoſynarum comparatio cum his, quas ab illis pauperes accipiunt, qui nunc (proh dolor) eccleſiæ bona pernicioſo exemplo inuolarunt, ſibiq́ue tanquam propria & auita adſcripſerunt, teſtis eſt Gallia, teſtis Anglia, triſtior teſtis infœlix hoc noſtrum Belgium, in quibus olim, maiores noſtri, amplificandis eccleſijs, eorumq́ue prouentibus, intenti, verè commune bonum, hoc eſt, pacem, & tranquillitatem publicam, fidei vnitatem, & concordiam, fructuum vbertatem, commerciorum abundantiam, & omnium denique rerum proſperitatem Magni Dei beneficio obtinuerunt. Tum, *cum Felyno ad d. c. eccleſia. col. 32.* reſpondeo, fruſtrà & honeſtate, & vtilitate legis diſceptari, ſi poteſtas legis ferendæ non ſubeſt. Iam verò quis vnquàm, ante leges huiuſmodi latas, eccleſiam, monaſteria, & collegia, omnium
3 rerum immobilium poſſeſſiones ad ſe traxiſſe vidit. Non me fugit, magnam partem agrorum illis acceſſiſſe, ſed magis propria opera quam aliorum dono. Nam in myricis Brabantiæ, abſque locis vaſtis, atque deſertis, res ipſa indicat, quantum agrorum, labore, ſudoreque ſuo, primi coluerint, & quot terras, quæ ſteriles ſemper ac incultæ iacuiſſent, ad frugem reduxerint: eaq́ue in re non tantum non damno aliquo laicos homines affecerunt, ſed & inertiam eorum ſupplentes hoc beneficij in eos poſuerunt, vt eaſdem illas terras, ſucceſſiuis temporibus, vel feudi, vel emphyteuſi, vel locationis, & conductionis titulo ab eccleſia poſſidere potuerint. Sed quod feceris ingrato bene? Si tam ingens periculum eſt, ne ſola eccleſia omnia bona ſibi vni accumulet: cur non ab ijs quoque ſibi metuunt, & non hos etiam à plurium bonorum coaceruatione reijciunt, quibus ſacra illa auri fames, adeo altè præcordia inſedit, vt præter viciñorum agrorum coëmptionem, nihil cogitent diu, nihil noctu ſomnient, qui nihil quod vænum effertur, non ilicò ſibi comparant, & totos penè pagos poſſident? Agros alienos irrigant, qui id quod ſuum eſt, munifice alijs concedunt *d. l. præſes*, id quod eos facere nemo recte dixerit, qui rerum ſuarum æſtimationem, pretiumq́ue recipiunt. Et cum in tanta rerum immobilium copia, & multitudine, nunquam & emptores, & venditores
deſint,

deſint, ſi etiam pecunia non deſideretur: iniuriam certe laici inde ſentire dicuntur, quod pars aliqua earum rerum ad eccleſiam perueniat: eò magis, quòd agri magna etiam parte negligantur, & deſerti ſint, dum eos colere, aut in emphyteuſim accipere, laicos pertæſum eſt. Addo quod quò plures ſunt emptores, eo facilius rerum pretium incaleſcit, & ſolent plerunque copioſa cœnobia auctius pretium, quam alij faciant, laicis venditoribus offerre. An hoc ſæcularibus præiudicat? an potius exhauſtos eorum ſacculos irrigat, & refarcit? Omnino quoque concedendum puto, quod iſtiuſmodi conſtitutio, odio eccleſiæ incepta non eſt, cùm hoc ſit à Chriſtianorum Principum pietate nimis alienum. Sed, quoniam ſola eccleſia per eam excluditur, & ea potiſſima eius cauſſa extitit, vt eccleſia non acquirat, *vt ad di. §. 479. ait Papo,* certe, vnde eccleſia vulnus accipiat, non multùm intereſt. Et cùm (vt dictum eſt ſæpius) res immobiles, vnà cum ſuo onere ad eccleſiam tranſeant. *d. l. fin.* multiſque caſibus parem cum laicis conditionem ſuſtinent. *dict. l. ad inſtructionem, & l. iubemus*, nec verum, nec veriſimile eſt, omnia Reipubl. grauamina, tuta eccleſia, in laicos reclinari. Nam & in eorum poteſtate ſitum eſt, omnibus rebus immobilibus necdum ad eccleſiam translatis, onus aliquod generaliter imponere, eoque modo affecta, tam ad eccleſiam, quàm ſeculares quoſcunque tranſmittere. *Bartolus ad l. reſcripto. ff. de muner. & honor. Felinus & Panormit. in dict. cap. Eccleſia.* Sane ſi tam auitæ pietatis, quam auitæ gentilitatis ac nobilitatis ſtudioſi eſſemus, non dubium eſt, quin æquo hilarique animo offerremus, etiam cùm aliquo noſtro incommodo, eccleſiam augeri, maioreque immunitate gaudere & perfrui. Præſertim, quod (*vt Geneſ. 47. capit. memoria proditum eſt*) cùm Ioſeph terram omnem Ægypti, & incolas Pharaoni procuraſſet eſſe tributarios: adeoque, vt quintam frugum ſuarum partem ei perſoluerent, ſolos ſacerdotes inde exemit, eorumque terram, & poſſeſſiones liberas, atque immunes eſſe conſtituit. Quo iure, ad hæc vſque tempora Aegyptij vtuntur, *vt gloſſ. in capit. quanquam, in verbo (diuino) de cenſib. in ſexto, ſcite oſtendit.*

Et quoniam ea lex, quæ laicos certam rem ſpeciatim clericis vænundare vetat, cum libertate eccleſiaſtica pugnare dicitur *d. c. r. & c. fina.* non tantum cùm eam prohibitionem ad cuiuſcunque generis res extendit, verum etiam, cum eam ad deſignata aliqua bona duntaxat, reſtringit. *vt ad d. c. eccleſia. col. 33. ver. incip. limitatur tertio, ait Felynus,* certè omnis illa contrahendi, obligandi, & tranſportandi inhabilitatio, cui opinionis iſtius tuitores inſiſtunt, inanis & caduca eſt. Cumque eo iure gaudeat eccleſia, vt liberè bona immobilia accipere, poſſidere, & tenere poſſit. Quid tandem energiæ, aut momenti habeat, quod aiunt, nihil eccleſiæ detrahi, ſed aliena tantùm illi non communicari? Quis eccleſiæ nihil detrahi arbitretur, cui poteſtas acquirendi, quæ iure communi ei conceſſa eſt, diſertim adimitur? Quis æquus rerum æſtimator, non in quæſitis illam offendi iudicabit, cui hoc ius commune tot legibus quæſitum eripitur?

Iura confiſcationum, in his bonis, fiſco Regio adimi, neque ſemper verum eſt, *vt ex d. l. iubemus. apparet,* neque ipſi Regi aut Principi iniurioſum videri debet, vt nec iura frequentia Laudimiorum, cæterorumque fructuum ſimilium, quæ ad augendum illius ærarium pertinent. Non enim hoc olim Principes veterum deterruit, quò minùs, illam quarumcunque rerum acquirendarum libertatem eccleſiæ concederent. Confiſcationes veluti triſtes, & lucra dominicalia, tametſi dulcia & ad blandientia contemnere, quàm ea ratione, ordinem eccleſiaſticum à commercio (ad quod vel infimus quiſque laicus admittitur) arcere maluerunt. Non enim erant neſcij, opulenta illa monaſteria in ſubita egeſtate, & hoſtium inſultibus, quanto eſſent ſubſidio, quamque non inuitè theſauros ſuos ſibi mutuarent, & abſque vſura concrederent.

A pacto, voluntateque defuncti ad legem ſeu ſtatutum, argumentum duci non ignoro, ſed diuerſitatem rationis, diuerſitatem iuris inducere ſcio, *l. adigere. ff. de iur. patron.* Nã qui paciſcitur & teſtatur, rebus ſuis legem, quam vult, abſque legitimo alterius præiudicio, præſcribit. *d. l. in re.* Atqui is Princeps, qui eiuſmodi legem, aut ſtatutum edit, ſine graui offenſione eccleſiæ id non facit. Ea autem fuit maiorum

rum

rum noſtrorum ſententia, vt neque directè, neque indirectè, neque quocunque alio quæſito colore, libertatem illam attentandam, aut imminuendam eſſe paterentur. Ideò quemadmodum eccleſiam grauari noluerunt: ita quoque, neque colonis eorum onus aliquod imponi permiſerunt. *Bartol. ad l. 1. in fin. C. de his qua pan.* Neque tanto præiudicio eccleſiæ eſſe potuit, paucorum teſtatorum prohibitio, vt vniuerſalis, & indiſtincta iſta Principis interdictio, quæ non tantùm pauca quædam immobilia, quæ defuncti in eam transferri vetuerunt, illi non addit, ſed omnium omninò immobiliū bonorum incapacem conſtituit. Denique quod exiſtimant iniquum non eſſe, bona immobilia, quæ ſine certis ſolennitatibus, manum eccleſiæ non exeunt, ſine ſimili ſolennitate, quæ in eo conſiſtit, vt requiratur Principis conſenſus, ad manum illius non peruenire, vt quod quiſque iuris in altero ſtatuit, eodem quoque ipſe vtatur, *l. 1. ff. quod quiſque. iur.* vix eget reſponſione. Etenim regula illa perpetua non eſt. Nam pupillus ad acquirendum non indiget tutoris auctoritate, aut Prætoris decreto. *l. pupillus. ff. de acquir. rerum domini. §. pupillus. Inſtit. de inutil. ſtipul. l. neque. C. de contrahen. ſtipula.* At econtrario, ſi cui quid pupillus, ſine tutore, aut decreto promiſerit, aut ſeſe vlli verbo allegauerit obnoxium, nullo iure conſiſtet obligatio. *§. nunc videamus. Inſtit. quib. alie. non licet. §. 1. Inſtit. de aucto. tuto.* Et multa eccleſijs, iure ſpeciali conceſſa eſſe, quæ à communibus regulis exempta ſint, luculenter *in tract. de pia cauſa* oſtendit Tiraquellus.

Non dixi prædictam conſtitutionem eccleſiaſticæ libertati derogare, ſed dixi rationes ſuperius penſitatas, mihi non 4
ſatisfacere. Nam cùm catholicus Princeps ſemper præſumatur iuſtè & piè moueri, *glo. ad. l. relegati. ff. de pœn. Curt. ſenior. conſ. 49. Dd. ad l. fi. C. ſi contra ius, vel vtili. publi.* & quia illius conſtitutio, ſubditis eius ſemper, in dubio, ſancta, rectaque videri debet. *Nicol. Euerar. conſ. 231. nu. 7.* Exiſtimo aliam rationem ſuffuiſſe; Qualem Hieronymus *ad Nepotianum ſcribens*, modeſtiæ cauſa, olim ſuppreſſit, Ambroſius vero in *epiſtola 31. ad Valentinianum Imperato. lib. 5.* ſatis expreſſit, vel qualem vſus rerum magiſter, ipſaque experientia

perientia quotidie oſtendit. verba Hieronymi ſunt: *Pudet dicere, ſacerdotes idolorum, mimi, auriga, ſcorta, hæreditates capiunt, ſolis clericis, & monachis hoc lege prohibetur, nõ à perſequutoribus, ſed à principibus Chriſtianis, nec de lege conqueror, ſed doleo cur meruerimus hanc legem.* Ambroſius vero priuata ſucceſſionis emolumenta; clericis denegari, non conqueritur, *Non enim putamus* (inquit) *iniuriam, quoniam diſpendium nõ dolemus. Scribuntur teſtamenta templorum miniſtris, nullus excipitur profanus, nullus vltimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ, ſoli ex omnibus clero, ius commune clauditur, à quo ſolo pro omnibus votum commune ſuſcipitur, officium commune defertur. Poſtea vero ſubnectit hæc verba: ſola ſublata ſunt prædia, quia non religioſè vtebantur ijs, quæ religionis iure defenderent.* hæc ille. Notum eſt enim eccleſiam, in hos vſus tantum, facultates ſuas olim habuiſſe, vt prima pars daretur epiſcopo, qui peregrinos inopes hoſpitio exciperet, ſecunda alendis clericis impenderetur, tertia pauperibus, quarta certis tectis templorum. Quæ diſtribuendi ratio, ſi modeſte, ſanctèque ſeruata fuiſſet, ſi non plerique, in omne genus luxus, excluſis pauperibus, theſauros eccleſiæ profudiſſent, opibuſque illius inutiliter eſſent abuſi, fortè neque tot hoſtes hodie pateretur eccleſia, neque huiuſmodi legibus diuitiæ, poſſeſſioneſque illius eſſent circumſcriptæ. Abuſus enim clericorum, Principes ſeculi, corrigere poſſe, *in principio enchiridij ſui* docet Imbertus, quos ego à ſummo Pontifice, cæteriſque eccleſiæ Præſulibus reprimi mallim.

Quoniam vero de iſtiuſmodi abuſu mihi non ſatis conſtare video, eam potius cauſſam eſſe dixerim, quod conſtitutio eiuſmodi ab ipſa eccleſia, & eccleſiaſticis proceribus probata, & admiſſa eſt, rogantéque eam Principe, à tot annis, propalam & publice in vſum recepta. Non quod in aliquibus locis, ab initio contradictionem aliquam paſſa non ſit, *vt d. §. 79. in initio reſpondit. Papo*, ſed quod ab ea contradictione, totus clerus poſtea receſſit, & tam longa annorum ſerie, amortizationem bonorum adquiſitorum petijt. Id quod & Petrum Bellugam *d cap. nu. 37.* dixiſſe comperio, & ad excuſationem Principis multum confert, *argum. inter corporalia, de transla.*

de transla.epiſcop.gloſ.in ca.de poſtulat.prælat. in 6. & in c.aqua, de celebrat.miſſ. & ad probandam eius conſenſus perennitatem mirificè faciat. Deinde cùm nemo ſuum iactare præſumatur, *l.cum de indebito.ff. de probat.* dubium non eſt, quin aliquid fuerit, tametſi nos lateat, per quod ad conſentiendum clerus inductus ſit.

Synodus autem Tridentina, *d.ſeſſ.25.cap.3.* cum his etiam non pugnat, neque legem amortizationis, ſeu prohibitionē acquirendarum rerum immobilium damnat, ſed monaſterijs, quæ ex inſtituto ordinis, immobilia habere antea non potuerunt, ea quæ nunc habent, poſſidere permittit. Quod de ijs bonis immobilibus accipi poteſt, quæ vel rectè à Principe amortizata ſunt, vel ante legum, à amortizatione latam, peruenerunt ad eccleſiam, vel ſub dominio temporali eccleſiæ ſita fuerunt. Alioqui enim ſi aduerſus conſtitutionem eiuſmodi, voluiſſet Synodus conſtituere, non monaſteriorū tantum, ſed & eccleſiarum quarumcunque, & collegiorum aliquam feciſſet mentionem proculdubio. Nihilominus, quoniam in hac materia, abſque periculo animæ vix aſſeri quidquam poteſt, *Angel.conſi.48.Fely.d.verſ. limitatur tertio*, & quoniam Concil. Trident. ſummo Pontifici reſeruata eſt: tam in his, quam in omnibus prædictis, ſanctæ ſedis Apoſtolicæ iudicio, reuerenter me ſubijcio. Vide tamen ea quę *inferius cap.10.* ſum dicturus.

CAP. VII.

An clerus tuta conſcientia legem amortizationis fraudare poſſit?

SVMMARIVM.

1. *Natura qui obligantur.*
2. *Lex pœnalis an obſtringat conſcientiam.*

PRopoſitæ quæſtionis deciſio, ex iuſtitia vel iniuſtitia cōſtitutionis, qua neceſſitas petēdę amortizat. indicitur, tota depēdet. Nā ſi iniuſta ſit cōſtitutio, cōſcientias humanas

manas non obſtringit, vt nec aliæ quæcunque leges, quæ vel pietatem lædunt, vel à non habente poteſtatem legis ferendæ, latæ ſunt. *c. non licet. 10. diſt. l. fin. ff. de iuriſd. omn. iud. Panormit. ad c. veniens. 2. de ſponſal.* Sin autem iuſta ſit, & legitima, nihil dubium, quin etiam conſcientias noſtras alliget. *c. qui reſiſtit. 11. q. 3. glo. ad c. fin. de conſtit. lib. 6.* licet in foro conſcientiæ, ſummi ac rigidi iuris apices remitti ſolent. *Bald. ad l. penul. §. illo. C. de neceſſ. hæred. Iaſon ad l. ſi poſt, num. 7. C. de iur. & facti ignor.* Quia igitur, ex ſuperiore capite, conſtitutionem illam, ex conſenſione eccleſiæ, aliiſque cauſſis, à me indidem relatis, iuſtificari poſſe ſatis liquet: nullo pacto in eorum ſententiam deducor, qui fraudari eam poſſe arbitrātur. Et timeo, multi vt ſint, qui ſub velamento, offenſæ libertatis eccleſiaſticæ, quam altiſſimè animo ſuo inſcripſerunt, impunè ſibi licere putent, tales leges circumuenire, & eò magis, quod rem ex contractu, qui ipſo iure nullus ſit, acceptā, tam diu in foro conſcientiæ, tutò retineri poſſe exiſtimant, donec iſta nullitas, ipſo iudice pronunciante, declaretur. *Pastor. ad c. quia plerique, de imm. Eccle. Rebu. ad ordinat. Regias, o. 1. in proœm. nu. 44. verſ. incip. ex quo infertur.* quodque lex, ſeu conſtitutio pœnalis, ante ſententiam, conſcientias ſubditorum non afficit. *glo. ad c. fraternitas, 12. q. 2. Dominic. à Soto lib. 1. de iuſtit. & iure. qu. 6. art. 6.* pœnalis autem eſt, quæcunque actum, in contrarium factum, annullat. *Caſtren. & Bal. ad l. non dubium. C. de legib. Bart. ad l. turpia. ff. de legat. 1. gloſ. & Doct. ad c. cognoſcentes, de conſtit.* Sed eſt error in vtroque. Nam quod ad declarationem nullitatis vſque, tutò rem, aduerſus legem acceptam, teneri poſſe aſſerunt: non aliter crediderim, quàm cùm ex omiſſione formę alicuius, à lege, non omnimodo tamen aliter iſtiuſmodi actui reſiſtente introductæ, ea nullitas emergit: is verò, qui ex tali contractu accipit, fraudandi animum non habet. Nam & iniuſtus error, aliquando pro titulo eſt. *l. Celſus. ff. de vſucap.* id quod *ad d. l. ſi poſt. nu. 12. & 13.* non obſcurè ſignificat Iaſon, dum repetitis vicibus, fraudem excludit, & non, niſi ea excluſa, actum non ſeruata legis forma initum, in foro conſcientię ſuſtinet. Quæ enim ſocietas fraudi, & puræ conſcientiæ? Quod commercium doli, & bonæ fidei? Quæ communio, contemptui legis

& obedientiæ? Si conſcientia ligat, quem natura ligat, *vt ad l.2.C.de vectigal.& commiſſ.ait Bald.* natura *porrò* eos ligat, quos proprius conſenſus *ligat.l.1.ff.de pac.*quæ temeritas eſt, libertatem fraudandæ legis, illis permittere, qui à tot annis in legem conſenſerunt? Pœnalem quoque legem, ante ſententiam latam, conſcientias hominum primum obſtringere, non ita accipio, quaſi ante illam pronunciatam, res reſiſtente lege occupatas, iuſtè detineant inuaſores, id quod in furibus, raptoribus, & prædonibus, inſignitè, publicèque iniuſtis dicere, inſipientis eſt, ſed quod vltro ſe offerre iudici, crimen prodere, ſemetipſos in ſupplicium rapere, in foro conſcientiæ non tenentur. Nam & hoc à natura hominis, quæ vitam tueri, quo ad poteſt, ſemper enititur, abhorret, & à nullo ſacerdote, vlli hominum peccatori, in foro pœnitentiæ, vnquã impoſitum. Et hoc eſt, quod, contra quam Panormitanus, *ad c. canonum ſtatuta,* de conſtit. multis argumentis dictus à Soto laborat oſtendere.

Quemadmodum verò, maritus fraudem facere dicitur, qui cum ipſe rem aliquam, ab vxore, donationis titulo, habere non poteſt, filium ſuum, cui nouerca donet, ſubornat. *l. vxor.l ſi ſponſus.ff.de dona.inter virum & vxor.* Et Prælatus, qui, ne res ex fructibus eccleſiæ comparata, eccleſiæ acquiratur, nomen amici ſui, cum quo colludit, inſtrumento emptionis inſcribi procurat, *Innoc.in c.cum in officijs. de teſta. Bald.ad l. mancipia.C.ſi quis alteri, vel ſibi:* ita quoque eccleſia, collegium, ſeu monaſterium, conſtitutioni eiuſmodi, fraudem plerunque facit, cùm laicum aliquem ſibi notum & fidelem ſupponit, qui pecunia quidem, & vtilitate eius, ſed ſuo nomine, fundos, agros, cæteraque bona immobilia emit; empta vero, ex interuallo, poſteaquam memoria eius emptionis iam diu eſt obliterata, & extructa, prædictæ eccleſiæ, collegio, ſeu monaſterio reſtituit. Quæ res manifeſtam, de perſona ad perſonam, fraudem continet, *Bald. ad d l.non dubium. gl.& Docto. ad l fraus.ff.de legib. & ad c. fin. de regul.iur. in 6.* Et non obſcurè *conſil. 290. incip. hæ quæſtiones, & conſ.66. incip. ſcribitur præclare numero 8. lib. 2. à Barbatia.* reprobatur, qui *& cum Baldo ad dict. leg. non dubium, & in tract. de præſtant. Cardinal. in 3. quæſtion. 1.*

B partis,

Digitized by Google

partis,& cum Anchorano ad d.c. canonum,& cum Catelliano Cotta in memorabilibus ad verb. qualeſcunque ſecundo, in ſimili reſpondet, quod ſi cautum fuerit, ne magnates, in certo territorio, vlla prædia ſibi comparent: curaret autem horum aliquis, ſurreptitium ſui famuli, aut amici nomen tabulis inſcribi, qui rem ſibi falſo prætextu emerit, & ſic nomen ſuum accommodauerit: tum fraus, de perſona, ad perſonam intelligitur, atque illicita eſt, quod & Petrus Rat. *ad conſuet. Pictonum, tit. de diſtinct. iuriſd. art. 16. ad verb. ou qui le ſonne*, comprobat, & in pleriſque iuris locis videmus, quod, qui quidquam ſuo nomine acquirere non poteſt, nec liberorum quoque nomine poſſit. *l. qui in ſeruitutem. l. quæritur. ff. de bonis libert.*

CAP. VIII.

Hæres an rem immobilem eccleſiæ legatam, tuta conſcientia contra defuncti voluntatem retinere poſſit?

SVMMARIVM.

1. *Legata an ex minus ſolenni teſtamento debeantur.*
2. *Hæres fideicommiſſo grauatus ad reſtituendam hæreditatem ſpurio teſtatoris, an in foro animæ teneatur.*

QVoniam hæres, facto defuncti contraire, voluntatemque eius infringere non poteſt. *l. cum à matre. C. de rei vend. l. ſi ab eo. C. de neg. geſt.* ſed quemadmodum ex illius perſona lucrum capit, ita quoque arbitrium eius ſequi debet. *l. ex qua perſona. ff. de reg. iur.* rectè inferri videtur, quod rem immobilem, à defuncto eccleſiæ legatam, abſque vlla difficultate debeat præſtare. Nam & in ſimili, reſpondit I. C. pie hæredem facere, ſi voluntatem teſtatoris, tametſi non ſolennem, adimpleuerit: *l. in teſtamen-*

to.ff. de fideicommiſſ. libertatis. eandemque etiam ex teſtamento irrito ſeu nullo probari poſſe. *l.fina. ff. de reb. eor.* Et magna conſtantia reſpondent plerique, legata in minus ſolenni teſtamento relicta, in iudicio animæ, ab hærede ſoluenda eſſe, *Panormitan.ad c.quia plerique,de immunit.eccleſ. & in c.1. de reſtitut.in integ.Ripa.& Alexand. ad l. nemo poteſt.ff.de legat.1.Innocent.ad c. quod ſicut, de elect.* tum quod voluntatem defuncti exploratam habeat,tum etiam, quod ex tali teſtamento, naturalis obligatio nata eſt. *leg. vlti. & ibi Bald. C. ad legem Falcid.* Quæ ratio fuit, quod ad Ammianum ſcriberet Plinius, ſe defunctorum voluntates, etiamſi iura deficerent; quaſi perfectas defenſurum. Qua ratione mihi tamen non perſuadent, vt aſſentiar. Nam & in non abſimili ſpecie reſpondit Didacus, *in epit.4.decret. 2. parte, cap. 8. num. 9.* hæredem ſcriptum in foro animæ, ad reſtituendam hæreditatem filio ſpurio teſtatoris non teneri, etiamſi tacitam fidem, de ea reſtituenda, illi præſtiterit, quod & Fortunium à Garcia, *ad l.iuriſgentium. §.prætor ait. ff.de pact.*prius voluiſſe affirmat,& *cum Bald.ad l.cum quis.C. de iur. & fact. ignoran. & ad Authent. ingreſſi. C. de ſacroſan. eccleſ.* exiſtimat Iaſon, quod hæreditas à defuncto, fratribus Minoribus, quos incapacis eſſe clarum eſt,relicta, per hæredes ab inteſtato ſuccedentes, in foro conſcientiæ tuto teneri poteſt. Nam cum lege permittente retineat,iureque ſuo ſuo vtatur, quomodo peccare dici poterit? *capit. qui peccat. 23. qu. 4. D. Anton. ad cap. nouit, de iudic.*

Regulariter quidem verum eſt, quod hæres contra factū defuncti venire non poteſt, ſed hoc ita demum, niſi lex eam improbet voluntatem. *l.turpia, ff. de legat.1.* Eatenus enim voluntas teſtatoris pro lege eſt, quatenus cum lege non pugnat. *§. diſponat,in Authent.de nupt.*ſed ſicut pactis priuatorum ius publicum immutari non poteſt. *l.ius publicum. ff. de pact.l.fin.ff.de ſuis & legit.* ita quoque ne leges, in teſtamento ſuo locum habeant nemo poteſt efficere. *d. l. nemo.* Ideoque & hæres, facto defuncti legitimè contradicit, quotieſcunque beneficio legis, ſeu ſtatuti fraudare ipſum voluit. *lege ſecunda. & ibi Docto. Cod. ſi in*

SVMMARIVM.

1. *Æſtimatio rerum immobilium fratribus Minoribus relictarum an debeatur.*
2. *Clauſula codicillaris, quæ vis.*
3. *Impoſſibilia videntur, quæ ſine conſenſu Principis fieri non poſſunt.*
4. *Decretum irritans quam vim habet.*

GVilielmus Benedicti *ad c. Raynutius. in verb. & uxorem num. 2. de teſtam.* rei immobilis, quæ eccleſiæ, monaſterio, collegio, ſeu manui mortuæ legata eſt, æſtimationem ab hærede præſtandam eſſe, iudicat, eiuſque ſententia aperto Vlpiani reſponſo, confirmari videtur, qui cum id quod per fideicommiſſum alicui relinquitur, præſtari non poteſt, æſtimationem eius eſſe dandam pronunciauit. *l. fideicommiſſa. §. ſi ſeruo. verſ. ex his apparet. ff. de legat. 3.* Et potiſſimum quidem, ſi teſtator eum, cui id legauit, habere non poſſe, ſciuerit, veluti ſi non ignorans, alieno ſeruo militiam reliquit, (inquit) quam ſeruum habere, neque moribus eſt receptum, neque legibus permiſſum. *l. ſuper ſeruis. C. qui milit. non poſſ. gl. in d. §. ſi ſeruo ad ver. militia.* Quæ ſententia, & Martiani, & Africani deciſionibus eſt conſentanea. Ille enim, quotieſcunque quis vel propter corporis ſui vitium, vel propter qualitatem relicti, vel propter quamcunque aliam probabilem cauſam, id quod ſibi legatum eſt non poteſt habere, alius tamen habere poſſet, quanti ſolet comparari, tantam æſtimationem ait recepturum. *l. filiusfamilias. § ſi quid alicui ff. de legat. 1.* Iſte vero ſi res, cuius commercium legatarius non habet, ei cui ius poſſidendi non eſt, per fideicommiſſum relinquitur, pretium deberi putat. *l ſed ſi res, eod. tit.* Ad cuius reſponſi interpretationem, *num. 10.* Zaſius, in forenſi, ſiue extralimitando, hoc exemplo commonſtrat. Qui quidem, etſi iuxta quædam Alemaniæ ſtatuta, in quibuſdam locis, immobilia bona poſſidere non poſſit, adeoque eorum commercio ſit priuatus, eorum tamen æſtimationem, ſi quæ eiuſmodi ſibi legata ſint, habere 1

debet, quomodo & Speculator *in tit. de locato, §. nunc aliqua* & Faber *ad §. non ſolum. Inſtit. de legat.* & Bald. *in ca. 1. de ſucceſſ. feud.* rei feudalis, atque emphyteuticæ æſtimationem concedunt, etiamſi res ipſa licitè translata non fuerit.

Longè autem propiùs accedens Bartolus, *tam ad d. l. ſed ſi, quàm in tractat. Minorita. lib. 1. cap. 2.* generaliter, ad præſtandam æſtimationem, hæredem compellit, quotieſcunque legatarius rem ſibi legatam, non propter ſuum delictum, ſed propter qualitatem perſonæ ſuæ habere nequit. *l. apud Iulianum. §. conſtat. & l. ſequenti. ff. de legat. 1. Ioan. de Platea. ad dict. §. non ſolum.* Ideoque rerum immobilium

1 fratribus Minoribus, manifeſtè eorum incapacibus, *Clem. exiuit, de verb. ſignificat.* relictarum pretium voluit perſolui, quaſi non acquiſitionis, ſed magis retentionis eorum bonorum ſint incapaces, neque abs eorum æſtimatione arceantur aliter, quàm ſi iuſtam alimentorum rationem excedat, & cum inſtituto eorum diſcrepet, eiuſdemque ſuæ opinionis, *& D Cardinal. conſil. 102. numer. 2. & Bald. conſil. 481. incip. quidam in ſuo teſtamento, in fin. libr. 5 ſequaces, & aſſertores habet,* eoque magis, quod, *vt dicto loco, verſicu. ex quo patet,* Bartolus exiſtimat, cùm ſimpliciter quid relinquitur, vtique in cauſam licitam, legatum eſſe præſumitur. *d. Clem. exiuit, §. ad hæc,* ne quis alioquin eam viam ingreſſus eſſe videatur, per quam iudicia ſua ſubuerterentur. *l. ſi miles. ff. de milit. teſtam.* Et hoc eſt, quod dictus quoque Martianus *in l. ſi quis inquilinos. ff. de legat. 1.* voluit, dum in conſtituenda, præſtanda, aut neganda rei legatæ æſtimatione veriſimilem defuncti voluntatem, reſpondit eſſe ſequendam. Ea autem veriſimilis eſt illius cogitatio, vt legatum teneat. *l. quoties. ff. de reb. dub.* ſi non de modo, quo relictum eſt, ſaltem eo modo, quo valere melius poteſt. *l. Lucius. ff. depoſi l. hactenus. ff. de conſtitut. pecun. l. cum ſeruo, ff de verbor. obligat.* Nam quamuis hi qui teſtantur, diſertis verbis, eam clauſulam tabulis ſuis ſubnectant, ſi non valet iure teſtamenti, valeat iure codicilli, ſeu omni alio modo, quo melius valere poteſt: cuius clauſulæ vim, *dict. loco c. 3.* eſſe affirmat Bartolus, vt hæredem, tam in

2 foro exteriori, quàm in iudicio animæ, ad ſoluendū pretium rei le-

rei legatæ adigat: tamen ſi expreſſis verbis inſerta non ſit, ex coniectanda defuncti voluntate, præſumi debet, qui ſi interrogatus fuiſſet, reſpondiſſet veriſimiliter, quod vltimum ſuũm elogium ſecundum meliorem formam iuris valere cupiebat, adeoque quòd ſi ipſa res legata, legatarij fieri non poſſet, æſtimationem ſaltem illius conſequeretur. Honorare enim eum voluit, & aliquo legati genere augere: Et, ſicut legis diſpoſitio, in omnes actiones humanas influit, easque regit, & interpretatur. *l. quaro §. interlocutorem. ff. locati. l. quidam cum filium. ff. de verbo. oblig.* certe lex ipſa, eam defuncti voluntatem ita docet eſſe intelligendam, vt, ſi vno modo valere non poſſit, alio ſaltem, qui & voluntati defuncti non difformis ſit, & quomodo legatario magis ex vſu eſt, explicetur. *ff. de vſufructu. lega. l. ligatum. & ibi Bartol. l. 1. C. de expenſ. ludo. l. legatum. ff. de adminiſtrat. rerum ad ciuita. pertinent.*

Negantem tamen partem verba Africani probare videntur, qui eorum legatorum æſtimationem legatario denegat, quorum commercium, ſine iuſſu Principis, non eſt. Quæ enim ex eius arbitrio pendent, habentur quodammodo pro ijs, quæ fieri nequeant, *d. §. conſtat. l 2. §. tractari. ff. ad S. C. Tertul. l. 4. ff. de fideicommiſſ. libertat.* eique conſentiens Vlpianus, eius rei inutilem eſſe ſtipulationem reſpondit, cuius commercium penes eum, cui acquiritur, non eſt, *l. multum intereſt. ff. de verbor. obligat.* id quod etiam, ad eiuſdem rei æſtimationem, traducunt interpretes, nec certè iuſta ſine ratione, vt arbitror. Quotieſcunque enim diſpoſitio aliqua, lege prohibente, facta eſt, nihil ex ea ſequitur. *d. l. non dubium.* & ne naturalis obligatio quidem, *l. ſi non ſortem. & ibi Doct. ff. de condict. indeb. d. l. cum lex.* & (*vt conſil. 74. num. 17. lib. 1. Marianus Socinus nepos aſſerit.*) ſi in æſtimatione ſubſiſteret, ſanè quia aliquo modo, videlicet quoad æſtimationem, valeret, nulla eſſe non poſſet. Quod naturæ, & conditioni rerum de iure impoſſibilium, inter quas talis diſpoſitio recenſetur, directo contrarium eſt. *l. impoſſibilium. ff. de regul. iuris. l. filius. ff. de condit. inſtitutio.* Et tantò quidẽ magis, quod, licet in dubio ea interpretatio aſſumi debet, vt quam tutiſſimo loco res ſit, & voluntas defuncti de-

 fenda-

fendatur? excipitur tamen, ſi vetante lege ſcripta eſt, quia contra legem, aduerſus legem relictum, in dubio pronunciari debet. *l vbi eſt verborum. ff. de reb. dub. M. Antonius Natta, conſil. 402. nume. 47 lib. 2.* Et quotieſcunque rei geſtæ lex reſiſtit, ſi eo modo quo geritur, valere non poteſt, etiam alio modo non valet. Eiuſmodi enim lex *(inquit Zaſius ad l. 1. §. ſi quis ita num 30. ff. de verbor. obligat.)* inficit, enecat, interimit omnia *d l. non. dubium.* Sed omnium exactiſſimè hoc perpendens Angel. *conſil. 224. incip. an Mendicantes*, vbicunque (inquit) relictum eſt nullum: propter incapacitatem ipſius legatarij, cauſatam à prohibitione iuris reſiſtentis potentiæ capiendi, ac relinquendi, illud relictum, nunquam in aliquem vſum, quantumcunque licitum, & approbatum debet conuerti: imò funditus omnibus viribus vacuatur, & pro non ſcripto eſt. *l. 1. & l ſi in metallum ff de his, quæ pro non ſcript. habentur.* Et quamuis, cum legatarius capax eſt, & legatum à iure prohibitum non ſit, ſed ſolus vſus vetitus eſt, in quem legatur, benigna quadam interpretatione, in alium licitum vſum conuertitur. *d l. legatum.* tamen cum legatum à iure reprobatur, alia conditione vtimur. Deinde verò mendicantes admonet, ne ad relicta bonorum immobilium nec aliarum rerum, quarum incapaces exiſtunt, anhelent, eaque ſub colore & prætextu eleemoſynæ tandiu ſtudeant retinere, quouſque vendiderint, quoniam non valet, vt dictum eſt: niſi teſtator ſignanter bona immobilia reliquiſſet, vt venderentur, & pretium conuerteretur in victum & alimenta eorum. Et quamuis deinde inferius eiuſmodi legatum defendat: non tamen eo caſu ſuſtinet, quo mendicantibus incapacibus relictum eſt: ſed tantum quando altari conſtruendo, & ex more regionis, bonorum immobilium capaci legatum fuit. Accedit quoque ad hæc, quod in conſtitutione Caroli V. Imperatoris, de qua ante diximus, clauſula decreti irritantis adiecta eſt, quam ad auertendam rei legatæ æſtimationem, ſi quando incapaci relicta fuit, ſufficere, *conſi. 20. ver. & ad prædicta. tit. de teſtament.* admodum aptè decidit Calderinus.

In tanta opinionum contrarietate, quæ tam veriſimiles vtrinque probationes habet, ita conſtituendum eſſe ar-

arbitror, quòd ſi res immobilis eccleſiæ, collegio, aut monaſterio legetur, quæ vel humani iuris eſſe nequeat, vt ſunt res ſacræ, & religioſæ, vel quę in hominum commercio non ſint, vt eſt campus Martius, forum Romanum, vel cuius perdifficilis ſit, & inuſitata comparatio, vt ſunt Saluſtiani horti, qui ſunt Auguſti, prædiaque Cæſaris, quæ in formam patrimonij ſunt redacta, cuiuſmodi res, niſi iuſſu Principis diſtrahi non ſolent, ſanè adeò inutile eſt legatum, vt nec res, nec æſtimatio pręſtari debeat. *d. §. conſtat*, talia enim legata teſtamento inſcribere furioſi hominis eſſe putat Vlpianus. *l. cum ſeruus. ff. de legat. 1.* neque enim prudens aliquis, id facilè legauerit, quod neminem conſequi poſſe, non ignorat, *Pariſ. conſil. 7. lib. 1.* nec æquitas ſuadet, eius rei pretium præſtari, quæ nullo pretio in hominum ſolet eſſe commercio, id quod non obſcurè voluit Albericus *ad d. §. conſtat, & ad l. ſed ſi res, eodem tit. dum ait:* Quod ſi res legata erat, æſtimabilis valebit legatum, vt æſtimatio debeatur. *d. l. ſi quis inquilinos.* ſi verò inæſtimabilis erat, non debebitur, eaque ratione & Pariſ. & Marianus, *locis citatis* Baldi, atque Speculatoris ſententiam refellunt, falſumque eſſe aſſerunt, quod feudo ſine conſenſu Principis legato, æſtimatio debetur. Sin verò res immobilis legata, cuius vſus, & commercium, alius quilibet habeat, eccleſia vero, ſeu manus mortua non habeat, idque nullo eius merito culpaque factum ſit, ſed tantùm ob rationes, ſuperioribus ſectionibus explicatas, diſtinguendum cenſeo. Etenim ſi lex, aut communis, aut municipalis, eccleſiam, manumque mortuam, bona immobilia retinere vetet, & intra certum tempus ea vendere, vel in perſonam eorum capacem iubeat transferri, nec amplius quidquam adijciat, certè manifeſtè viam ei demonſtrat, videlicet re ipſa immobili legata, æſtimationem eius adipiſcatur, eoque argumento & Caſtrenſis, & Ioan. de Imola *ad d. §. conſtat*, & Alber. *ad d. l. ſed ſi res num. 3.* Bartoli ſententiam *d. c. 2. & 3.* ſequuti, rei immobilis fratribus Franciſcanis eis incapacibus, æſtimationem, cuius vtique capaces ſunt, ab hærede putant eſſe ſoluendam. Et ex Archidiacono quidam referunt Pontificem Max. ad vtilitatem Dominicanorum hoc olim declaraſſe. Cæterùm ſi vel ſtatutum, vel Principis conſtitutio, qualis eſt Caroli V. in illis

termini non conſiſtat tantum, ſed vlterius progrediatur, & clauſulas decreti irritantis adijciat, iterum probabiliter dici poteſt, neque rem, neque æſtimationem eius deberi, ideo quod teſtamentum, cui ſi lex reſiſtit, & contractus cui tam rigidè aduerſatur, non extitiſſe finguntur, & pro non ſcriptis, non factis, non initis habentur. *l. 2. ff. de his, quæ pro non ſcript. hab. & ibi Bartol. Baldus ad d. l. non dubium, in 2. not.* Imò enim, & rem ipſam, quæ loco materiæ eſt, adeò à teſtamento eximit, vt ei forma aliqua, per ipſum teſtamentum imprimi non poſſit, *l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. oblig. Bald. d. loco 11. oppoſ.* & ſi eiuſmodi teſtamentum ſeu legatum peræquè habeatur, atq; ſi ſcriptum non eſſet. *l. 2. ff. de iniuſto teſtamen.* conſequens eſſe videtur, quod nec præſtanda ſit æſtimatio, quam nullo ſcripto teſtamento præſtari debere nemo ſani capitis dixerit, ideoque in non diſſimili ſpecie conſultus Romanus, *conſil. 509. incip. circa propoſitum. col. 5. verſic. his tamen*, reſpondit, quod vbicunque ob publicam aliquam cauſam rei alicuius alienatio prohibetur, neque res, neque æſtimatio eſt præſtanda, *l. 1. verſic. & quacunque. C. de contract. iud. glo. in d. l. multum*, eò magis, quando clauſula decreti irritantis adiecta eſt, quæ pro forma habetur, *Iaſon ad l. omnium. C. de teſtamen.* eoque defuncti voluntatem reijcit, vt non extitiſſe videatur, ne quoad æſtimationem quidem, *ſicuti conſil. 71 incip. caſus mihi oblatus, num. 11. ſenſiſſe videtur D. Præſes Euerhardi*: & quamuis in æſtimatione ac pretio rei legatæ, rationes legis ceſſare videantur, cùm tamen, de lucro quærendo agitur, per ceſſationem cauſæ, ſeu rationis, à verbis legis ac ſtatuti non receditur. *Bartol ad d. l. omnes populi, 2. quæſt. ff. de iuſtit. & iur. Tiraquel. in lib. ceſſante cauſa. limita. 5.* Et quia validior eſt præſumptio, quæ ſumitur ex qualitate diſpoſitionis, quàm illa, qua quis præſumitur actum ſuum valere velle. *l. non codicillum. & ibi Cornaus in 3. not. C. de teſtam.* & quando contra legem factus eſt, potius ita interpretandus eſt, vt nihil operetur, *Alciat. reg. 3. præſumpt. cap. 34. num. 11. & ſequentib.* nulla eius habenda ratio, quod ante obiectum fuit, veriſimilem fuiſſe defuncti cogitationē, vt ſi non res legata, ſaltem eius pretium præſtaretur. Et cum in teſtamento inter liberos conditio iure ſpeciali ſit receptum

vt

vt clauſula codicillaris, ſeu melioris modi, illi ſemper tacitè oppoſita videatur. *l. cohæredi. §. cum filia, & ibi gl. ff de vulg. & pup. ſubſt. d. Præſes conſ. 234. incip. condidit, nu 7.* verum non eſt, quod in omnibus alijs teſtamentis idem ſtatuitur, *quod d. c. 3. nu. 8. verſ. incip. tertio Bartolus quoq; voluiſſe videtur.* Et hæc quidem veriſimiliter dici poſſe exiſtimo, conſtanter tamen non affirmo, cum quia perplexitatem deciſionis huiuſcemodi ſupremorum iudicum ſententias in multos annos diffidiſſe intelligo, tum verò quod ego ſi hæres eſſem, & mens teſtantis quoquo modo mihi pateret, ſecuriorem viam mallem eligere, & præſtationem æſtimationis, omnem ex animo ſcrupulum mihi eximere, *iuxta c. conſuluit, de obſeruat. ieiun. etiam ipſo Bartolo ex theologorum ſententiis d. loco hoc ſatis ſuggerente.*

CAP. X.

Hæres qui approbauit teſtamentum defuncti, an rem immobilem legatam, eiuſue æſtimationem præſtare debeat?

SVMMARIVM.

1. *Sententia nulla an poſſit confirmari.*
2. *Contractus teſtamento fieri an poſſit.*
3. *Teſtamentum nullum quomodo poſſit approbari.*

HÆredem illius, qui rem aliquam immobilem legauit eccleſiæ, ſi eam rem non præſtet, paulò ſuprà oſtendimus tutum eſſe etiam in iudicio animæ: & ſi clauſula decreti irritantis, qualem Cæſarea conſtitutio habet, legi ſine ſtatuto eius rei acquiſitionem eccleſiæ prohibenti fuerit adiecta, ne ad pretium quidem illius præſtandum, hæredem obligari. Quomodo, & olim cum diuerſis alijs, excellentiſſimum noſtri temporis Iuriſprudentem D. Gab. Mud. reſpondiſſe memini. At ſi teſtatori de fide illius addubitanti, & de

præ-

præſtatione legati ea propter ſtipulanti eam rem ſe ſoluturum promiſit, & teſtamentum ab eo ſcriptum approbauit, id in diſquiſitionem vocandam videtur.

Nam ſi hæreditas viuente teſtatore adiri non poteſt, quia de tempore hæreditas non eſt, *l. 1. ff. de hæred. vel act. ven. l. neminem. ff. de acquir. hæred.* certè approbatio teſtamenti viuo teſtatore facta, nihil ponderis habere videtur. *l. ſi quando. §. illud generaliter. C. de inoffi. teſtam.* & ſicut legato exiſtente nullo, promiſſio illuc relata, etiam eſt nulla. *l. cum quis decedens ff. de legat. 3.* quia naturam legati ſequitur. *l. 1. §. ſub conditione. ff. vt lega. no. cau.* ita & approbatio & conſenſio qualiſcunque, quæ non mutauit aliquid vtile & validum quod confirmet, in quo pedes ſuos figat, & vim ſuam exerceat, nihil agit. *Bald. ad l. falſus. col. 2. in princip. C. de furt. & in addit. ad Specul. tit. de inſtru. edit. in princi. col 9. Bart. ad l. ſi tibi. §. ſi pactus, in 2. not. ff. de pact. Dynus ad c. non firmatur, de reg. iuris in 6.* Et hoc eſt quod *ad l. 2. C. de lib. præter.* Bald. ait confirmationem ſine confirmabili non valere, & cum à contractibus ad teſtamenta iuſta, & iuridica ſit argumentario. *l. ſeruum filij, l. quæ de legato ff. de legat. 1. l. 1. C. de inſt & ſubſtit.* vtique ſicut contractus cui lex eſt contraria, conſenſu contrahentium valere non poteſt, *Bart. ad l ſi tutor. C. in quib. cau in integ. reſtit.* ſimili modo, nec legatum quod iuri non ſit conſentaneum. Præterea quemadmodum teſtator efficere non poteſt, ne leges in teſtamento ſuo locum habeant, *l. nemo poteſt. ff. de leg. 1.* ſic & hæres promittendo facere nequit, vt rem à lege ad eccleſiam transferri prohibitam eccleſia acquirat, ne quod vna via vetitum eſt, alia permittatur, eaque ratione legi latæ fraus fiat, & ſtruantur inſidiæ. *l. fraus. ff. de legib. cùm quid. eo ti. lib. 6.*

1 Sed ſanè & exemplis illud probari poteſt, nam & ſententia, quæ ex defectu iuriſdictionis nulla eſt, conſenſione litigantiũ robur non accipit. *c. cum dilect. de confir. vtili, gl. ad c. ſignificaſti. de foro compet.* & delegatio incompetenti iudici facta, non confirmatur voluntate partium. *Bald. ad l. 1. C. de pedan. iudicib.* & acta inualida per eam non validantur. *Innoc. ad c. cum cauſam de teſtib.* Quibus rationibus motus Guido *conſ. 28. in princip. conſilium num. 2. lib. 1.* hæredem, teſtamentum ex defectu

10-

ſolennitatis nullum, approbare non poſſe reſpondit, vt ex ea approbatione illud confirmetur. *l. teſtamenti, & ibi gl. ff. de teſtam.* accedit etiam ad hæc, quod quum hæres cum eccleſia legataria nihil egerit, nihil ſtipulanti ſpopoderit, ſed quidquid cum teſtatore qui veluti homo aliquis priuatus alteri ſtipulari non potuit. *l. ſtipulatio iſta §. alteri. ff. de verb. obl.* actum eſt, id de abſente geſtum fuit, nulla exiſtit materia, ex qua actio & obligatio oriatur. *l. quæcunq; ff. de act. & obl. Bar. ad d. l. cum quis, num. 4.* nihil eſt, cui promiſſio innitatur, *Aym. conſ. 200. lib. 1. num. 9.* eoque magis, quod *vt conſil 22. in fine lib 3. ait Iaſon*, promiſſio eiuſmodi metu quodammodo exſculpta eſt, vel ne hæres teſtatorem negando conturbet, vel ne ea negatione offenſo teſtatore hæreditate excidat. 2

Cæterum contrariam opinionem adiuuat, quod ſicut in teſtamento, aut potius poſt teſtamentum contractus fieri poteſt *l. aſſignare. ff. de aſſig. libert. l. filio præterito. ff. de iniuſto & irrit. Bald & Imola, ad l. hæredes, ff. de teſtament.* ita etiam approbatio teſtamenti ſeu legati, & proinde in ſuum præiudicium hæredi licet quamcunque inualidam teſtamenti voluntatem probare. *l non dubium. C. de teſtam. l. ſi veritas C. de fideicommiſſ.* etiamſi impoſſibilis conditio ſit adiecta. *l. ſi quis teſtamenti, & Barto. in l. 1. ff. de condit. inſtit.* aut ſi lex ipſa eiuſmodi voluntati aduerſetur. *d. l. cùm quis decedens, Romanus conſ. 222. inci. dubitatur, verſ. incip. ſecundo principaliter, Guido Papæ conſ 55. incip. omiſſa facti narratione. nu. 5. lib. 1. Rubeus conſ. 107. incip. deceſſit illuſtris Dom.* vt ſi non tanquã legatum, aut teſtamentum valeat, ſaltem valeat vt pactum, ſuper voluntate defuncti fundatum. *gl. Salic. & Alexand. ad l. 1. C. de fideicommiſſ.* Nam & ſententiæ ipſo iure nullæ approbatio, tametſi eam vt ſententiam valere non faciat, facit tamen, vt valeat quaſi pactum, *Iaſon ad l. is qui putat, nu. 5. ff. de acquiren. hæred.* & de legato feudi inaniter nulliterque relicto, *conſil. 237. incip. perlectis, num. 5.* reſpondit Oldradus, quod licet legatum, veluti rei minimè legabilis (vt ita dicam) nõ teneat: ſi tamen hæres ſciens prudenſque paſſus ſit legatarium illud poſſidere, & ſic tacitè voluntatem defuncti approbauerit, conſenſu ſuo ſibi præiudicat, ſi non ex cauſa in integrum reſtituatur. Licet enim domino feudi non præiudicet eius con-

ſen-

neque ad diſtinctionem illius ſtricto iure compellitur; quia eam neque ipſe promiſit, neque eccleſiæ defunctus ab eo ſtipulatus eſt, tametſi ceſſantibus clauſulis decreti irritantis *(vt proximè diximus)* teneretur. Et quamuis & Didacus *ad c.cùm eſſes, de teſtament.* & Dominicus à Soto *lib. 4. q. 5. art 3. de iuſtit. & iure.* pleraque ſuggerant, ex quibus non improbabiliter dici poſſe videtur, quod etiam in iudicio animæ tutus ſit, hoc tamen neque ipſe ſequi velim, neque alijs conſulere, vt ſequantur, ſed hoc potius ſuadeam, ne denegando æſtimationem aduerſus propriam conſcientiam luctentur, defunctumque decipiant, qui legati præſtationem ab eis ſtipulabatur, fidemque eorum ſequutus eſt, & fortè pro exoneratione conſcientiæ ſuæ duntaxat legauit. Nam & Angelus *ad l. quidam. §. illo procul. C. de neceſſa. hæred.* & Cornæus *conſil. 119 lib. 2.* & Alciatus *conſil. 486. num. 9.* & Panorm. *ad d. c. cum eſſes*, vno ore reſpondent, hæredem voluntati defuncti minus ſolenni contrauenientem, quoad Deum, & in foro conſcientiæ tutum non eſſe, non quod omnis voluntas defuncti hæredem in conſcientia liget, ſed quod illi ſubſeruire debet, quam lex non damnat nec reprobat, quæque nulli fraudem, nulli præiudicium facit, tametſi ob non ſeruatas certas ſolennitates, formulaſque iuridicas ſit inutilis, quò *ad d. l. ſi veritas*, prudenter reſpexit Fulgoſius, & veterem illam quæſtionem, de teſtamento filij nullo ſeu inutili, quo matrem à ſtatuto excluſam, hæredem ſcripſit *ad cap. Raynut. ad verb. & vxorem num. 72.* pertractans Guliel. Benedicti, contrariaque Romani *conſ. 199.* & Angeli *conſ. 26.* & D. Anto. *conſil. 20.* reſponſa referens, hæc tandem verba ad finem ſubnectit: *niſi conſcientia ab inteſtato ſuccedentis ei dictaret, vel ſcrupuloſè perſuaderet, quod malè faceret ſubtrahendo hæreditatem hæredi ſcripto in tali teſtamento aut nullo, aut irritando, quo caſu deberet obedire conſcientiæ ſuæ.* Quæ ſententia, me quidem iudice, tutior multò eſt atque ſecurior, quia piarum mentium eſt ibi culpam timere, vbi culpa non eſt. *c. ad dub. 5. diſtin.* quodcunque demum in via domini metuere, *Cle. exiui §. 1. de ver. ſign.* & non omnem ſcrupulum leuem ducere, aut ilicò reijcere, *l. cum proponas, & ibi Cynus C. de interdict. mat. c. illud de cler. excommunicat. miniſtra.*

Por-

Porrò autem de illo hærede, qui vel ſola aditione hæreditatis, vel aliorum legatorum, eodem teſtamento comprehenſorum ſolutionem in voluntatem defuncti videtur conueniſſe, eamque approbaſſe, hic non diſputo, ea maximè de cauſa, quod bona pars interpretum in ea verſetur opinione, quod ex eo ſolo, ea legata, quæ à iure probata ſunt, præſtare minimò tenetur, *l. Turpia. ff. de lega. 1. Iaſ. n. 5. & Al. ad d. l. non dubium; Aymo conſi. 200. n. 3. li. 1.*

CAP. XI.

Teſtator an hæredem ſub ea conditione ſcribere poſſit, ſi rem immobilem Eccleſiæ dederit.

SVMMARIVM.

1. *Conditio magis inficit quàm modus.*
2. *Fieri aliquid de facto quando ſufficit.*
3. *Conditio impoſſibilis quæ.*

SI *Meuius* (inquit Domit. Labeo I. C.) *cui fundus legatus eſt. Callimacho, cum quo teſtamenti factionem non habebat, ducenta dediſſet, conditioni parere debet; & ducenta dare, vt ad eum legatus fundus pertineat; licet nummos non faciat accipientis. l. Mæuius. ff. de condit. & demonſt.* Quo Labeonis reſponſo motus exiſtimo; quòd ſi teſtator ea lege hæredem ſcripſerit, ſi eccleſiæ quæ capax non eſt, fundum ſeu aliam rem immobilem dederit, tametſi fundus ſeu res illa accipientis eccleſiæ non erit, hæreditatem tamen accipere non poterit, niſi pro voluntate teſtatoris rem ſeu fundum dederit. Nam quod de Callimacho, cum quo non erat factio teſtamenti Labeo reſpondit, hoc de fratribus Minoribus Franciſcanis, de ſpurijs, alijſque incapacibus omnibus Caſtrenſis, & alij in eum locum aſſeruerunt. Et cùm in vim conditionis, quæ proculdubio magis inficit, quàm modus, relinquitur, conſequens eſt quod conditio dandi, etiam quæ de iure im-

debet, quomodo & Speculator *in tit. de locato, §. nunc aliquas* & Faber *ad §. non ſolum. Inſtit. de legat.* & Bald. *in ca. 1. de ſucceſſ. feud.* rei feudalis, atque emphyteuticæ æſtimationem concedunt, etiamſi res ipſa licitè translata non fuerit.

Longè autem propiùs accedens Bartolus, *tam ad d. l. ſed ſi, quàm in tractat. Minorita. lib. 1. cap. 2.* generaliter, ad præſtandam æſtimationem, hæredem compellit, quotieſcunque legatarius rem ſibi legatam, non propter ſuum delictum, ſed propter qualitatem perſonæ ſuæ habere nequit. *l. apud Iulianum. §. conſtat. & l. ſequenti. ff. de legat. 1. Ioan. de Platea. ad dict §. non ſolum.* Ideoque rerum immobilium
1 fratribus Minoribus, manifeſtè eorum incapacibus, *Clem. exiuit, de verb. ſignificat.* relictarum pretium voluit perſolui, quaſi non acquiſitionis, ſed magis retentionis eorum bonorum ſint incapaces, neque abs eorum æſtimatione arceantur aliter, quàm ſi iuſtam alimentorum rationem excedat, & cum inſtituto eorum diſcrepet, eiuſdemque ſuæ opinionis, *& D Cardinal. conſil. 102. numer. 2. & Bald. conſil. 481. incip. quidam in ſuo teſtamento, in fin. libr. 5 ſequaces, & aſſertores habet,* eoque magis, quod, *vt dicto loco, verſicu. ex quo patet,* Bartolus exiſtimat, cùm ſimpliciter quid relinquitur, vtique in cauſam licitam, legatum eſſe pręſumitur. *d. Clem. exiuit, §. ad hac,* ne quis alioquin eam viam ingreſſus eſſe videatur, per quam iudicia ſua ſubuerterentur. *l. ſi miles. ff. de milit. teſtam.* Et hoc eſt, quod dictus quoque Martianus *in l. ſi quis inquilinos. ff. de legat. 1.* voluit, dum in conſtituenda, præſtanda, aut neganda rei legatæ ęſtimatione veriſimilem defuncti voluntatem, reſpondit eſſe ſequendam. Ea autem veriſimilis eſt illius cogitatio, vt legatum teneat. *l. quoties. ff. de reb. dub.* ſi non de modo, quo relictum eſt, ſaltem eo modo, quo valere melius poteſt. *l. Lucius. ff. depoſi l. hactenus. ff. de conſtitut. pecun. l. cum ſeruo. ff de verbor. obligat.* Nam quamuis hi qui teſtantur, diſertis verbis, eam clauſulam tabulis ſuis ſubnectant, ſi non valet iure teſtamenti, valeat iure codicilli, ſeu omni alio modo, quo melius valere poteſt: cuius clauſulæ vim, *dict. loco c. 3.* eſſe affirmat Bartolus, vt hæredem, tam in
2 foro exteriori, quàm in iudicio animæ, ad ſoluendũ pretium rei le-

rei legatæ adigat: tamen ſi expreſſis verbis inſerta non ſit, ex coniectanda defuncti voluntate, præſumi debet, qui ſi interrogatus fuiſſet, reſpondiſſet veriſimiliter, quod vltimum ſuum elogium ſecundum meliorem formam iuris valere cupiebat, adeoque quòd ſi ipſa res legata, legatarij fieri non poſſet, æſtimationem ſaltem illius conſequeretur. Honorare enim eum voluit, & aliquo legati genere augere: Et, ſicut legis diſpoſitio, in omnes actiones humanas influit, easque regit, & interpretatur. *l. quæro §. interlocutorem. ff. locati. l. quidam cum filium. ff. de verbo. oblig.* certe lex ipſa, eam defuncti voluntatem ita docet eſſe intelligendam, vt, ſi vno modo valere non poſſit, alio ſaltem, qui & voluntati defuncti non diſformis ſit, & quomodo legatario magis ex vſu eſt, explicetur. *ff. de vſufructu. lega. l. ligatum. & ibi Bartol. l. 1. C. de expenſ. ludo. l. legatum. ff. de adminiſtrat. rerum ad ciuita. pertinent.*

Negantem tamen partem verba Africani probare videntur, qui eorum legatorum æſtimationem legatario denegat, quorum commercium, ſine iuſſu Principis, non eſt. Quæ enim ex eius arbitrio pendent, habentur quodammodo pro ijs, quæ fieri nequeant, *d. §. conſtat. l 2. §. tractari. ff. ad S. C. Tertul. l. 4. ff. de fideicommiſſ. libertat.* eique conſentiens Vlpianus, eius rei inutilem eſſe ſtipulationem reſpondit, cuius commercium penes eum, cui acquiritur, non eſt, *l. multum intereſt. ff. de verbor. obligat.* id quod etiam, ad eiuſdem rei æſtimationem, traducunt interpretes, nec certè iuſta ſine ratione, vt arbitror. Quotieſcunque enim diſpoſitio aliqua, lege prohibente, facta eſt, nihil ex ea ſequitur. *d. l. non dubium* & ne naturalis obligatio quidem, *l. ſi non ſortem. & ibi Doct. ff. de condict. indeb. d. l. cum lex.* & (*vt conſil. 74. num. 17. lib. 1. Marianus Socinus nepos aſſerit.*) ſi in æſtimatione ſubſiſteret, ſanè quia aliquo modo, videlicet quoad æſtimationem, valeret, nulla eſſe non poſſet. Quod naturæ, & conditioni rerum de iure impoſſibilium, inter quas talis diſpoſitio recenſetur, directo contrarium eſt. *l. impoſſibilium. ff. de regul. iuris. l. filius. ff. de condit. inſtitutio.* Et tantò quidē magis, quod, licet in dubio ea interpretatio aſſumi debet, vt quam tutiſſimo loco res ſit, & voluntas defuncti de-

fendatur? excipitur tamen, ſi vetante lege ſcripta eſt, quia contra legatum, aduerſus legem relictum, in dubio pronunciari debet. *l. vbi eſt verborum. ff. de reb. dub. M. Antonius Natta, conſil. 402. nume. 47 lib. 2.* Et quotieſcunque rei geſtæ lex reſiſtit, ſi eo modo quo geritur, valere non poteſt, etiam alio modo non valet. Eiuſmodi enim lex *(inquit Zaſius ad l. 1. §. ſi quis ita num 30. ff. de verbor. obligat.)* inficit, enecat, interimit omnia *d. l. non. dubium.* Sed omnium exactiſſimè hoc perpendens Angel. *conſil. 224. incip. an Mendicantes,* vbicunque (inquit) relictum eſt nullum: propter incapacitatem ipſius legatarij, cauſatam à prohibitione iuris reſiſtentis potentiæ capiendi, ac relinquendi, illud relictum, nunquam in aliquem vſum, quantumcunque licitum, & approbatum debet conuerti: imò funditus omnibus viribus vacuatur, & pro non ſcripto eſt. *l. 1. & l ſi in metallum ff de his, quæ pro non ſcript. habentur.* Et quamuis, cum legatarius capax eſt, & legatum à iure prohibitum non ſit, ſed ſolus vſus vetitus eſt, in quem legatur, benigna quadam interpretatione, in alium licitum vſum conuertitur. *d l legatum.* tamen cum legatum à iure reprobatur, alia conditione vtimur. Deinde verò mendicantes admonet, ne ad relicta bonorum immobilium nec aliarum rerum, quarum incapaces exiſtunt, anhelent, eaque ſub colore & prætextu eleemoſynæ tandiu ſtudeant retinere, quouſque vendiderint, quoniam non valet, vt dictum eſt: niſi teſtator ſignanter bona immobilia reliquiſſet, vt venderentur, & pretium conuerteretur in victum & alimenta eorum. Et quamuis deinde inferius eiuſmodi legatum defendat: non tamen eo caſu ſuſtinet, quo mendicantibus incapacibus relictum eſt: ſed tantum quando altari conſtruendo, & ex more regionis, bonorum immobilium capaci legatum fuit. Accedit quoque ad hæc, quod in conſtitutione Caroli V. Imperatoris, de qua ante diximus, clauſula decreti irritantis adiecta eſt, quam ad auertendam rei legatæ æſtimationem, ſi quando incapaci relicta fuit, ſufficere, *conſi. 20. ver. & ad prædicta. tit. de teſtament.* admodum aptè decidit Caldetinus.

In tanta opinionum contrarietate, quæ tam veriſimiles vtrinque probationes habet, ita conſtituendum eſſe ar-

arbitror, quòd ſi res immobilis eccleſiæ, collegio, aut monaſterio legetur, quæ vel humani iuris eſſe nequeat, vt ſunt res ſacræ, & religioſæ, vel quę in hominum commercio non ſint, vt eſt campus Martius, forum Romanum, vel cuius perdifficilis ſit, & inuſitata comparatio, vt ſunt Saluſtiani horti, qui ſunt Auguſti, prædiaque Cæſaris, quæ in formam patrimonij ſunt redacta, cuiuſmodi res, niſi iuſſu Principis diſtrahi non ſolent, ſanè adeò inutile eſt legatum, vt nec res, nec æſtimatio pręſtari debeat. *d. §. conſtat*, talia enim legata teſtamento inſcribere furioſi hominis eſſe putat Vlpianus. *l. cum ſeruus. ff de legat. 1.* neque enim prudens aliquis, id facilè legauerit, quod neminem conſequi poſſe, non ignorat, *Pariſ. conſil. 7. lib. 1.* nec æquitas ſuadet, eius rei pretium præſtari, quæ nullo pretio in hominum ſolet eſſe commercio, id quód non obſcurè voluit Albericus *ad d. §. conſtat, & ad l. ſed ſi res, eodem tit. dum ait;* Quod ſi res legata erat, æſtimabilis valebit legatum, vt æſtimatio debeatur. *d. l. ſi quis inquilinos.* ſi verò inæſtimabilis erat, non debebitur, eaque ratione & Pariſ. & Marianus, *locis citatis* Baldi, atque Speculatoris ſententiam refellunt, falſumque eſſe aſſerunt, quod feudo ſine conſenſu Principis legato, æſtimatio debetur. Sin verò res immobilis legata, cuius vſus, & commercium, alius quilibet habeat, eccleſia vero, ſeu manus mortua non habeat, idque nullo eius merito culpaque factum ſit, ſed tantùm ob rationes, ſuperioribus ſectionibus explicatas, diſtinguendum cenſeo. Etenim ſi lex, aut communis, aut municipalis, eccleſiam, manumque mortuam, bona immobilia retinere vetet, & intra certum tempus ea vendere, vel in perſonam eorum capacem iubeat transferri, nec amplius quidquam adijciat, certè manifeſtè viam ei demonſtrat, videlicet re ipſa immobili legata, æſtimationem eius adipiſcatur, eoque argumento & Caſtrenſis, & Ioan. de Imola *ad d. §. conſtat*, & Alber. *ad d. l. ſed ſi res num. 3.* Bartoli ſententiam *d. c. 2. & 3.* ſequuti, rei immobilis fratribus Franciſcanis eis incapacibus, æſtimationem, cuius vtique capaces ſunt, ab hærede putant eſſe ſoluendam. Et ex Archidiacono quidam referunt Pontificem Max. ad vtilitatem Dominicanorum hoc olim declaraſſe. Cæterùm ſi vel ſtatutum, vel Principis conſtitutio, qualis eſt Caroli V. in illis

terminis non conſiſtat tantum, ſed vlterius progrediatur, & clauſulas decreti irritantis adijciat, iterum probabiliter dici poteſt, neque rem, neque æſtimationem eius deberi, ideo quod teſtamentum, cui ſi lex reſiſtit, & contractus cui tam rigidè aduerſatur, non extitiſſe finguntur, & pro non ſcriptis, non factis, non initis habentur. *l. 2. ff. de his, quæ pro non ſcript. hab. & ibi Bartol. Baldus ad d. l. non dubium, in 2. not.* Imò enim, & rem ipſam, quæ loco materiæ eſt, adeò à teſtamento eximit, vt ei forma aliqua, per ipſum teſtamentum imprimi non poſſit, *l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. oblig. Bald. d. loco 11. oppoſ.* & ſi eiuſmodi teſtamentum ſeu legatum peræquè habeatur, atq; ſi ſcriptum non eſſet. *l. 2. ff. de iniuſto teſtamen.* conſequens eſſe videtur, quod nec præſtanda ſit æſtimatio, quam nullo ſcripto teſtamento præſtari debere nemo ſani capitis dixerit, ideoque in non diſſimili ſpecie conſultus Romanus, *conſil. 509. incip. circa propoſitum. col. 5. verſic. his tamen*, reſpondit, quod vbicunque ob publicam aliquam cauſam rei alicuius alienatio prohibetur, neque res, neque æſtimatio eſt præſtanda, *l. 1. verſic. & quacunque. C. de contract. iud. glo. in d. l. multum*, eò magis, quando clauſula decreti irritantis adiecta eſt, quæ pro forma habetur, *Iaſon ad l. omnium. C. de teſtamen.* eoque defuncti voluntatem reijcit, vt non extitiſſe videatur, ne quoad æſtimationem quidem, *ſicuti conſil. 71. incip. caſus mihi oblatus. num. 11. ſenſiſſe videtur D. Præſes Euerhardi*: & quamuis in æſtimatione ac pretio rei legatæ, rationes legis ceſſare videantur, cùm tamen, de lucro quærendo agitur, per ceſſationem cauſæ, ſeu rationis, à verbis legis ac ſtatuti non receditur. *Bartol. ad d. l. omnes populi, 2. quæſt. ff. de iuſtit. & iur. Tiraquel. in lib. ceſſante cauſa. limita. 5.* Et quia validior eſt præſumptio, quæ ſumitur ex qualitate diſpoſitionis, quàm illa, qua quis præſumitur actum ſuum valere velle. *l. non codicillum. & ibi Cornæus in 3. not. C. de teſtam.* & quando contra legem factus eſt, potius ita interpretandus eſt, vt nihil operetur, *Alciat. reg. 3. præſumpt. cap. 34. num. 11. & ſequentib.* nulla eius habenda ratio; quod ante obiectum fuit, veriſimilem fuiſſe defuncti cogitationẽ, vt ſi non res legata, ſaltem eius pretium præſtaretur. Et cùm in teſtamento inter liberos conditio iure ſpeciali ſit receptum

vt

vt clauſula codicillaris, ſeu melioris modi, illi ſemper tacitè oppoſita videatur. *l. cohæredi. §. cum filia, & ibi gl. ff. de vulg. & pup. ſubſt. d. Præſes conſ. 234. incip. condidit, nu 7.* verum non eſt, quod in omnibus alijs teſtamentis idem ſtatuitur, *quod d. c. 3. nu. 8. verſ. incip. tertio Bartolus quoq; voluiſſe videtur.* Et hæc quidem veriſimiliter dici poſſe exiſtimo, conſtanter tamen non affirmo, cum quia perplexitatem deciſionis huiuſcemodi ſupremorum iudicum ſententias in multos annos diffidiſſe intelligo, tum verò quod ego ſi hęres eſſem, & mens teſtantis quoquo modo mihi pateret, ſecuriorem viam mallem eligere, & præſtationem æſti mationis, omnem ex animo ſcrupulum mihi eximere, *iuxta c. conſuluit, de obſerua t. ieiun. etiam ipſo Bartolo ex theologorum ſententiis d. loco hoc ſatis ſuggerente.*

CAP. X.

Hæres qui approbauit teſtamentum defuncti, an rem immobilem legatam, eiuſue æſtimationem præſtare debeat?

SVMMARIVM.

1. *Sententia nulla an poſſit confirmari.*
2. *Contractus teſtamento fieri an poſſit.*
3. *Teſtamentum nullum quomodo poſſit approbari.*

HÆredem illius, qui rem aliquam immobilem legauit eccleſiæ, ſi eam rem non præſtet, paulò ſuprà oſtendimus tutum eſſe etiam in iudicio animæ: & ſi clauſula decreti irritantis, qualem Cæſarea conſtitutio habet, legi ſine ſtatuto eius rei acquiſitionem eccleſiæ prohibenti fuerit adiecta, ne ad pretium quidem illius præſtandum, hæredem obligari. Quomodo, & olim cum diuerſis alijs, excellentiſſimum noſtri temporis Iuriſprudentem D. Gab. Mud. reſpondiſſe memini. At ſi teſtatori de fide illius addubitanti, & de præ-

præſtatione legati ea propter ſtipulanti eam rem ſe ſoluturum promiſit, & teſtamentum ab eo ſcriptum approbauit, id in diſquiſitionem vocandam videtur.

Nam ſi hæreditas viuente teſtatore adiri non poteſt, quia de tempore hæreditas non eſt, *l. 1. ff. de hæred. vel act. ven. l. neminem. ff. de acquir. hæred.* certè approbatio teſtamenti viuo teſtatore facta, nihil ponderis habere videtur. *l. ſi quando. §. illud generaliter. C. de inoffi. teſtam.* & ſicut legato exiſtente nullo, promiſſio illuc relata, etiam eſt nulla. *l. cum quis decedens ff. de legat. 3.* quia naturam legati ſequitur. *l. 1. §. ſub conditione. ff. vt lega. no. cau.* ita & approbatio & conſenſio qualiſcunque, quæ non mutauit aliquid vtile & validum quod confirmet, in quo pedes ſuos figat, & vim ſuam exerceat, nihil agit. *Bald. ad l. falſus. col. 2. in princip. C. de furt. & in addit. ad Specul. tit. de inſtru edit. in princi. col 9. Bart. ad l. ſi tibi. §. ſi pactus, in 2. not. ff. de pact. Dynus ad c. non firmatur, de reg. iur. in 6.* Et hoc eſt quod *ad l 2. C. de lib. præter.* Bald. ait confirmationem ſine confirmabili non valere, & cum à contractibus ad teſtamenta iuſta, & iuridica ſit argumentatio. *l. ſeruum filij, l. qua de legato ff. de legat. 1 l. 1. C. de inſt & ſubſtit.* vtique ſicut contractus cui lex eſt contraria, conſenſu contrahentium valere non poteſt, *Bart. ad l ſi tutor. C. in quib. cau in integ. reſtit.* ſimili modo, nec legatum quod iuri non ſit conſentaneum. Præterea quemadmodum teſtator efficere non poteſt, ne leges in teſtamento ſuo locum habeant, *l nemo poteſt. ff. de leg. 1.* ſic & hæres promittendo facere nequit, vt rem à lege ad eccleſiam transferri prohibitam eccleſia acquirat, ne quod vna via vetitum eſt, alia permittatur, eaque ratione legi latæ fraus fiat, & ſtruantur inſidiæ. *l. fraus. ff. de legib. cùm quid. eo ti. lib. 6.*

1 Sed ſanè & exemplis illud probari poteſt, nam & ſententia, quę ex defectu iuriſdictionis nulla eſt, conſenſione litigantiū robur non accipit. *c. cum dilect. de confir. vtili, gl. ad c ſignificaſti, de foro compet.* & delegatio incompetenti iudici facta, non confirmatur voluntate partium. *Bald. ad l. 1. C. de pedan. iudicib.* & acta inualida per eam non validantur. *Innoc. ad c. cum cauſam de teſtib.* Quibus rationibus motus Guido *conſ. 28. incip. conſilium num. 2. lib. 1.* hæredem, teſtamentum ex defectu

ſolennitatis nullum, approbare non poſſe reſpondit, vt ex ea approbatione illud confirmetur. *l. teſtamenti, & ibi gl. ff. de teſtam.* accedit etiam ad hæc, quod quum hæres cum eccleſia legataria nihil egerit, nihil ſtipulanti ſpoponderit, ſed quidquid cum teſtatore qui veluti homo aliquis priuatus alteri ſtipulari non potuit. *l ſtipulatio iſta §. alteri. ff. de verb. obl.* actum eſt, id de abſente geſtum fuit, nulla exiſtit materia, ex qua actio & obligatio oriatur. *l quæcunq; ff. de act. & obl. Bar. ad d. l. cum quis, num. 4.* nihil eſt, cui promiſſio innitatur, *Aym. conſ. 200 lib. 1. num. 9.* eoque magis, quod *vt conſil 22. in fine lib 3. ait Iaſon,* promiſſio eiuſmodi metu quodammodo exſculpta eſt, vel ne hæres teſtatorem negando conturbet, vel ne ea negatione conſenſo teſtatore hæreditate excidat. 2

Cæterùm contrariam opinionem adiuuat, quod ſicut in teſtamento, aut potius poſt teſtamentum contractus fieri poteſt *l. aſſignare. ff. de aſſig. libert. l. filio præterito. ff. de iniuſto & irrit. Bald & Imola, ad l. hæredes, ff. de teſtament.* ita etiam approbatio teſtamenti ſeu legati, & proinde in ſuum præiudicium hæredi licet quamcunque innalidam teſtamenti voluntatem probare. *l non dubium. C. de teſtam. l. ſi veritas C. de fideicommiſſ.* etiamſi impoſſibilis conditio ſit adiecta. *l. ſi quis teſtamenti, & Barto. in l. 1. ff. de condit. inſtit.* aut ſi lex ipſa eiuſmodi voluntati aduerſetur. *d. l. cùm quis decedens, Romanus conſ. 222. inci. dubitatur, verſ. incip. ſecundo principaliter, Guido Papæ conſ 55. incip. omiſſa facti narratione. nu. 5. lib. 1. Rubeus conſ. 107. incip. deceſſit illuſtris Dom.* vt ſi non tanquã legatum, aut teſtamentum valeat, ſaltem valeat vt pactum, ſuper voluntate defuncti fundatum. *gl. Salic. & Alexand. ad l. 1. C. de fideicommiſſ.* Nam & ſententiæ ipſo iure nullæ approbatio, tametſi eam vt ſententiam valere non faciat, facit tamen, vt valeat quaſi pactum, *Iaſon ad l. is qui putat, nu. 5. ff. de acquiren. hæred.* & de legato feudi inaniter nulliterque relicto, *conſil. 237. incip. perlectis, num. 5.* reſpondit Oldradus, quod licet legatum, veluti rei minimè legabilis (vt ita dicam) nõ teneat: ſi tamen hæres ſciens prudenſque paſſus ſit legatarium illud poſſidere, & ſic tacitè voluntatem defuncti approbauerit, conſenſu ſuo ſibi præiudicat, ſi non ex cauſa in integrum reſtituatur. Licet enim domino feudi non præiudicet eius conſen-

ſenſus, ſibi tamen contraueniendi aditum claudit, *arg. l. per fundum ff. de ſeruit. ruſt. prædio.* Et quamuis in alijs rebus ac perſonis legatarij præſentia, & ſtipulatio poſſet eſſe neceſſaria, *vt cum Aymone d. loco d. conſil. 82. tradidit Iaſon*, in ijs tamen, quæ ad piam cauſam relicta, diſpoſitaque ſunt, dubium non eſt, quin & teſtator ipſe, & quilibet alius priuatus ad commodum & vtilitatem eiuſdem piæ cauſæ paciſci ac ſtipulari poſſit, *Franc. Mar quæſt. 334. num. 7. per l. ad tempus §. 1. ff. de vſucap. Zaſius & Iaſon ad d. §. alteri. Tiraquel. de pia cauſa priuileg.* Eoque magis, quod & conſenſus ille, hæredis mandatum inducere ac roborare videtur, ex quo obligare eum ignoti iuris non eſt, *l. 1. & l. 2. ff. mand. Bart. ad d. l. cum quis decedens*, & quem præcedat teſtatoris voluntas, cauſa ſuper qua commiſſio fundetur, non deeſt. *argu. l in teſtam. ff. de fideicom. libertat.*

Ego quidem in priorem ſententiam ſum procliuior, ſi clauſulæ decreti irritantis, conſtitutioni fuerint adiectæ. Nam cum quid prohibetur, omnia cenſentur eſſe prohibita, quæ ſequuntur ex eo, & per quæ peruenitur ad illud. *l. ad rem immobilem ff. de procurat. l oratio. ff. de ſponſalib. c. cum quid, de reg. iuris, lib. 6.* & ille qui meditatur principium, meditatur & finem. *Bald. ad l. quamuis. C. de fideicom. & ad d. l. non dubium in 10 oppoſ. C. de legib.* Ideo lex ſeu conſtitutio eiuſmodi quæ legatum rei immobilis ad vtilitatem eccleſiæ, veluti antecedens, in quo eſt principium, prohibet, cenſetur etiam omnem promiſſionem, per quam ad eius rei præſtationem poſſet perueniri, vetare. Etenim cùm propter finem omnia prohibeantur, fruſtrà fieret prohibitio legati, ſi permitterentur ea, quæ ex legato poſtea conſequuntur, aut oriuntur: ſed qui eſt excluſus à toto, debet eſſe & excluſus à qualibet eius parte, *Io. Monachi ad d. ca. cum quis, l. ſi quis cum totum. ff. de excep. rei iudic.* huic *ad l. cætera, §. item quæri, num. 10. ff. de leg. 1.* reſpondet Iaſon illud quod fieri non poteſt directè, per viam legati, fieri non poſſe per viam reſeruationis, de quo tanto minus hic dubitandum eſt, quod quæ ratio legatum impedit, eadem & promiſſionem infringit. Itaque vbi eadem eſt ratio, eadem quoque debet eſſe iuris diſpoſitio, *l. adigere. ff. de iure pat.* Eoq; reſpiciens Caſt. *ad d. l. non dubium. C. de leg. in fine*, quo-

quoties principalis contractus, propter legis prohibitionem ſit nullus, toties ſtipulationem, pignoris dationem, fideicommiſſionem, iuramentum, cæteraque illius acceſſoria nulla fieri affirmat.

Quod autem teſtamentum nullum aut inualidum ab hærede approbari, & approbatum præſtari debeat, ita accipi, atque intelligi ſolet, ſi iſtiuſmodi inualiditas in ſolius hæredis præiudicium vergit, quo caſu tacita quædam donatio præſumitur, *vt ad d.l.2. ait Caſtren.* non etiamſi boni publici cauſa ſit inducta, aut ſi ex cauſa, qualicunq; modo ſuper ea fundata originem trahat, *Caſt. ver. in glo. fin. Ang. verſ. item ſi eſſet nullum fauore approbantis. Fulg. verſ. & præter rat. n.3. in fi. Bart. verſ. quandoq; teſtam. in d.l. non dub. C. de teſt.* Ideoq; Grat. & Valen. non de ea voluntate defuncti, cui lex reſiſtit, ſed ea tantum, quæ legibus ſubnixa non eſt, loquuntur: inter quæ duo intereſſe plurimum *ad d. l. non dub. C. de legib.* obſeruat Bald. 3

Et rurſum Diocletianus & Gratianus de eius teſtamenti approbatione agunt, cui aut veritas deeſt, aut ſolennitas, vt quia vel ſcriptum non erat, vel ſolenniter ſcriptum non erat, *gl. ibi*, legatario autem, quò minus accipere poſſet, obſtabat nihil d.l. ſi veritas. Deinde, cùm, vt plerique ſentiunt ex inutili teſtamento, vel legato, aliter non reprobato, coniuncta defuncti voluntate, naturalis ſaltem obligatio oriatur, hæres ex promiſſione ſua facilius vrgetur. *gl. ad d.l.2. C. de fideicom.* At cùm lex & legatum damnat, & legari vetat, & legatarium illius non capacem reddit, nulla eſt ratio, quæ hæredem quantumuis teſtamentum ſeu legatum approbantem, & illud ſoluere ſpondentem, ſuadeat compelli, non magis quàm cùm contra leges, bonoſque mores pacta fiunt, *l. pacta quæ C. de pact.* Proinde vbi priuatorum conſenſio, actioque, quid poteſt ibi approbatio, ſi non in vim teſtamenti aut legati, quod nullum eſt, ſaltem, veluti pactum, ſeu præſumpta aliqua donatio valet, vbi verò, id quod lex prohibet, neque pacto neq; conuentione, neq; donatione fieri permittit, ibi approbatio nihil efficit, vtpote quæ cum ad teſtam. vel legatũ acceſſoriè veniat, ſecundum illius naturam regulari debet, *d. l. cum quis, §. quò teſtamen. Franc. Mar. qu. 334. num. 2.* Et ſicut ad ipſius rei immobilis legatæ præſtationem, etiam promiſſam, ſummò iure cogi non poteſt, quia lex reſiſtit traditioni, ita quoque

ne-

neque ad diſtinctionem illius ſtricto iure compellitur, quia eam neque ipſe promiſit, neque eccleſiæ defunctus ab eo ſtipulatus eſt, tametſi ceſſantibus clauſulis decreti irritantis *(vt proximè diximus)* teneretur. Et quamuis & Didacus *ad c. cùm eſſes, de teſtament.* & Dominicus à Soto *lib. 4. q. 5. art. 3. de iuſtit. & iure.* pleraque ſuggerant, ex quibus non improbabiliter dici poſſe videtur, quod etiam in iudicio animæ tutus ſit, hoc tamen neque ipſe ſequi velim, neque alijs conſulere, vt ſequantur, ſed hoc potius ſuadeam, ne denegando æſtimationem aduerſus propriam conſcientiam luctentur, defunctumque decipiant, qui legati præſtationem ab eis ſtipulabatur, fidemque eorum ſequutus eſt, & fortè pro exoneratione conſcientiæ ſuæ duntaxat legauit. Nam & Angelus *ad l. quidam. §. illo procul. C. de neceſſa. hæred.* & Cornæus *conſil. 119 lib. 2.* & Alciatus *conſil. 486. num 9.* & Panorm. *ad d. c. cum eſſes*, vno ore reſpondent, hæredem voluntati defuncti minus ſolenni contrauenientem, quoad Deum, & in foro conſcientiæ tutum non eſſe, non quod omnis voluntas defuncti hæredem in conſcientia liget, ſed quod illi ſubſeruire debet, quam lex non damnat nec reprobat, quæque nulli fraudem, nulli præiudicium facit, tametſi ob non ſeruatas certas ſolennitates, formulaſque iuridicas ſit inutilis, quò *ad d. l. ſi veritas*, prudenter reſpexit Fulgoſius, & veterem illam quæſtionem, de teſtamento filij nullo ſeu inutili, quo matrem à ſtatuto excluſam, hæredem ſcripſit *ad cap. Raynut. ad verb. & vxorem num. 72.* pertractans Gulielm. Benedicti, contrariaque Romani *conſ. 199.* & Angeli *conſ. 26.* & D. Anto. *conſil. 20.* reſponſa referens, hæc tandem verba ad finem ſubnectit: *niſi conſcientia ab inteſtato ſuccedentis ei dictaret, vel ſcrupuloſè perſuaderet, quod malè faceret ſubtrahendo hæreditatem hæredi ſcripto in tali teſtamento aut nullo, aut irritando, quo caſu deberet obedire conſcientiæ ſuæ.* Quæ ſententia, me quidem iudice, tutior multò eſt atque ſecurior, quia piarum mentium eſt ibi culpam timere, vbi culpa non eſt, *c. ad dub. s diſtin.* quodcunque demum in via domini metuere, *Cle. exiui §. 1. de ver. ſign.* & non omnem ſcrupulum leuem ducere, aut ilicò reijcere, *l. cùm proponas, & ibi Cynus C. de interdict. mat. c. illud de cler. excommunicat. miniſtra.*

Por-

Porrò autem de illo hærede, qui vel ſola aditione hæreditatis, vel aliorum legatorum, eodem teſtamento comprehenſorum ſolutionem in voluntatem defuncti videtur conueniſſe, eamque approbaſſe, hic non diſputo, ea maximè de cauſa, quod bona pars interpretum in ea verſetur opinione, quod ex eo ſolo, ea legata, quæ à iure probata ſunt, præſtare minimò tenetur, *l. Turpia ff. de lega. 1. Iaſ. n. 5. & Al. ad d. l. non dubium, Aymo conſi. 200. n. 3. li. 1.*

CAP. XI.

Teſtator an hæredem ſub ea conditione ſcribere poſſit, ſi rem immobilem Eccleſiæ dederit.

SVMMARIVM.

1. *Conditio magis inficit quàm modus.*
2. *Fieri aliquid de facto quando ſufficit.*
3. *Conditio impoſſibilis quæ.*

SI *Meuius* (inquit Domit. Labeo I. C.) *cui fundus legatus eſt. Callimacho, cum quo teſtamenti factionem non habebat; ducenta dediſſet, conditioni parere debet; & ducenta dare, vt ad eum legatus fundus pertineat; licet nummos non faciat accipientis. l. Meuius. ff. de condit. & demonſt.* Quo Labeonis reſponſo motus exiſtimo; quod ſi teſtator ea lege hæredem ſcripſerit, ſi eccleſiæ quæ capax non eſt, fundum ſeu aliam rem immobilem dederit, tametſi fundus ſeu res illa accipientis eccleſiæ non erit, hæreditatem tamen accipere non poterit, niſi pro voluntate teſtatoris rem ſeu fundum dederit. Nam quod de Callimacho, cum quo non erat factio teſtamenti Labeo reſpondit, hoc de fratribus Minoribus Franciſcanis, de ſpurijs, alijſque incapacibus omnibus Caſtrenſis, & alij in eum locum aſſeruerunt. Et cùm in vim conditionis, quæ proculdubio magis inficit, quàm modus, relinquitur, conſequens eſt quod conditio dandi, etiam quæ de iure im-

 ple-

pleta nullum effectum eſt habitura, & ex cuius implemento nemo commodum aliquod conſequi poterit, ſaltem de facto adimpleri debet, ad actionem conſequendam, *l. mulier. ff. de condit. inſtit. & ibi Caſtren.* & licet id quod de iure fieri poſſit, de facto fieri minimè ſufficit, *l. hæc conditio. ff. de condit. & demonſt.* tamen vbi de iure fieri non poteſt, de facto fieri ſatis eſt, *Bald. ad d. l. mulier.* Et tametſi regulariter ea quæ iuris ſunt potiſſimum conſiderari ſolent, *l. Mutiana. d. titu.* excipitur tamen, quando verba teſtatorum ad factum referuntur, *l. Lucius. §. tres hæredes. ff. ad S. C. Trebel. Tiraq. ad l. boues. §. hoc ſermone, limita. 1. ff. de verb. ſig. Alciat. ad l. vbi pactum, n. 32. C. de tranſact. Dd. ad l. 1. §. hæc autem verba. ff. quod quiſque iur. Roman. conſ. 199.*

Quod ſi dicas impoſſibilem conditionem à legatis, & vl-
3 timis voluntatibus reijci, eademque pro non ſcriptis haberi, *§. impoſſibilis, Inſt. de hæred. inſtit.* impoſſibilem autem eſſe, non eam tantum, quam natura exiſtere impedit, verum etiam illam cui lex reſiſtit, aut quæ ex ſolius Principis conſenſu pendet, *vt ad l. 1. q. 6. C. de inſti. & ſubſti. ait Bald.* tum vero conditionem cuius euentus nihil operatur, expectandam non eſſe, *l. ſi ita ſcripſerit, ff. de hæred. inſtit. reſpondeo, cum Baldo ad rub. C. de inſtit. & ſubſtit. in fine*, quod, cùm conditio, id quod in ſe turpe eſt, continet, vtique omninò pro non ſcripta eſt, nec debeat adimpleri, *d. l. Hæc conditio*, ſin autem factum, ſub qua ſcripta eſt, turpe in ſe nihil continet, tunc ſi de iure adimpleri non poteſt, de facto fieri ſatis eſt. *l. quidam cùm filium. ff. de verbor. obligat. d. l. mulier.* Quam quidem ſententiam probans Gulielmus Benedicti, *ad c. Raynutius ad verb. reliquit, num. 16. verſi. incip. tertiò fallit de teſtam.* communem illam tritamque regulam, quod conditio de iure impoſſibilis à teſtamento reijcitur, ita reſtringit, niſi de facto adimpleri poſſit: & in eius facti implemento nulla turpitudo verſetur, *d. l. Mæuius, & l. qui hæredem, in princ. ff. de condit. & demonſt.*

CAP. XII.

Dominium ſeu poſſeſſio rei immobilis venditæ ſeu legatæ an tranſeat in Eccleſiam.

SVMMARIVM.

1. *Poſſideri an poſſit quod teneri non poteſt.*
2. *Dominium miniſteriale ſeu momentaneum quod ſit.*
3. *Dominium quando ex inutili actu transferatur.*
4. *Poſſeſſionis duplex qualitas.*

PRo præſentis quæſtionis deciſione temperamento aliquo opus eſt. Etenim ſi nulla decreti irritantis clauſula adiecta, lex aut ſtatutum, bona immobilia eccleſiam retinere vetet, eaque ſi in illam translata fuerint, infra certum aliquod tempus extrà manum ſuam ponere duntaxat præcipiat: vtique dominium eorum, quatenus tradita fuerint in eccleſiam tranſire exiſtimo. Illius enim rei, quam tenere non poſſumus, dominium habere poſſumus, *c. recolentes, & ibi Panormitan. num. 3. de ſtatu monachor.* Et quidem potiſſimum, quotieſcunque nullum delictum concurrit, ob quod nos illud habere non liceat, *Doct. ad l. apud Iulianum, §. conſtat. ff. de legat. 1.* Quam ſententiam *ad l. fin. num. 161.* probans Hyppolitus, dominium hoc, quod ſic in eccleſiam transfertur, momentaneum appellat, quia apud illam manere non poteſt: Zaſius autem, *num. 10. & 11. ad d. §.* conſtat, miniſterialę vocat, quia ad miniſterium pertinet, vt vendatur. 1 2

Sin autem clauſula decreti ac annullatiua, conſtitutioni aut ſtatuto appoſita fuerit, omniaque caſſet, & irritet, quemadmodum Caroli V. conſtitutio, omnem alienationem, donationem, teſtamenti liberalitatem, & tranſportum, de his rebus immobilibus damnat, prohibet, & pro infecto ac nullo habet, non tranſire dominium verius eſt, *l. vnica & ibi Fulg. num. 2, C. de ſuffrag. l. iubemus. §. ſanè. C. de ſacroſanct. eccleſ.*

Nam licet ex inutili actu ſubinde tranſeat dominium, ſi modò putatiua aliqua ſubſit, *l. contractus. C. de fide inſtru. l. multum. C. ſi quis alteri vel ſibi, l fin. C. ad l. Iuliam maieſta.* quando tamen omninò lex, aut ſtatutum actui iſtiuſmodi reſiſtit, & aduerſatur, aliud iuris eſt, *l. non dubium. C. de legi. Alexander verſic. incip. iuxta proximè dicta. Alciat. num. 62 Iaſon ad finem, l. 1. §. ſi vir. ff. de acquir. poſſeſſ.* Nam cùm actus propter ineptam verborum conceptionem, vel propter aliam aliquam cauſſam inutilis eſt, eaque inutilitas conſenſu partium modo aliquo ſanari poteſt, neque lex aut ſtatutum directo illi repugnat; dominium propriè non ex illo, ſed ex partium conſenſu propter illum transfertur, *Angel. ad d. l. multum, num 4.* ita vt licet cauſſa remota ipſius dominij, aut nulla ſit aut inutilis, immediata tamen cauſſa, hoc eſt conſenſus ad translationem dominij ſufficit; & quidem potiſſimum, quando cauſa aliqua ſubeſt, tametſi putatiua & erronea, qua contrahens ad traditionem inducitur ac mouetur, *l. eleganter ff de dolo. l cum nemo C. eod. titul. l. 1. C. de condict. ob cauſſam. Bald. & Caſt col. 2. verſ nec obſtat, ad d. l. multum.*

At quando contrahens non poteſt contrahere, quando res non eſt in commercio; quando lex contractum & actum prohibet, eundemque nullum facit & irritum, aut quando non eſt improbata ſola illius qualitas, ſed ſubſtantia, obligatioque, dominium non transfertur. *Bald. ad d. l. 1. & ad l. non dubium. verſ. vltimò nota. C. de lega. Alber. ad l. non dubium, col. penult verſic. dic aut improbatur. C. de legib. Ioan. Fabri ad l. quoties in fine. C. de rei vendicatione.* & tunc verum eſt, quod prohibito actu cenſetur annullata traditio. *l. 3. §. ſciendum. ff. de donat. inter vir. & vxo.* & per conſequens dominij translatio, *vt ad d. §. ſi vir, verſ. incip. ſecundo notat ait Socynus*, quæ ex ea ſequitur. *l. traditionibus C. de pact.* & quod ſine habili titulo ac cauſa dominium non ſolet transferri, *l nunquam nuda, ff de acquiren. rerum domi.* Igitur quod *ad d. l 1. in fine* reſpondet Angelus, non ſolùm ex contractu inutili cui lex non aſſiſtit, verùm etiam ex contractu reprobato, cui lex reſiſtit, dominium transferri, ſi indiſtinctè & ſimpliciter accipiatur, verum non eſt, neque *in dicta l. 1.* de ijs loquitur Imperator, qui contractum à lege improbatum

ſcien-

ſcienter ineunt, ſed de his qui impedimentum, quod verè ſuberat, probabiliter ignorant, & proinde rectè *ad dict. l. non dubium, num. 14 in fin. verſic. incip. mihi autem. C. de legibus.* dixiſſe videtur Fulgoſ. reprehendendos eſſe eos, qui eandem l. clare & dilucidè omnia iſtiuſmodi in contrariam facta annullantem, nimium conſtringunt atque anguſtant. Quod cum dicto Fabro *ad conſuetudines Andegauenſes, tit. des ſeigneurs temporels, art. 37. incip. ſi gens de l'egliſe, num. 1. verſi ſed tamen,* ſentiens Franciſcus Mignon in his noſtris terminis dominium in eccleſiam, manumque mortuam non tranſire aſſeruit, & æquitatem habet. Nam cùm apud eccleſiam eſſe non poſſit, & in pendenti eſſe nequeat. *l. ſi ego. ff. de negot. geſt. l. nec vtilem ff. ex quib. cau. maio.* mirum videri non debet, ſi apud venditorem, donatorem, aut hæredem maneat, *quæ de re loco ſuperius citato, nu. 88 nonnulla obſeruat Riminaldus.* Ad poſſeſſionem autem quod attinet, maior difficultas eſt, quia licet actus ipſo iure nullus ſit, poſſeſſionis tamen traditio, quæ eam conſequitur, vim ſuam habet. *ex tua 12 quaſt. 9. Barto num. 26. & Caſtrenſ. colum. penult. ad d. l. non dubium. C. de legib.* cuius rei exemplum in viro, qui vxori donare non poteſt, donatum tamen tradidit, & in pupillo ſine decreto alienare prohibito, rei tamen alienatæ poſſeſſionem transferente, clarum eſt & euidens. *d. §. ſi vir. & l. poſſeſſionem a contrario ſenſu ff. de acquiren. poſſeſſ.* Facilius enim lex dominij translationem, quod iuris eſt, quàm translationem poſſeſſionis, quæ facti eſt, impedit, *l. quod meo. § ſi furioſo, eo. ti.* licet difficilius à nobis auellatur dominium, quàm poſſeſſio, *vt ibi num. 12 per l. ſi quis vi §. differentia. eod. titu. docuit Zaſius.* Et ideò *ad l. 2. ff. de iuriſdict. omn. iudic.* reſpondet Bald. quod cùm ſtatutum vetat, ne in loco ſtatuti extraneus aut forenſis bona immobilia acquirat, dominium quidem contra formam ſtatuti, in eum non transferetur, poſſeſſio tamen transferetur; cùm quia illa exigui præiudicij eſt, tum verò, quia contractus prohibitus non eſt cauſa immediata (quæ ſola ſpectanda eſt) tranſlationis poſſeſſionis, ſed traditio ipſa, quæ cùm ſine illo per ſe ſola ſtare poſſit, ex illius nullitate & vitio inficitur, & cùm poſſeſſio recedat, quàm primum quis conſtituit ſe nolle poſſidere. *d. §. differentia*, certè protinus vbi ven-

ditor, donator, aut hæres noluit poſſidere, ipſam amiſit poſſeſſionem, *d.§. ſi furioſo.*

E contrario, quemadmodum ex deſtructione conſequentis, recta ſequitur deſtructio antecedentis. *l. 2. § mutui datio, & ibi glo. ff. ſi cert. pet. l. apud antiquos. C. de furt.* & ſicut cùm quid prohibetur, videntur omnia ea eſſe comprehenſim prohibita, per quæ ad illud peruenitur. *l. oratio. ff. de ſponſal. cap. cùm quid, de regu. iur.* ita quoque prohibita translatione, aut acquiſitione dominij, poſſeſſio ipſa prohibita eſſe videtur. Nam cùm dominium cœperit à poſſeſſione, vtique de his eſt poſſeſſio, quæ dominij acquiſitionem antecedunt, & per quæ ad illud peruenitur, *l. 1. in princi. ff. de acquir. poſſeſſ. & ibi Dd.* eaque ratione id quod de ſtatuto rei immobilis acquiſitionem forenſi prohibente Bal. reſpondit *ad d. § ſi vir.* Alexand. & Zaſius *n. 6.* improbarunt.

4 Ego inter naturalem & ciuilem poſſeſſionem diſtinctionem hanc pono. Duplex eſt poſſeſſionis qualitas. Nam cùm quis corpore rem poſſidere, eique eo animo inſiſtit, vt vel ſuo vel alieno nomine eam teneat, naturaliter poſſidere dicitur, *l. naturaliter ff. de acquir. poſſ. l. 1. ff. de vi arma.* Quidquid enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec pertinere poteſt, (*inquit Iabolenus*) hoc poſſeſſionem appellamus, *l. quæſtio. ff. de verb. ſigni.* & proinde quoniam corpore tenetur, corporalis ſubinde appellatur, *l. fin. C. de fun. patrimonia. lib. 11.* Altera qualitas eſt; cum quis bono titulo rem tenet, habetque ius inſiſtendi rei ipſa lege poſſeſſionem eiuſmodi approbante, & quotieſcunque poſſeſſionis apprehenſio, ac detentio iuſta eſt, atque à lege canonica vel ciuili probatur, & recipitur, ciuilis appellatur. Nihil enim quod iniuſtum ſit appellatione ciuilis cenſeri poteſt. Quotieſcunque verò lex illam non probat, ſed intra cancellos iuris naturæ relinquit, naturalis dicitur, inſpecto iure naturali, quò res pro delicto habitæ cedunt occupanti, & ſicut naturaliter primò rerum dominia ex detentione fuerunt acquiſita, *d. l. 1. ff. de acq. poſſ.* adeoque ea poſſeſſio quæ plurimum iuris habet, quam lex recipit, probat, coadiuuat, ſuaque interpretatione fulcit, à iure denominatur, è contrà quæ plurimum facti habet, à facto nomen accipit, & facti eſſe dicitur, *Roland. à Valle*

conſ.23.num.28.& hoc eſt quod *tam ad d.l.quæſtio,quam ad d. l.1.& in tract atu de quinq; pedum præſ nu. 103. & multis ſequ.* ait Alcia.quod hæc ſimplex,nuda, naturalis poſſeſſio eſt meri facti, & in his locum habet, in quibus iure ciuili non conſiſtit obligatio,quia intra nudi facti cancellos lex ea relinquit, ac proinde ſiue cauſa à iure improbetur, ſiue res ipſa prohibita ſit poſſideri,ſiue perſona incapax ſit,qui eam habet,ex iure ciuili pro nulla habetur, naturalis iſta poſſeſſio non impeditur,*l.quod ſeruus.l.cum hæredes.ff. de acqui.poſſ.* & lex eam in ſuis finibus relinquit,*Cancian.conſ.1. nu.135.* Vnde quemadmodum *in d.§.ſi vir.* communiore calculo,repugnante Alex; aſſerunt interpretes:naturalem tamen poſſeſſionem tranſlatam eſſe,ita & hic quoque dicendum arbitror.Nam cùm Carolus V.omne tráſportum, ac traditionem omnem damnet, caſſet, & annullet, ciuilis poſſeſſio tranſlata dici non poteſt, eóque minùs,quod quæ ratio dominium hic impedit,eadem quoque impedit ciuilem poſſeſſionem, cuius magnos, & peculiares effectus,tam Alciat. *ad d. l. 1. num. 27.* quàm Guido Papæ,*quæſt.356.* oſtendit. Porro autem, quando cauſa tranſlationis poſſeſſionis, coniuncta eſt contractui vel dominio, eo non firmato,tranſlationi poſſeſſionis locus non eſt.*l.ſi quis ante.in fine.ff.de acquir.poſſeſſ.Alciat.nu.60.Socin.nu. 10.ad d. §.ſi vir.* Et deſtructo conſequenti, in quo ſtat ratio antecedentis,deſtruitur antecedens.c.ſolitæ,de maior. & obedient. non quòd hodie poſſeſſio ſit neceſſariò antecedens ad dominium.*vt ad d.l. num. 29. & 32. docet Ripa*, ſed quod quo ad effectus ciuiles Carolinæ conſtitutionis ratio, vbique vna, eademque eſt.Et cùm ſolo animo ciuilis poſſeſſio amitti poſſit,etiamſi nemini acquiratur. *d. l. quod meo §.1.* certè mirum videri non debet, ſi rei immobilis traditæ ciuilem poſſeſſionem amittat, qui dedit, quantumuis ea Eccleſiæ non acquiratur.

CAP. XIII.

An interdicta poſſeſſoria Eccleſiæ, aut manui mortuæ competant, pro rebus non amortizatis.

SVMMARIVM.

1. *Turbatus in poſſeſſione an ſine libello poſſit officium iudicis implorare.*
2. *Exceptio notorij defectus iuris an obſtet ſpoliato.*

QVoniam naturalem poſſeſſionem rerum immobilium non amortizatarum in manum mortuam transferri diximus, ciuilem verò non item: conſequens eſt interdictum retinendæ poſſeſſionis ei denegari non poſſe, quod in omnibus poſſeſſionibus locum habet. *l.1 §. hoc interdictum ff. uti poſſidet.* & qualiſcunque ſit poſſeſſor, hoc ipſo quod poſſeſſor eſt, eo reſpectu plus iuris habet, quàm qui non poſ-
1 ſidet. *l.2. eod. tit.* Proinde ſicut cùm naturaliter poſſidet, & alius eum turbat, poteſt officium iudicis implorare, ne ſibi amplius ille ſit moleſtus, etiam nullo exhibito libello, & omni ordinaria cognitione omiſſa, *vt conſil. 338. incip. præmittendum eſt, lib. 5. reſpondit Baldus:* ita quoque directè, & per modum actionis, propter ſolam naturalem poſſeſſionem, in qua turbatur, interdictum Vti poſſid. habet, *Bart. ad d. l.1. in princ. num. 1. verſ. redeo. latè Menochius, de retin. poſſ. remed. vlt. nu. 15. verſ. incip. ſecundo. Pract. Ferrar. in forma libel. pro turbata poſſeſſ. ad verbum: hodie tenet. verſ. incip. nunquid ergo ſufficit.*

Similiter inferri poteſt, quòd ſi eccleſia, aut manus mortua, hac ſua naturali poſſeſſione ſpoliata fuit, pro recuperanda poſſeſſione interdictum. Vnde vi, proculdubiò habet, quod naturaliter poſſidenti conceditur. *l.1. §. deijcitur, ff. de vi & vi arma.* id quod in vſufructuario clarè videre licet, *l.3. eod. ti. gl. in d. l.1. in §. interdictum autem, & ibi Bar.* qui indubitanter naturaliter poſſidet, *l. naturaliter, in princip. ff. de acquiren. poſſeſ. l.1. & ibi Ripa nu. 34. eod. tit. Menoch. de recup. poſſ. remed. 1. q. 5. num. 70.* Imò quod ampliùs eſt, prædoni datur, ita vt ſi ſpoliatur, ante omnia reſtitui debeat. *c. in literis, de reſt. ſpol. l. ſi de vi. ff. de iud. l. col. l. cum fund. ff. de vi & vi arma.* Nam cùm lex ſine citatione, & actu iudiciali, à ſua poſſeſ. neminem amoueri velit. *cap. licet epiſcopos, de præbend. libro. 6. & ibi Phi-*

Philip.in 3.not. & cum hoc interdictum odio illius, qui ſibi ius dicere,& publicam auctoritatem contemnere auſus fuit, ſit inductum.*l. ſi quis ad ſe.C.ad l. Iuliam.de vi.Menoch.d. loco num.146.* certe non poteſt violentus deiector, ſeu expulſor,defectum iuris aut tituli,manui mortuæ referre. Et hæc quidem aduerſus tertium aliquem turbatorem, ſeu violentum,extra controuerſiam & indubitata ſunt.Sed an aduerſus ipſum venditorem,donatorem,ſeu hæredem, à quo accepit poſſeſſionem,eodem iure vtatur,dubitari poteſt,ſi ab his turbata ſpoliatave fuit. Nam cũ exceptio notoria, proprietatis, & deficientis iuris ſpoliato obſiſtat. *c. ad decimas,de reſtitut. ſpolia lib. 6.* & nulla lege,aut nullo ſtatuto excluſa videatur. *Bald.ad rub.C.de probat.Caſt.conſ.44.lib 1 c patet 3 quæſt.1.* nulla ratione aduerſus hos iuuari poſſe videtur, quibus vulgata iuris regula ſuffragatur, dolo facit, qui petit,quod reſtituere eum oportet. *c.dolo, de regul. iur. in 6.* eoque magis, quod præſumptio iuris, manui mortuæ in poſſeſſione rerum immobilium aduerſatur, quæ etiam rerum ſpoliatarum reſtitutionem impedire ſolet.*d.c.ad decimas*,ſicut & omnis alia incapacitas rerum poſſeſſarum. *Inno. ad c. conſtitutis de fil. presbyter.Zaſius ad d l. naturaliter.§. nihil.num 58.* Sed hoc ita demum verum eſſe crederem,cùm illicò & incontinenti,de dominio ſpoliatoris manifeſtè apparet,eo loco,quo per conſtitutionem principis, clauſulas decreti irritantis continentem venditio,donatio, legatum irritatur,& pro nullo habetur,neque eccleſia,ſeu manus mortua de impetrata amortizatione excipit. Tunc enim euidens iniquitas dici poſſit, ſi ei res reſtituatur, ad quam ſine dubio nullum ius habere poteſt.At ſi ſtatutum aut conſtitutio principis donationem, venditionem,traditionem,legatum non annullet, ſed eccleſiam, manumque mortuam tantum vt manum ſuam euacuet, vt rem immobilem acquiſitam alienet,compellit, certè quantumcunque oppoſita dominij,& incapacitatis exceptio, ſpoliatorem non adjuuat, vtpote qui dominus amplius non eſt, & cui eccleſia, manuſve mortua eam rem reddere non tenetur, ſed alteri etiam vendendo, legi, aut ſtatuto ſatisfacit. Nunquam enim exceptio deficientis iuris aut dominij prodeſt ſpoliatori (*inquit Zaſius num.52.*) niſi fundet ius excipientis &

Cle ſi vt lite pend. Caſtren. ad l. 1. §. 1. ff. de ferijs, & inutiliter cedens actionem, eam non amittit. *Bar. ad l filiusfam §. ſi quis ff de l.gat praeſt & ad l non putauit. §. non quauis ff. de bon poſſeſ. contra tab. Iaſon ad l. 1. §. 1. ins. not. ff quod quiſque iur. late Tiraquell de retract. §. res glo. 2 num. 5 6 7.* & quando nullum ius acquiritur ex contractu, poteſt quis venire contra contractum, *(inquit Bal. ad l. iubemus. § ſane. ff. 4 C. de ſacroſ. eccleſ.)* id quod in contractibus innominatis re integra expeditum eſt. *l. ſi pecuniam. ff. de condic. ob cau.* Adde quod in hac venditione, donatione, translatione, non proprie turpitudo aliqua inſit, vt leges propriæ turpitudinis allegationem impendentes ad rem trahi poſſint, vtpote quæ ad ſcelera, & inſignia flagitia potius referantur, quam ad alia à iure prohibita, & nihil eiuſmodi facinoroſum olentia, eoque ceſſante cum venditor, donator, hæres vendicando non ſuper turpitudine aliqua, ſed ſuper rei ſuę dominio ſe fundet, & in eo actionis ſuæ radicem figit, & ſic vniuerſum ius eccleſiæ elidit, repelli non debet, *iuxta not. per Felynum ad c. tertio loco. nu 8. & 9. de probat. Panor. & Ioan. And. ad c. inter dilectos de donat.* qui, ſi de vltronea venditione, donatione, traditione excipiat eccleſia, etiam propriam turpitudinem replicando allegare, & prædictam nullitatem proponere poterit. *Panor. ad c. cum ſuper. de conceſſ. preben. Alciat. ad c. cum conting it, nu. 182. de iureiur.* Nam & in ſimili *ad d. c. ſi quis ad verb. alienata, ad c. noſtri ad verb. reuocare. in fin. de elect.* obſeruat gl. quod ſi aduerſus repetentem, & vendicantem rem eccleſiæ malè alienatam, vel aduerſus illegitimam adminiſtrationem iſtiuſmodi facti proprij, aut propriæ turpitudinis exceptio obijcitur, nullitatis replicatione retineri poteſt. In arbitrio quoque illius ſitum eſſe exiſtimo, vt ab initio vendicatione prætermiſſa, venditionem, donationem, legatum, & traditionem nullam declarari petat, eaque facta rem repetat. *iuxta ea quæ not. Chaſſa ad conſuet. Burg tit. des droicts appar. à gens m irté. §. 1. ad verb. ne peult faire, num 3. & 4. & Panor. ad c. ſi quis. de reb. eccle. non ali.*

Sin autem pœna à ſtatuto vel conſtitutione eiuſmodi venditioni, donationi, legato, traditioni adiecta fuerit, tunc certe non obſtante vendicatione, eiuſque admiſſione puniri poſſet

qui

qui contrauenit, eoque caſu vera eſſet communis illa traditio, quod actus nullus non habetur pro nullo, & inutili, reſpectu pœnæ, quæ à iure illi infligitur, qui fecit contra legem, ne de improbitate ſua gaudeat, *cap. quorundam, de ſolut. d.c. ſi quis. l. 2. C. de donat. l. Senatus ff. de contrah. emp. l. fin. ff. de damno infect. gl. & Bald. ad l. martyres. C. de ſacroſanct. eccleſ. & in l. transactione. C. de tranſact.*

CAP. XV.

Eccleſia ſeu manus mortua an fructus lucretur rei immobilis non amortizatæ?

SVMMARIA.

1. *In lucrandis fructibus an validitas tituli ſpectetur.*
2. *Decretum nulliter interpoſitum an ad fructus lucrandos ſufficiat.*
3. *Res nulliter vendita an iuſta conſcientia retineri queat.*
4. *Poſſeſſor malæ fidei quis.*
5. *Error iuris an ſufficiat ad fructus lucrandos.*

MVltæ ſunt cauſſę, ex quibus videri poteſt, fructus rei immobilis non amortizatæ, ad eccleſiam, manumq; mortuam, etiam in foro conſcientię pertinere. Nam 1 cùm agitur de lucro & acquiſitione fructuum, nullitas ſeu inualiditas tituli non attenditur, *l. ſed & ſi leg. §. ſcire, ff. de pe. her.* ideoque eſt quod & decretum nulliter interpoſitum, lucrandorum fructuum occaſionem præbet, D. Ant. *ad c. diuer. fallacijs, ext. de cler. coniu.* & eccleſia ex mutuo accepto læſa, 2 ad fructuum repetitionem non admittitur. *ca. ad noſtram, de reb. ecc. non alie.* & qui abſque decreto rem minorem nulliter emit, fructus perceptos non reſtituit, *l. 2. C. ſi quis ignor. rem minor. emer.* & licet donatio inter virum & vxorem facta, ipſo iure nulla ſit, fructus tamen percipiendo vxor vel vir ſuos facit, *l. fructus. ff. de vſu. l. de fructib. ff. de don. int. vir. & vxo.* Id quod

tra legem facit, *Cornæus conſ.237.lib 2,Dynus ad c. poſſeſſor. d.tit.de reg.iur*. ſiue iudicium ſeculare, ſiue conſcientiam animæ conſideres, *Bald. ad ca. in omni de teſt*. Tertio quòd fructus percepti ex fundo alieno,non ſunt percipientis, neq; in illius dominium tranſeunt,niſi ex iuſta cauſſa, *Bald. ad l. ex nomine,C.de hæred. vel act. vend*. Quarto quòd ſi titulus reuocabilis non inducit fructuum acquiſitionem, *l. ſi hæres. l. cum quis.& ibi Iaſon.ff.de condic.ab cau. Alex. & Angel.ad l.cum quis,ff.de mort.cau donat*. multo minus titulus de iure nullus,inualidus, & prohibitus. Et hoc eſt quod *ad d.l.1.nu.6.C.de prædijs decur*. reſpondit Bart. quod quando titulus habetur pro non titulo,poſſidens ex contractu, & actu nullo, non lucratur fructus, ſicut nec ex matrimonio nullo, aut inualido maritus, *l ſi ante nuptias. ff. ſolut.matri. l.dotis fructus. §.1. ff.de iure dotium, & ad l. fin.C.de vſuc.pro emp*.tradidit Bald. quod ex illicito contractu etiam eccleſia, quatenus locupletior facta fuit, ad reſtitutionem obligatur.

Verum enim verò, ſi clauſula decreti irritantis, venditioni, donationi, legato, traditioni non obſiſtat, ſed ſi eccleſia, manuſve mortua,intra certum tempus duntaxat,rem immobilem non amortizatam extra manum ſuam ponere iubeatur, nihil dubito fructus interim ab illa perceptos eius eſſe, vtpote quod (ſicut diximus) eo caſu,dominium vere in eam translatum fuit. At ſi eiuſmodi clauſula & conſtitutio annullatiua ei reſiſtat,qualis eſt conſtitutio Caroli V. poſteriori ſententiæ accedens, ita ad argumentum primo loco propoſitum reſpondeo,quod in d.l.ſed & ſi lege, non hoc in vniuerſum proponitur, quod quo ad acquiſitionem fructuum non curatur de titulo, ſed quod is qui errat in iure, quo ad lucrum fructuum,non præſumitur eſſe in dolo, ſed eos ſuos facit, quaſi mediam quandam viam tenens inter bonam & malam fidem, *Bart.ibi.num.4.Felyn.in d.c.de quarta.nu. 29. Franc.Balbus ad l. Celſus.num.19. ff.de vſucap. late Curtius Senior conſ.71.Curtius Iunior conſi.28.nu.6*. Tum verò ea traditio multis modis reſtringi ſolet. Errans enim in iure, neq; fructus naturales lucratur, *Felyn. d.l. loco. numer. 30*. neque induſtriales, ex quibus factus eſt locupletior, Menoch.

de recuper.poſſeſſ.remed.15. num 633.& ſeq. & poſt litem conteſtatam, ad omnium fructuum reſtitutionem potiſſimum tenetur, *d.l ſed & ſi,§,etiam ſi ante,Plot.ad l.ſi quando,num. 514. C. vnde vi.* Alij volunt errantem in iure non lucrari fructus, niſi ſit in bona fide, veluti ſi is ſit, quem iuris ignorantia excuſet. *Anto.Negu. de pig. & hypo.in 4. membro 5.partis,nu. 212.Innoc.ad d.c.ad noſtram.* Sed me non latet, ignorantiam iuris, quo ad lucrum faciendum, mulieri non prodeſſe, *l.quãuis.C.de iur.& fact.ignor.* Quo reſpiciens D. Anto. quando titulus habetur pro non titulo; & contractus eſt nullus; bonam fidem qua ad fructus nihil conferre ait. Rectius alij, quod quandocunque lex, conſtitutio, aut ſtatutum non tantum nõ aſſiſtit actui aut contractui, ſed directè ei opponitur, & aduerſatur, aut quotieſcunque ea lex vel generalis vel municipalis eſt notoria, & certa vt hic, is qui in ea erat, fructus ſuos non facit. *d.l.quemadmodum,& d.l.1 Panorm.ad c.dilecto de præb.plenius ad d.c.ad noſtram ſub finem,latè Alciat reg. 3.præſumpt.cap.30.Felyn. & Menoch. d. loco.Romanus conſil. 125.Angel.conſ.188.Gramat.deciſ 79.* Quòd autem decretum nulliter interpoſitum ſufficit, *ad l.2.C. de ſeruit. & aqua.* ex Innocentio improbat Bal.*eiuſq; ſententiæ Alex. in addit. ad Bar.in d.§.ſcire,& Curtium ſeniorem,conſil 71. & alios in c.cũ cauſſa,de offic.deleg ſubſcriptores habet,* neque hoc ita apertè reſpondit D.Anto.*ad d. c. diuerſis;* ſed illud duntaxat *col. penul.verſ.ſed ſi in veritate,* quod licet decretũ ex falſa cauſſa interpoſitum ſit nullum, dat tamen interim colorem tenendi, donec caſſetur. Quæ ſententia neutiquam ſine diſtinctione vera eſt, veluti ſi ſine cauſſæ cognitione latum ſit, *l. nec quicquam.§ vbi decretum.ff.de offic. proconſ.* ſi contineat manifeſtam iuris errorem, *l 1 ff.quæ ſenten.ſine appell. reſcin. Lator qui petitus,ff de tut.& cur.dat.ſi dolo datum ſit. l. 1. C. de pœ. iud. qui malè iud.* ſi ad turbandam alterius poſſeſſionem ſpectet. *l.meminerint C vnd vi.latè Zaſ.Iaſ.& alij ad l iuſtè. ff.de acq.poſſ Fel.ad c.ex tenore,de reſcr.& ad c.illud de præſc.* Nam qui ex inualido & iniuſto titulo verum & iuſtum intereſſe prætendere non poteſt. *Alex.ibi.col. vlti.verſ.incip. cogitabam,* ita ſane fructus ſuos non facit. Quinimo Menoch. *de recup.poſſ.d.loco.num.381.* varias Doctorum ſententias conci-

lians

lians concludit etiam poſſeſſorem bonæfidei ſine titulo, vel cum titulo inualido, ſi ad rei reſtitutionem condemnatus fuerit, fructus quoque reddere deberetur. Et ſane ſi decretum propter auctoritatem iudicij colorem aliquem poſſidēdi tribuere poſſet, huiuſmodi tamen venditio, donatio, legatū, traditio, cui iam à principio lex reſiſtit, nullum colorem tribuit, nullam poſſidendi iuſtitiam, aut formam habet. Adde quod eccleſiá ex mutuo læſa non ſimpliciter fructus ex re perceptos amittit, ſed eos creditor in ſumptus, laboresque factos imputare debet, *d.c.ad noſtram*. Neque ſemper is qui rem minoris ſine decreto emit, fructus ſuos facit, ſed ita demum ſi bona fide emit, ſi ignorauit minoris eſſe: ſi ex probabilibus cauſſis exiſtimauit, & credidit; illum qui vendidit, maiorem eſſe. *d.l.1.& 2.C.ſi quis ignò.quod ad l. 2. parte 2. nu.44.& ſeq. C.de reſcind. vend.fusè admodum diſcutit Arrius Pinellus.* Tum vero ad donationem inter virum & vxorem quod attinet, certum & expeditum eſt, quòd donatarius fructus naturales non lucratur, *d. l.fructus.* induſtriales vero ideo ſuos facit, quod donator pauperior fieri, aut per eos patrimonium ſuum atterere non videtur, qui fructus quos diligenter colendo rem ſuam percipere potuiſſet, non acquirit, *id quod lib.3.de fruct.tit.2.cap.9. Io. Copus, & d.loco Arrius Pinel. recte expendit.* adeoque ratio prohibitionis, ob quam donatio inter coniuges facta, ipſo iure non valet, eo caſu ceſſat. Sic & in reliquis donationibus quotieſcunque retro annullantur, & ad non cauſſam deducuntur fructus in vim illarum percepti, reſtitui debent, *Molinæus d. loco num. 32.* Compari modo quod Rebuff. ante declarationem nullitatis, rem licite etiam in foro conſcientiæ retineri poſſe, & eum qui illam tenet, ac poſſidet, fructus ſuos facere, reſpondit, non vſque adeò aduertendum eſt; ideò quod idem ille, *d.tomo 2.tit. de donat. & adminiſt. fac.glo. 2. in fi.* fructus quos tutor ſeu curator ex re pupilli, aut minoris ſibi donata, etiam ante illius donationem, annullationem percipit, reſtituendos eſſe āſſerit, non alia ratione, quam quod conſtitutio Principis eam nullam, & nullius effectus eſſe pronūciat, & quod ex nullo quis nihil conſequi poteſt. Et rurſum *in d.tracta.de reſciſſ.cont.in præfa.num.4. & 5.* aperte decidit,

ditor, donator, aut hæres noluit poſſidere, ipſam amiſit poſſeſſionem, *d. §. ſi furioſo.*

E contrario, quemadmodum ex deſtructione conſequentis, recta ſequitur deſtructio antecedentis. *l. 2. §. mutui datio, & ibi glo. ff. ſi cert. pet. l. apud antiquos. C. de furt.* & ſicut cum quid prohibetur, videntur omnia ea eſſe comprehenſim prohibita, per quæ ad illud peruenitur. *l. oratio. ff. de ſponſal. cap. cùm quid, de regu. iur.* ita quoque prohibita rranſlatione, aut acquiſitione dominij, poſſeſſio ipſa prohibita eſſe videtur. Nam cùm dominium cœperit à poſſeſſione, vtique de his eſt poſſeſſio, quæ dominij acquiſitionem antecedunt, & per quæ ad illud peruenitur, *l. 1. in princi. ff. de acquir. poſſeſſ. & ibi Dd.* eaque ratione id quod de ſtatuto rei immobilis acquiſitionem forenſi prohibente Bal. reſpondit *ad d. § ſi vir.* Alexand. & Zaſius *n. 6.* improbarunt.

4 Ego inter naturalem & ciuilem poſſeſſionem diſtinctionem hanc pono. Duplex eſt poſſeſſionis qualitas. Nam cùm quis corpore rem poſſidere, eique eo animo inſiſtit, vt vel ſuo vel alieno nomine eam teneat, naturaliter poſſidere dicitur, *l. naturaliter ff. de acquir. poſſ. l. 1. ff. de vi arma.* Quidquid enim apprehendimus, cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec pertinere poteſt, (*inquit Iabolenus*) hoc poſſeſſionem appellamus, *l. quæſtio. ff. de verb. ſigni.* & proinde quoniam corpore tenetur, corporalis ſubinde appellatur, *l. fin. C. de fun. patrimonia. lib. 11.* Altera qualitas eſt, cum quis bono titulo rem tenet, habetque ius inſiſtendi rei ipſa lege poſſeſſionem eiuſmodi approbante, & quotieſcunque poſſeſſionis apprehenſio, ac detentio iuſta eſt, atque à lege canonica vel ciuili probatur, & recipitur, ciuilis appellatur. Nihil enim quod iniuſtum ſit appellatione ciuilis cenſeri poteſt. Quotieſcunque verò lex illam non probat, ſed intra cancellos iuris naturæ relinquit, naturalis dicitur, inſpecto iure naturali, quò res pro delicto habitæ cedunt occupanti, & ſicut naturaliter primò rerum dominia ex detentione fuerunt acquiſita, *d. l. 1. ff. de acq. poſſ.* adeoque ea poſſeſſio quæ plurimum iuris habet, quam lex recipit, probat, coadiuuat, ſuaque interpretatione fulcit, à iure denominatur, è contrà quæ plurimum facti habet, à facto nomen accipit, & facti eſſe dicitur, *Roland. à Valle*

conſ.

conſ.23.num.28.& hoc eſt quod *tam ad d.l.quæſtio, quam ad d. l.1.& in tractatu de quinq; pedum præſ nu.103. & multis ſequ.* ait Alcia.quod hæc ſimplex, nuda, naturalis poſſeſſio eſt meri facti, & in his locum habet, in quibus iure ciuili non conſiſtit obligatio, quia intra nudi facti cancellos lex ea relinquit, ac proinde ſiue cauſa à iure improbetur, ſiue res ipſa prohibita ſit poſſideri, ſiue perſona incapax ſit, qui eam habet, ex iure ciuili pro nulla habetur, naturalis iſta poſſeſſio non impeditur, *l.quod ſeruus.l.cum hæredes.ff. de acqui. poſſ.* & lex eam in ſuis finibus relinquit, *Cancian.conſ.1.nu.135.* Vnde quemadmodum *in d.§.ſi vir.* communiore calculo, repugnante Alex; aſſerunt interpretes: naturalem tamen poſſeſſionem translatam eſſe, ita & hic quoque dicendum arbitror. Nam cùm Carolus V. omne trãſportum, ac traditionem omnem damnet, caſſet, & annullet, ciuilis poſſeſſio translata dici non poteſt, eóque minùs, quod quæ ratio dominium hic impedit, eadem quoque impedit ciuilem poſſeſſionem, cuius magnos, & peculiares effectus, tam Alciat. *ad d.l.1.num.27.* quam Guido Papæ, *quæſt.356.* oſtendit. Porro autem, quando cauſa tranſlationis poſſeſſionis, coniuncta eſt contractui vel dominio, eo non firmato, translationi poſſeſſionis locus non eſt. *l.ſi quis ante.in fine.ff.de acquir.poſſeſſ.Alciat.nu.60.Socin.nu.10.ad d. §.ſi vir.* Et deſtructo conſequenti, in quo ſtat ratio antecedentis, deſtruitur antecedens. c.ſolitæ, de maior. & obedient. non quòd hodie poſſeſſio ſit neceſſariò antecedens ad dominium. *vt ad d.l.num.29.& 32.docet Ripa,* ſed quod quo ad effectus ciuiles Carolinæ conſtitutionis ratio, vbique vna, eademque eſt. Et cùm ſolo animo ciuilis poſſeſſio amitti poſſit, etiamſi nemini acquiratur. *d.l.quod meo §.1.* certè mirum videri non debet, ſi rei immobilis traditæ ciuilem poſſeſſionem amittat, qui dedit, quantumuis ea Eccleſiæ non acquiratur.

CAP. XIII.

An interdicta poſſeſſoria Eccleſiæ, aut manui mortuæ competant, pro rebus non amortizatis.

SVMMARIVM.

1. *Turbatus in poſſeſſione an ſine libello poſſit officium iudicis implorare.*
2. *Exceptio notorij defectus iuris an obſtet ſpoliato.*

QVoniam naturalem poſſeſſionem rerum immobilium non amortizatarum in manum mortuam transferri diximus, ciuilem verò non item: conſequens eſt interdictum retinendæ poſſeſſionis ei denegari non poſſe, quod in omnibus poſſeſſionibus locum habet. *l. 1 §. hoc interdictum ff. vti poſſidet.* & qualiſcunque ſit poſſeſſor, hoc ipſo quod poſſeſſor eſt, eo reſpectu plus iuris habet, quàm qui non poſ-
1 ſidet. *l. 2. eod. tit.* Proinde ſicut cùm naturaliter poſſidet, & alius eum turbat, poteſt officium iudicis implorare, ne ſibi amplius ille ſit moleſtus, etiam nullo exhibito libello, & omni ordinaria cognitione omiſſa, *vt conſil. 338. incip. præmittendum eſt, lib. 5. reſpondit Baldus:* ita quoque directè, & per modum actionis, propter ſolam naturalem poſſeſſionem, in qua turbatur, interdictum Vti poſſid. habet. *Bart. ad d. l. 1 in princ. num. 1. verſ. redeo. latè Menochius, de retin. poſſ. remed. vlt. nu. 15. verſ. incip. ſecundo. Pract. Ferrar. in forma libel. pro turbata poſſeſſ. ad verbum: hodie tenet. verſ. incip. nunquid ergo ſufficit.*

Similiter inferri poteſt, quòd ſi eccleſia, aut manus mortua, hac ſua naturali poſſeſſione ſpoliata fuit, pro recuperanda poſſeſſione interdictum. Vnde vi, proculdubiò habet; quod naturaliter poſſidenti conceditur. *l. 1. §. deijcitur, ff. de vi & vi arma.* id quod in vſufructuario clarè videre licet, *l. 3. eod. ti. gl. in d. l. 1. in §. interdictum autem, & ibi Bar.* qui indubitanter naturaliter poſſidet, *l. naturaliter, in princip. ff. de acquiren. poſſeſ. l. 1. & ibi Ripa nu. 34. eod. tit. Menoch. de recup. poſſ. remed. 1. q. 5. num. 70.* Imò quod ampliùs eſt, prædoni datur, ita vt ſi ſpoliatur, ante omnia reſtitui debeat. *c. in literis, de reſt. ſpol. l. ſi de vi. ff. de iud. l. col. l. cum fund. ff. de vi & vi arma.* Nam cùm lex ſine citatione, & actu iudiciali, à ſua poſſeſ. neminem amoueri velit. *cap. licet epiſcopos, de præbend. libro. 6. & ibi*

Phi-

Philip.in 3.not. & cum hoc interdictum odio illius, qui ſibi ius dicere, & publicam auctoritatem contemnere auſus fuit, ſit inductum. *l. ſi quis ad ſe. C. ad l. Iuliam. de vi. Menoch. d. loco num. 146.* certe non poteſt violentus deiector, ſeu expulſor, defectum iuris aut tituli, manui mortuæ referre. Et hæc quidem aduerſus tertium aliquem turbatorem, ſeu violentum, extra controuerſiam & indubitata ſunt. Sed an aduerſus ipſum venditorem, donatorem, ſeu hæredem, à quo accepit poſſeſſionem, eodem iure vtatur, dubitari poteſt, ſi ab his turbata ſpoliatave fuit. Nam cū exceptio notoria, proprietatis, & deficientis iuris ſpoliato obſiſtat. *c. ad decimas, de reſtitut. ſpolia lib. 6.* & nulla lege, aut nullo ſtatuto excluſa videatur. *Bald. ad rub. C. de probat. Caſt. conſ. 44. lib. 1 c patet 3 quæſt. 1.* nulla ratione aduerſus hos iuuari poſſe videtur, quibus vulgata iuris regula ſuffragatur, dolo facit, qui petit, quod reſtituere eum oportet, *c. dolo, de regul. iur. in 6.* eoque magis, quod præſumptio iuris, manui mortuæ in poſſeſſione rerum immobilium aduerſatur, quæ etiam rerum ſpoliatarum reſtitutionem impedire ſolet. *d. c. ad decimas*, ſicut & omnis alia incapacitas rerum poſſeſſarum. *Inno. ad c. conſtitutis de fil. presbyter. Zaſius ad d l. naturaliter. §. nihil. num 58.* Sed hoc ita demũm verum eſſe crediderim, cùm illicò & incontinenti, de dominio ſpoliatoris manifeſtè apparet, eo loco, quo per conſtitutionem principis, clauſulas decreti irritantis continentem venditio, donatio, legatum irritatur, & pro nullo habetur, neque ecclesia, ſeu manus mortua de impetrata amortizatione excipit. Tunc enim euidens iniquitas dici poſſit, ſi ei res reſtituatur, ad quam ſine dubio nullum ius habere poteſt. At ſi ſtatutum aut conſtitutio principis donationem, vẽditionem, traditionem, legatum non annullet, ſed eccleſiam, manumque mortuam tantum vt manum ſuam euatuet, vt rem immobilem acquiſitam alienet, compellit, certè quantumcunque oppoſita dominij, & incapacitatis exceptio, ſpoliatorem non adiuuat, vtpote qui dominus amplius non eſt, & cui eccleſia, manuſve mortua eam rem reddere non tenetur, ſed alteri etiam vendendo, legi, aut ſtatuto ſatisfacit. Nunquam enim exceptio deficientis iuris aut dominij prodeſt ſpoliatori (*inquit Zaſius num. 52.*) niſi fundet ius exci-

pie ntis & ſpoliantis, hoc eſt, niſi proſit excipienti pro iure ſuo confirmando. Ideoque reſtituetur aduerſus eum ſpoliata, ſed in ſententia reſtitutionis adijcietur clauſula, qua rem iſtiuſmodi immobilē extrà manum ſuam ponere iubeatur, *quod ſuperius initio huius libri demonſtrauimus*. De adipiſcenda poſſeſſione nihil dubium eſt, quia cum lex eccleſiam, aut manum mortuam, ad petendam rem immobilem non amortizatam non admittat, facilè intelligimus, ei nec interdictum quoque adipiſcendæ poſſeſſionis competere.

CAP. XIIII.

Venditor, donator, ſeu hæres, rem immobilem ſponte eccleſiæ traditam, vendicare aut repetere an poſſit.

SVMMARIVM.

1. *Venire contra factum proprium quando licet.*
2. *Turpitudo propria quando allegari poſſit.*

SI conſtitutio Principis, vel ſtatutum ciuitatis venditionem, donationem, legatum, ſeu traditionem rei immobilis in eccleſiam, manumque mortuam factam non annullet, neque inficiat, ſed tantum apud eam manere vetet, non dubium eſt, quin eius rei dominium momentaneum ſaltem & miniſteriale, vt ante dictum eſt, ab ipſo venditore, donatore, ac hærede, in eandem eccleſiam vel manum mortuam ſit tranſlatum, ac proinde vendicatio, quæ ex parte actoris dominium neceſſariò requirit, *l. qui petitorio. l. ſi in rem, & l. officium. ff de rei vendi.* ei competere non poteſt. Sin autem venditio, donatio, legatum, & traditio penitùs irrita fiat, atque nullus roboris eſſe declaretur, id quod per conſtitutionem Caroli V. Imperatoris fieri certum eſt, maior equidem ſe exhibet dubitandi occaſio. Etenim cum proprio ſuo facto nemo contrauenire poſſit, *l. poſt mortem*

mortem. ff. adopt. cum conſilium ſuum in alterius detrimentum mutari nemini ſit permiſſum. *capit. mutare, de regul. iuris. in 6.* & cum ea, quæ nulla, irritaque ſunt, damno eorum, à quibus fiunt, valeant, atque ſubſiſtant, *l. per fundum ff. de ſeruitut. ruſtic. præd. l. eleganter, & ibi Bartol. ff. de dolo. capit. accepimus, de ætate & qualita.* nulla venditori, donatori, hæredi, ad rem vltro ſemel traditam, vendicandam, repetendamque via patere videtur, eoque minus, quod propriæ turpitudinis allegatio nemini indulgetur, *l. cum profitearis. C. de reuocat. donatio.* cuiuſmodi eſt hæc, quam is proponit, qui aduerſus legem vendidit, donauit, & tradidit.

Cæterùm his minimè obſtantibus, in contrarium eſſe veritatem exiſtimo. Quotieſcunque enim factum proprium ob cauſſam aliquam publicam eſt à lege reprobatum, quotieſcunque conſtitutio Principis ſubſtantiæ illius aduerſatur, ortumque obligationis impedit, & quotieſcunque totum illud quod agitur, proſternit, enecat, & euertit, vtique auctoritate legis, iuris, ſeu conſtitutionis eiuſmodi, ei reſiſtentis, licite illi contraueniri poteſt. *l. quemadmodum. C. de agricol. & cenſit. l. 1. C. de latina libert. toll. Alberic. colum. 2. Bald. colum. 1. verſic. incip. item nota, ad d. l. poſt mortem*, etiamſi iuramentum acceſſerit. *c. intellecto, de iureiuran. l. pactum. C. de collat.* præſertim quando factum iſtiuſmodi fauore alterius eſt nullum & prohibitum, *vt hic Bartol. ad d. l. poſt mortem. Matth. de Afflict. deciſ. 335. nu. 12. Felyn. ad c. 2. de except. num. 9. Alex. conſil. 123. lib. 1. & conſil. 109. lib. 4. Decius conſil. 185. n. 6. Iaſon ad l. ſi donatione, n. 7. C. de collat. & conſil. 87. lib. 1.* aut quando contractus ratione mutuæ culpæ, qualis hic eſt, tam in vendente, donante, legante, tradente, quam in eccleſia, & manu mortua redditur nullus, *Bald. ad l. acceptam, colum. penult. C. de vſur. & ad l. 2. in 3. not. C. ſi aduerſ. rem Iudic. deciſ. Pedemont. 180. incip. ſolet. poſtremo, nu. 2. & 3.* Nam & ex vulgata iuris regula non præſtat impedimentum id, quod de iure non ſortitur effectum. *capitul. non præſtat. de regul. iuris. in 6.* & actus nullus, nullum operatur iuris poſitiui effectum

Cle-

qui contrauenit, eoqu caſu vera eſſet communis illa traditio, quod actus nullus non habetur pro nullo, & inutili, reſpectu pœnæ, quæ à iure illi infligitur, qui fecit contra legem, ne de improbitate ſua gaudeat, *cap. quorundam, de ſolut. d.c. ſi quis. l. 2. C. de donat. l. Senatus ff. de contrah. emp. l. fin. ff. de damno infect. gl. & Bald. ad l. martyres. C. de ſacroſanct. eccleſ. & in l. tranſactione. C. de tranſact.*

CAP. XV.

Eccleſia ſeu manus mortua an fructus lucretur rei immobilis non amortizatæ?

SVMMARIA.

1. *In lucrandis fructibus an validitas tituli ſpectetur.*
2. *Decretum nulliter interpoſitum an ad fructus lucrandos ſufficiat.*
3. *Res nulliter vendita an iuſta conſcientia retineri queat.*
4. *Poſſeſſor malæ fidei quis.*
5. *Error iuris an ſufficiat ad fructus lucrandos.*

MVltæ ſunt cauſſę, ex quibus videri poteſt, fructus rei immobilis non amortizatæ, ad eccleſiam, manumq́; mortuam, etiam in foro conſcientię pertinere. Nam 1
cùm agitur de lucro & acquiſitione fructuum, nullitas ſeu inualiditas tituli non attenditur, *l. ſed & ſi leg. §. ſcire, ff. de pe. hær.* ideoque eſt quod & decretum nulliter interpoſitum, lucrandorum fructuum occaſionem præbet, D. Ant. *ad c. diuer. fallacijs, ext. de cler. coniu.* & eccleſia ex mutuo accepto læſa, 2
ad fructuum repetitionem non admittitur. *ca. ad noſtram, de reb. ecc. non alie.* & qui abſque decreto rem minorem nulliter emit, fructus perceptos non reſtituit, *l. 2. C. ſi quis ignor. rem minor. emer.* & licet donatio inter virum & vxorem facta, ipſo iure nulla ſit, fructus tamen percipiendo vxor vel vir ſuos facit, *l. fructus. ff. de vſu. l. de fructib. ff. de don. int. vir. & vxo.* Id quod

tra legem facit, *Cornæus conſ.237.lib 2.Dynus ad c. poſſeſſor. d.tit.de reg.iur.* ſiue iudicium ſeculare, ſiue conſcientiam animæ conſideres, *Bald. ad ca. in omni de teſt.* Tertio quod fructus percepti ex fundo alieno, non ſunt percipientis, neq; in illius dominium tranſeunt, niſi ex iuſta cauſſa, *Bald. ad l. ex nomine, C. de hæred. vel act. vend.* Quarto quòd ſi titulus reuocabilis non inducit fructuum acquiſitionem, *l. ſi hæres. l. cum quis. & ibi Iaſon. ff. de condic. ab cau. Alex. & Angel. ad l. cum quis, ff. de mort. cau. donat.* multo minus titulus de iure nullus, inualidus, & prohibitus. Et hoc eſt quod *ad d.l.1.nu.6.C.de prædijs decur.* reſpondit Bart. quod quando titulus habetur pro non titulo, poſſidens ex contractu, & actu nullo, non lucratur fructus; ſicut nec ex matrimonio nullo, aut inualido maritus, *l ſi ante nuptias. ff. ſolut. matri. l. dotis fructus. §. 1. ff. de iure dotium, & ad l. fin. C. de vſuc. pro emp.* tradidit Bald. quod ex illicito contractu etiam eccleſia, quatenus locupletior facta fuit, ad reſtitutionem obligatur.

Verum enim verò, ſi clauſula decreti irritantis, venditioni, donationi, legato, traditioni non obſiſtat, ſed ſi eccleſia, manuſve mortua, intra certum tempus duntaxat, rem immobilem non amortizatam extra manum ſuam ponere iubeatur, nihil dubito fructus interim ab illa perceptos eius eſſe, vtpote quod (ſicut diximus) eo caſu, dominium vere in eam translatum fuit. At ſi eiuſmodi clauſula & conſtitutio annullatiua ei reſiſtat, qualis eſt conſtitutio Caroli V. poſteriori ſententiæ accedens, ita ad argumentum primo loco propoſitum reſpondeo, quod in d.l. ſed & ſi lege, non hoc in vniuerſum proponitur, quod quo ad acquiſitionem fructuum non curatur de titulo, ſed quod is qui errat in iure, quo ad lucrum fructuum, non præſumitur eſſe in dolo, ſed eos ſuos facit, quaſi mediam quandam viam tenens inter bonam & malam fidem, *Bart. ibi. num. 4. Felyn. in d.c. de quarta. nu. 29. Franc. Balbus ad l. Celſus. num. 19. ff. de vſucap. late Curtius Senior conſ. 71. Curtius Iunior conſi. 28. nu. 6.* Tum vero ea traditio multis modis reſtringi ſolet. Errans enim in iure, neq; fructus naturales lucratur, *Felyn. d. l. loco. numer. 30.* neque induſtriales, ex quibus factus eſt locupletior, Menoch.

de

lians concludit etiam poſſeſſorem bonæfidei ſine titulo, vel cum titulo inualido, ſi ad rei reſtitutionem condemnatus fuerit, fructus quoque reddere deberetur. Et ſane ſi decretum propter auctoritatem iudicij colorem aliquem poſſidēdi tribuere poſſet, huiuſmodi tamen venditio, donatio, legatū, traditio, cui iam à principio lex reſiſtit, nullum colorem tribuit, nullam poſſidendi iuſtitiam, aut formam habet. Adde quod eccleſia ex mutuo læſa non ſimpliciter fructus ex re perceptos amittit, ſed eos creditor in ſumptus, laboreſque factos imputare debet, *d.c.ad noſtram.* Neque ſemper is qui rem minoris ſine decreto emit, fructus ſuos facit, ſed ita demum ſi bona fide emit, ſi ignorauit minoris eſſe: ſi ex probabilibus cauſſis exiſtimauit, & credidit; illum qui vendidit, maiorem eſſe. *d.l.1.& 2.C.ſi quis igno.quod ad l. 2. parte 2. nu.44.& ſeq. C.de reſcind. vend.fuſè admodum diſcutit Arrius Pinellus.* Tum vero ad donationem inter virum & vxorem quod attinet, certum & expeditum eſt, quòd donatarius fructus naturales non lucratur, *d. l.fructus.* induſtriales vero ideo ſuos facit, quod donator pauperior fieri, aut per eos patrimonium ſuum atterere non videtur; qui fructus quos diligenter colendo rem ſuam percipere potuiſſet, non acquirit, *id quod lib.3.de fruct.tit.2.cap.9. Io. Copus, & d.loco Arrius Pinel. recte expendit.* adeoque ratio prohibitionis, ob quam donatio inter coniuges facta, ipſo iure non valet, eo caſu ceſſat. Sic & in reliquis donationibus quotieſcunque retro annullantur, & ad non cauſſam deducuntur fructus in vim illarum percepti, reſtitui debent, *Molinæus d. loco num. 32.* Compari modo quod Rebuff. ante declarationem nullitatis, rem licite etiam in foro conſcientiæ retineri poſſe, & eum qui illam tenet, ac poſſidet, fructus ſuos facere, reſpondit, non vſque adeò aduertendum eſt; ideò quod idem ille, *d.tomo 2.tit. de donat. & adminiſt. fac.glo. 2. in fi.* fructus quos tutor ſeu curator ex re pupilli, aut minoris ſibi donata, etiam ante illius donationem, annullationem percipit, reſtituendos eſſe åſſerit, non alia ratione, quam quod conſtitutio Principis eam nullam, & nullius effectus eſſe pronūciat, & quod ex nullo quis nihil conſequi poteſt. Et rurſum *in d.tracta.de reſciſſ.cont.in præfa.num.4. & 5.aperte* decidit,

D quod

quod licet ea ſit Galliæ praxis, vt vix ſoleant iudices condemnare quempiam ad reſtitutionem fructuum, niſi à die litis conteſtatæ, licet contractus ſit nullus, de iure tamen communi quando contractus eſt nullus, emptor vel alius qui ex eo poſſidet, ad omnium fructuum reſtitutionem tenetur, quia ex contractu nullo nihil poteſt conſequi, & proinde (*inquit in tit. de donat. inſinuat. eod. tomo, art. 1. gl. 7. in prin.*) donatarius ante inſinuationem, fructus ex re donata perceptos minime lucratur, [illegible] donatio non habuerit effectum. Ex eo verò quod imperfectum aut nullum eſt, nullum commodum ſequi poteſt, *c. ad diſſoluendum, ext. de diſp. nupt.* Nec in contrarium vrgent ea, quæ *ad d. c. quia plerique* notat Panor. Nam qui ad illius dicta *nu. 28 q. 9.* diligenter attenderit, non difficulter obſeruabit, non aliter ante reuocationem rei nulliter geſtæ, tutum eſſe eum qui geſſit, quam ſi contractus aut ipſo iure tenuit, licet reſtitutione, aut reſciſſione infringi poſſit, aut quando dolus non ſubeſt, ſed in omiſſione ſolennitatis iuris poſitiui tantummodo peccatum fuit, *id quod late ad l. nemo poteſt, ff. de legat. 1. confirmat Iaſon.* & huc tamen non pertinet vbi venditio, donatio, traditio, ipſo iure, nulla eſt, & manus mortua rem aduerſum leges accipiens excuſari non poteſt. Et quoniam cùm de culpa vaſalli, aut emphyteutæ agitur, nulli, niſi ipſi domino fit præiudicium. ſanè ſi is taceat, & vaſallum ſeu emphyteutam in perceptione fructuum manere ſinat, nulla ei iniuria irrogatur, cùm & ante illius voluntatem, adhuc incognitum atque in dubio ſit, vtrum culpam illi remittere, an perſequi velit, *Bal. ad l. 1. C. de reuoc. donat. qua de re & Tiraq. quoque ad l. ſi vnquam limit. 212. eo. tit. pleraque annotauit.* Et quamuis venditor pecunia eccleſiæ interea vſus ſit, quia tamen eccleſia in culpa eſt, certe reſpectu Principis, aut alterius, non ideo magis fructus lucrifacit, *vt notant Salic. Caſtren. & alij in l. ſi ea lege. & l. ſi pactione. C. de vſuris, d. c. ſi quis.* Concludendo igitur cenſeo, quod eccleſia, manuſve mortua fructus huiuſmodi ſuos non facit, ſiue ante declaratam nullitatem tituli, ſiue etiam poſt illius declarationem fuerint percepti. Nam *vt iam ſatis dictum eſt, & aduerſus Dominicum à Soto, Tiraquellum, aliosq; plures ad c. peccatum de reg. iur. in 6. par. 2. §. 3. in fi, verſ. incip. nono.*

& lib. 3.

& lib. 3. cap. 9. var. reſol. oſtendit Didac. id totum quod ex contractu de iure nullo acquiſitum eſt, etiam in foro animæ reſtitui debet.

CAP. XVI.

Fructus rei immobilis non amortizatæ, ab eccleſia manuve mortua percepti, cui cedant.

SVMMARIVM.

1. *Dominium rerum eccleſiæ penes quem ſit.*
2. *Decuriones cur res ſuas vendere prohibeantur.*
3. *Legatum incapaci relictum an fiſco cedat.*

ECcleſiam manumve mortuam fructus ex re immobili perceptos, ſuos non facere, & eum qui ex contractu de iure nullo poſſidet commodum eorundem non habere, ſatis, vt opinor, demonſtrauimus. Nunc an vna cum re vendita, donata, legata, à venditore, donatore, hærede repeti poſſint, an vero fiſco cedere potius debeant, in diſquiſitionem venit. Nam licet illud conſtet, quod cum res aduerſus leges, conſtitutioneſque Principum alienatæ & traditæ reuocantur, fructus etiam in reſtitutionem veniunt, & vna cum re ipſa repeti poſſunt. ſi quis enim prælatus, presbyter, aut œconomus prætermiſſis ſolennitatibus, & non ſeruato iuris ordine prædia eccleſiæ, emptionis, donationis, commutationis, ſeu cuiuſcunque alterius contractus titulo in alium tranſtulit: ſi quis rem debitoris fiſci ſolennibus non obſeruatis comparauerit: ſi quis ab hærede defuncti ex illegitima cauſſa rei legatæ poſſeſſionem acceperit: ſi quis agrum decurionis aut minoris abſque decreto emerit, eccleſiæ, debitori fiſci, hæredi, decurioni, minori fructus perceptos reddere & reſtituere debet. *c. ſi quis presbyterorum, ext. de reb. eccle. non alie. l. iubemus. §. ſane. aut. qui res. C. de ſacroſ. eccleſ. l. 1. C. de fide inſtr. & iure haſtæ fiſca. leg. 1. C. de prædijs decurio. lib. 10. l. quemadmodum. C. de agr. & cenſ. l. vxori maritus. ff. de vſufr. legat. l. quod ſi minor, l. ait. Prætor. ff. de minor:* non

nor: non labor tamen vt credam, in propoſita quæſtione, fructus ab eo qui vltrò volenſque rem tradidit, repeti poſſe. Nã cum eccleſia, manuſve mortua eorum fructuum qui à ſolo ſeparati inter res mobiles recenſentur, *leg. defuncta. ff. de vſufr.* capax ſit, ijque ſponte à venditore, donatore, hærede ſibi permiſſi ſint; exiſtimo vulgatam iuris regulam illi imprimis obſtare; quæ eſt (*vt Papinianus ait*) quod donari videtur, quod nullo iure cogente conceditur, aut (*vt Paulus reſpondit*) quod cuius per errorem dati repetitio eſt, eius conſulto dati donatio eſt. *l.1. ff. de condic. indeb. l. donari. l. cuius per errorem. ff. de reg. iur.* & quod is qui ſemel extra cauſſam bonorum ſuorum aliquid conſtituit, illud ab ijſdem ſuis bonis perpetuo ſeparaſſe videtur. *l. ſequens quæſtio. ff. de legat. 2.* id quod in exemplis iam commemoratis æquè dici non poteſt. Delictum enim prælati, presbyteri, aut œconomi, eccleſiæ nocere non debet, *c. delictum de reg. iur. in 6.* Et proinde fructus rei ab eis alienatæ, vna cum re ipſa eccleſiæ reſtitui debent. *d. c. ſi quis.* Etiamſi capitulum totum, quod eccleſiam repræſentat, conſenſiſſet, quia cum verum ac perfectum dominium rerum eccleſiæ ſit ipſius Dei, adminiſtratio autem & gubernatio ſola apud Prælatos & Capitulum. *c. 1. 12. q. 2. c. cum ſecundum de præben. c. cum ex eo, de elect. 6. late Nauarrus de redit. eccle. quæſt. 24.* conſenſus eorum illegitimus nullum præiudicium eccleſiæ, & Deo parat. At fiſci quoque debitorem rei non ritè diſtractæ, fructus redire mirum non eſt, cum eo reclamante ita diſtracta fuerit, *d. l. 1.* Et quod hæres rem à marito vxori relictam tradens, etiam fructus recuperat, in iuſto errore fundatum eſt. Nam cùm exiſtimarit verum, & legitimum matrimonium inter eos interceſſiſſe, neque alio animo tradidit, ſanè detecto errore, & poſteaquam matrimonium iſtiuſmodi illicitum pronunciatum fuit, æquum bonum eſt, & rem, & fructus eidem præſtari, *d. l. vxori. l. videamus. §. item ſi indebitum. ff. de vſur. l. indebiti. ff. de condic. indeb.* Et cùm minor & pupillus, donandi alienandique liberum arbitrium non habeant. *Inſtit. de authorit. tut. in princi. l. ſi curatorem. C. de in integrũ reſt.* nihil miramur ſi & fructus quoque perceptos, vnà cum re ſua perperam alienata & tradita, recuperare poſſint. Et quamuis d.

l. 1. C. de

l.1.C.de prædijs decur.magis in contrariũ ire videatur,vtpote in qua Imperator ipſi decurioni rem ſuam illegitimè alienanti fructus quos emptor percepit reſtitui mandet, ea tamẽ conſtitutio ſuam quoque rationem habet. Cum enim ideò decuriones res ſuas diſtrahere prohibeantur, quia Reipub. intereſt plurimum, vt à diuitibus & potentioribus, quorum ſplendore & copijs iuuari poterit, potius quàm à pauperibus, qui plerunque aut quærendis neceſſarijs nimium intenti, aut muneribus accipiendis & corruptioni magis obnoxij ſunt gubernetur. *Ioan. de Plat. & Iacobus Reb. ibi.* facilius eos legislator,& rem & fructus è re ipſa factos recipere permiſit,& maximè quidem ſi neceſſitate coacti vendiderint, id quod eadem illa conſtitutio in verbis, quibus ſtrangulatur, non obſcure oſtendit. Eoque caſu & culpa eorum tolerabilior eſt propter penuriam, & emptoris improbitas maior propter auaritiam,qui & contra legem,& ab eo quem ad diſtrahendum,durum telum vrget neceſſitas, rem iſtiuſmodi comparare auſus fuit. Neque ex aduerſo vrget reſtitutionis verbo omnem vtilitatem contineri. *l. reſtitutionis. ff. de verb. ſign. §. quid ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minor.* ideoque ſententiam qua poſſeſſor rem quæ petita eſt, reſtituere damnatur, tacitam fructuum condemnationem, quantumuis in ea de his nihil expreſſum fuerit, ſubinde etiam contineri. *l. videamus. ff. de vſur. Iaſ. ad §. omnium Inſt. de act.* Et proinde eos fructus vna cum re ipſa venditori, vel hæredi reſtitui oportere. Illud enim tunc tantum verum eſt, quando eadem eſt & rei & fructuum ratio, cuiuſmodi hic non eſſe oſtendimus, quando nulla cauſſa occurrit, ob quam poſſeſſor fructus lucratur, vel propter bonam fidem quam habet, *§. ſi vero. Inſtit. de off. iud. §. ſi quis à non domino. Iuſtit. de rer. diuiſ.* vel propter ſolennem titulum, quo coloratur eius poſſeſſio. *l. ſi. fundum. C. de rei vendica.* vel quia ſibi ab actore tacitè, vel expreſſe donati ſunt vt hic. Fiſcum quoque tametſi plerique forte nimium illi addicti ad hos fructus inuitandum eſſe exiſtiment, quem etiam eo nomine cum eccleſia ſubinde tranſegiſſe memini, nihil tamen iuris hic ei eſſe arbitror, fiſco enim ſcelere acquiſita applicari ſolent, *l. Lucius. ff. de iure fiſci.* Et fiſcus à poſſeſſoribus quos delictum proprium

indignos fecit,bona auocat,ab incapacibus vero, cuiuſmodi hic eſt eccleſia & manus mortua,non item, *l. hæreditas & ibi Iaſon. C. de his quib. vt indig. & ad l. 1. C. de hæredib. inſti. l. aufertur. & ibi Bal. l. non intelligitur. in princi. ff. de iure fiſci. l. 1. C. de natur. lib. l. ſi in metallum. & ibi Bald. C. de his quæ pro non ſcrip. Coſtalius ad l. cum hic ſtatus. ff. de donat. inter vir. & vxo.* Magis odioſa quippe eſt indigni, qui propria culpa laborat, quam incapacis qui externa cauſſa impeditur, conditio, *Bart. & alij ad l. ſi quis in metallum. ff. de his quæ pro non ſcript. hab.* Et ſicut ipſa res principalis immobilis non amortizata fiſco non cedit,ita quoque neque fructus ex ea percepti veluti acceſſorij ad eum pertinent. Porro autem, ſi quis obijciat,quod ſi incapaci relictum, vt diximus, fiſco non cedit, ſaltem fructus ex eo percepti, ad hæredem legantis redire debent.quia quæ non capacibus relinquuntur, veluti deportatis,ſpurijs,in metallum damnatis, aut coniunctis accreſcunt,aut hæredibus cedunt. *d. l. 1. & l. ſi in metallum.* reſpondeo,verum quidem id eſſe niſi hęres vltro fructus iſtiuſmodi percipere paſſus eſt,adeoque tacite illos donaſſe videatur. Aliud enim eſt, penes hæredem manere, aliud ad hæredem redire, longeque faciliùs retentio, quam repetitio conceditur. *l. 2. & 3. ff. de compenſat. l. qui in area. ff. de condict. indeb.* Et quamuis rem traditam repetere poſſit,vtpote in qua ſtat ratio prohibitionis, fructus tamen, qui illi rationi ſubiecti non ſunt, veluti ſponte abalienatos non recuperat. Et licet rei principalis relictæ dominium in eccleſiam, manumve mortuam,ſeu perſonam incapacem non tranſierit, vt ſuperiùs oſtenſum eſt. fructuum tamen dominium, quorum capaces ſunt,ex conſenſu veri domini ſemel tranſiuit: & ſicut is,qui in iure errans ſoluit,vel tradit, non repetit aut condicit. *l. fideiuſſor. §. fideiuſſor. ff. de fideiuſſor.* ita qui eccleſiæ,manuive mortuæ vel expreſsè,vel tacitè fructus dedit, eos repetere non poteſt,neque vulgatæ illi regulæ locus eſt, quod indebitum ſoluens,vna cum re ipſa fructus perceptos condicere poteſt. *l. indebiti. ff. de condic. indeb.*

Cenſeo itaque reſponderi poſſe,quod ſi eccleſia, manuſve mortua velit,poſſe quidē illum eos fructus venditori, donatori,hæredi,tam liberè retrotradere,& donare,quā liberè,ab

co-

eodem illos accepit. Nam quemadmodum ex illius conſenſu qui verus dominus erat, eos habuit, neque eorum acquiſitionem eiuſmodi lex improbauit, ita etiam econuerſo contraria voluntate illi eos reddere poteſt, *argum. l. 1. & 2. C. quando ab empt. recept. reced.* maximè cum & Domin. à Soto, *de iuſt. & iur. lib. 9. q. 8. art. 1. &* Didacus Couar. *ad c. peccatum. de reg. iur. in 6. relect. 2. §. 2.* & Ioan. à Medina, *de reſtit. quæſt. 5. cau. 11.* & alij plures reſpondeant, etiam eum, qui ex illicita cauſſa quid accepit, antequam fiſcus ei rei ſeſe immiſcuit, illi ipſi, à quo habuit, id quod accepit, reſtituere poſſe. At ſi nolit, quia ab ea cogi non poteſt, arbitrio Epiſcopi in vſum pauperum, aliamve cauſſam piam, expendi debent, *iuxta ea, quæ notant Docto. ad c. cum ſit, de Iudæis, & ad c. verò. & c. audiuimus, de ſimon.* quia quando conuentiones, largitiones, aut legata eiuſmodi à iure reprobantur, ita vt nec actionem, nec retentionem pariant, & ideò acceptio eſt illicita, nihil ex illis poſſideri poteſt. *Didac. d. §. 2.* Nam licèt eos fructus accepit à vero domino, non omne tamen, quod à vero domino accipitur, iuſtè & legitimè retineri poteſt, id quod in vſurarijs, ſimoniacis, alijſque id genus, plus quàm manifeſtum eſt, & quamuis reſpectu eiuſmodi domini eorum fructuum capax ſit, neque lex, aut conſtitutio Principis fructuum donationem eccleſiæ fieri vetet, quia tamen illegitimo titulo, & mala fide accepti ſunt, licitè eo modo, quo percepti, retineri nequeunt, qui alio modo & titulo accepti illius eſſe poſſent. Ideoque idem Didacus *ad c. cùm eſſes, verſic. incip. ſexto. non poſſum. in fin. ext. de teſtament.* generaliter tradidit, quod is, qui nullam cauſſam dominij, aut iuris, ex iuſta legum ſanctione habet, omne id quod poſſidet reſtituere tenetur. Sic enim aduerſus leges poſſidens, & fraudari legem cupiens, proculdubio peccat. Neque hic eccleſia, manusve mortua, hos fructus, particulari aliquo donationis, veluti à re principali immobili ſeparatæ titulo accepit, ſed in conſequentiã duntaxat ipſius rei venditæ, donatæ, ſeu legatæ occaſione, adeoque tametſi venditor, donator, & hæres qui hos fructus ei permiſerunt, eorũ vendicationẽ, vel repetitionẽ non habeant, fraudandi tamẽ intentio, eccleſiã ad reſtitutionẽ modo declaratã, faciẽdã cogere videtur: nõ obſtante ea

allegatióne,quod veri domini conſenſu eos habeat. Nam & in ſimili videmus, quod is, qui ab eccleſia ſine debitis ſolennitatibus emit, licet fructus voluntate eccleſiæ percipiat, quæ eos fructus ſine eadem ſolennitate donare & alienare poteſt, nihilominus tamen eoſdem vna cum re ipſa reſtituere cogitur. *d.c.ſi quis,& c.ſine except.12.q.2.cum ſimilib.*

CAP. XVII.

Eccleſia ſeu manus mortua an impenſas in in rem non amortizatas, factas recuperet.

SVMMARIVM.

1. *Poſſeſſor bonæ & malæ fidei, an vnus idemq; eſſe poſſit.*
2. *Impenſæ à quibus poſſeſſionibus repeti poſſint.*

1 IN hac quæſtione imprimis conſiderandum eſt, diuerſo reſpectu vnum eundemque hominem & bonæ & malæ fidei poſſeſſorem dici poſſe. Nam qui à domino putatiuo fundum bona fide emit, cùm ſciret eum alteri eſſe obligatum, & in eo tamen ſuo nomine ædificat, quantum ad areæ dominium, cenſetur eſſe bonæ fidei, ſed reſpectu creditoris magis eſt vt malæ fidei eſſe intelligatur. *l.fundus ille.ff.de contrahend.empt.l.vlt.ff.quib.ad liber.prouoca. non lic.Ioan. Faber & Cantiuncula ad §. certè illud.Inſtitut. de rerum diuiſ.* & commodatarius, emphyteuta, inquilinus, aut colonus, qui rem alienam ſcienter accipit, reſpectu veri domini, malæ fidei eſt, quod verò ad eum, à quo accepit, in bona fide eſſe cenſetur, ſic vt is illi malam fidem obiicere nequeat, *Angel.ad §. ex diuerſo, in fin.eod.tit.* Sic quoque eſt in eccleſia, & in manu mortua, quamcumque rem immobilem non amortizatam accipiente. Nam ſi vendentem, donantem, hæredem, tradentem, reſpicias, bonæ fidei eſt, ab eo enim eiuſque conſenſu, qui vtique dominus eius rei erat, & à quo dominiũ tranſ-
2 latum non fuerat, *vt ſuperius oſtendi*, fructus quaſi ſibi donatos habet, reſpectu verò pauperum Reipubl, aut ſimili um

non

non item: quia ex titulo à lege ſeu conſtitutione Principis improbato, & nullo, illos acquiſiuit. Cùm igitur quæritur, an impenſas, ſeu, vt dicuntur, meliorationes in eã rem factas repetere queat, reſpondendum puto, quod cùm nullos fructus illis reſtituere de iure teneatur, niſi velit, *vt proximè ſuperiori capite diximus.* benignè cum ijs agit, ſi & neceſſarijs, & vtilibus, & voluptuarijs ſumptibus deductis, reliquos fructus reſtituat. At ſi nullos fructus etiamnum perceperit, & nihilominus eiuſmodi ſumptus tulerit, in deductione, compenſatione, ac repetitione eorum, eandem eccleſiæ, manuſue mortuæ, reſpectu illorum conditionem, eſſe cenſeo, 2
quæ eſt aliorum quorumcunque bonæ fidei poſſeſſorum, *de qua in l. fundo, & in l. ſumptus, ff. de rei vendic. in l. 2. l. domum. C. eod. tit. in §. certè illud. Inſtit. de rer. diuiſ. extant multorum commentationes, & in tract. de retrac. §. 15. gl. 1. Tiraque. & in tractat. de recup. poſſ. remed. 15. Menochius, & in tract. de fruct. lib. 2. fusè admodum & exactè diſſeruerunt.* Nam cum ab illis cauſam habuerit, vitium illi obijcere non poſſunt. *l. dominis. §. 1. de loca. & conduct. Bald. in 2. lect. & Coſtal. ad d. l. ſumptus.*

Cæterùm, ſi pauperibus ad arbitrium epiſcopi fiat reſtitutio, videndum eſt, an eadem per omnia ſit conditio eccleſiæ, manuſue mortuæ, & malæ fidei poſſeſſoris: qui proculdubiò, ſi quid inſtaurat, fulcit, munit, reficit, aut quid aliud ſimile facit, ne res aut deterior fiat, aut omninò ad internecionem veniat, quo caſu neceſſarias impenſas feciſſe videtur, implorato iudicis officio, ac veluti retentionis iure hic deducit. *d. l. domum. C. de rei vendi.* aut certè cum fructibus perceptis compenſat. *d. l. ſumptus, & l. emptor. ff. eod.* Vtiles verò impenſas, quoad ſine detrimento rei fiat, & ſine læſione prioris ſtatus (*vt conſtituit Gordianus*) fieri queat, tollere poteſt. *d. l. domum:* vt & voluptuarias, ſi cum ipſius vtilitate, & ſine ipſius detrimento tolli queant. *l. vtiles, in fin. ff. de pet. hæred. Molin. ad conſuet. Par. §. 1. gloſ. 5. nu. 87. & ſeq. Alc. ad l. impenſa. ff. de verb. ſig. Menoch. d. loco. num 545.* Et ſanè, quoad neceſſarios ſumptus non poteſt deterior eſſe eccleſiæ, aut manus mortuæ conditio. Nam & improbus fœnerator eos deducit, & per errorem ſolutos repetit. *c. 1. & ibi gl. & c. 2. ext. de vſur.*

Vtiles

Vtiles autem & voluptuarios, ſi domino rei, nimirum venditori, donatori, hæredi, eam rem reſtituendo non imputauit, ſicuti eos illi vel computare, vel donare, vel imputare potuit, eodem loco eſſe exiſtimo, quod in alijs malæfidei poſſeſſoribus non eſt, qui fructus iſtiuſmodi veris dominis, & alijs præſtare coguntur. At ſuper excreſcentes fructus, qui deductis his impenſis aut ſuperſunt, aut conſumpti ſunt, eo caſu, quo malæ fidei poſſeſſor reddere eos tenetur, eoſdem hic pauperibus attribuendos eſſe arbitror, ſi eccleſia manuſue mortua illos domino rei reddere nolit, aut ne reddat res integra ampliùs non ſit, ſuperiore vices ſuas ad vſum pauperum iam ante diu interponente.

CAP. XVIII.

Eccleſia vtrum pretium venditori ſolutum repetere poſſit.

SVMMARIVM.

1. *Contrahens contra legem an pretium repetat.*
2. *Minor rem ſuam ſine decreto alienans, pretium cogitur reſtituere.*

1 MVltis argumentis euinci poſſe videtur, quòd eccleſia ſeu manus mortua pretium, quod pro re immobili ſoluit, repetere non poſſit. Principio enim videmus in ſimili, quòd is, qui rem eccleſiæ omiſſis illis, quas ius requirit, ſolennitatibus emit, pretium quod dedit, non recuperare. *l. iubemus. §. ſane. C. de ſacroſ. eccle.* ad quem locum in genere annotat Bal. illicitè contrahentis pretij ſoluti iactura puniri, *quod & Panormitan. quoque ad c. ſi quis presbyterorum, ſub fin. extrà, de rebus eccle. non alien. ſecutus eſt.* Idemque eſt in eo, qui neglectis his, quæ à iure ea in re præſcripta ſunt, à decurione prædia, fundoſque aliquos compatauit. *l. 1. C. de præd. decur.* Ad quam legem, eodem modo indiſtinctè notat Ioan.

Ioan. de Plat. *verſic. incip. quartò notā.* quòd quando contractus eſt nullus, & à iure interdictus, emptor poſſidens non lucratur fructus, rem reſtituit, & pretium perdit. Quòd eſt rurſum etiam in eo qui rem emphyteuticam Cæſaris, Reipublic. vel templorum, ſeruos, cenſitoſque abſque terra emit. *l. 1. C. ne rei dominicæ, l. quemadmodum. C. de agricol. & cenſit.* Ex qua lege idem Ioan. de Platea *in vlt: notab.* obſeruat, quod omnis ille qui mercatur contra legem, nec fructus ſuos facit, nec pretium recuperat, non multò aliter, quàm de rei feudalis emptore olim ſtatuit Frederic. vt ſi abſque conſenſu domini ſciens prudenſque eam rem emere auſus fuerit, pretium datum amittat. *§. 1. de prohibit. feudi alien. per Frederic.* & de eo qui dempto canone ad comparationem rei dominicæ accedit, Theodoſius, ac Valentinianus, nimirum, quòd ſi ad interdictum contractum acceſſerit, & pretia perdit perpetuò, & fructuum exactioni, expenſarum, vel melioratæ rei compenſationem, obijcere non poteſt, *l. nemo. C. de fund. rei priuat.* & in his, qui ſcientes rem alienam emunt, quive non ignorantes vitiò contractus ineunt, manifeſtum eſt, quod reſtituta re agentes pretium non repetunt, *l. ſi fundum ſciens. C. de euictio. l. 1. C. de præſcriptione triginta annorum. l. ſi ſciens. C. ad Senatuſconſ. Velleian.* non magis quàm illi, qui in fraudem legis, ſimulatè contraxerunt. *l. cum ea quæ, & ibi Docto. C. de tranſactio.* aut in fraudem creditorum à debitore decoctore emerunt. *l. ſi debitori. ff. quæ in fraudem credit.* aut filijfam. contra S. C. Macedonianum mutuam pecuniam crediderunt, *vt toto tit. ad S. C. Macedonianum,* aut ſcienter rem litigioſam comparauerunt. *l. fi. §. iuſtum. C. de litigio. vel furtiuam, l. ſi mancipium. C. de rei vend.*

Contrariam tamen opinionem adiuuat, quòd ſi res minoris 25. annis ſine decreto alienata fuerit, alienationem eiuſmodi ipſo iure nullam eſſe, certi iuris eſt, & tamen minor pretium, quod accepit, & in rem ſuam conuertit, reſtituere debet, & niſi id, quod eo nomine ſi datum eſt, reddat, non prohibetur aduerſarius eam rem tantiſpen retinere, *l. non ſolum, l. prædiorum, l. vtere, l. ſi præſidium. C. de prædiis, & alijs rebus minor.* Et rurſum is, qui rem 2

fidei-

fideicommiſſo, ſeu reſtitutioni obnoxiam ſcienter emit, ad reſtitutionem pretij, aduerſus venditorem actionem habet, *l.fina.§. emptor. C. commun. de legat.* & qui mala fide rem debitoris iniuſtè à creditore diſtractam emit, pretium non amittit,*l.1.C.ſi vend.pignor. agat.* Et qui vi, metuve ad contrahendum inductus eſt, reſciſſorium quidem contractus petere poteſt, ſed pretium nihilominùs refundere debet, *l. 3. & 4. Codic. de his quæ vi, metuſ. cauſ.fiunt*, neque alij caſus in iure deſunt, in quibus etiam malæ fidei emptor aduerſus venditorem, ad recipiendum pretium, actionem habet,*ca.ea enim,alias incipit,c.hoc ius,in fin. verſic. qui vero, & ibi gloſ.fina.ad verb.ſed melius 10.quæſt. 2.* quod & c. Vulturanæ.12 quæſt. 2.conuincit, in cuius explicatione gloſ. *ad verb.emptoribus*,regulam illam generalem, quod qui contra iura mercatur, bonam fidem habere non præſumitur, reſpectu vſucapionis,& præſcriptionis,non etiam reſpectu pretij ab eo dati,vt repetatur,intelligendum eſſe docet.

Mea eſt ſententia, venditorem niſi pretium eccleſiæ reddat, in repetitione rei venditæ audiendum non eſſe,improbumque fore, ſi & rem, & pretium habere, & aduerſus iuris naturæ leges, cum aliena iactura locupletari velit, quod regulariter nulli permittitur.*l.bona fides.ff.de actio. empt. Matt. de Afflict. ad ca. ſi minores de feudis datis, minimis valuaſoribus,numero 3.l. iure natura.ff. de regul. iuris.* Et cum reſpectu pretij nullus illi dolus factus ſit, quia verè numeratum eſt, *id quod ad l. poſt contractum, numero 23. ff. de donatio. in ſimili diligenter ponderat Alciatus*, & cùm venditor fraudulenti contractus vitium emptori obijcere nō poſſit, cuius ipſe author exiſtit, *Afflict. in c. 1. num.16.de feudo dato in vicem leg.commiſſ.reprob.* Et cùm nulla occurrit ratio, ob quam eccleſia emptrix magis, quàm venditor re ſua vendita, dato pretio priuetur, quia correlatiuorum eadem eſt natura & ratio.*l.fina. ff. de acceptilatio.* Et quod in emptore ſtatuitur, in venditore quoque ſtatutum eſſe videtur. *Nicolaus Euerhar.in loco à correlatiu.* non video, quo iure, quaue audacia venditor pretium acceptum retinere poſſit, maximè cùm eccleſia cauſſam ab eo habeat, *quod ad l. ſi vi. verſicul. quæro, Cod.de his,quæ vi met,cauſ. obſeruat Baldus.* Fiſco autem nihil

hil iuris competere, quia ſuperiùs ſatis oſtenſum eſt, omitto. Fruſtrà autem ſunt, & facilè dilui poſſunt, omnia pro contrariæ ſententiæ aſſertione, quæ adduximus, argumenta. Nam, *vt ad d.l.fina.§.emptor. C. communia. de legat. idem Bald. teſtatur,* propter odium emptoris, aliaſue cauſas legiſlator in illis legibus, vlterius procedendo pretium aut venditori reddi, aut fiſco addici iubet. At quoniam odia reſtringi, & fauores ampliari debent, *c.odia. de regul. iuris,* & lex pœnalis ad caſum, in ea non comprehenſum, extendi non ſolet. *l. ſancimus.C.de pœn. l. 1. C. non licere habitat. matropol. libro 11. Decius conſil. 90.* certè conſtitutionem iſtam Principis, quæ non niſi nullitatem contractus inducit, ad amiſſionem pretij trahi non conuenit. Ideoque eſt, *vt idem Baldus adijcit,* quòd ſi ſtatutum vetet, ne vllus forenſis in territorio iſto agrum emat, quia hoc ſtatutum eſt contra ius commune, ſicuti etiam eſt prædicta conſtitutio, ad amiſſionem pretij, de quo nihil decreuit, non pertinet, quod & Franciſ. Cremenſis *ſingul. 96. incip. ſtatuto,* & Catellianus Cotta *in ſuis memorabil. ad verb. pœnam petens,* approbarunt, & tantiſper, donec pretium ſoluatur venditori, retentionem rei contra ſtatutum venditæ permittunt, *argum. l. ſi non ſortem. §. ſi centum, ff. de condict. indeb.* iiſque conſonans Angelus *ad d. l. 1. num. 3. C. de praſcript. triginta annor.* tunc potiſſimùm pretium emptorem perdere annotat, quando ab eo veluti, contrà iura mercante, res per fiſcum aufertur, *quæ & ad dict. §. emptor, Baldi ſententia fuit.* quaſi dicat, quòd ſi ab eo res auocari non poſſit, & alioqui poteſtatem vendendi habuit, licèt non eo modo, conſideratione emptoris, ex eo contractu, in quo peccauit, lucrum capere non poteſt, eoque pertinent operoſæ illæ, *l, 2. in d. l. 1.* Bart. & alior. *in d. l. ſi debitor.* diſtinctiones & gloſſemata, quando pretium apud venditorem exſtat, quando cauſam lucratiuam prætendit, quando emptor cauſam ab eo habet, & ſi quæ alia in his ſunt ſimilia. Et ſanè hac in re ad æquitatem maximè reſpiciendum eſt, *vt facilè colligi poteſt, ex his, quæ ad ca. cùm cauſſa, de ſent. & re iudic. Panormit. & Fely. obſeruant.* Multumque hic conſiderandum eſt, quod cum prædicta conſtitutio Principis ex conſenſu eccleſiaſticorum ordinum, potiſſimùm vires

ſu-

ſumat, & ſuſtineatur, *vt & antè diximus, & ad conſuet. Burdegal. tit. de feud. §. 1. notat Ferroneus*, vtique conſenſus ille contra eorum mentem, animique propoſitum, ad pœnam eiuſmodi extendi non debet. *l. non omnis. ff. ſi cert. pet.*

CAP. XIX.

An hypotheca impoſita rei immobili non amortizatæ, pro reditu vendito ab eccleſia valeat.

SVMMARIVM.

1. *Hypothecaria agens, quid probare debeat.*
2. *Reſoluto iure dantis reſoluitur ius accipientis.*
3. *Donatario an vtilis actio competat ex pacto donatoris.*

QVoniam ante ſatis oſtenſum eſt, dominium rei immobilis non amortizatæ à venditore in eccleſiam, manumue mortuam, non tranſire, eandemque propterea ab illo repeti, & vendicari poſſe: non difficulter intelligi poteſt, hypothecam eidem rei pro ſecuritate, ſeu aſſecuratione reditus, venditorum à manu mortua, ante vendicationem repetitionemque impoſitam venditori minimè nocere, nullamque creditori, cui aſſignata eſt, aduerſus eum a-
3 ctionē gignere. Nam cum creditor pignoratitiam ſeu hypothecariam actionem inſtituens, probare debeat, eo tempore, quo res pignori data fuit, eam in bonis debitoris fuiſſe. *l. & qua nondum, §. quod dicitur. ff. de pigno.* rectè eis obijciet venditor rem alienam pignori, ſeu hypothecæ ſupponi non po-
2 tuiſſe, *l. rem alienam. ff. de pign. act.* & quod ſicut reſoluto iure authoris, reſoluitur ius acceptoris, *l. 3. ff. quib. mod. pig. vel hypo. ſolua.* ita reſolutio iure obligantis ex cauſſa antecedenti neceſſaria, qualis eſt hic, quia manus mortua velit nolit cogitur à contractu recedere, pignus & hypotheca quoque reſo-

luta

luta eſſe cenſetur, *Bar. & Angel. ibi.* Quomodo in ſimili idem *Bart. ad l. in diem. ff. de aq. plu. arcen.* & Tiraq. *de retractu conuent. §. 3. gl. 1. nu. 9. cum ſequenti,* re ex pacto de retrouertendo redempta, eam ab obligationibus emptoris ad venditorem liberam redire oſtendit. Idemque eſſe videtur, ſi eccleſia, manuſue mortua alteri creditori medio tempore rem iſtiuſmodi pro reditu aliquo annuo hypothecæ ſuppoſuit, eamque deinde extra manum ſuam ponens, re coacta, in laicum aliquem tranſtulit. Nam ſi is laicus, qui eam emit, à creditore poſtea hypothecaria actione conuentus ſit, allegare poteſt illam eo tempore, quo obligata fuit, eccleſiæ non fuiſſe, etiamſi ab eccleſia, manuve mortua ius ſuum habet. Quia cùm ad hypothecariam actionem inſtituendam, probare neceſſe ſit, quod res obligata, tempore obligationis in dominio, vel quaſi dominio debitoris, qui illam obligauit, fuit, vt diximus: tertius iſtiuſmodi poſſeſſor, non obſtante, quod de dominio autoris ſui controuerſiam mouere videatur, exceptionem illam proponere poteſt, & non propterea, quod rem illam emit, confiteri videtur, vendentem dominum eius fuiſſe, *id quod contra Salycetum in l. cum res. C. de dona. Alex. conſi. 92. lib. 1. conſ. 43. lib. 4. melius conſi. 145. lib. 6. Et hunc ſecutus Neguſantius de pign. parte 2. in 3. membro, num. 64. in ſpecie verum eſſe aſſeruerunt.* Quod & Bart. aliiq́ue *ad l. rem alienam. ff. de pignorat. actio.* & latiſſimè *ad titu. de pignorib. cap. quid in hypothecaria actione probandum ſit. nu. 12. & ſeq.* Dominus Gabriel Mudæus, approbarunt. Hic enim creditor, inquit, ſi volet vincere, in iure ſuo confirmando, non in poſſeſſoris iure infirmando, fiduciam omnem habere debet, *l. ſi ſuperatus, de pign.* neque nouum eſt, emptorem iure emiſſe ab eo, qui non iure obligauit, neque magis ei obeſſe debet, quod adeptus ſit eam rem à debitore, quæ dicitur obligata, quam ſi nullum omninò titulum ſuæ poſſeſſionis, aut auctorem dicere, imò fortè nec haberet, *Bal. ad l. de reb. in fi. C. de don. propter nu.* Quod amplius eſt etiamſi eccl. manuſue mortua ſub onere ſoluendi hunc reditum annuum expreſsè emptori rem iſtam diſtraxit, & tanto minoris illi vendidit, aut ſortem ſiue quantitatem capitalem eiuſdem ex pretio côuento ſibi detrahi paſſa eſt, per hoc quidem adhuc nihilò magis hypotheca ſub-

ſubſiſtere videtur, neque vlla actio de pacto creditori aduerſus emptorem nata eſt, ſed contra eccleſiam manumue mortuam actionem ſuam habet, emptore fidem datam non ſeruante, quæ è contrario pactum hoc vrgere, atque fœdifragum emptorem, vt creditori ſoluat, compellere poteſt. *d.l.cum res.l.2.C.de pact.inter empt. & vendit.* Etenim in pacto iſtiuſmodi à donatore in ipſa rei donatæ traditione appoſito ſpeciali ratione, & fauore liberalitatis receptum eſt, vt is, in cuius fauorem adiectum eſt, vtilem actionem ex eo aſſequatur. *l. quoties. C. de donat. quæ ſub modo, Faber & Alber. ad d. l. cum res.* Is enim nullam actionem, qua ad id, quod ſibi donator erat ſtipulatus, perueniat, habet, ideoque faciliùs ei ſuccurritur. Hic verò creditor aduerſus eccleſiam, ſeu manum mortuam non amiſit, & maximè quidem hodie, vbi debitor reditum cognoſcens, perſonalem obligationem, de ſoluendo reditum hypothecæ connectit; quod fieri poteſt: & ſic verum eſt, quod *ibi* dixit Fulgoſius, quod vt quid detur tertiò, non agit ipſe tertius cui debet, ſed ipſe qui pactus eſt, vt alteri detur, quia ſua dari intereſt, & hoc pactum, *vt idem ad d.l.quoties ait*, non tam commodo creditoris appoſitum eſt, quàm ad vtilitatem ſtipulatoris. Poteſt etiam eccleſia, aut manus mortua, id quod creditori ſoluit, ab emptore per actionem ex vendito recuperare. Cæterùm ſi creditor emptorem conueniat, & is iudicium ſuſcipiat, tacitum videtur pactum fuiſſe eccleſiæ de non petendo, quod etiam abſenti prodeſt, *d. l.2. & ibi Caſtren. in princip. l.2. C. de pact.* ſicut & ſi eccleſia, ſeu manus mortua ſoluendo non foret, ne emptor cum aliena iactura fieret locupletior, qui eam rem tanto minoris emit, exiſtimo quod ex æquitate, & in ſubſidium emptor conciliari poſſet, *iuxta ea quæ notat Bald. ad d.l.2.C. de hæred.vel act. vend. in 1. oppoſitione. Et hæc quidem obiter de retrac.§.1.glo.14.num.126. attingit Tiraquellus, plenius & exactius ad l.hæreditatem. ff. de donat. & ad l. ſeruo lega.§. ſi teſtator ff. de legat.1. expendunt Imò, Bart. & Caſtren.* At ſi hypothecandi poteſtatem habuiſſet eccleſia, ſeu manus mortua, non dubium eſt, quin creditor aduerſus emptorem actionem hypothecariam haberet, eamque vtiliter intenderet, probando eo tempore quo hypotheca impoſita fuit,

rem

rem in bonis eccleſiæ conſenſu Principis fuiſſe, & cum onere ſuo ad emptorem perueniſſe.

CAP. XX.

Venditori rei immobilis rem ſuam ab eccleſia repetenti an non obſtet promiſſio de euictione.

SVMMARIVM.

1. *Emens ſcienter rem alienam non agit de euictione.*
2. *Pœna an valeat inutili contractu adiecta.*
3. *Maritus vendens rem dotalem an de euictione teneatur.*

QVemadmodum is qui ſciens rem alienam emit, de euictione agere non poteſt. *c. 1. de inueſti. de re. alien. facta. l. ſi fundum ſciens. C. de euict.* quia volenti & ſcienti aut conſentienti non fit iniuria, neque dolus. *c. ſcienti, de reg. iu. in 6. l. cum donatio. C. de tranſactio.* ita quoque illegitimus & illicitus emptor, qualis hic eſt eccleſia, aut manus mortua, quæ conſenſum Principis non obtinuit, non agit de euictione ad id quod intereſt, etiamſi nominatim id ſtipulatus fuerit. *d. l. ſi fundum & ibi Cynus ad l. cum vir prædium. ff. de vſucapio. Bald. ad c. 1. §. ad hoc col. 2 verſ. item quia venditor. tit. de pace iura. fir. gl. in c. 1. in princ. ad verb. bonæ fidei actione, & ibi quoq; idem Bal. & D. Cardin. Alexand. de prohib. feud. alien. per Freder & gl. ad l. 3. §. 1. ad verbum. Fauiana. ff. quæ in fraud. patro.* dum aiunt, quod euictio non debetur ex contractu venditionis à lege prohibito, & quod reſciſſo contractu principali donationis aut venditionis reſcinditur pactum euictionis, quod eſt acceſſorium, *arg. l. ſi pater ff. de euict.* & quod ſi principalis contractus non tenet, quia lex illi reſiſtit, promiſſio quoque de euictione facta nullius eſt roboris & momenti, *per l. non dubium. C. de leg. & l. quemadmodum. C. de agric. & cenſit. lib. 11.* Stipulatio enim huiuſmodi eſt acceſ- 1

 ſoria,

ſoria, vnde ſi principale eſt contra legem, ſtipulatio quoque talis eſſe videtur, *Bald. d. loco.* quod in promiſſione euictionis rei quæ in commercio eſſe poteſt, ſed tantum aliena eſt interpoſita, non idem eſt, *d. l. ſi fundum, Bald. ad d. ca. 1.* adeoque ſi venditorem de euictione non tenet actio, conſequens eſſe videtur, quod eundem agentem & rem ſuam repetentem non repellit exceptio, argumento ſumpto ex contrario ſenſu. *l. vendicantem ff. de euict.* Eandem ſententiam ſequutus eſt Curtius, *tract. de feud. parte 4. titu. ex quib. cau. feud. amitt. quæſt. 28.* dum ait, quòd ſi emptor malæfidei qui ſine conſenſu domini rem feudalem à vaſallo comparauit, expreſſe ſtipulatus ſit de euictione, eo nomine actionem non
2 habet, *quod & Zaſio, de feud. tit. de feud. alien. verſic. cæterum ſi emptor, probatur.* Nam & pœnam quam ſtipulatus eſſet non conſequeretur, quia pœna in contractu promiſſa intelligitur ſi contractus valet, *gloſ. ad c. ſignificantibus, & ibi Dd. extr. de offi. deleg. Iaſ. ad d. l. non dubium, n. 57.*

Contrarium tamen tenuiſſe videtur Guido Papæ, *ſingul. 923. verſ. incip. ſi ex contractu.* & multò ante eum Cyn. Angelus, Bald. & Salicetus *ad l. cenſemus, c. de litigioſis.* Aiunt enim quod ex contractu à iure reprobato venditor ſi de euictione promiſit, obligatur & conueniri poteſt, & quod ſi emptor rei litigioſæ ſtipulatus eſt de euictione, poteſt ex ea ſtipulatione aduerſus venditorem poſtea experiri, tametſi eius rei litigioſæ [illegible]atio à iure vetetur, quia *vt idem Salicet. addit. verſ. inc[illegible] quæro emptor.* vbi aliàs ſine ſtipulatione agi non poteſt de euictione, ea ſtipulatione interpoſita agi poteſt. *d. l. ſi fundum. l. fratres. C. communia vtriuſque iud. d. l. quemadmodum.*

3 Nam & maritus rem dotalem vxoris à iure alienari vetitam vendens, de euictione tenetur, *Cynus ad l. ſi is quem. C. de prædiis minor. glo. ad d. l. cum lex,* etiamſi ſi emptor ſciebat dotalem eſſe, *Io. Faber Inſtit. quib. alie. non licet in princ. per d. l. fundum ſciens C. de euict.* & ſi venditor emptori ſcienti ſeruum cœcum eſſe, promittat eum videre, ex ſtipulatu ab emptore conueniri poteſt, licet id quod impoſſibile eſt, promiſſum eſſe videri poſſit, *l. apud Celſum. §. idem Labeo ſcribit, ff. de doli mali & met. except.* Et venditor ſciens emptori etiam ſcienti rem cum effectu vendi non poſſe, eidem emptori ad id quod

quod intereſt obligatur. *Al.conſi.85.li.* 4. Et licet vitiato principali vitietur acceſſorium, *d.l.non.dubium,& c. acceſſorium de reg. iur. in 6.* intelligitur hoc tamen; quando eadem ratio ob quam vitiatur principale; viget etiam in acceſſorio. *l.ſi tibi §.de pignore.ff. de pac.l.1.§.1.ff.quib.mod.pig.vel hypothe.ſoluit.* quod hic dici nequit, ideo quod ſtipulatio de euictione ad corroborandum contractum à lege aut conſtitutione Principis hic prohibitum non confirmat, neq; propter eandem res immobilis non amortizata in eccleſiam vel manum mortuã magis transfertur. hoc eſt quod glo. *ad d.l.quemadmodum.* & Alexan. *conſil.109.lib.4.* dicere voluerunt, quod vendens cõtra prohibitionem legis, poteſt quidem rem venditam vendicare; ſed ſi de euictione, aut pœnam promiſit, ad illam tenetur, *iuxta l.ſi controuerſia,& l. ſi tibi. C. de euict.* Et ſi obijcias *inquit Alex.nu.* 4. quod ſi tenetur de euictione, ergo non poterit rem venditam vendicare & reuocare. *d. l. vendicantem.* reſpondeo quod ea l. vendicantem locum non habet, quando contractus alterius rei, quàm vendentis occaſione non valuit, quia tunc quamuis vendens tenetur de euictione, poteſt tamen nihilominus contrà contractum à ſe initum venire. *d.l. ſi tibi.* Et quamuis contractus ſit nullus, quantum ad traditionem rei venditæ, poteſt tamen eſſe aliquis in præiudicium vendentis, vt ex eo emptori & ſtipulatori naſcatur actio perſonalis, *arg.l & liberi.ff.de contrah. vendit. l. 1. C. non licere habit.met.rep.li.11.*

CAP. XXI.

An ex rei immobilis non amortizatæ venditione laudimia domino debeantur.

SVMMARIVM.

1. *Laudimia quare debentur.*
2. *Laudimia an eccleſia ſoluat.*
3. *Sententia quæ nulla eſt, non dicitur ſententia.*
4. *Laudimia ex contractu nullo an debeantur.*

QVoniam laudimium domino vt ab eo venditio probetur & laudetur, ſolui conſueuit, *l. 2. C. de iur. emphy. Zaſius ad l. diuortio. §. quod in annos ff. ſolu. matr.* non
1 abſurdè dici poſſe videtur, etiam ſi venditio rei immobilis non amortizatæ non ſubſiſtat, & dominium ex traditione, quæ eam ſequuta eſt, non tranſeat: nihilominus tamen laudimium domino loci, quia quantum in eo fuit, eam venditionem probauit, præſtandum eſſe. Contrahentes autem præuidere poterant ea quæ ventura erant, ſibique cauere, *l. ſi quis negotia aliena. in fine ff. de negot. geſt. l. ſi fideiuſſo. ſi ff. qui ſatiſd. cog.* nullamque aduerſus dominum excuſationem habent, *arg. l. ſi quis demum. §. 1. ibi, & ait non recepturum, hoc enim euenire poſſe proſpicere debuit, ff. locati.* Item hi contractus nulli ſunt, id eſt nullum ferunt commodum aut fauorem contrahentibus: & eo reſpectu nulli ſunt: in eorum tamen odium & damnum valent, ſi ſcienter contraxerint, *Bartol. ad l. non dubium. C. de legib.* Quam rationem Io. Papo. *ad conſuet. Borbon. tit. dez cenſiues. §. 397.* in hac laudimiorum quæſtione mouiſſe comperio.

2 Cui tamen opinioni inprimis ſe opponit, quod ea quæ eccleſiæ acquiruntur, ſaltem reſpectu eccleſiæ, & fauore pietatis, cultuſque diuini, à laudimijs cæteriſque omnibus immunia liberaque eſſe conuenit: & licet id in venditione non æquè ſeruetur (*vt eſt ad conſu. Andeg. titu. dez ſeigneurs temporelz. art. 38. num. 1. & 2. oſtendit Franc. Mignon*) illud ſaltem
3 aduertendum eſt, quod ſicut ſententia nulla, nomen ſententiæ non meretur, *l. 4. §. condemnatum ff. de re iudic.* ſicut nec inſtitutio à iure improbata nomẽ inſtitutionis. *l. 5. hi demum. ff. de bono. poſſ. ſecund. tab.* aut iniuſta exhæredatio nomen exhæredationis. *l. non putaui. §. non quauis. ff. de bonor. poſſ. contra tab.* nec teſtamentum quod iure non ſubſiſtit, *Inſtit. de hæred. quæ ab inteſt. defer.* nec alius quiuis contractus qui legibus non admittitur. *l. certi condictio. §. quoniam, verſ. quaſi contraxiſſe videatur. ff. ſi cer. peta.* ita quoque iſtiuſmodi venditio quam Principis conſtitutio manifeſtè damnat, venditionis nomen habere non poteſt, quia nomen iuris eſt, *vt ait Aretinus ad l. continuus. §. cum quis. ff. de verb. oblig.* & proinde vbicunque iuris ſuffragio deſtituitur, non magis vendi-

tio,

tio, quàm homo mortuus, homo appellatur. Quotieſcunque autem contractus emptionis aut venditionis, ipſo iure nullus eſt, vt hic, aut quandocunque retrò nullus fuiſſe fingitur, & declaratur.

4 Neque laudimia neque gabellæ ex illo ſoluuntur, *Ioan. Faber ad l.1.C.quando licet ab empt. diſced. & ad l. vlt col. 2. C. communia de legat. & ibi Alber. Cornæus, & Caſtrenſis, Fab.de Monte, in tractat. de emptio. & venditio. 8. quæſt. in princip. Tiraquel.de retract.§.1 glo.2.ad verb. à vendu num.7. & de retract.conuentio.§.6.glo. 11. nu.5. Firmia. in tracta.gabell in 3.parte 8.part.princip.quæſt.15. Guido deciſ.109.Et hanc ſententiam ad d.l.non dubium, nu.9.poſt Bald. & Caſtrenſ. ibi ſecutus eſt Iaſ.* quia lex aut ſtatutum diſponens, quod de quocunque contractu ſoluatur gabella, intelligi debet de contractu ſortiente effectum, verba enim legis & ſtatuti cum effectu accipi debent, *l.1.§.hac autem verba ff.quod quiſque iur.*

Quod autem ex aduerſo proponitur, nihil imputandum eſſe domino, qui contractum venditionis, quantum in ſe fuit laudauit, & poſtulatam inueſtituram, ac traditionem conceſſit, habemus quod & huic argumento contrà comparare poſſumus. Nam cùm & ipſe quoque conſtitutionem Principis ignorare non potuerit, *l.leges C.de legib.* & aduerſus eam turpis ſeu illiciti queſtus gratia, venire non debuerit, vtique ex improbitate ſua actionem non habet, *l.itaque fullo. ff.de fur.* & in pari cauſa potior erit conditio ementis & vendentis, veluti reorum aut poſſidentium, *c.in pari, de reg.iu.* & quod traditum erat pro non tradito habetur. *l. ab emptione. ff. de pact. Io.Faber ad d l. 1.* nulla habita ratione eius quod dictum eſt, odio contrahentium contractum eiuſmodi pro nullo non eſſe, quia hoc is qui cum illis colluſit, & doli conſors fuit, allegare non debet.

Cenſet tamen Io. Papo *d.§.397.* quod ſi contrahentes, ſcientes contractum eiuſmodi eſſe nullum (vt ſanè ſcire debent, & ſcire præſumuntur, *d.l.leges*) laudimium ſoluerint, repetitionem ſeu condictionem eius non habent. *arg.l.1.ff. de condi. indeb.& l.1.C.eo.& l.cum qui.§.1.ff. de inoffi. teſt.* Quòd ſi verum eſt, conſultè ſanè fecerit dominus, ſi in ipſo momento traditionis, inueſtituræ, ſeu approbationis, ſolutionem exegerit,

gerit, ne aut venditore, aut extraneo aliquo eam rem poſtea repetente, & fiſco nihil mouente, optato lucro excidat.

Quibus addendum, quod ſi eccleſia non ipſa, ſed per interpoſitam perſonam laicam, rem iſtam immobilem emit, & hoc dominus ſciuit, nihilo magis laudimia poſtulare poterit, ſin ignorauit, exiſtimo eum qui ſe interpoſuit, & illicitam perſonam induit, ad ſoluendum ab eo compelli poſſe, & nominando eccleſiam non excuſari vt mendacij ſui pœnam luat. quod & in eo qui cum ſe non eſſe tutorem ſciret, tamen ſe eſſe fingit, & in eo qui cum poſſeſſor non ſit, pro poſſeſſore tamen ſe gerit, & in eo qui cum maior 25. annis non eſt, talem nihilominus ſe eſſe aſſerit, certum eſt. Hi enim & ſi qui alij ſunt eius generis in odium & caſtigationem mendacij, in tali qualitate, qualem ſibi falſo adſcripſerunt, conueniri poſſunt, & allegando mendacium, veluti turpitudinem propriam nō audiuntur, *l.1. ff. de eo qui pro tuto. l. is qui ſe obtulit. ff. de rei vend. l.3. ff. ad S.C. Macedonia. Bal. ad l.1. C. de furt, & in l. fin. C. de fideicommiſſ. Dd. ad l. ſciuit. ff. de re iudica.*

CAP. XXII.

Retractus ac in venditione rei immobilis aduerſus eccleſiam locum habeat.

SVMMARIVM.

1. *Retractus an locum habeat venditione exiſtente nulla.*

BArtholomæus Chaſſanæus. *ad conſuet. Burg. ti des retract. §.1. ad verb. l. homme ou femme, n.1. & 7.* luculēter ſatis oſtendit, etiam eccleſiam quæ rem aliquam e-
1 mit, iuri retractus ſi quod conſanguineus vendentis ſe habere aſſerit, eſſe ſubiectam, *idq́; ante eum veteres ad c. conſtitutus. ext. de reſt. in integ. & etiam Tiraquellus poſt eum, eo tract. §.1. gl.13. n.2. tradiderunt.* Sed quoniā venditio rei iſtius quæ eccleſiæ, manuſve mortuæ, facta eſt, niſi Principis authoritate fulciatur, ipſo iure nulla eſt, *quod ſuperius ſatis demonſtrauimus.* non abſq; cauſſa dubitari poſſet an conſanguineus a-

liquis

liquis ad retractū venire cupiens,admitti debeat,necne? Nō dico quando conſenſu Principis facta eſt,quo caſu admittēdum eſſe Chaſſanæus affirmat,ſed quando venditorē vendidiſſe pœnitet, & quando rem venditam vendicare inſtituit.

Sanè ex his quæ proximo ſuperiore capite diximus,huius quæſtionis deciſio nullo negotio peti poteſt,& tam Caſtren. *conſ.74.incip.in cauſſa mota,lib.2.* quam cum multis alijs *in tracta.de retrac.§.1.ad verb. à vendu. gl.12.n.5. & ſeq.* eum ad teſtimonium vocans Tiraquellus reſoluit, in venditione quæ nulla eſt,hoc eſt,quam lex improbat,& cui reſiſtit, aut quæ cætero qui ſecundum iuris diſpoſitionem inualida eſt, retractui locum non eſſe. Excipit tamen Tiraquell.*num.9. verſic.ſed vt redeamus*, niſi is qui vendidit, contractui ſtare, & rem ſuam venditam ab emptore reuocare non velit, quod poteſt. *l.cum interdicta, & ibi Bald.C. arbitr.tut. l.Iulianus. §.ſi quis colludente. & §.ſeq.ff. de act. empt.* Tunc enim ne in extraneam familiam tranſeat, illa nulla æquitas à retractu conſanguineum excludit. Et quoniam ratio in qua ſola ius retractus fundatum eſt,remanente,ſeu reuertente re vendita, ad venditorem ceſſat, quia eo caſu dici non poteſt, quod familiam eius egreditur, exiſtimo conſanguineum reclamante venditore, admittendum non eſſe.

CAP. XXIII.

Amortizatio à quo impetrari poſſit & debeat.

SVMMARIVM.

1. *Prorex an amortizare poſſit.*
2. *Amortizare Princeps an poſſit ſine licentia domini inferioris.*
3. *Procurator ſpecialis an ad petendam amortizationem neceſſarius.*
4. *Tutor aut curator Principis an amortizare queat.*
5. *Quid de marito.*

QVotquot ſunt qui hanc amortizationis materiam attigerunt, *vt quos citauimus Guliel. Benedicti, Maſuerius, Faber, Chaſſanaus, Papo, Mignon. & Belluga.* regi ſupremoue eius loci domino, in quo res immobilis ſita eſt, amortizandi arbitrium primo loco aſcripſerunt, ita vt ea de re operoſam aliquam tractationem ingredi, operæ pretium non ſit.

1 Sed an abſente Principe, Proregi, Vicario, Locumtenenti & Gubernat. eius id liceat, magis controuerſum eſt. Nam cùm iſta amortizationis facultas Principi reſeruata ſit, in generale mandatum Proregi datum, veniſſe non præſumitur, *ca. quod translationem. ext. de off. deleg. Arch. ad c. 1. de off. leg. li. 6. lat è Reb. in praxi beneficior. ti. de vic.* & id quod per verba ſpecialia concedi debet, vt & illud quoque procul dubio eſt, quod ad donationis ſpeciem referri poteſt, cuiuſmodi eſt hic conſenſus, quantumcunque generali & lata verborum proloqutione minime continetur. *l. quam Tuberonis. ff. de pec. l. fili. ff. de don.*

In contrarium tamen vrget quod commiſſio indefinitè Proregi data, æquipollet vniuerſali, quod in ſimili caſu, *ad l. 1. §. in init. per illum tex. ff. de off. præfecti vrb.* obſeruat Bald. quod tantum operatur generalis poteſtas quo ad omnia, quantum ſpecialis, quo ad ſpecies in ea expreſſas. *c. in gener. ſi de feudo controuer. fuer. c. in Geneſi, de elect.* quod qui committit alicui vices ſuas, in totum eas commiſiſſe videtur. *Innocent. ad c. venerabilis, extr. de offic. delega.* quod ea quę Princeps conſueuit facere, videtur concedere vicario generali à ſe dotato, & conſtituto, quia conſuetudo mandantis in negotijs eiuſmodi attendi ſolet, *l. vel vniuerſorum, ff. de pign. act. l. idemq; ff. mandati, l. qui peculij. ff. de pecul.* quod ſi in Proregem merum imperium tranſit, quæ res ſine dubio maior eſt, multò magis amortizationis authoritas, quæ minor eſt, conceſſa & translata fuiſſe videtur. *ca. cui licet, de regul. iur. in 6.* quod denique veriſimile non eſt, eo onere, & ſumptu ſubditos ſuos Principem grauare velle, vt petendæ amortizationis gratia, longam, & difficilem profectionem ſuſcipere cogãtur, *arg. l. ſi ſeruus, §. 1. ff. de le. 1. l. ſed & hac §. 1. ff. de procurat.* Quibus rationibus & Andreas de Iſernia, & Matt. de Afflic. *ad ca. Imperialem, de prohib. feud. alienat. per Freder. & Capit. deciſ.*

deciſ. Neapol. noua 156. alijque complures eos ſequuti reſponderunt. Viceregem, aut Gubernatorem patriæ, non aliter quam Princeps ſolet, vaſallo vel per teſtamentum, vel per contractum, de feudo diſponere volenti, conſenſum præſtare poſſe, & *conſil. 80. n. 33. de* Vicario Imperatoris aſſerit Laurentius à Valle, eoque magis, quod ſibi imputare debet Princeps non excipiendo hanc poteſtatem, & ex quo talem generalem vicarium ſuo loco conſtituit, ſubditos ad eum recurrentes decipere non debet, & *ad c. Reatina, 63. diſt.* exiſtimat Archidiaconus, quod ſi requiritur conſenſus regis ad electionem, & is extra regnum profectus ſit, vicarium illius adeundum eſſe, *de quo tamen in libro de elec. fol. 75. verſic. quaro 12 plurima diſſerit Malcretus.*

Cæterùm idem Matth. de Affl. *d. loco 16. quaſt. nu. 46.* eleganter obſeruat, difficilius à Principe conſenſum impetrari, vt vel feudum vel res alia quæcunque in eccleſiam tranſeat, quam in laicum quemcunque, propter cauſſas, *3. & 4. cap. ſuperius* expreſſas, id quod ex diplomate ſuper eiuſmodi conſenſu, de teſtando de re feudali confecto, euidenter ſemper apparet, vtpote in quo ita facultas conſtringi & coarctari ſolet, ne ad vtilitatem manus mortuæ vaſallus teſtetur. Ea autem quæ raro & difficulter Princeps concedere ſolet, generali vicario, ſeu locumtenenti, demandata & permiſſa non eſſe exiſtimat.

Itaque ad hanc rem quod attinet, conſuetudinem in regno aut prouincia obſeruatam, imprimis ſpectandam eſſe cenſeo, *c. inſpicimus. de reg. iur. in 6.* Et hoc eſt, quod *deciſ. 32. in fin.* Capyt. & *ad c. ſuper literis, de reſcript.* Felynus reſpondent, quod ad cognoſcendum, an Princeps veriſimiliter, difficulter, vel leuiter fuiſſet cõceſſurus: communis ſtylus Cancellariæ, aut Curiæ Principis conſiderari debet. Nam (*vt in loco à ſolitis, colum. fin. ait d. Præſes Euerardi*) licèt ex ſola poteſtate Principis quid dependeat, tamen ſi illud concedere conſueuit, non reputabitur quaſi impoſſibile, & proinde communis illa deciſio in eo obtinet quod is, cui quid mandatum eſt, ea quæ Dominus facere ſolitus eſt, facere & expedire poteſt. *d. l. vel vniuerſorum, & ibi Bart. & l. Dominus Sticho. §. teſtamento, & ibi gl. ff. de pecul. leg.* 2

QVotquot ſunt qui hanc amortizationis materiam attigerunt, *vt quos citauimus Guliel. Benedicti*, *Maſuerius, Faber, Chaſſanæus, Papo*, *Mignon. & Belluga.* regi ſupremoue eius loci domino, in quo res immobilis ſita eſt, amortizandi arbitrium primo loco aſcripſerunt, ita vt ea de re operoſam aliquam tractationem ingredi, operæ pretium non ſit.

Sed an abſente Principe, Proregi, Vicario, Locumtenenti & Gubernat. eius id liceat, magis controuerſum eſt. Nam cùm iſta amortizationis facultas Principi reſeruata ſit, in generale mandatum Proregi datum, veniſſe non præſumitur, *ca. quod translationem, ext. de off. deleg. Arch. ad c. 1. de off. leg. li. 6. latè Reb. in praxi beneficior. ti. de vic.* & id quod per verba ſpecialia concedi debet, vt & illud quoque procul dubio eſt, quod ad donationis ſpeciem referri poteſt, cuiuſmodi eſt hic conſenſus, quantumcunque generali & lata verborum prolocutione minime continetur. *l. quam Tuberonis. ff. de pec. l. fili. ff. de don.*

In contrarium tamen vrget quod commiſſio indefinitè Proregi data, æquipollet vniuerſali, quod in ſimili caſu, *ad l. 1. §. in init, per illum tex. ff. de off. præfecti vrb.* obſeruat Bald. quod tantum operatur generalis poteſtas quo ad omnia, quantum ſpecialis, quo ad ſpecies in ea expreſſas. *c. in gener. ſi de feudo controuer. fuer. c. in Geneſi, de elect.* quod qui committit alicui vices ſuas, in totum eas commiſiſſe videtur. *Innocent. ad c. venerabilis, extr. de offic. delega.* quod ea quę Princeps conſueuit facere, videtur concedere vicario generali à ſe dotato, & conſtituto, quia conſuetudo mandantis in negotijs eiuſmodi attendi ſolet, *l. vel vniuerſorum, ff. de pign. act. l. idemq́; ff. mandati, l. qui peculij. ff. de pecul.* quod ſi in Proregem merum imperium tranſit, quæ res ſine dubio maior eſt, multò magis amortizationis authoritas, quæ minor eſt, conceſſa & translata fuiſſe videtur. *ca. cui licet, de regul. iur. in 6.* quod denique veriſimile non eſt, eo onere, & ſumptu ſubditos ſuos Principem grauare velle, vt petendæ amortizationis gratia, longam, & difficilem profectionem ſuſcipere cogātur, *arg. l. ſi ſeruus, §. 1. ff. de le. 1. l. ſed & hæc §. 1. ff. de procurat.* Quibus rationibus & Andreas de Iſernia, & Matt. de Afflic. *ad ca. Imperialem, de prohib. feud. alienat. per Freder. & Capit. deciſ.*

deciſ. Neapol. noua 156. alijque complures eos ſequuti reſponderunt. Viceregem, aut Gubernatorem patriæ, non aliter quam Princeps ſolet, vaſallo vel per teſtamentum, vel per contractum, de feudo diſponere volenti, conſenſum præſtare poſſe, & *conſil. 86. n. 33. de* Vicario Imperatoris aſſerit Laurentius à Valle, eoque magis, quod ſibi imputare debet Princeps non excipiendo hanc poteſtatem, & ex quo talem generalem vicarium ſuo loco conſtituit, ſubditos ad eum recurrentes decipere nòn debet, & *ad c. Reatina. 63. diſt.* exiſtimat Archidiaconus, quod ſi requiritur conſenſus regis ad electionem, & is extra regnum profectus ſit, vicarium illius adeundum eſſe, *de quo tamen in libro de elec. fol. 75. verſic. quæro 12 plurima diſſerit Malcretus.*

Cæterùm idem Matth. de Affl. *d. loco 16. quæſt. nu. 46.* eleganter obſeruat, difficilius à Principe conſenſum impetrari, vt vel feudum vel res alia quæcunque in eccleſiam tranſeat, quam in laicum quemcunque, propter cauſſas, *3. & 4. cap. ſuperius* expreſſas, id quod ex diplomate ſuper eiuſmodi conſenſu, de teſtando de re feudali confecto, euidenter ſemper apparet, vtpote in quo ita facultas conſtringi & coarctari ſolet, ne ad vtilitatem manus mortuæ vaſallus teſtetur. Ea autem quæ raro & difficulter Princeps concedere ſolet, generali vicario, ſeu locumtenenti, demandata & permiſſa non eſſe exiſtimat.

Itaque ad hanc rem quod attinet, conſuetudinem in regno aut prouincia obſeruatam, imprimis ſpectandam eſſe cenſeo, *c. inſpicimus. de reg. iur. in 6.* Et hoc eſt, quod *deciſ. 32. in fin.* Capyt. & *ad c. ſuper literis, de reſcript.* Felynus reſpondent, quod ad cognoſcendum, an Princeps veriſimiliter, difficulter, vel leuiter fuiſſet cóceſſurus: communis ſtylus Cancellariæ, aut Curiæ Principis conſiderari debet. Nam (*vt in loco à ſolitis, colum. fin. ait d. Præſes Euerardi*) licèt ex ſola poteſtate Principis quid dependeat, tamen ſi illud concedere conſueuit, non reputabitur quaſi impoſſibile, & proinde communis illa deciſio in eo obtinet quod is, cui quid mandatum eſt, ea quæ Dominus facere ſolitus eſt, facere & expedire poteſt. *d. l. vel vniuerſorum, & ibi Bart. & l. Dominus Sticho. §. teſtamento, & ibi gl. ff. de pecul. leg.* 2

Deinde, ſolius Regis, Principis, aut Domini ſupremi, conſenſus non ſufficit, niſi & inferior quoque dominus, qui præiudiciũ aliquod ex ea re ſentire poſſit, conſentiat. Quia ſicut omnis conceſſio Principis, ſine præiudicio tertij facta eſſe intelligitur. *l. 2. §. ſi quis à principe. ff, ne quid in lo. pub.* ita quoque & amortizatio, & qui ad eam adhibitus eſt, conſenſus, qui in dubio à Principe non niſi quatenus eius intereſt, videtur eſſe conceſſus, *Papo ad conſuet. Borbo. §. 25. in fi. & §. 379. tit. des retraictz. & in lib. de arreſt. lib. 13. tit. de fiefs. §. vlt. Carol. Molina. ad conſuet. Pariſ. §. 41. & § 58. Guilel. Benedict. ad*
1 *cap. Raynutius, ad verb. & vxorem, numer. 7. de teſtament. Franciſc. Mignon. ad conſuet. Andegau. tit. des ſeigneurs, art. 37 & 38 Chaſſan. ad conſuet. Burg. tit des mains mortes. Rubr. l.*
2 *homme de main morte. §. 10. nu. 54. verſic. incip. fortius dico.* Ideoque & in conſenſu, qui in alienatione rei feudalis requiritur. *Matth. de Afflict. & And. de Iſer. tam ad c. imperialem, quàm ad conſtit. regni. quæ incipit, conſtitutionem diuæ memoriæ,* tam inferioris, quàm ſuperioris domini conſenſum neceſſarium eſſe aſtruunt, & in vniuerſum longi temporis obſeruatione receptum eſſe videmus, earum ciuitatum magiſtratus conſenſum etiam neceſſario poſtulari, in quibus ædificia, aut agri ad vſum eccleſiarum, cœnobiorum, ſeu collegiorum à Principe amortizantur. Et licet Princeps poſſit præiudicare tertio in his, quæ ſolo iure ciuili ſibi ſunt quæſita, quod tamẽ in dubio facere non præſumitur, non tamen in his id æquè poteſt, quæ ex contractibus, & iure gentium illius eſſe cœperunt. *Caſtren. conſil. 107. incip. donatio. prædicta.* Debet ergo immediatus dominus inferior pati modo conſentire, ſed ſicut conſenſus domini ſibi præiudicium non facit, ita quoque neque ipſius conſenſus domino. Sed an eo caſu, quo ſuperior Princeps conſentire nolit, inferior ille pecuniam datam ab eccleſia, eidem eccleſiæ reſtituere debeat, *in d. §. 41. nu. 84.* latius explicat Molin. *ad quem remitto.*

Quid igitur, ſi abſens procuratorem, & adminiſtratorem
3 rerum ſuarum reliquit? Sanè ex ijs, quæ *d. §. 41. nu. 74. & ſeq.* idem Molin. obſeruat. dici poſſe videtur, quod non aliter amortizationis admittendæ licentiam accepiſſe dicetur, quam ſi ad amortizandum, & inueſtiendum ſpeciale mandatum habeat, non

beat, non quidem in indiuiduo de tali, aut tali re, ſed in quo poteſtas amortizandi exprimitur, ſiue formaliter, ſiue per effectum, & neceſſariam conſequentiam. In amortizando enim de perpetuo, & irreparabili præiudicio agitur, videlicet de conſentiendo, vt res penes manum mortuam ſemper maneat, & de perpetua & irreuocabili excluſione à iure, eandem manum mortuam expellendi. Neque procuratori iſtiuſmodi tanta authoritas & poteſtas regulariter à domino inferiore quanta Proregi & Gubernatori Regni, ſeu prouinciæ concedi ſolet, id quod de conſenſu à Barone locumtenente Comitis abſentis in ſpecie *ad d.c. imperialem. quaſt. 74. in fin.* decidit, & ita iudicatum fuiſſe aſſerit Matth. de Afflict. Si tamen dominus ſemper tali procuratori, & adminiſtratori generali à ſe conſtituto, eam poteſtatem præſtare ſolitus ſit, non abſurdè dici poſſet, & nunc quoque eam diminutam non fuiſſe, *argum. d. l. vel vniuerſorum.*

De tutore autem domini idem Mol. *n. 78. & 79.* confutatis rationibus contrarijs, aſſerit, quod amortizare non poteſt, etiamſi plenam & condignam remunerationem pecuniariam ab eccleſia ſeu vaſallo recipiat, quia licèt amortizatio non ſit alienatio vera ipſius dominij rei, eſt tamen alienatio certi iuris perpetui dudum acquiſiti & competentis: & ſicut tutor non poteſt mutare conditionem rei in deterius, ita quoque neque rei immobilis, cuius amortizatio petitur, maximè cum amortizatio ſit actus iure voluntarius, & ſaltem alienationem qualemqualem implicans. Quibus addendum, quod pecunia, quæ in compenſationem dari poſſet, eſt res fragilis, quæ cito conſumitur & dilabitur, ius vero dominicale, quod amortizatione amittitur, eſt perpetuum & durans. At ſi ratione iſtius amortizationis notabiliter patrimonium domini augeretur, & non pecunia tantum, ſed quid annuum & duraturum eo nomine promitteretur, & conſtitueretur, exiſtimo decreti interpoſitione, & cauſſæ cognitione interueniente, quæ duo etiam alienationem rei pupillaris confirmant, amortizationem eiuſmodi admitti poſſe, *iuxta ea, quæ idem Molin. nu. 80. verſic. & eadem ratione annotauit,* ne quod fauore pupillaris ætatis ſtatutum eſt, in illius odium detorqueatur, *l. quod fauore. C. de* 4

leg. Cæterum illud mirum videri poteſt, quod *ad d. c. imperialem. quæſt. 24. num. 72.* ait idem Matth. de Afflictis, quod ſi Rex aut Dominus feudi, directus eſt pupillus, aut minor, poteſt ſuper alienationibus feudorum, conſenſum ſuum præſtare, ſicut poteſt veterem inueſtituram confirmare. *c. 1. per quos fiat. inueſtit.* ſi modo in alijs iuribus nullum ex eo præiudicium ſibi paretur, ſed contractus venditionis ſolum per hoc validetur. Sed huic ſententiæ, & *num. 80. in fin.* refragari videtur Molin. & etiamſi vera atque legitima eſſet illa opinio, tamen quod de conſenſu ſuper alienatione rei feudalis dicit, multum profecto ab amortizatione diſtat. Alienatio enim, ſeu venditio rei feudalis, eo caſu in aliam perſonam laicam eiuſdem ſortis & conditionis fit, adeoq; nihil ex eo conſenſu, pupillo, minorive, qui rem fieri ſolitam continuat, de nouo nihil concedit, detrahitur. In amortizatione autem ſtatus rei mutatur, & quod pleno iure domino ſubiectum erat, magna ex parte ab illius iuriſdictione eximitur.

5 Maritum ſimiliter, qui dominia huiuſmodi dotalia poſſidet, abſque conſenſu vxoris ſuæ, niſi pro tempore ſuo duntaxat amortizare non poſſe, idem Molinæ *eodem loco* affirmat, & rectè quidem, cum in leuioribus terminis reſpondeant veteres, quod ſicut fundus dotalis alienari à marito non poteſt, ita quoque nec in feudum ab eo ſolo dari poteſt, *§. ſed etiam res. tit. per quos fiat. inueſt. Franciſc. Zonsbeck, de feud. par. 8 nu. 12.* ideoque qui à tali domino amortizationem tuto, & ſecure impetrare conſtituunt, & eius, & vxoris ſuæ licentiam obtinere, & vtriuſque nomine literis, ſiue inſtrumēto amortizationis inſeri curare debent. Multo minus (inquit Molinæus) hoc fructuario permittitur, niſi quoad illud tempus quo vſusfructus eius durabit, quia deteriorem proprietatis cauſſam facere non poteſt. *l. æquiſſimum. §. 3. ff. de vſufruct.*

Denique, quæ Archiepiſcopis, & Epiſcopis, Paribus Franciæ amortizationis ſit authoritas, ex Io. Pap. *lib. 1. tit. 14. qui eſt des amortiſſements.* intelligi poteſt,

CAP.

CAP. XXIIII.

Princeps vel dominus an teneatur conſentire in amortizationem.

SVMMARIVM.

1. *Permiſſa ſunt nonnulla iudici, ad quæ tamem facienda non cogitur.*
2. *Princeps iuſta cauſſa exiſtente, diſpenſare an teneatur.*

NOn quicquid iudicis poteſtati permittitur, inquit Papinia. id ſubijcitur iuris neceſſitati, *l. non quicquid ff. de iudi.* quaſi dicat, multa eſſe, quæ arbitrio iudicantis commiſſa ſunt, quæ tamen, ſi non faciat, nullam reprehenſionem incurrit, vt eſt, in litem iuramentum deferre, *l. videamus §. iurare, & §. item videndum. l. in actionibus. §. ſi iudex. ff. de in litem iura.* reum obtorto collo ad reſpondendum cogere, *l. conſentaneum, C. quo. & quando iud.* ex apparentibus indicijs captiuum torquere, in termino peremptorio ſententiã dicere. *l. & poſt edictum. d. tit. de iudic.* partem litigantem etiam poſt concluſionem in cauſſa interrogare, *l. vbicunque. ff. de interrog. act.* & ſi quæ alia ſunt ſimilia, *de quibus ad d. l. non quicquid, plurima obſeruat. Caſtren.* Idem de Principe multò magis dicendum eſt, qui cum legibus ſolutus ſit, *l. princeps. ff. de legib.* id quod ex gratia vni concedit, ad alium per conſequentiam trahi non poteſt. *c. quod ob gratiam, de reg. iur.* nullamque iniuſtitiam facit, ſi ea, quæ in ipſius ſolius poteſtate, atque arbitrio poſita ſunt, huic tribuit, huic negat, *argu. Matth. 20. cap Exodi 33. cap. ad Roman 9. cap.* Conſentire enim gratiæ eſt, ad quam faciendam nullus iure compellitur. *Doct. ad c. gratiam. de reſcript. lib. 6.* eaque eſt ratio, quod cum de alienatione rei feudalis agitur, quæ abſque conſenſu Principis fieri non poteſt, *tot. tit. de prohib. feud. alienat.* à vaſallo cogi non poteſt, niſi pro ſeruitio principis, 1

pro

pro dotāda filia aut ſorore, aliave eiuſmodi graui & prægnante cauſſa debitum contraxit, *Matth. de Afflict. & Andr. de Iſernia ad conſt. qua incip. ſi quis poſt. litem in conſtit. regni.*

2 Et proinde quæſtionem iſtam *in ſpeculo Principum, tit. de amortizat. §. reſtat. num. 3.* tractans Belluga, Principem ad amortizandum quidem cogi non poſſe reſpondit, ſi tamen pauperi eccleſiæ, & manui mortuæ illam neget, peccare aſſerit, ideò quòd diſpenſatio veluti executio iuſtitiæ, quando iuſta cauſſa ſubeſt, verè debetur. *l. 1. ff. de aqua quot. cap. 1. in fi. de pœnit. diſt. 6. c. bona, de poſtul. prælat. c. exigunt. 1. q. 7.* quo loco *ad verb. cauſſa, gl.* ait, quod in dubio miſericordiam potius, quam rigorem ſequi debet, *cap. 2. de forti. leg.* Et quod cum æquitas pietasque requirit, ſi non diſpenſat, in foro quidem exteriori non compellitur, ſed tamen Deum nihilominus offendit. Eoque reſpiciens. D. Præpoſitus *ad c. vt conſtitueretur. num. 4. & 5. 50. diſtinct.* diſpenſatio, inquit, ſubinde inhibetur, vt in enormibus, & manifeſtis criminibus, *c. erga. 1. q. 1.* quandoque permittitur, vt in mediocri delicto & manifeſto, *c. domino, ead. diſt.* quandoque præcipitur, & mandatur, *d. c. vt conſtitueretur, & c. ſi quis diaconus, ibid & c. diſpenſationis. 1. q. 7.* Et licet in hoc mundo nemo ſit, qui ſupremo Principi dicat, cur ita facis, eſt tamen animal rationale, politicum, & morale, minimè abſolutum à dictamine dominæ rectæque rationis, & proinde debet eſſe veluti fons iuſtitiæ, in omnes circunſtantias oculos flectens, *Bald. ad l. 2. C. de ſeruit. & aq. Curtius Iunior, conſil. 170. n. 22. & n. 40.*

Ad inferiorem dominum quod attinet, tametſi verum ſit, quod regulariter ſine illius conſenſu, res immobiles in eius territorio ſitæ, amortizari non ſolent, neque debeant, ne in iure laudimiorum, releuiorum, reuerſionis, ſeu confiſcationis ſibi quæſito præiudicium accipiat, *contra l. id quod noſtrũ, ff. de reg. iur. Oldrad. conſil. 17. Guido Papa, conſil. 139. incip. litera.* etiamſi eas res ab eccleſia accepit, vel teneat, *Molin. d. §. 41. nu. 58. & 59.* tamen ſi iuſta aliqua cauſſa, regem, ſupremumve Principem loci moueat, reluctantem, & conſentire nolentem, cogere poteſt, vt congrua, eius quod ſua intereſt, compenſatione accepta, contentus conſentiat, *argum. c. cum olim, & quæ ibi nota. de re iudic. & l. diui fratres. §. quod ſi ex ſeruitute.*

tute.ff.de liber.cau. vt ſi pietas ſuadeat, paupertas eccleſiæ aut alterius manus mortuæ vrgeat, fundatione eccleſiæ parochialis, habitatioque paſtoris requirat. *Idem Molin. n.98. verſic.incip.non tamen nego.* Nam ſi plenus & directus dominus ex iuſta cauſſa rem ſuam venundare cogitur. *l. ſi quis ſepulchrum. ff.de religi.& ſumpt.fun.* & ſi Princeps ex iuſta cauſſa poteſt rem alterius auferre, *l.item ſi verberatum.ff.de rei vendic.* quantò magis vaſallum vtilem, & inferiorem dominum, ſimili de cauſſa cogere poterit? id quod & glo. *ad d. cap.exigunt.* de quocunque alio ad diſpenſandum requiſito, & diſpenſare nolente, pronunciauit, & in patre, ſine legitima cauſſa, filio aut litigare aut nuptias contrahere volenti, non aſſentiente, & in ſuperiore, religioſo ſibi ſubdito, iniquè contradicente, clarum & expeditum eſt, *Bartol. ad l. ſi cum dotem.§.eo autem tempore.ff.ſolu.matrimo. & ibi Alexan. & ad l.1.§.permittitur.ff.de aqua quoti. & in l. cum oportet. §.neceſſitatem. C. de bon. quæ liber. Cle. 1. & ibi glo. & Doct. de teſtam.* & *in lib. de teſtamentis coniugum, cùm de conſenſu mariti,* vxori teſtanti denegato diſputarem, latiſſime explicaui, & in vniuerſum, *ad c. paſtoralis. de iure patro.* aſſerit Panor. quòd ſi ille, qui debet conſentire, non velit, nec habet iuſtam cauſſam denegandi conſenſum, ſuperior eius adiri, officiumque eius implorari poteſt. Et his conſentiens Andr. & Matth. de Afflict. *ad conſtit. incip. conſtitutionem diuæ memoriæ, quæſt. 1. & 12.* inferiorem dominum à ſuperiore, ex iuſta cauſa, cogi poſſe exiſtimant, vt vaſallo alienare volenti feudum, conſentiat, quia gratia in multis iuris locis eſt debita, & ſi negetur, fit iniuria eam petenti, *c. bonæ, & c.penult. & ibi Panor. de poſtul.prælat.*

CAP. XXV.

An amortizatio à Principe extra territorium concedi poſſit.

SVMMARIVM.

1. *Extra iuriſdictionis locum quæ licita ſint.*
2. *Vaſallus an extra territorium inueſtiri de feudo poſſit.*

Præ-

PRæſentis queſtionis magna adeo non eſt difficultas. Nã quemadmodum omnia illa, quæ ad voluntariam iuriſdictionem pertinent, & à contentioſa iuriſdictione ſe-
1 parata ſunt, extra prouinciam expediri poſſunt, vt ſunt adoptio, emancipatio, beneficiorum, officiorumque collatio, & ſi quæ alia his ſunt ſimilia. *l. 2. ff. de offic. proconſul. l. 1. C. de emancipat. c. poſt electionem, de conceſſio. prabend. c. nouit. de offic. legat.* ita quoque nihil dubito, quin amortizatio à Principe extra territorium concedi poſſit, cum & in ſimili ad *c. imperialem, de prohib. feud. alienat. per Frederic. & ad conſtit.*
2 *diuæ memoriæ. & ad tit. quæ ſunt regalia. §. poteſtas.* Andreas de Iſernia, & Matth. de Afflict. Principem, vaſallum ſuum extra territorium, de feudo inueſtire, aliaque regalia exercere poſſe, reſpondent, *quod & Chaſſanæus quoque ad conſue. Bur. rub. de iuſt. & iure. n. 74. cum ſequent. obſeruat.*

CAP. XXVI.

Amortizatio an ſolo verbo Principis expediatur, etiamſi literæ de ea regiſtratæ, & ſigillatæ non ſint.

SVMMARIVM.

1. *Principis gratia ante expeditionem literarum, eſt informis.*
2. *Poſſeſſio beneficij, bullis non expeditis, ſub ſola ſignatura accipi an poſſit.*
3. *Sigillum Principis ſubſtantiale eſt.*
4. *Clauſula (fiat vt petitur) quæ vis.*
5. *Principis gratia an poſſit per teſtes probari.*

SI quis eccleſiæ, ſeu collegio, rem aliquam immobilem donauit, aut vendidit, atque ſi in eam donationem, ſeu venditionem Princeps conſentijt, conſenſumque ſuum vel

vel ſolo verbo, vel ſimplici ſignatura ſua, ſub clauſula (fiat vt petitur) expreſſit, in dubium vocari poteſt, an ante expeditionem literarum de eo conſenſu confectarum, & ſigillo Principis munitarum, donantem, vendentemque pœnitere, & à contractu reſilire liceat, ſeu an illius conditio potior ſit, cum quo poſtea contraxit? Et ſanè in affirmatiuam partem facit, quod ante confectionem literarum, & antequam gratia Principis in mundum redigitur, vt aiunt, res eſt informis quædam, & imperfecta, quæ per literarum expeditionem formaliter politur, & ad eſſe ſuum perfectum reducitur. *Rota deciſ. ſua 458. in nou. Oldrad. conſ. 327. Bal. in c. 1. per quos fiat inueſtit. Staphyl. de liter. gratiæ, tit. de literis iuſtitiæ, cap. incip. his ita, num. 33.* Ideoque eſt, quod is, qui non expeditis bullis, beneficij poſſeſſionem occupat, non obſtante ſignatura, omne ius ſuum, quod in eo habet, amittit. *Calder. conſil. 13. de verb ſignif. Felyn. in c. veniens, de accuſat.* & pro intruſo habetur, *idem Felyn. in c. in noſtra, de reſcript. c. auaritiæ, de elect. in 6.* & ſi And. de Iſernia, *ad c. 1. de prohib. feudi alienat. per Lothar.* credimus, ſigillum Principis ſubſtantiale eſt, & proinde priuilegia ante appenſionem illius executionem non habent. *Bald. ad l. falſus. C. de fur. Card. in proœm. Clem. §. nec ſane,* eaque eſt ratio, quamobrem tempus ſigilli attenditur. *l. tribunus. §. fin. ff. de teſtamen. milit. quod & Matth. de Afflict. in conſenſu Regis ſuper feudi alienatione præſtito. ad c. imperialem, quaſt. 24. nu. 86. voluiſſe videtur.*

Pro contraria tamen parte, vrget, quod ad eſſentiam, effectumque gratiæ Principis, qualis eſt amortizatio, ſcriptura non requiritur, ſed ſolo illius verbo perficitur: & ſi clauſulam (fiat vt petitur,) adijciat, omnibus modis ſtabilitur. *ca. inquiſitionis. 25. q. 2. Clem. dudum, de ſepultu. l. ſancimus. C. de donat. Felyn. ad c. eam te, de reſcript. Bald. ad l. humanum. C. de legib. & ad l. fin. C. de commun. ſeruo manumiſſo. Ripa lib. 2. reſpon. cap. 11. Rebuff. in praxi benefic. in 2. par. ſignatu. num. 14. & ſequen.* & ſic verbum, (fiat vt petitur) ſignificat, de præſenti, id eſt, dicere vt tunc fiat, vt tunc conſenſus perfectus ſit, vt tunc conſenſu ſuo irreuocabili (vt ille ait) Princeps ligetur, non vt in futurum, ſeu in tempus expeditarum, ſigillatarumque literarum vim illius diſtuliſſe videatur, *Felyn. ad*

c.1.de conſtitut.Calderin. ad c. quiſquis de electio. eaque in re Bald. *ad c.1.qui feud.dare poſſ.* lapſus videtur. Expeditio enim literarum, ſolennitas quædam extrinſeca eſt, quæ in cõſideratione, quo ad ſubſtantiam rei, non tanti momenti eſt, *Gigas de penſ.quæſtio.32.num.7.* & ideo per ſolam collationẽ, ad beneficia ius quęritur, & facultas permutationis permittitur, *c.ſi tibi abſenti.de præben.in 6.Imo.ad Clem.vnic.num.22. de rei permut.Iaſon. conſil. 146.* & diſpenſatio neque dum expeditis literis valida eſt, *Rebuff. ad concor. tit. de manda.apoſtolic.§.1.ad. verb.literas* & vis reſcripti tempore ſignaturæ cenſetur, ab eoque reputatur; *Caſt. ad l.1. C. lite pend.* & hanc eſſe veritatem ipſam non dubito. Nam (*vt ad capitulum, de reſcript.reſpondit Bald.*) in lingua Principis ſtat gratia, in ſcriptura teſtimonium, in executione commoditas.

Quòd autem gratia ante expeditionem literarum, informis imperfectaque eſſe dicitur, non in quauis gratia, ſed in ea duntaxat quæ formam mandati continet, aut iuriſdictionem tribuit, & de qua Oldrad. ac D. de Rota loquuti ſunt, intelligi poteſt. *l 1.C de mand.princip.Alciat.& alij ad l. pactum quod bona fide.C.de pact.* neque aliter verum eſt, quòd is, qui non expeditis literis beneficij poſſeſſionem ingreditur, pro intruſo habetur, quàm ſi vel de beneficijs conſiſtorialibus agitur (*vt in tract.de intruſo, n. 37. aſſerit idem Gigas*) vel in cauſſis ſpiritualibus, vel beneficiarijs, in quibus nimia auiditas damnabilior eſt, *d.c.auaritiæ,* per regulas Cancellariæ aliter ſtatutum ſit, *vt deciſ.1112. docet Franc. Marcus,* vel ſtylus curiæ Principis aliud recepit, *D. Antonius in d.c. in noſtra,* ad quem ſtylum *in d.c.imperialem,* Matth. de Affli. reſpexit, quia aperte alioqui, *deciſ.253. in fin.* pro hac noſtra ſententia, in concilio Neapolitano, pronunciatum fuiſſe affirmat. Et quamuis ſubinde ad exercitiũ actionis, literarum expeditio ſit neceſſaria, id tamen non tam ex iure communi, quam ex ordinatione Cancellariæ Apoſtolicæ, venit, *Gigas de penſ.quæſt.34.n.20.* ſicut & illud, vt conſenſus Principis regiſtretur, *Matth.de Afflict.deciſ.335.Franc.Marc.d.loco.*

5 Ex quibus omnibus, & hoc quoque conuincitur, quod etiam per ſolos teſtes conſenſus iſte Principis probari poteſt. Qua de re, tametſi plerique magnæ authoritatis viri, multum

tum olim dubitauerint: ita tamen in dicto Conſilio iudicatum fuiſſe idem Matth.de Afflict. *deciſ.398.* teſtatur, idque propter authoritatem Andr.de Iſernia. *in c.2. de prohib.feudi alien.per Lotharium*, & quia inter eos caſus non eſt, qui ſcripturam requirunt. Tum verò, licet regulariter gratia per literas probari debeat, *Card.in d.proœm.Clem. Panor. id c. noſtri. de electio.* tamen quando, vel gratia perdita fuit, vel de tenore illius agitur, vel de prodanda qualitate & prioritate quæritur, vel de intentione Principis diſputatur, etiam per teſtes probari poteſt, *late Reb.ad d. verb.* literas. Proinde *ad finem conſuetudinum Burgundiæ.i.in earum concluſione in fine, num. 8.verſic.licet.* rectè dixit Chaſſanæus, ſigillum Principis neceſſarium penitus non eſſe, niſi conſuetudo aliud introduxerit.

CAP. XXVII.

An conſenſus Principis venditionem, donationem, ſeu legatum rei immobilis ſequi poſſit.

SVMMARIVM.

1. *Confirmatio ſequens & conſenſus præcedens an eiuſdem ſint effectus.*
2. *Confirmatio fieri ſolet ſine præiudicio iuris alteri quæſiti.*
3. *Teſtamentum vaſalli an ex ſequenti conſenſu Principis valeat.*

HVius quæſtionis reſolutio temperamentum aliquod deſiderat. Nam ſi alicuius legitimi contractus titulo in manum mortuam res immobilis tranſlata fuerit, ſubſequentem Principis conſenſum facilius admitto. Sin autem ex titulo legati ſiue vltimæ voluntatis eam petat, & quidem rebus humanis exempto teſtatore, alio iure vtendum eſſe cenſeo. Priore enim caſu omnia ſunt integra, omnia ex arbitrio contrahentium & Principis dependent, & præter hos nulli alteri præiudicium aliquod inde paratur, *ar. l. iub.* 1
C. de emãc. li. Neq; quidquam hic occurrit, ob quod vulgata receptaq; illa iuris axiomata locũ non habeant quod ab ini-

tio conſentire & poſtea confirmare eodem loco habentur. *l. Tribunus.ff.de teſtam.milit.l.in concedendo,in fine.ff.de aqua pluuia,arcend.* Et quod vbicunque alicuius perſonæ fauore actus ex defectu conſenſus illius nullus eſt, ex ſubſequenti ratificatione vires aſſumit, *l.filio præterito. ff. de iniuſto teſtamen.Bartol.ad l.1.§.ſi filius. ff. de legat. 3. Bald in l.ſi mater.§. hoc iure.ff.de except.rei iudica.Curt.conſi. 35. num. 6. & conſ. 108.lib.2.* Poſteriore verò caſu quoniam res eiuſcemodi immobilis in manum ac poteſtatem hæredis peruenit, legati titulo, ex conſtitutione Principis exiſtente nullo & inualido, vtique non videtur Princeps ſine iniuria hæredis conſenſum ſuum in eo rerum ſtatu interponere, & noua amortizatione ius quod ei quæſitum fuit tollere poſſe. *l.nec auus.C.de emãcip.liber.l.2.§.ſi quis.ff.ne quid in loco publ. l. id quod noſtrum. ff.de reg.iur.* Quomodo & in ſimili,communi interpretũ calculo comprobata eſt hæc ſententia,quod inueſtitura, inualida contractus alienationis ex defectu conſenſus Principis illegitimus,ita demum confirmatione eiuſdem vires accipit,ſi
2 nulli alteri medio tempore ius quæſitum fuit, ſiue is extraneus fuerit, ſiue etiam hæres defuncti, qui prius conſenſum Principis non requiſiuit, quaſi ſcilicet ſubſequens iſtiuſmodi confirmatio,nullam hoc caſu materiam habeat,in qua pedes figere atque conſiſtere poſſit, *Soci.nepos conſi.77. nu. 15. lib. 1. Andr.de Iſernia,in princi. Aluarotus & Matth.de Afflictis ad c. imperialem.q.24.nu.7.de prohibita feudi alienat.per Frederic.Curt.de feud.tit.quibus modis feu.amit.par. 4.quæſt. 2. n. 138.Rochus de Curte de iure patro. ad verbum pro eo, quæſt. 4. deciſio Neapolit. 286. nu. 5. & deciſione 335. Rolandus à Valle conſ.2.nu.146.& licet Baldus quoque eundem Matth.de Affli. d.loco nu.43.ad c.1.§. donare.col.1.tit.qualiter feud. olim alie-*
3 *nari pot.* ſequutus,reſpondeat,conſenſum Principis,ſine quo vaſallus de feudo teſtari non poteſt,poſt conditum teſtamentum morte vaſalli confirmatum, impetrari non poſſe, Capitius tamen *deci.Neap. 113. nu.3.* hoc ita ex Curtio & Marino reſtringit,niſi de ſolius Principis confirmantis & ratificantis præiudicio agatur, agnatis verò defuncti vaſalli nihil detrahatur aut eripiatur,quod rationem habet. Nam ſicut alienãte,vendente,donante,transferente rem immobilem in manũ mortuam

mortuam ante ſequutam amortizationem à priore voluntate recedente, ſequens conſenſus, & amortizatio Principis ei nō nocet, *Capit.decis.100.numero 1. & 7.* ita quoque ſi non recedat, & ſi viuus amortizationem non impetret, hæredi eius præiudicium non feret, eoque pertinent illa quæ *lib. 3. capit. octauo de teſtament. coniug.* latius aliquando diſſerui.

CAP. XXVIII.

Vtrum tacitus Principis conſenſus ſufficiat, an vero expreſſis verbis amortizatio concedi debeat.

SVMMARIVM.

1. *Præſentia conſenſum inducit.*
2. *Licentia Principis expreſſis verbis fieri debet.*

SI princeps præſens ſit, ſciat aut videat rem aliquam immobilem in manum mortuam transferri, an hoc conceſſæ amortizationis loco ſit, quæri poteſt. Et quoniam præſentia, patientia, & taciturnitas, tacitum conſenſum operantur. *l. qui patitur. ff. manda. l. 2. C. de remiſſ. pignor. l. quidam, ff. de euictio.* eaque propter agnati, atque domini tempore alienationis feudi præſentis, nec contradicentis, eam infringere & reuocare non poſſunt, *c. 1. §. permiſſione de prohib. feud alien. per Lothar. Iaſon. ad l. quæ dotis. ff. ſolut. matrimo. Caſtr. ad l. 1. ff. de Tribu. act.* Equidem & hac in re præter præſentiā ſilentiumque Principis nihil vltra deſiderari poſſe videtur, quia quotieſcunque quis contradictione ſua, actum de quo quæritur, impedire poteſt, & non impedit, eundem in dubio approbaſſe, & confirmaſſe creditur, *Iaſon ad §. item Seruiana nu. 7. Inſtit. de actio.* & cum eadem ſit vis taciti & expreſſi. *l. cum quid ff. ſi certum pet.* præſentia, ſcientiaque ſola accommodatæ voluntatis coniecturam parit, *l. 2. ſolu. matrimo. c. 1. §. ſi autem tit. de inueſtit. inter do. & vaſal. lis oriatur.* 1

Contrariam tamen partem confirmat, quod cum nemo

ſuum iactare, & negligere velle præſumatur. *l. cum de indebito. ff. de prob.* is qui præſens in actu multum ſibi præiudiciabili tacet, potius diſſentire quam conſentire, & hoc ſolum cum animo ſuo reputare videtur, quod ius ſuum durare intelligit, *l. 1. §. inuitum. ff. de procuratorib. l. qui vas. §. vetare. ff. de furt. l. ſicut. ff. quib. mod. pig. vel hypot. ſoluitur, l. ad honorem. §. vlti. ff. de decurionib.* Eaque eſt ratio quod leges, conſtitutionesque Principum, de præſentia alicuius verba facientes, etiam alia quædam adhibiti conſenſus argumenta requirunt, atque vltra eiuſmodi præſentiam, taciturnitatemque alium aliquem actum huic conſenſui ſuffragantem deſiderant. *d. l. ſicut. §. venditionis. verſi. legare permiſit. id quod ex ijs quæ. §. 1. glo. 9. nu. 148. & 153. in lib. de retractu. latiſſime ſuo more recenſet Tiraquellus, plenius perfectiusq; cognoſci poteſt.*

2 Et in hanc ſententiam ſaltem in hac facti ſpecie lubentius concedo, in qua non ſimplex nudusque conſenſus Principis ſed permiſſio licentiaque eius neceſſario requiritur. Vbicunque eum licentiam interuenire oportet, expreſſis verbis concedi debet, niſi in ea conditione Princeps fuerit, vt vitio linguæ impeditus ſolis ſignis & argumentis animi ſui conceptum demonſtrare poſſit. *Andr. de Iſern. & Matth. de Afflict. in d. c. Imperialem. nu. 46. de prohib. feud. alienat. Lapus allega. 86. Bald. ad l. non ſolum. §. neceſſitatem. C. de bon. quæ liber. argumen. §. 1. in fine in authent. de defenſorib. ciuit.* Vnde & Capitius *deciſio. Neapolit. 100. nu. 6. & 7.* licet inquit, quando alienatio feudi in præſentia Domini ſcientis, intelligentis, & tacentis facta eſt, alius conſenſus non requiritur, hodie tamen in Regno præſentia, ſcientiaque Regis minimè ſufficeret. Nam cùm verba conſtitutionis licentiam requirant, ea expreſſa eſſe debet, & tacita non ſufficit, *Alexand. ad dictam legem ſecundam. §. voluntatem, Franciſ. Mignon. ad conſuetud. Andegauen. par. 13. tit. de præſcript. art. 450. num. 18.* Et quamuis Curtius Iunior. *part. 4. nu. 137.* contrarium ſentire videatur, eam tamen opinionem *ad conſtitutionem incip. conſtitutionem diuæ memoriæ, in gloſ. 7.* veluti veriorem & in vſum forenſem receptam probat Afflict.

Illud diſſenſionis plus habet, an Princeps gabellas, laudimia, aliaq; iura inhæredationis, tranſlatæque poſſeſſionis ab eccleſia recipiens, eamque in bonis immobilibus inueſtiens, amorti-

amortizationem concedere, neceſſitatemque eandem extra manum ponendi hoc ipſo facto laxaſſe videatur. At quoniam Carol. Molinæus *§.41.ad conſuet.Pariſ.* in illius difficultatis reſolutione, multam bonamque operam poſuit, ego illius verba tranſcribere non conſtitui.

CAP. XXIX.

Amortizatio an ex diuturnitate temporis interueniſſe præſumatur.

SVMMARIVM.

1. *Antiquitas temporis facit præſumi omnia legitimè eſſe facta.*
2. *Antiquum tempus quod ſit.*

QVemadmodum in hæreditate quam filiusfamilias adit iuſſu patris, in re aliena mandatum, in teſtamento Cardinalis, exemptioneque Epiſcopi licentia Pontificis, in alienatione rei eccleſiæ tractatus, conſenſusque capituli in diſtractione rerum ad minores pertinentium decreti ſolennitas, & in poſſeſſione feudi inueſtitura domini ex antiquitate temporis interueniſſe præſumitur, *c.ea de his quæ fiunt à Prælat. c.peruenit, de empt. & vend. Alex. conſ.79. lib. 1. conſ.9. l.3. Dec. conſ.152. & con.329. Iaſ. ad l.ſciendum, ff. de verbo. obliga. Gozadinus conſ.4.11. & 41. Stephanus Bertan. conſ. 171. num.6. lib.3. Boër. deciſ.281. Hieronymus Gratus conſi.9. n. 15. libr.2. glo. in c.1. §. præterea de capit. Conra. Ripa. lib.2. de reſcript. cap.7. Latè Aymo de antiquitate temp. par. 3. cap. incip. vidimus in genere. nu.25. cumſequent.* ita quoque & amortizatio, conſenſusq; Principis ex diuturnitate temporis interueniſſe præſumi poteſt, niſi de contrario appareat, *id quod in non abſimili ſpecie deciſ.107. n.5. reſpondit Afflictis.* Euidentia enim rei omnem probationem ſuperat, & præſumptio quæ ex curſu temporis oritur, veritati cedit, *l.cum multa. C. de donat. ante nupt. Bal. ad l.1. C. de ædilit. actio. Innocent. in c. propoſuiſti, de probatio.* ex quo fit quod per ipſum exemplum quod exhibitur, & ex quo eiuſmodi ſolenitas nō interueniſſe cōſpi- 1

 citur,

citur omnis illius vis & effectus conſumi ſolet. *Caſtren.conſi. 81.lib.2. Alex.conſil.1.lib.4.deciſ.Neapolit.109.*

Illud verò magis controuerſum eſt, quod hic tempus anti-
a quum dici debeat. Quidam enim tempus viginti annorum ſufficere putant, *Boër.deciſ.124.nu.18.* quidam 30. annos deſiderant, *l.fina.C.de præſcript.30.vel 40.annorum, c. peruenit, de empt. & vend.alij* 40. annos conſtituunt, *Alex. conſ. 4. & conſ. 187.li.2 Soci.conſ.106. libr.3.* alij tempus viuorum memoriam ſuperans neceſſarium eſſe putant, *Cornæus conſil.35. lib.1.Curtius Senior conſi. penult.* nonnulli denique ad arbitrium iudicis hoc totum referunt. Atqui Carolus Molinæus *ad conſuetud.Pariſ.§.5.num. 63. cum ſequen.* in his in quibus tempus immemoriale exigitur 100. annos conſtituendos eſſe exiſtimat, in alijs verò 70. annos, vel etiam hoc tempus quod eſt vltra 30. & 40. annos, prout ſecundum caſus ſubiecti conditionem certæ probationes non facilè reperiuntur, idque ex Iudicis arbitrio plurimum pendere tandem concluſit. Et quamuis eorum opinio ad præſentem cauſſam magis pertinere videatur, qui in ijs quæ Principi ſpeciali iure non tamen in ſignum ſubiectionis reſeruata ſunt, immemoriale tempus exiſtimant eſſe neceſſarium, *Matth.de Afflict.d.q.24. & ad conſuet. incip.quadriennalem.* Ego tamen, eius rei reſolutionem in illud caput reijcio, quo inferius de his, in quibus amortizatio non requiritur, latius differemus. Extra tempus enim præſcriptionis præſumptionem amortizationis conſtituere inutile & otioſum eſſet.

CAP. XXX.

Amortizatio à Principe obtenta ſuper bonis manui mortuæ teſtamento relictis, an impediat reuocationem teſtamenti.

SVMMARIVM.

1. *Voluntas vltima fauorabilis & mutabilis.*

2. *Actus*

2. *Actus non egreditur intentionem agentium.*
3. *Stipulatio facta in contractu antenuptiali ad vtilitatem tertij poteſt per ſolos contrahentes reuocari.*

OMnia noſtra facimus (inquit Iuſtinianus) quibus à nobis authoritas impartitur. *l. 2. §. quæ omnia. C. de vet. iur. enuclea.* Vnde eſt, quod ſtatuta à ſede Apoſtolica, ſeu Principe laico confirmata, per ſolos ſtatuentes reuocari non poſſint, *ca. pro illorum, de præben. ca. 2. de confirma. vtili. & inutili, c. frater, 17. q. 4. & ibi gl. vlt.* Vnde etiam eſt quod teſtamentum à vaſallo de bonis feudalibus conditum atque à Rege confirmatum, ſine eiuſdem Regis conſenſu, in præiudicium eius cui feuda in eo relicta ſunt, mutare, nec infringere liceat. *Matth. de Afflict. ad conſtitutio. incipient. conſtitutionem diuæ memoriæ, verſic. ſecundo nota iſtam glo.* Atque ex hoc ſimiliter inferri poſſe videtur, quod teſtatori rem aliquam immobilem eccleſiæ ſeu collegio leganti, conſenſumque & amortizationem Principis impetranti, reuocandæ liberalitatis licentia non ſit permiſſa. Attamen quoniam *Hermogeniano teſte*, nemo eam ſibi poteſt legem dicere, vt à priore ei recedere non liceat. *l. ſi quis, in princip. ff. de legat. 3.* Nihil enim eſt quod meliori iure hominibus debetur, quàm vt ſupremæ voluntatis, poſtquam aliud velle non habent, liber ſit ſtylus, & liberum quod non redit arbitrium, *l. 1. C. de ſacroſanct. eccle.* in contrariam opinionem magis inclino, ſi non & traditio, & poſſeſſionis ſiue dominij quoque translatio prætereà acceſſerit. *l. vbi ita donatur, & ibi Dd. ff. de mort. cauſ. donat.* Si enim ſtipulatio naturam contractus cui ſubiecta eſt, ſequitur, *l. 1. §. ſub conditione ff. vt legat. no. cau. Alciat. ad l. certi condictio. §. ſi nummos, num. 23. ff. ſi cert. peta.* cur non & conſenſus Principis? Si ad vnum finem inducta contrarium illius operari non debent, *l. quod fauore. C. de legib.* quid eſt, cur amortizatio ad conſeruandam teſtatoris voluntatem conceſſa, in illius perniciem vel inuidiam trahatur? Rurſus ſi actus, agentium intentionem egredi non debent, *l. non omnis. ff. ſi cert. peta.* quæ cauſſa eſt, ob quam eum qui teſtando nullam ſibi perſeuerandi neceſſitatem impoſuit, commentitia interpretatione circumueniamus: Denique ſi contractus 2

teſtamento factus, etiam quo ad reuocationis facultatem vltimæ voluntatis conditionem habet, *d. §. ſub conditione, Caſt. & addit. ad Bart. ad l. hæredes, § fin. ff. de teſtam.* cur maiorem huic conſenſui & amortizationi vim & efficaciam tribuemus, in qua nulla conuentionis formula apparet? Et ne hiſce rationibus diutius immoremur, aperta Hono. & Theod. conſtitutione *in l. omnium. C. de teſtam.* exploſa Iaſonis dubitatione, & comprobata Baldi atque Caſtren. interpretatione, iſtam noſtram opinionem ſtabiliri poſſe video. Siquidem conſtituunt illi teſtamenta etiam Principis auctoritate atque præſentia confirmata reuocari poſſe.

Portò autem confirmationem ſtatutorum à confirmatione teſtamenti, *& ibi ad fin. & ad c. conſtitutus, de reſcript. & ad c. cum acceſſiſſent, num. 3. de conſtit.* ante Decium ſeparat Bald. & huic quidem reuocationis arbitrium facit, illis verò ſaltem quo ad præiudicium aliorum denegandam eſſe exiſtimat. Statutorum enim authoritas ad Principem potiſſimum refertur, teſtamenta verò veluti obuia atque fauorabilia, ad priuatas commoditates potius reſpicere cenſentur. Et hoc eſt quod ſubobſcurè loquutus Decius dicere voluiſſe videtur, inquiens, priuatorum actus ſicuti in priuato conſiderantur à Principe confirmari, publicos verò ad ſuperiorem potiſſimùm ſpectare, *quæ ſententia & Felyno quoque ad ca. qualiter, de accuſat. & ad d. c. cum acceſſiſſent probatur.* Eſtque hoc tanto procliuius hoc caſu dicendum, partim quod per hanc reuocationem, ad communem patriæ legem reuertitur teſtator, quod Principi qui nihilò magis acceptam pecuniam reſtituet, gratum & acceptabile, partim quod ius alteri non irreuocabiliter meo facto quæſitum, contraria voluntate tollere poſſim. Nam & in ſimili videmus, quod ſi eo pacto Titio fundum dem, vt poſt mortem eccleſiæ illum reſtituat, certè non obſtante pacto in fauorem eccleſiæ appoſito, & ego & Titius à conuentione illa reſilire poſſumus, *Barto. & alij ad l. qui Romæ. §. Flauius, ff. de verbor. obligat.* Et ſi mulier dotem marito conſtituens animo donandi, tertium aliquem, ad hoc vt reſtitutionem illius ſoluto matrimonio ſibi reſtituendam ſtipuletur, adhibeat, tametſi ex ea ſtipulatione ius ali-
3 quod ei quæſitum fuiſſe videatur, nihilominus tamen mulier

de dote diſponere, voluntatemque ſuam mutare poteſt, *l. Seia ff. de dote prælег.* Et rurſum ſi duo coniuges in contractu antenuptiali ita caueant, vt bona alterius eorum ſuperſtitis abſque liberis decedentis ad Titium nepotem, vel amicum eius perueniant, non dubium eſt quin ab hac voluntate recedere, & in quemcunque alium bona iſta transferre poſſint, quippe hoc ius quod Titio ex hoc contractu quæſitum fuit, natura ſua reuocabile, nullam ei actionem peperit. *Nicol. Euerar. con. 119. 136. & 192. Caſtren. conſi. 351. lib. 1.*

CAP. XXXI.

An ex ſolo amortizationis inſtrumento probetur legatum, venditio, donatio rei immobilis.

SVMMARIVM.

1. *Confirmatio nihil eſt niſi de re confirmata appareat.*
2. *Confirmatio nihil noui tribuit.*

MVltis caſibus teſtamenta, codicilli, inſtrumenta, donationes, venditiones, legataque rerum immobilium eccleſiæ, collegio, & manui mortuæ collatarum intercidere atque interire poſſunt, vt ſunt incendia, inundationes, peſtilentia, naufragium, furta, rapinæ, bella denique ſiue ciuilia, ſiue externa, *l. publicati. C. de teſtament. teſtium. in fin. C. de teſtibus. l. emancipatione, l. 1. l. cum inſtrumentis. C. de fide inſtrumen.* quos omnes etſi probare neceſſe eſt, *d. l. publicati. l. ſicut. l. ſi ſolemus. d. titul. de fide inſtru.* non ideo tamen tenor eorum peræquè ſemper probari poteſt, ita vt in tanta perplexitate ac difficultate non immeritò ambigas, an ſola amortizationis ſcriptura, eandem venditionem, donationem, idemque legatum continens, & hoc ipſum teſtamentum enuncians, ad plenam illius pro-

probationem ac demonſtrationem ſufficere debeat. Quid enim ſi hæres cui legauit, vendidit, ſeu donauit, eò improbitatis dilapſus ſit, vt ſe ex caſu tam inexſpectato lucrum aliquod facere poſtulet? Equidem ſi facto hæredis ſiue contradicentis ea perijſſe probatum ſit, putà ſi fortè ea combuſſit, lacerauit, ſurripuit, deleuit, aut dolo malo in alium tranſtulit, eccleſiæ, manuſve mortuæ, prælati, aut præfecti, de quibus inſtrumentum amortizationis mentionem facit, de titulo legati, donationis, aut venditionis, iuramento ſtandum eſſe exiſtimo, *arg. l. ſi de poſſeſſione. C. de probat. glo. & Bart. ad l. 2. §. diuus. ff. de iure fiſci, & ad l. quidam ff. de fur. Ioan. Fab. ad l. ſi poteſtate. C. de tabu. exhiben. Decius conſil. 521. num. 18. Pariſ. conſil 134. num. 9. lib. 4. Aymo conſ. 6. num. 2. Bal conſ. 80. & 152. li. 3. Panor. & Fely. ad c. accepimus, de fide inſtrum.* At ſi nulla illius culpa interuenit, antiquitate temporis non concurrente, nullam plenam ex hac inſtrumenti amortizantis enunciatione probationem factam eſſe duco,
1 tum quod nullus eſt confirmationis effectus, niſi de re principali confirmata appareat, *ca. inter dilectos ſub fin. extr. de fide inſtrument. c. cùm inter, de re iudic. ca. cum dilecta, de confirmatio.* tum quod Princeps, confirmando, conſentiendo, & amortizandò hos contractus, & hæc teſtamenta, ex ſola ſupplicantis relatione nihil aliud de veritate comperti habens enunciat, in ſolennitates verò & qualitates illius, ſine quibus (*vt poſt Cornæum conſil. 18. libr. 2. & Afflict. deciſ. 25. in lib. de antiqu. tempor. par. 1. ca. incipien. viſo num. 40. oſtendit Aymo*) eadem veritas ſubſiſtere non poteſt, non inquirit, niſi & pleniorem cognitionem habuiſſe, & veritatem ipſam ſe penitius perſpexiſſe aſſerat, *per not. in Clemen. 1. de probat.* Quod & Andreas de Iſernia inſignis Doctor, & Matth. de Afflict. ad *c. imperialem quæſt. 24. num. 74.* de conſenſu Principis ſuper teſtamento vaſalli impetrato, olim quoque reſponderunt: & cùm de milite caſtrum aliquod ab eccleſia obtinente, diu aliquando diſputatum foret, *ad Authent. ſi quis in aliquo. C. de eden.* cenſuit Albericus, quòd ſi ille inſtrumentum confirmatæ à Pontifice poſſeſſionis ſuæ producat, non aliter caſtri precedentem conceſſionem eo probari, quam ſi de ea aut aliter conſtiterit, aut tenorem illius Pontifex retulerit. Confirmatio

tio enim huiuſmodi noui iuris nihil tribuit, ſed hoc tantùm, quod ante fuit, corroborat *l. hæredes palam. §. 1. ff. de teſtamen.* eoque deficiente euaneſcit, *argum. l. 1. §. penult. ff. de aqua plu. arcend & l. aſſe toto. ff. de hæred inſtit.* eidem quoque ſententiæ, & Vitalis, *in tracta. ſuo clauſular. tit. de verbo. enunciat. c. incip. ſi vero. colum 8.* ſubſcribens addit, quòd ſi Pontifex aut Princeps, poſſeſſionem illam confirmans, hanc rationem inferat, quia prædeceſſores noſtri hoc caſtrum, hocve priuilegium, de cuius confirmatione agitur, Titio conceſſerunt, non ideò magis certa illius probatio inde deſumitur, ſi de originali conceſſione aut priuilegio aliter non appareat, aut illius tenor, qui fortè caſu aliquo fortuito perierit, per teſtes non probetur. *c. ſi Papa, de priuileg in 6.* Inſuper & illud quoque adijcit, ne hoc quidem ſufficere, quod totus tenor conceſſionis & priuilegij inſtrumento confirmationis inſertus ſit, cùm ex originalis conceſſionis exhibitione, productione, & inſpectione vel in ſigillo, vel in aliqua eius parte falſitas vlla deprehendi poſſet, de qua ex literis confirmationis relatiuis nulla ratione conſtare poterit, *Innoc. ad ca. Abbate ſancti Syluani, de verbor. ſignific.* ſi non etiam & iſtiuſmodi quoque ſcrupulo, prouidentia Principis in his occurſum fuerit. Cæterùm *in tract. de antiq. tempo. par. 1. cap. 1.* copioſius de hac enunciatione agit Aymo.

CAP. XXXII.

Amortizatio vbi, & qua ratione impetrari ſoleat.

SVMMARIVM,

1. *Amortizationis quæ iura.*
2. *Indemnitas quid.*

IOannes Papo *ad conſuetud. Borbonicas, tit. des retraicts, §. 479. col. 3.* reſpondet, quòd in curia ratiociniorum, ſiue in ca-

camera theſauri Regij, cui talia ab initio regni demandata fuerunt, amortizationes expediri ſolent, *eiq; Guil. Bene. ad c. Raynutius, ad verb. & vxorem. deciſ. 5. num. 5. & 32. Stephan. Aufre. in ſtylo arreſtorum curiæ, lib. vlt. tit. de finantia acq. feu. §. vlt. conſentientes, diu quoq; ante eum ſunt teſtati:* atque in hanc ſententiam, *ad conſuet. Pariſ. part. 1. §. 41.* in fin. Carolus Molinæus; *debet* (inquit) *omnis amortizatio Regis verificari & homologari à præfectis ſacrorum Regis, quod ſufficit, quia non continet veram alienationem dominij: ſecus, ſi rex non amortizaret ea, quæ ſolum à ſe dependent, ſed amortizaret ea, quæ ſunt de ſuo proprio dominio, quia tunc neceſſe eſſet, ea verificari & homologari in ſupremo ſenatu.* Ex iis autem, quæ in præcedentibus articulis iſthic tractauit, facilè apparet, eum, cùm de præfectis Regis ſacrorum loquitur, agere de conſiliarijs Finantiarum.

1 Porrò quid, quantumve eo nomine Regi aut Principi ſolui debeat, incertum eſt, neque vno eodemque modo id ſemper præſtatur: Aliquando enim fructus triennales penduntur, *vt eſt in conſuetud. Andegauen. tit. des ſeigneurs temporelz, §. 37.* aliquando plus vel minus, vel pro ratione & magnitudine rerum amortizatarum, vel pro voluntate, indulgentia, liberalitate, aut difficultate amortizantis. Hac de cauſa Doctores præallegati, in genere tantùm de ea re loquuntur, dum aiunt, eo nomine aut taxam ſe, quæ præfinita eſt, ſoluendam, aut cum camera rationum eſſe componendam, *Guilel. Benedict. d. num. 9. Manſ. tit. de præ. §. item ſi eccleſia. Chaſſan. ad conſuet. Burgund. tit. des mainſmortes. §. 10. num. 54. Papo d. loco, verſic. incipien. Imo pro horum.* qui vnà cum

2 Aufrerio, hoc, quod Regi, aut Principi ideò numeratur, finantiam appellari aſſerit. Molinæus verò *num. 68.* indemnitatem vocat, vt ſicut amortizatio eſt ipſa licentia & permiſſio retinendi immobilia per manum mortuam, ſiue renunciatio aut priuatio iuris cogendi eam ad transferendum in idoneam manum, ita indemnitas ſit penſatio quædam, quæ præſtatur Regi, Principi, aut Domino, pro ſuo intereſſe, loco vtilitatum, quas veriſimiliter percepturus erat ex priuatorum manu, quæ ſæpè varijs mutatur modis, *l. ſenat. ff. de mor. cau. donat.* & licet concedatur amortizatio, non tamen remiſſa cen-

cenſetur indemnitas,ſed poterit nihilominus poſtea exigi,ſed ſi recipiatur,vel conueniatur, de certa indemnitate, præſtatione,aut æſtimatione (inquit) eo ipſo, & ex antecedenti neceſſario cenſetur amortizatio conceſſa eſſe. Quibuſdam verò locis tributum illud ſiue probas, indemnitas illa, ſæpè contingit,vt repetatur,aut nouo Regis ſucceſſu, aut ſingulis 40. annis, aut certè ſi clam Principe vel Rege manus mortua multis præteritis annis talia bona non amortizata poſſedit. Nam & eo nomine cum Rege ſeu Principe tranſigere debet, *Guilel.Bened.d.loco.num.5.9.& 32.* ſi non debito modo præſcripſit, *Papo d. loco. verſicul.incip.excipienda ſunt.Molina. num.70.de quo alio loco plura, & in Speculo Principum, tit. de amortizatione. cap. vlt. paulò latius tradit Pet. Belluga.* Verùm verò,*vt idem Molina. §.58. num. 72. oſtendit*, hac in re cauſſæ cognitio adhibenda eſt, ne piſcationi lucri amortizationum nimium indulgeatur,ſed vt pro commodo & vtilitate publica aut concedantur, aut denegentur.

CAP. XXXIII.

Iura amortizationum an manus mortua ſoluat, an verò hæres teſtatoris,ſeu donatoris.

SVMMARIVM.

1. *Teſtator præſumitur hæredem grauare, quàm minimè fieri poteſt.*
2. *Hæres an ſoluat impenſas in rem legatam factas, & numer.4.*
3. *Legata vnde oriantur.*

Mul-

MVlta occurrunt, ex quibus apparet, hæredem teſtatoris, à quo res immobilis legata eſt, ad ſolutionem iſtiuſmodi iurium cogi non poſſe. Teſtator enim hæredem ſuum quàm minimè fieri poteſt, grauare voluiſſe videtur, *l. vnum ex familia. ff. de lega. 2. l. idem Iulianus §. ſcio, l. legato generaliter, ff. de legat. 1. l. iniurius, ff. de legat. 3.* & ſicut nihil ab eo lex requirit, quàm vt rem legatam eo loco, vbi eſt præſtet, *l. quod legatur, ff. de iud. l. ſi ſeruus legatus, l. cum res, §. 1. ff de legat.* 1. ita quoque defunctus non aliud legatario ab eo præſtari velle præſumitur, quàm hoc ipſum ius, quod in re legata habet, *l. ſerui electione, l. quod in rerum, eodem tit.* à quo ius amortizationis proculdubio extrinſecum & ſeparatum eſt. Nam & in ſimili obtinet, vt ſi rem aliquam ex præcedente aliquo contractu ſibi debitam leget teſtator, ſolius actionis
2 ceſſione hæres liberetur, ad expenſas verò litis non teneatur, *l ſeruo legato, §. ſi fundus, l. legatum, § fin. l ſi domus, §. fi. ff. eodem tit. Iaſon ad d. l. apud Iulianum, §. ſi Titius,* & ſi in eo ſtatu rem legatam præſtet, in quo eſt, nulla ſua culpa deteriorem factam, amplius ab eo peti non poteſt, etiamſi nullam vtilitatem legatario ferat, *d. l. quod in rerum, §. 1. l. vxor patrui, C. de legat.* Accedit ad hæc, quod cum manus mortua de lucro quærendo agat, hæres verò de damno, æquum iuſtum eſt, & naturale videtur, vt quæ emolumentum capit, eadem quoque onus ſuſtineat, *l. ſecundum naturam, ff. de regul. iur.* & quod de ſeruo legato, viuo teſtatore fugiente, olim reſpondit Africanus, ſumptibus & impenſa legatarij eum reddi oportere, *d. l. ſi ſeruus.*

3 Cæterùm, quoniam legata ex fauore, pietate, & meritis originem ducunt, *l. ex merito, ff. pro ſocio*; pro contraria parte vrgere videtur, veriſimile non eſſe, quod iſtius ſolutionis onere teſtator legatarium grauauerit. Nam ſi hortos à ſe conductos, pro vſufructu alicui legauit, neceſſitas ſoluendi mercedem hæredi incubuit, *l. qui concubinam, §. qui hortos, ff. de legat. 3.* ſi expenſas ſtudij præſtari voluit, hæres etiam ea, per quæ ad ſtudia peruenitur, cuiuſmodi eſt illud, quod pro intitulatione, vt aiunt, hoc eſt in numerum vniuerſitatis receptione ſoluitur, præſtari debet, *Bartol. ad l. pradia, §. de fideicommiſſ. ff. de legat.* ſi rem alienam alicui teſtamento reliquerit,

rit, hæres etiam luere cogitur, *l. ſi res obligata. ff. de legat.* 1. *l. prædia, C. de fideicommiſ. l. licet, ff. de dote præleg.* ſi ſeruus legatus in fuga eſt, operam ſumptumque præſtare compellitur, vt eum requirat, *d. l. ſi ſeruus, cum l ſequent. ff. de legat.* 1. & ſi defunctus vſuras à ſe extortas reſtitui mandet, dubium non eſt, quin & hæredis quoque impenſis reſtitutio fiat. *Baldus ad l.* 1. *C. de ſacroſanct. eccleſ.* Vſurarum autem reſtitutioni non abſimile ſubinde eſt legatum pium, & plerunque accidit, vt rerum iſtiuſmodi immobilium legata tacitam & ſecretam aliquam rei iniuſtè acquiſitæ reſtitutionem in ſe contineant. Addo, quòd omnis difficultas debitoris incommodo eſſe ſolet. *l. 2. §. ex his. l. continuus. §. illud. ff. de verb. oblig. Iaſon ad d. l. cum ſeruus, num. 5.* quod vbicunque ea occaſione ſumptus requiritur, vt legatarius legatum conſequatur, is ab hærede præſtandus eſt, *l. 1. §. 1. ff. ſi vſufruct. pet. l. ſi ita legatus. §. ſi dominus, ff. de vſu & habit. Roman. conſil. 230. gloſ. ad l. his verbis, §. idem teſtator, ff. de legat. 3.* & quòd ſicut hæres debet legatario iura cedere cum effectu, vt nulla ei exceptio obſiſtere poſſit, *Bald. ad l. cum alien. verſic. incip. dubitabatur, colum. 1. C. de legat.* ita quoque ad eius onus referri videtur, vt manui mortuæ legatariæ, rem legatam cum effectu præſtet, & exhibeat, id quod abſque ſumptu conſenſione Principis fieri non poteſt, eaque in re ſola executio adimpletioque vltimæ voluntatis defuncti poſita & collocata eſt. eoque *ad d. §. idem teſtator* reſpiciens Accurſius, ſumptum in eam rem collatum, vt legatarius rem legatam aſſequatur, ab hærede ſoluendum eſſe reſpondet. *atque in hanc ſententiam multa loco ſignis citato adfert Petr. Belluga, etiamſi eius argumentis non per omnia acquieſcam.*

Equidem huius quæſtionis vſum video eſſe perrarum. Si enim teſtator eccleſiæ, collegio, ſeu manui mortuæ rem aliquam immobilem ſimpliciter legauerit, legatum illud ex Principum noſtrorum conſtitutionibus, collabi atque corruere paulò ante oſtendimus, adeoque de ſumptibus impetrandæ amortizationis fruſtrà quærimus. Idque perinde dici poteſt, ſi rem immobilem legatam diſtrahi, & pretium ex illius venditione confectum, manui mortuæ, quæ proculdubiò illius capax eſt, numerari mandauerit.

Nam cum ea res in manum mortuam non tranſeat, de impenſis amortizationis nulla eſt dubitatio. Iterum, ſi viuus ipſe amortizationem impetrauit, & iura illa Principi ſoluerit, certa res eſt, cum donari videatur id, quod nullo iure cogente conceditur, *l. donari, ff. de regul. iur.* aliam coniecturam hic accipi non poſſe, quàm quod eius ſolutionis repetitione & exactione hæredem liberat, *argum. l. ſi ex toto. ff. de legat. 1.* E contrariò, ſi ipſa manus mortua in impetratione amortizationis, & ſolutione eorum, quæ debentur, aut teſtatorem ipſum, aut eius hæredem anteuertit, eadem exceptione rectè repellitur, *l. cuius per errorem, ff. de regu. iur.* Sed quando igitur vtilis erit iſthæc diſputatio? binis modis: aut cùm manus mortua iura amortizationis veluti per errorem à ſe ſoluta condicit: aut teſtator, qui amortizationem ipſe impetrauit, aut impetrari præcepit, ea non ſoluit. Verùm priore caſu, præterquàm quòd id, quod per errorem iuris indebitè ſolutum eſt, repeti non poteſt, *l. ſi fideiuſſor, §. fideiuſſor, ff. de fideiuſſo.* ingrata admodum erit, ſi à pro hærede ſolutum repetat, qui niſi in legatum conſentiat, ipſa defuncti voluntate in vniuerſum fruſtrabitur, etſi negotiorum geſtorum actionem intendat, rectè illi obijciet hæres, quòd in dubio, proprio potiùs quàm alieno nomine ſoluiſſe præſumitur. *l. 3. ff. de ſolu.* Poſteriore verò caſu, quoniam Princeps aut dominus cum manu mortua legataria, nihil ex quo aut obligatio, aut actio (ſine qua nemo experitur, *l. fina. C. de rei vendicat.*) nata videri poteſt, egit aut contraxit, exiſtimo eorum debitorum ſolutionem: quaſi tacitè à defuncto mandatum hæredi incumbere. Etenim mandato conſequenti, videtur quoque & antecedens, ſine quo id quod mandatur, explicari non poteſt mandatum eſſe, *l. 3. ff. de pecul leg. l. fin. ff. de offic. eius cui manda. eſt iuriſdict. l. ad rem mobilem, ff. de procurat. Præſes in loco à conceſſio. conſequentis.* Ideoque non ineleganter *ad d. l. his verbis, §. idem teſtator. ff. de legat. 3.* in ſimili reſpondet Bart. quod ſi teſtator rem à ſe emptam, necdum ſolutam, alicui legauerit, non legatarius, ſed hæres ad pretij illius ſolutionem compelli poſſit, *d. l. apud Iulianum, §. ſi Titius, Bald. ad d. l. prædia, col. 1. verſ. item ſi veniunt, in fine.*

Ve-

Verumenimverò, incidente aliquo caſu, in quo diſputatio hæc non inutilis foret, vtiq; in priorem ſententiam eſſem procliuior. Nam cum liberalitas teſtatoris effectum ſuum in ipſa re legata ſufficienter demonſtrat, etiamſi ad ſolutionem iurium, quæ Principi debentur, ſeſe vlterius non porrigat, ſanè id nulla conſideratione dignum eſt, quòd non niſi benè meritis, gratis, & charis legata relinqui ſolent. Alioquin nec is quidem teſtator liberalis dicendus eſt, qui pannum ad veſtem conficiendam legauit, operæ pretium verò veſtiario exſolui non mandauit. Ignoti iuris non eſt in teſtamentis, ſi hæredis inſtitutionem, aliaque ſimilia fauoris plena, & ad vtilitatem publicam pertinentia reſpicias, latiorem interpretationem conſtitui, *l. in teſtamen. ff. de regul. iur.* in legatis verò ſtrictam & coarctatam, *Decius nume. 4. ibid. l. nummis, & d. l. apud Iulianum, §. ſcio*, niſi & conſuetudine quoque loci largior aliqua interpretatio admittatur, *l. Titia, §. vlt. & ibi Bartol. ff. de auro & argent. lega. Bald. ad l. ſi quis ad declinandam, colum. penult. C. de epiſco. & cler. Imol. & Iaſon ad l. ſi ita ſit adſcriptum, ff. de legat. 1. Tiraquellus de pia cauſ. cap. 25.* Et quod in rebus dubijs ſumma eſt ratio, quæ pro religione facit, *l. ſunt. ff. de relig. & ſumpt. funer. Bald. conſil. 107. in fin.* huc non pertinet, vbi claræ & apertæ iuris deciſioni in re clara & aperta inſiſtimus, quod à teſtatore in verborum enunciatione omiſſum, pro omiſſo haberi debeat, *l. commodiſſimè, ff. de liber. & poſthum.* & quod non eſt præſumendum teſtatorem, aliud quidquam, quàm quod expreſſit, velle, *l. 1. C. de caduc. tollen. Socyn. conſil. 4. lib. 4. Iaſon conſil. 143. lib. 2.* Longè autem ab his alienum eſt, quod horti conducti legati hæres mercedem ſoluere teneatur, *d. §. qui hortos.* Nam cùm merces locationis & conductionis fructibus horti & rerum quomodocunque locatarum adæquetur, & veluti cum ijs compenſetur, nullam penè legati vtilitatem ſentiret legatarius, ſi ipſe penſione annua conductionis grauaretur. *Ludo. Roman. conſil. 230. incip. præſupponitur.* id quod veriſimili teſtatoris voluntati non congruit, *vt l. Titia cùm teſt. §. 1. l. Manius, in princip. ff. de legat. 2. Iaſon ad d. l. cum ſeruus. num. 9. Caſtrenſ. ad l. prædia, d. §. qui hortos. Cuman. ad l. ſi tibi homo, ff. de lega. 1,* non magis, quàm cùm res aliena legata fuit, quam

 niſi

niſi hæres luere, eiuſue æſtimationem præſtare cogatur, quæ obſecro erit vtilitas legati? *l. cum res. C. de legat. §. non ſolum. Inſti. de legat.* Et rurſum, cùm in ſeruo fugitiuo reducendo magnis impenſis opus ſit, quæ ſubinde omnem illius vtilitatem abſumerent, quis exiſtimabit eo fuiſſe animo teſtatorem vt legatarij ſumptibus reuocari eum voluerit? *d. l. cum res, in princip.* At ſi præter eas impenſas legatum inutile non ſit, & Zaſius, & alij plerique *ad d. l. cum ſeruus*, in ea ſunt opinione, vt exiſtiment, alio iure vtendum eſſe, ſumptibuſque illius, cui legatus fuit, fugitiuum retrahendum, *qua de re ad c. indicante. de teſtamen. circa finem, pluribus verbis Didacus.* Sic & illud, quod de his, quæ ad ſtudia neceſſaria legata ſunt, dictum fuit, ſingularem atque æquabilem rationem habet, quia cùm conceſſio conſequentis etiam antecedentia neceſſaria trahat, & contrà, *l. ad rem mobilem, ff. de procurat. d. Præſes in loco à conceſſione conſequentis*, nulli mirum videri debet, ſi & ea quoque, quæ pro intitulatione ſoluuntur, hæredi præſtanda cenſeantur. Et cùm reſtitutionis verbum pleniſſimè accipiendum ſit, *l. reſtitutionis, ff. de verbor. ſignificat.* & quidem potiſſimum aduerſus eum, eiuſue bona & hæredem, qui dolo malo deliquit, improbumque fœnus exercuit, quod indubiè animæ illius magis expedit, æquum bonum eſt vſuras iniuſtè extortas, moroſi debitoris, eiuſve hæredis impenſa reſtitui, *Bald. ad l. 1. C. de ſacroſan. eccl. Zaſius d. loc. Iaſon ad d. l. cum res.* Pia autem legata reſtitutionis cauſſam plerunque continere, varium & incertum eſt, ideoque cùm non probet hoc adeſſe, quod ab hoc contingit abeſſe, in re dubia benigniorem interpretationem ſequimur, & ambiguis coniectionibus non vtimur, *l non hoc. C. vnde cognati.* Illud quoque huc trahendum non reor, quod incommoditas omnis debitoris periculo eſſe ſoleat, cùm illius axiomatis veritas apud multos controuertitur, *vt ex d. c. 25 Tiraq. ſatis apparet.* Et quamuis per omnia indubitatum foret, huc non facit, cum vel ad debitorem generis, quod perire non poteſt, referendum ſit, *l. incendium, C. ſi cert. petat.* vel ad inopiam eius & difficultatem, quæ contractæ obligationis vinculum, in fraudem creditoris nulla iuſta ratione diſſoluit, ſed exactionem, & ſolutionem ex æquitate differt, *§. illud. d. l. continuus.*

Quod autem proponitur tunc ab hærede ſumptum præſtandum eſſe, cùm ſine eo legatarius rem legatam aſſequi non poteſt, non alio ſenſu accipiendum eſt, quàm cùm ex facto defuncti teſtatoris, illud impedimentum ſeu neceſſitas oritur, *l. ſi domus, § de euictione. ff. de legat. 1. Bald. ad d. l. prædia*, veluti cùm rem alteri pignori obligatam legat, quæ niſi ab hærede luatur, nullam legatario adfert vtilitatem, *d. l. ſi res.* vel cum ſine facto & ſumptu hæredis omnis legatarij vſus tollitur & impeditur, *l. 1. § 1. ff. ſi vſufruct. petat.* 4

CAP. XXXIIII.

Qua ratione manus mortua ad abalienanda bona non amortizata cogi poſſit.

SVMMARIVM.

1. *Eccleſiaſtici catalogum omnium ſuorum bonorum quandoque Principi exhibent.*
2. *Eccleſiaſticis ad exhibendum bonorum catalogum dilatio an concedenda.*
3. *Amortizationis defectus à quocunque deferri poteſt.*

FRanciſcus Mignon non obſcurus Galliæ pragmaticus, *ad conſuetu. Andegauen. tit. des ſeigneurs temporelz, ar. 37.* eccleſiam, confraternitatem, aliamq; manum mortuam, per Regem, Regiſque miniſtros, ac Præfectos, coram Senatu Regio, in ius vocari, cogique poſſe teſtatur, vt intra annum, aliave præſtituta tempora, pro cuiuſque regionis more ac lege, bona immobilia non amortizata abalienet, atque in manum laicam capacem transferat: alioqui niſi ad hoc condemnata, iuſſa faciat, ſolere Regem, vel tantiſper donec in ea contumacia perſiſtit, bona iſtiuſmodi apprehenſa ſuis commodis applicare, vel legitimis alijs executionis modis iudicatum vrgere. *Idq; & Ioan. Papo ad Borbon. conſuetud. §. 25. & Guiel.*

lel. Benedict. ad c. Raynutius, ad verb. & vxorem, deciſ. 5. num. 5. & 6. & Pyrrhus ad conſuetud. Aurelia. tit. de laudim. §. 14. & Molinæus ad conſuet. Pariſien. §. 41. num. 80. & 95. probant. Solet etiam, ſi conniuere Rex velit, ad hoc eam compellere, vt pro re feudali, laicum aliquem, qui in manum, fidemque Regis conueniat, præſtandique ſeruitij capax ſit, ſubſtituat, atque exhibeat. *Ioan. Faber ad l. quoties. C. de rei vendic. Pet. Rat. ad conſuet. Picto tit. de diſtinct. iuriſdictio. art. 37. Pet. Iacobi in ſua praxi, tit. de cau. ex qui. vaſall. feud. amit. & in arbore ſucceſſio feud.*

1 Addit quoque *in Speculo Princip. tit. des amortizat. cap. vlt. num. 16.* Pet. Belluga, edicto publico Regem quandoque iubere, vt omnium bonorum ſuorum à multo tempore poſſeſſorum catalogum eccleſiaſtici omnes exhibeant, vt illius inſpectione, vel ea, quæ amortizata ſunt, agnoſcat, vel pro ijs, quæ amortizata non ſunt, ius ſuum exigat, quod ratione non caret. Nam cum facile alioqui lex fraudari poſſit: æquitas non patitur, vt vulgata iuris deciſio hic locum habeat, quæ generaliter conſtituit, neminem ad profeſſionem tituli ſui compelli poſſe, & nullam in ciuilibus cauſis inquiſitionem admitti, *l. cogi. C. de petit. hæred. & ibi Caſtren. l. vltima. C. de bon. vacan.* Ex quo dictus Mignon factum affirmat, vt Franciſcus Galliæ Rex eius nominis primus, ingentem theſaurum ab eccleſijs in regno ſuo ſitis anno 1522. congeſſerit atque collegerit.

2 Et quamuis Reb. *ad ordin. Reg. tomo 2. tit. de dilat. ann. art. 1. glo. 1. num. 39. & 40.* referat ſe in libris cameræ rationum Regiarum aliquando legiſſe, nullam ea in re procraſtinationem manui mortuæ eſſe concedendam: exiſtimo tamen ex varijs circumſtantijs quæ concurrere ſubinde poſſent, temperandum id moderandumque eſſe. Quid enim, ſi libri, rationes, ac regiſtra, ex quibus catalogus ille confici debet, metu hoſtium (vt nunc quotidie magis experimur, quam vellimus) aliò translata ſint? *arg. c. perſonas. de exceptio.* quid ſi eccleſia manuſue mortua in perturbatione, & euerſione Reipublicæ non niſi viliſſimo pretio, magnoque ſuo malo, & incommodo diſtrahere cogeretur? *arg. eorum quæ latè ad l. diffamari. C. de inge. manum. obſeruat Blar.* Neq; alio ſenſu accipiendum

eſſe

eſſe cenſeo, id quod *ad c.recolentes,in fi. ext. de ſtat. mona.* reſpondit Pan. fratres Minores ſi rei immobilis ſibi legatæ emptorem non inueniant, eam retinere non poſſe, ſed eos aut cum alia eandem permutare, aut pauperibus largiri oportere. Ciuiliter enim verba accipienda ſunt, *l.ſi cui, ff. de ſeruitut.* & nulla talis conſtitutio tam præciſa eſt, quæ non honeſtam aliquam dilationem permittat, *l. ſi debitori. ff.de iudic. l.continuus. ff. de verbor. obligat.* eoque pertinet beati Theodoreti ſententia, *ex ſermone 2.* cum ait legibus lege opus eſſe: *quoniam & marini piſces qui in multa ſalſedine enutriti ſunt, ſale adhibito ad condiendum indigeant.*

Ex ſimili æquitate & Guilel. Benedict. *dict. loco,* & Papo *§.479.* obſeruatum aiunt, quod cum res iſtiuſmodi immobiles per manum mortuam diſtractæ ſunt, propinqui illius ex cuius manu, familiaque veniunt, eius pretij quod ab alio acceptum foret, oblatione facta, extraneos emptores excludunt, *Bal.ad l.2.C.de commu. rer. abal.* Sed nos ea de re latius ante diximus.

Et quoniam pleriſque omnibus perſuaſum eſt, legem iſtam bono publico eſſe introductam, id quod etiam ſuperioribus quæſtionibus diffuſius excuſſimus, conſequens eſt quaſcunque perſonas ad omiſſæ amortizationis delationem accuſationemque admitti, *l.2 ff. ne quid in loco publico.* Etenim in omnibus cauſis publico fauore exiſtentibus, veluti ad ius ſingulorum ſecundario quoque pertinentibus receptum eſt, vt perſonæ alioquin inhabiles, minimè repellantur. *Rota deciſ 159 glo. ad l. popularis, ad verb. non poteſt. ff. de popular.act. Aymo conſ.132. Hypolit. ad l. ſi quis, num. 131. ff. de quæſtio. Vant. de nullit. titul. quis poſſit dicere de nullit. nu.14.* E contrà verò ſi eo nomine manus mortua malo iure diffametur, vtique ex diſpoſitione, d. l. diffamari, aduerſus ſuos æmulos ſe tueri poteſt, id quod eleganter de quocunque poſſeſſore *ad c.ſi creditori, num 17. extra de vend. & empt.* reſpondit Barbat.

CAP. XXXV.

In quibus rebus amortizatio neceſſaria non ſit.

SVMMARIVM.

1. *Reditus an amortizari debeant.*
2. *Amortizatio an neceſſaria quando vna eccleſia transfert in aliam.*
3. *Amortizationis ius an præſcriptionem contra Principem admittat.*

1 QVi lege aut ſtatuto prohibetur emere, obligatum habere non cenſetur per hoc prohibitus, *l. pater filium, §. fundum, & §. Iulianus. ff. de lega. 3. l. voluntas. C. de fideicomm.* ideoque, *vt ad titu. de pigno. cap. quæ res obligentur, num. 5. eleganter ſcribit Mudæus præceptor & collega meus multis nominibus mihi honorandus*, noua Cæſaris conſtitutio, qua monaſteria, & non interitura collegia, manuſue mortuæ bona immobilia emere prohibentur; ad reditus annuos, eorumque creationem, recognitionem, & ſuper rebus immobilibus pignoratitiam ſeu hypothecariam aſſignationem non extenditur, per quam neque dominium earum rerum, quæ moram nectente debitore publica ſubhaſtatione auctioneque plus offerenti diuendi ſolent, in iſtiuſmodi manus mortuas tranſit, *Inſtit. quib. aliena. lic. vel non. §. 1.* neque cauſſa quæ ei conſtitutioni originem dedit, aliqua ex parte offenditur. Quo modo & ij qui officij nomine in Prouincia degunt, comparare quidem prædia non poſſunt, *l. qui officij. C. de contrah. emp.* pignora tamen accipere vel hypothecas habere poſſunt. Nam ſi mutuare, quod palàm eſt, poſſunt, quidni & ſecuritatis cauſſa de pignore aut hypotheca ſibi proſpicere? Et hoc quidem in reditibus redimibilibus indubitatum eſt, de quibus veluti non ad læſionem ſed ad ſolatium ciuium pertinentibus, fiſcus Regis excluditur, neque manum mortuam, vt eos extra poteſtatem ſuam ponat, adigere poteſt. *Molin. §. 41. nu. 92. ad conſuet. Pariſien. par. 1.* In ijs verò qui prorſus irredimibiles non ſunt, & in quibus nulla ſpes futuræ luitionis affulget, contrario iure vtimur. *Pet. Bel. d. lo. §. nunc videamus, n. 11.* & in his obſeruari ſolet, quod non quidem dominus directus prædij feudalis, ſuper quo aſſignati ſunt, niſi tamen is fuerit Rex ipſe, ſed vaſallus dominus vtilis cogit

ma-

manum mortuam ad eorum redituum abalienationem, *idem Molin.nu.95.* Ideoque *d.nu. 96.* de his cenſet Molin.qui tam graui pecunia comparati ſunt, vt veriſimile ſit, vix vnquam eos redimi poſſe, eiuſque ſententiæ, *§.27.tit.de citat.* ſubſeruiens huius oppidi conſuetudo, non alios manui mortuæ reditus permittit quàm qui nummo 18. aut leuiore comparantur, ne alioqui & fraus legi fiat, & in perpetuum illius patrimonium tranſire quodammodo videantur, *arg. qui habebat, in princip. ff. de legat 3.* Neque verò tamen omninò expedita hæc eſt ſententia. Nam cùm diuites debitores in eam luendi reditus difficultatem non incidant, pauperes ne leuiores quidem reditus facilè redimant, vtique ſi eam Molinæi opinionem ſequaris, videretur eccleſiam manumque mortuam etiam redimibiles reditus Principe non conſentiente à tenuioris fortunæ hominibus, à quibus luitionis ſpes fere eſt nulla, acquirere non poſſe, quæ res ad eorum perniciem maximè ſpectat, & quidem potiſſimum eo tempore, quo, vt nunc fit, ij qui maximè laborant, ſubleuandæ indigentiæ ſuæ pecuniā aliquam ſub reditu annuo inuenire neutiquam poſſunt, ita vt ad hunc articulum quod attinet noua aliqua conſtitutione Principis, nouoque temperamento qualitati temporis conueniente & idoneo opus eſſe exiſtimem, cum ſatis ſit ſub reditu aliquo annuo redimibili, maiore aliqua pecuniæ quātitate accepta, res immobiles obligare, quàm leuiſſimo pretio, & ne cum dimidia quidem æſtimatione contendendo prædia auita, florenteſque poſſeſſiones vendere, & in perpetuum alienare.

His tamen idem Molin. *tam §.58. num.71. part. 2. quàm de contra. vſur. qu.41. nu.313.* addit, quod ſi Eccleſia ſeu manus mortua, à Principe reditum iſtiuſmodi redimibilem confirmari, & amortizari petat, certè ſub quacunq; verborum forma id fiat, irredimibilem tamen non ideo facere, propterea quod ea Principis conceſſio, ad eius ſolius præiudicium pertinet, ſi forte in perpetuitatem irredimibilem debitor deinde conſentiat, ſed ad tollendum ius d-bitoris non citati, non auditi, non conſentientis, nihil agit, etiam ex tacita & præſumpta Principis voluntate, in dubio ius tertij tollere non præſumitur, *l. 2. §. ſi quis à Principe. ff. ne quid in loco publi.* E-

contra vero.(inquit ille) ſi Princeps reditus irredimibiles redimi poſſe velit, & hoc lege lata ſanciat, ad reditus in pium vſum relictos aut comparatos non extenditur, id quod verum eſſe ex noſtrorum Principum edictis perſpici poteſt.

Secundò, quoniã ceſſante cauſſa legis & conſtitutionis, ceſſat lex & conſtitutio. *c.cum ceſſante, de appellatio. l.fin. C. de lon.temp.præſcript.* quando vna manus mortua rem aliquam immobilem alteri manui mortuæ vendit, tradit, aut donat, nulla amortizatione, nullove Principis conſenſu eſt opus, *Molin.d.loco.nu.96.in fi.& §.13.gl.13.num.4.* Semel etenim præceſſit amortizatio, & ex eiuſmodi venditione, traditione, donatione, neque natura neque qualitas rei alienatæ aut perſonæ acquirentis demutatur. Reipublicæ autem & Principi præiudicium nullum fit, quantumque huic manui mortuæ accedit, tantundem & alteri decedit. Quod ſi rem amortizatam laico in feudum concedat vel in toto vel in in parte, vel ad tempus, vel ſub conditione: vel vt per confiſcationem, alijſve modis reuerſioni feudi de iure deſignatis ad eam redire poſſit, eodem iure vtimur, ſcilicet vt nulla amortizatio deſideretur, quando ea res neque prioris amortizationis qualitatem amittit, neque veterem conditionem, naturamve laicam propriè reſumit, ſed ab omni eiuſmodi onere ſemel liberata, in eandem libertatis cauſſam redire poteſt. Alio iure vtimur ſi (vt idem ille ait) prælatus eccleſiæ ius confiſcationis publicationiſque habens, bona immobilia ſubditi ſui delinquentis non in feudum prius ei conceſſa fiſco ſuo addicat, aut ſolenni ritu res immobiles eccleſiæ in laicam aliquam perſonam legitimè tranſtulerit. Vt enim priore caſu abſque Principis conſenſu ea retinere non poteſt, ne qua fraus nimirum legi fiat, ſed diſtrahere compellitur, ita quoque poſteriore caſu, quia præcedens amortizatio illius voluntate ſemel extincta & reſoluta fuit, abſque nouo conſenſu Principis coaleſcere atque reuiuiſcere nequit. *argum.l.propter.§.1.ff.ad S.C.Sillian.& ibi Dd.*

Tertiò earum rerum immobilium, quæ ad dotandas, fundandas, reparandas, vel amplificandas eccleſias pertinent, amortizationem neceſſariam non eſſe, *argum. l.placet.& ibi gloſ.ad verb.dedicata. C. de ſacroſ. eccleſ.* & Guiliel. Benedic.

d.loco

d.loco num.33. & Io.Papo ad conſuet. Borbon. *§. 470.* tradiderunt, eamq́ue in rem varias Francorum Regum conſtitutiones extare aſſeruerunt. Sed ſi in hoc noſtro Belgio ſimiles vidiſſe non memini, tametſi Principis noſtri maieſtas, cuius conſenſu ex conſtitutione Caroli V. Imperatoris *poſtridie No. Nouemb.ann.1520.* edita, neque monaſteria, neque templa neque ſacella noua erigi poſſunt, in concedenda rerum huiuſmodi piarum & ad diuinum cultum pertinentium amortizatione, pro ſua clementia difficilem ſe præbere non ſolet. Tum vero quoniam ea cuiuſque conſtitutionis conditio eſt & natura, vt futuris tantum det formam negotijs, ad prætereita verò minime trahatur. *l.leges, C.de legib. c. vt animarum. de conſtitut.lib.6.* rectè quoque admonent illi leges amortizationis recenter latas ad turbandam præteriti temporis poſſeſſionem nihil adferre.

Quartò pro varijs regionum moribus aut legibus res immobiles non amortizatæ, vel longiore vel breuiore tempore aduerſus Principem præſcribi poſſunt. In pleriſque locis 40. annis, *vt Guil.Bened.d.lo.n.5.Fr.Mig.d.lo.art.37.Io.Zanſo ad conſ. Turon. tit.de indem.art.1.Maſuer.tit. de præſcript.§.item ſi eccleſia, & Papo.d.§.479.atteſtantur*: In alijs 30. annis *Rebuff.d.tomo 2.tit.de liter.dilato.gl.1.art.1.num.40.* in alijs autem 6. annis, *Molin.d.loco, num.60.* quibus ſi eccleſia ſeu manus mortua ea bona pacificè poſſedit, à fiſco ad euacuandas manus compelli non poteſt, quanquam aut indemnitatem & iura ſoluere, aut eo nomine cum Principe componere teneatur. Porrò ad ius commune quod attinet, crebriore ſententia receptum eſt, quod licet ea quæ Principi in ſignum vniuerſalis dominij, atque ſupremæ poteſtatis ſunt reſeruata, vllo tempore præſcribi nequeant, vt eſt præſtatio cenſus & tributi, *l. compet.C.de præſcript.30.annor. Iaſon. ad l. imperium. ff.de iuriſdict. omn. iudic.* tamen ea quæ ex ſpeciali priuilegio & prærogatiua Principi ratione ſupremæ poteſtatis conceduntur, quod genus eſt amortizatio, immemoriali tempore præſcribi poſſunt, *c.ſuper quibuſdam.& ibi Dd. de verb. ſignifica. Franc.Balbus d.titu.de præſcript. Franc.Mignon eod. tit.art.422.n.5.* tametſi Molinæus *d.n.60.& 61.* etiā aduerſus

diſpoſi-

diſpoſitionem iſtam iuris,præſcriptionem iſtiuſmodi ad ordinarias præſcriptionis regulas moribus Gallicis reuocatas eſſe afferat,nimirum reſpectu laicorum ad 30.annos,reſpectu verò eccleſiarum ad 40.& quidem potiſſimum non in detrimentum ſupremi Principis , ſed in præiudicium inferioris domini vaſalli.

Quintò amortizatio & licentia data eccleſiæ aut manui mortuæ,vt bona immobilia retinere poſſit, ſuis finibus conſtringi debet,non etiam eò extendi , vt in vim illius licentiæ & amortizationis alijs ab inteſtato ſuccedere poſſit, *Pet. Belluga,d.loco fol.82.num 39.*

Sextò in locatione temporis centum annorum , quæ ab aliquo eccleſiæ vel manui mortuæ fit , amortizatione conſenſuve Regis aut Principis opus non eſſe videri poſſet, quia ſi quis rem aliquam alienare prohibitus fuerit , poterit eam etiam ad centum annos aut eò amplius elocare, *gl. ad l. codicillis.§.inſtituto.ad verb.quàm ſequitur, Bald.Nouel. in tract. de dote.part.7.priuileg. 1.* quia finito tempore locationis omninò redit ad locatorem,& ſic ad manum laicam & morientem.Imo verò non deſinit res eſſe in manu laica & moriente, quandoquidem locator manet dominus directus, *l.1.§.1.ff ſi ager.vectig.* Sed in contrarium vrget, quod locatio longi tẽporis, etiamſi expreſsè agatur quod nullum transferatur dominium vel ius in conducentem,ſuſpecta eſt,& commoditas fructuum,quæ ad tale longum tempus in conducentem trãſit , pro vera habetur alienatione in materia prohibitiua ad euitandam fraudem. *Bald.in authent. hoc ius, col.1. C. de ſacroſanct.eccleſ. Fabia.de Mon. in tractat.de empt.quæſtio.princip.4.quæſt.vlti Molin.d.§.41.quæſt.8.num 36.in fin. Didacus Couarruuias pract. quæſt. libr. 2. cap. 16. num 1. Tiraquel. de retract.§.1.glo.14.nu.84.cum ſequen.*ſoletque per Bartol. & alios *in d.§.inſtituto,*ſententia Accurſij reprobari,maximè cũ vtile dominium ex tali contractu transferri videatur. *l.1.ff de ſuperfic.* Mihi quidem certè poſterior ſententia videtur eſſe verior, videlicet , quod etſi amortizatio tali caſu non ſit neceſſaria , quia eccleſia ſ[illegible] manus mortua allegare non poteſt, ſe dominium illius rei locatæ in perpetuum retinere velle , quandoquidem ipſe tenor contractus reſiſtit , quia

tamen

tamen plenum eſt ſuſpicioni huiuſmodi contractus inire, & quia magna præſumptio huic ſurgit, quod ad fraudandum Principem & conſtitutionem eius, talis locationis titulus quæritur & prætexitur, vt poſt centeſimum annum, nulla amplius fiat eius rei inquiſitio, omninò conſenſus Principis neceſſarius eſt, ne eam rem quam tali locationis titulo accepit, extrà manum ſuam ponere cogatur. Malitijs enim hominum obuiam eundum eſt, *l. in fundo. ff. de rei vendic.* ne quod vna via prohibitum eſt, nulla via conceſſum eſſe videatur. *c, cum quid, de reg. iur.*

CAP. XXXVI.

Conſtitutio Principis acquiſitionem rerum immobilium non amortizatarum ſimpliciter prohibens, an ſtatutis inferiorum aliter diſponentibus deroget.

SVMMARIVM.

1. *Principis conſtitutio an ſtatutis locorum deroget.*
2. *Quid è cenuerſo.*

MOlinæus *loco proximè citato nu. 60.* iuxta communem obſeruationem totius regni Galliæ receptum eſſe ait, quod tam feuda, quam cenſu alia prædia libere in eccleſiam vel ſimile corpus quoquo titulo transferri poſſunt, ab eoque acquiri & poſſideri, donec ſuperior conqueratur quo caſu non reſoluitur alienatio & acquiſitio, ſed duntaxat compellitur eccleſia extra manum ſuam ponere, niſi malit dominus iura ſua ſiue æſtimationem indemnitatis ſuę quam non cogitur inuitus recipere, habere. Atq; hoc conſuetudines huius oppidi Louanienſis *tit. de citat. §. 27.* ſequutæ videntur. Cum autem Caroli V. Imperatoris, Principis noſtri conſtitutio, quæ poſterior eſt, in vniuerſum tales contractus, donationes, largitiones, legata, translationes, & tranſ-

& tranſportus declaret eſſe nullius effectus, momenti & vigoris, quæſtio oritur quid hic ſeruandum ſit, Principiſne conſtitutio, an priuatæ cuiuſque prouinciæ ſiue municipij ſtatutum & conſuetudo?

Ad quam quæſtionem hoc modo reſponderi poſſet, quod licet conſtitutio aut lex noua priori contraria eam tollat, licèt nulla de priori mentio ſit facta in eadem. *§ ſed naturalia. Inſtit. de iur. natu. gent. & ciuili. c. domino. & ibi glo. 30. diſtin.* tamen conſuetudines & particularia locorum ſtatuta præter ius commune edita, per legem poſteriorem nouam minimè reuocata eſſe cenſentur, quia cùm Princeps probabiliter ea ignoret, non præſumitur illis derogare voluiſſe, niſi quatenus hoc expreſſerit, *vt eſt elegans text. in c. 1. de conſtitut. in 6.* quoniam quælibet ciuitas poteſt ipſa ſibi condere ſtatuta & conſuetudines, *c. illa. 12. diſtinct. c. certificari, extra de ſepult.* & dicuntur iura propria ciuitatis, *§. quod vero. Inſtit. de iure nat. gent. & ciuili*; quæ Princeps probabiliter ignorat, nec tollere præſumitur id quod veriſimiliter ignorat. *l. mater. ff. de inoffic. teſtamen. qua de re ad d. c. 1. latiſſimè loquuti ſumus.* Et in ſimili videmus quod ſi inferiores imponant pœnam ſtatuendo quæ non fuit impoſita in lege ſuperioris, illa pœna valet, *gloſ. in Clemen. ne Romam. in verbo, tollo, de iureiur.* quia per talem pœnam lex ſuperioris non infringitur, ſed magis præfulcitur & adiuuatur, *l. cum in teſtamento. ff. de verbor. ſignificat.* Cæterum quoniam conſtitutio Carolina omnibus Præfectis, moderatoribus, Scabinis & Magiſtratibus ſub graui pœna præcipit, aliud ne faciant, ſiue fieri permittant, probabiliter dici poſſe cenſeam, quod tacitè ſaltem omnibus iſtiuſmodi ſtatutis inferiorum derogauit, maximè propter adiectã clauſulam certæ ſcientiæ, qua vſus fuit in eadem ſua conſtitutione: quam cùm non ad priuatam cuiuſque ſupplicantis vtilitatem, ſed ad commodum publicum additur, vim derogationis habere annotat Ioan. Grotus. Et hæc de amortizatione ſufficiant, Deo ſit laus & gloria, cuius ope, huic Opuſculo noſtro, Anno M.D.LXXXI. menſe Septembri ſupremam manum impoſuimus.

FINIS.

Digitized by Google